

Når kvinner må si unnskyld...

Medierte skandaler, kvinnelige politikere og
retoriske forsvarsstrategier

Elin Strand Hornnes

Avhandling for graden PhD
Institutt for medier og kommunikasjon
Det humanistiske fakultet
Universitetet i Oslo

2013

Innholdsfortegnelse

Forord	xi
1 Introduksjon	1
1.1 Det er en skandale!	1
1.2 Hvor er de mannlige politikerne?	4
1.3 Apologia og krisekommunikasjon	5
1.4 Avgrensning av forskningsspørsmål	7
1.5 Utvalg av skandalecaser	9
1.5.1 Skandinavia – politiske institusjoner og mediestruktur	9
1.5.2 Intervjuet kun kvinnelige politikere	11
1.6 Avhandlingens oppbygning og struktur	13
2 Politiske skandaler.....	16
2.1 Skandalens kjennestegn	16
2.2 Skandaletyper	18
2.2.1 Politiske skandaler knyttet til sex, penger eller makt.....	19
2.2.2 Pratskandaler	19
2.2.3 Politikk vs. politikerskandaler.....	20
2.2.4 En nordisk skandalestudie	21
2.3 Skandalens dramaturgi	22
2.3.1 Mediedrev.....	23
2.3.2 Komplekse og trivielle skandaler	24
2.3.3 Politisk skandalisering.....	25
2.4 Kvinnelige politikere, medier og skandaler.....	27
2.4.1 Kvinnelige politikeres forhold til media	29
2.4.2 Kvinnelige politikere i politiske skandaler.....	30
2.5 Avslutning	33

3	Retoriske forsvarsstrategier.....	34
3.1	Omdømme, image og apologia.....	34
3.2	The Theory of Image Repair	35
3.2.1	Benoits forsvarstypologi	36
3.2.2	Kombinasjon og kritikk.....	38
3.3	Situational Crisis Communication Theory (SCCT).....	40
3.4	Apologetic Ethics	42
3.4.1	Idealetisk framføring og innhold.....	42
3.4.2	Graden av (følt) ansvar og skyld	44
3.5	Mot en typologi for retorisk forsvar	45
3.5.1	Fordeler og ulemper ved enkelttypologiene.....	45
3.5.2	Forsvarstypologien	46
3.6	Avslutning	51
4	Forskningsdesign og metodiske problemstillinger.....	52
4.1	Casestudier.....	52
4.1.1	Relevansen av og styrken ved casestudier	53
4.1.2	Kritiske innvendinger mot bruken av casestudier	54
4.2	Retorisk tekstanalyse	55
4.2.1	Retorisk kritikk.....	56
4.2.2	Innsamling av retoriske data	57
4.2.3	Analyse av retoriske data	58
4.3	Eliteintervjuer	59
4.3.1	Intervjuforespørlene.....	60
4.3.2	Intervjuguiden	61
4.3.3	Gjennomføring av intervju	62
4.3.4	Analyse av intervjudata.....	63
4.4	Forskningsetikk	64

4.4.1	Min rolle som forsker	65
4.4.2	Informantene	65
4.4.3	Anonymitet.....	66
4.5	Forskningsdesign og metodiske problemstillinger oppsummert	67
5	Bjerregaard-skandalene	68
5.1	Bjerregaards retoriske forsvarsstrategier	68
5.1.1	Ritz-saken.....	69
5.1.2	Leilighetssaken.....	74
5.1.3	Dagboksaken	78
5.2	Bjerregaards refleksjoner i ettertid	82
5.2.1	Den politiske skandalen/skandaliseringen	82
5.2.2	Retoriske forsvarsstrategier (apologia)	85
5.2.3	Betydningen av kjønn.....	87
5.3	Avslutning	89
6	Schyman-skandalene	91
6.1	Schymans retoriske forsvar i tre skandaler.....	91
6.1.1	Alkoholproblemene	92
6.1.2	Erotisk film.....	96
6.1.3	Skattesaken.....	98
6.2	Schymans refleksjoner i ettertid	102
6.2.1	Politiske skandaler og skandaliseringsforsøk.....	102
6.2.2	Eget retoriske forsvar	104
6.2.3	Betydningen av kjønn.....	106
6.3	Avslutning	107
7	Ministeraffæren	109
7.1	De retoriske forsvarsstrategiene i Ministeraffæren	109
7.1.1	Borelius: ”Jag har gjort en väldig dumhet”	110

7.1.2	Stegö Chilò: ”Jag hoppas att mina opplevelser inte ska avskräcka”	113
7.1.3	Billström: ”Självklat ska man följa de lagar vi stiftat”	115
7.1.4	Borg: ”Jag säger inte att hon ljuger”	116
7.2	Stegö Chilòs refleksjoner i ettertid	119
7.2.1	Mediedrevet i Ministeraffæren	120
7.2.2	De retoriske forsvarsstrategiene	122
7.2.3	Kvinner og menn i Ministeraffæren	124
7.3	Avslutning	126
8	Gavekontroversen.....	128
8.1	De retoriske forsvarsstrategiene i Gavekontroversen	128
8.1.1	Gahr Støre: ”En vanlig høflighetskultur i Afghanistan å gi gaver”	129
8.1.2	Ström-Erichsen: ”Jeg er stolt av det afghanske folket”	130
8.1.3	Stoltenberg: ”Jeg mener regelverket var uheldig”	132
8.1.4	Navarsete: ”Jeg har ikke snakket usant”	133
8.1.5	Meltveit Kleppa: ”Så får andre vurdere mitt omdømme”	136
8.2	Meltveit Kleppas refleksjoner i ettertid	138
8.2.1	Skandaliseringsforsøket i Gavekontroversen	139
8.2.2	Meltveit Kleppas retoriske forsvarsstrategier	140
8.2.3	Kvinner og menn i Gavekontroversen	143
8.3	Avslutning	144
9	Valla og LO-dramaet.....	146
9.1	Vallas retoriske forsvar.....	146
9.1.1	Oppsigelsen og Vallas første pressebriefing	147
9.1.2	Forsvarsnotatet til LO-sekretariatet.....	149
9.1.3	Pusekatt-metaforen og sovende bjørner	151
9.1.4	En forbeholden unnskyldning	152
9.1.5	Fougner-komiteen og Vallas avgang.....	153

9.2	Vallas refleksjoner i ettertid	156
9.2.1	Mediedrevet i LO-dramaet	156
9.2.2	De retoriske forsvarsstrategiene	157
9.2.3	Betydningen av kjønn.....	161
9.3	Avslutning	162
10	Lundby-Wedin og AMF-affæren	165
10.1	Lundby-Wedins forsvarsstrategier	165
10.1.1	Studio Ett og LO-tidningen	167
10.1.2	Pressekonferansen, SVT Rapport og TV 4 Nyheterna.....	167
10.1.3	Lundby-Wedin blir sittende	170
10.1.4	Nye forsøk på skandaliseringer	171
10.2	Lundby-Wedins refleksjoner i ettertid	173
10.2.1	Mediedrevet i AMF-affæren	173
10.2.2	Retorisk forsvar	176
10.2.3	Betydningen av kjønn og klasse	179
10.3	Avslutning.....	180
11	Haga og Brygge- og stabbursaffæren	182
11.1	Hagas forsvarsstrategier	182
11.1.1	Kommunen har ”rotet i denne saken”	184
11.1.2	”Kom ikke inn på tunet mitt”	184
11.1.3	”Smått har blitt stort”	186
11.2	Hagas refleksjoner i ettertid	188
11.2.1	Skandaliseringen og mediedrevet.....	188
11.2.2	Sitt eget retoriske forsvar	190
11.2.3	Betydningen av kjønn.....	192
11.3	Avslutning.....	193
12	Ellemann og Sjøppelkassesaken.....	195

12.1	Ellemanns retoriske forsvar	195
12.1.1	”Det er fullstendig uacceptabelt”	196
12.1.2	”Vi bruker slet ikke el-sikringer”	197
12.1.3	”Hele miljøministerens familie”	198
12.1.4	”Jeg følger i familiens fodspor”	199
12.2	Ellemanns refleksjoner i ettertid	201
12.2.1	Et mislykket skandaliseringsforsøk.....	202
12.2.2	Sitt eget retoriske forsvar	204
12.2.3	Betydningen av kjønn.....	205
12.3	Avslutning.....	206
13	Skandaler i Skandinavia – en sammenfatning.....	208
13.1	Hvilke retoriske forsvarsstrategier benytter politikere når de rammes av politisk skandalisering og mediedrev?	209
13.1.1	Forsvarstypologien	211
13.1.2	En problematisering av den uforbeholdne unnskyldningen.....	220
13.1.3	De kvinnelige politikere la seg ikke flate.....	222
13.2	Hvordan vurderer kvinnelige politikere skandalisering/mediedrev i etterkant?..	223
13.2.1	Liv og lære	223
13.2.2	Privatliv og offentlighet	225
13.2.3	Merkelapper	226
13.2.4	Konsekvensene av politisk skandalisering.....	227
13.3	Hvordan vurderer kvinnelige politikere sitt eget retoriske forsvar?	229
13.3.1	Hva angret de kvinnelige politikere på i etterkant av skandaleen?.....	229
13.3.2	Har de fortsatt et behov for å forsvare seg?.....	231
13.4	Hvordan vurderer kvinnelige politikere betydningen av kjønn i politisk skandalisering og mediedrev?	232
13.4.1	Forventninger og medieframstillinger.....	232
13.4.2	Et utstrakt ansvar for kvinnelige politikere?	234

13.4.3	Hvorfor går kvinnelige politikere av?	236
14	Avsluttende diskusjon	239
14.1	Skandalen – maktgranskning eller mediedrev?	239
14.2	Hvilken type politiker ender vi opp med?.....	240
14.2.1	Den sikkerhetsklarerte og skolerte politikeren.....	241
14.2.2	Den kontrollerte, kalde, strategiske og plettfriske politikeren.....	242
14.2.3	Politikeren som gjør minst mulig, og derfor minst mulig galt	242
14.2.4	Politikeren som er altfor medieavhengig	243
14.3	Framtidige skandaler og sosiale medier.....	243
14.4	Forslag til videre forskning	244
	Vedlegg 1: En oversikt over politikernes uttalelser	246
	Vedlegg 2: Politikere/LO-ledere intervjuet.....	249
	Vedlegg 3: Informasjonsskriv	250
	Vedlegg 4: Intervjuguider	251
	Kilder:.....	276

Tabeller

Tabell 1.1: Caseoversikt	12
Tabell 3.1: Benoits Theory of Image Repair	38
Tabell 3.2: Hearits typologi for idealetisk fremføring av apologia	43
Tabell 3.3: Hearits typologi for idealetisk innhold av apologia	43
Tabell 3.4: Den retoriske forsvarstypologien	48
Tabell 5.1: Ritt Bjerregaards retoriske forsvar i Ritz-saken, Leilighetssaken og Dagboksaken	81
Tabell 6.1: Gudrun Schymans retoriske forsvar i forbindelse med alkoholproblemene, erotisk film og Skattesaken	101
Tabell 7.1: Tobias Billströms, Anders Borgs, Maria Borelius og Cecilia Stegö Childò retoriske forsvar i Ministeraffæren	118
Tabell 8.1: Jonas Gahr Støres, Jens Stoltenbergs, Anne-Grete Strøm-Erichsens, Liv Signe Navarsetes og Magnhild Meltveit Kleppas retoriske forsvar i Gavekontroversen	137
Tabell 9.1: Gerd-Liv Vallas retoriske forsvar i LO-dramaet	155
Tabell 10.1: Wanja Lundby-Wedins retoriske forsvar i AMF-affæren	172
Tabell 11.1: Åslaug Hagas retoriske forsvar i Brygge- og stabbursaffæren	187
Tabell 12.1: Karen Ellemanns retoriske forsvar i Sjøppelkassesaken	201
Tabell 13.1: En oversikt over alle politikernes/LO-ledernes retoriske forsvarsstrategier	210

Figurer

Figur 2.1: Mediedrev og motkrefter	27
Figur 3.1: Coombs Situational Crisis Communication Theory (SCCT)	41

Forord

Alle må forsvare seg på et eller annet tidspunkt. Det er nettopp min fasinasjon for forsvarsstrategier og apologia som har fått meg til å vie et helt doktorgradsprosjekt til å studere hvordan dette foregår i politiske skandaler. Om ikke alt for lenge er det min tur til å forsvare denne avhandlingen i disputas, men nå ønsker jeg først og fremst å takke.

De første som fortjener en stor takk er denne avhandlingens hovedpersoner; Ritt Bjerregaard, Gudrun Schyman, Cecilia Stegö Child, Magnhild Meltveit Kleppa, Gerd-Liv Valla, Wanja Lundby-Wedin, Åslaug Haga og Karen Ellemann. Dere er virkelig noen spennede kvinner og politikere! Tusen takk for at dere sa dere villige og tok dere tid til å snakke med meg, til tross for at det kan ha vært et tøft og vanskelig tema å bli spurt om. Avhandlingen hadde ikke blitt den samme uten deres innsiktsfulle og viktige refleksjoner.

Jeg vil takke min veileder, Sigurd Allern, for all hjelp, gode innspill og mange, lange diskusjoner om politiske skandaler og skandalisering. Takk til biveileder, Anne Krogstad – en grundig leser som har kommet med flere gode forslag til forbedringer, både i forhold til retorikk og kjønnsforskning. Monica Löfgren Nilsson var en ypperlig kritisk leser på mitt sluttseminar og Terje Rasmussen gjorde en flott innsats i siste etappe med å lese og kommentere på avhandlingens introduksjon og sammenfatning. Ester Pollack og Anders Lysne hjalp meg med språkvasken av svenske og danske sitater, mens Aske Kammer sendte meg utklipp fra danske aviser. Tusen takk alle sammen!

Institutt for medier og kommunikasjon huser noen utrolig fine kollegaer. Jeg vil spesielt takke Eirin, Gry, Jens og Turid for hyggelige lunsjpauser og peptalks! Media Pleasures på fredagene har virkelig vært en stor fornøyelse. Jeg har også satt stor pris på å få være del av Sigurd Allerns nordiske nettverk for journalistforskere, og forskergruppa for tekst og retorikk.

Våren 2011 utvekslet jeg til University of Missouri, hvor jeg ble tatt godt imot av min engasjerte og hyggelig vert, prof. Betty H. Winfield. Jeg vil aldri glemme at du klarte å ordne slik at jeg fikk delta på en av de daglige pressebriefene i Det hvite hus. Det var en opplevelse for livet! Jeg vil også takke William L. Benoit for spennende og fruktbare diskusjoner rundt hans Theory of Image Repair og Typology of Persuasive Attack ved University of Ohio.

Til slutt må jeg få takke venner, familien og ikke minst kjæresten min som hver på sin måte har bidratt til at jeg har kommet i mål med avhandlingen. R(E)NTAN-gjengen - dere er fantastiske! Mamma og Mette – dere har alltid bakket meg opp og heiet meg frem. Jeg hadde aldri klart dette uten dere! Kjære Geir – du har virkelig vært helt uunnværlig i denne lange og til tider svært tøffe skriveprosessen. Mer enn å bli doktor, ser jeg frem imot å bli *din* i gode og onde dager! ♥ ♥ ♥

Pappa – du er i mine tanker hver dag og jeg håper jeg har gjort deg stolt!

Denne avhandlingen vil jeg dedikere til deg.

1 Introduksjon

Forestill deg dette: Blitzregn og et hav av mikrofoner. En politiker på talerstolen. Journalister og fotografer flokket sammen foran podiet. Politikerens avgang har vært krevd og spådd lenge. Talen er ferdigskrevet. Dette kan bli den siste offentlige opptreden på lang tid. Etter flere dager med avsløringer, kritikk og anklager ender saken ofte slik den ”må”. Politikereren tar hatten sin og går. Skandaliseringen har krevd sitt offer.

Stadig oftere er denne politikeren en kvinne. Kvinners frammarsj i politikken har medført større synlighet. At flere kvinner når topposisjonene i politikken, betyr naturlig nok også at de blir mer utsatt for granskning og kritikk. Vi har fått flere skandaliserte kvinnelige politikere. Når skandaliseringen rammer, føler de kvinnelige politikere seg gjerne tvunget, på lik linje med sine mannlige kolleger, til å gi en forklaring, en unnskyldning eller forsvare seg mot anklagene. Dette har medført at stadig flere kvinner må ta i bruk en type kommunikasjon ment for å rette opp – eller i hvert fall begrense – skaden på omdømme og image; nemlig apologia.

Denne avhandlingens hovedtema er politiske skandaler i tre skandinaviske land, de forsvarsstrategiene som politikere benytter, samt hvordan kvinnelige politikere opplever skandaliseringen. Jeg har strategisk valgt å studere skandaler der kvinnelige toppolitikere har vært i stormens øye. Først og fremst skyldes det at kvinner i politiske skandaler er et mindre utforsket område. Skandalestudiene i vår del av verden gjelder i første rekke menn. Studien inkluderer imidlertid også skandaler der både kvinnelige og mannlige politikere har vært involvert, noe som gjør det mulig med en mer direkte sammenlignende studie av hvor mye eller lite kjønnsdimensjonen betyr.

1.1 Det er en skandale!

Det har nærmest gått inflasjon i ordet skandale. I dag brukes begrepet for å beskrive alt fra små, trivielle forseelser til grove overtredelser og – noen ganger – kriminelle handlinger. Journalister benytter ordet skandale for å framstå som kritiske og uavhengige vaktbikkjer, mens politikere benytter ordet skandale i håp om å sverte en politisk opposent.

Ordet skandale stammer fra det greske ordet *skandalon*, som betyr snare eller snublestein. Skandalen var altså ansett som en fristelse, eller snarere en felle, for å teste menneskets

troskap til gud. Det var en term med sterke religiøse konnotasjoner, noe som henger igjen selv i dagens forståelse av politiske skandaler (Allern og Pollack 2009c: 10-11, Thompson 1997: 37-39, 2000: 11-13). Selv om Paul Lazarsfeld og Charles Merton aldri benyttet ordet skandale, var de likevel blant de første til å beskrive massemedienes håndhevelse av samfunnets sosiale normer (Lazarsfeld og Merton 1964); "Press, radio, and journals expose fairly well known deviations to public view, and as a rule, this exposure forces some degree of public action against what has been privately tolerated. [...] At times, the media may organize exposure activities into a "crusade"" (Lazarsfeld og Merton 1964: 463).

Thompson definerer en skandale som "actions or events involving certain kinds of transgressions which become known to others and are sufficiently serious to elicit a public response" (Thompson 2000: 13). I antologien "Media Scandals" definerer James Lull og Stephen Hinerman en medieskandale på følgende måte;

A media scandal occurs when private acts that disgrace or offend the idealized, dominant morality of a social community are made public and narrativized by the media, producing a range of effects from ideological and cultural retrenchment to disruption and change (Hinerman og Lull 1997: 3).

Hovedforskjellen på Thompsons definisjon av en skandale og Lulls og Hinermans definisjon av en medieskandale, er at den sistnevnte mer eksplisitt vektlegger mediernes narrativisering. En medieskandale er, ifølge Lull og Hinerman, alltid "shaped and given force by the technological means through which information is transmitted to the public as news" (Hinerman og Lull 1997: 7).

Thompson legger større vekt på den nye formen for synlighet som mediene bidrar til å skape. Han argumenterer for at skandalen, med utviklingen av det moderne samfunn, har gått fra å være noe lokalt og begrenset, til å bli noe offentlig kjent og formidlet via medierte former for kommunikasjon (2000: 60). Mens tidligere tiders politiske ledere kun ble hørt og sett av et begrenset publikum tilstede i samme tid og rom, kan dagens politikere gjennom mediene nå ut til et bredere publikum, uavhengig av om de er fysisk tilstede idet politikeren taler. Den nye, medierte synligheten utgjør imidlertid også en risiko for dagens politikere – økt synlighet gir flere skandaler knyttet til politikerens karakter og privatliv (Thompson 2000: 39-41, 2011). I denne avhandlingen baserer jeg meg på en kombinasjon av Thompsons og Lulls og Hinermans definisjoner og definerer derfor en *mediert skandale som overtredelser eller brudd på moralske normer som blir offentlig kjent og kritisert gjennom mediene.*

Jenssen og Fladmoe (2009, 2012) velger å fokusere på prosessen skandalisering, fremfor fenomenet skandale, ved å flytte søkelyset fra selve overtrampet og avsløringen til aktørene som forsøker å påvirke skandalens forløp og utfall etter beste evne. Med inspirasjon fra Niccolo Machiavellis bok, *Fyrsten* (2007 [1532]), argumenterer de også for at skandalisering kan benyttes som et maktmiddel av politiske aktører for å nå sine mål. *Ettersom fenomenet skandale og prosessen skandalisering er like viktige, vil jeg benytte begge begrepene i avhandlingen.* I tillegg inkluderer jeg noen eksempler på såkalte *skandaliseringsforsøk*. Det vil si avsløringer som i teorien har potensiale til å bli til politiske skandaler, men hvor kritikken og fordømmelsen uteblir, enten fordi normbruddet er for trivielt, ingen er villig til å kritisere eller ved at politikeren klarer å sette et punktum for saken med effektiv krisehåndtering.

Et vellykket skandaliseringsforsøk kan imidlertid utvikle seg til et mediedrev. Skandalen sammenlignes i slike tilfeller med en jakt – hvor journalisten er jegeren og politikeren er viltet som skal felles. Jeg vil i avhandlingen benytte Allern og Pollacks definisjon av et mediedrev som *en omfattende, intens og kritisk rapportering rettet mot en eller flere personer, organisasjoner eller institusjoner, med personfokuserte anklager om normbrudd som karakteriseres som en skandale, der flere dominerende redaksjoner og nyhetsmedier deltar over en viss tid, med samme perspektiv, journalistiske hovedvinkling og dramaturgi, og der utgangen på saken er uviss* (Allern og Pollack 2009a: 11).

Forskerinteressen for politiske skandaler har økt utover på 1990- og 2000-tallet, og skandaleforskere har særlig vært særlig opptatt av å karakterisere og typologisere skandaler (Hinerman og Lull 1997, Thompson 2000, Wall 2008). I de nordiske landene, har politiske skandaler blitt et tydeligere forskningsfelt først det siste tiåret (Se bl.a. Allern og Pollack 2009c, 2012c, Enli 2011, Midtbø 2007, Nilsson 2004, Nord 2001). Det kan komme av at politiske skandaler ikke forekom spesielt ofte i de nordiske landene før siste del av 1980-tallet. En studie av politiske skandaler i de nordiske landene, utført av Sigurd Allern, Anu Kantola, Ester Pollack og Mark Blach-Ørsten, viser imidlertid at forekomsten av politiske skandaler i nordisk medias nyhetsdekning har økt betraktelig fra 1980 og fram til 2009. Det siste tiåret (2000-2009) har antall nasjonale, medierte politiske skandaler økt til det tredobbelte av hva det var de to forutgående tiårene (Allern, Kantola, Pollack, og Blach-Ørsten 2012: 35).

Den kraftige økningen i antall politiske skandaler skyldes neppe at dagens politikere er mer korrupte, uhederlige og umoralske enn tidligere politiske aktører. Med partienes egen ”sikkerhetsklarering” av sine nye, aspirerende politiker kandidater, sjekkes det i større grad på forhånd at de som har mulighet til å komme inn i topposisjoner ikke har ”skjeletter i skapet”. Men det politiske klimaet er tøffere, konkurransen om de flytende velgerne skarpere og kampen for oppmerksomheten større enn tidligere. Normene for hva politikere ”kan tillate seg” er endret. Medienes og publikums syn på skillet mellom privatsfære og offentlig sfære er annerledes (Aardal, Krogstad, Narud, og Waldahl 2004, Jenssen og Aalberg 2007).

1.2 Hvor er de mannlige politikerne?

Jeg har tidligere forsket på kvinner i politiske skandaler (Hornnes 2009, 2012) og ofte fått spørsmålet i etterkant av mine mange prosjektpresentasjoner: Hvorfor diskuterer du ikke mannlige politikere? Dersom du ønsker å se på forskjellen mellom kvinner og menn, kan du ikke bare undersøke skandaliserte kvinnelige politikere. Det er selvsagt et forståelig spørsmål og et legitimt råd. Studien omfatter noen skandaler der også menn er utsatt for mediedrev, men kvinnelige toppolitikere får i denne avhandlingen hovedrollen.

Skandinavia er spesielt interessant i en internasjonal sammenheng, med tanke på antall kvinnelige politikere i de tre landenes regjeringer. Kvinnelige politikere opptar 44,7 % av plassene i Sveriges Riksdag, 39,6 % av Norges Storting og 39,1 % av Danmarks Folketing.¹ Kvinners sentrale posisjon i politikken og – i senere tid – de politiske skandalene gjør Skandinavia til et sentralt område for å forske på dette nye fenomenet. Jeg vil også diskutere om kvinnelige politikere tilskrives et utvidet ansvar når det kommer til politiske skandaler. *Kvinnens utstrakte ansvar* (på engelsk: *Extended Female Responsibility*) vil si at kvinnelige politikere fremstilles som de ansvarlige, ikke bare for sine egne feil, men også skyldig i hva deres ektemenn, partnere og familie gjør. Dette vil jeg komme tilbake til i sammenfatningskapitlet.

Det er få skandinaviske eksempler på studier som tar for seg både kjønn og retorisk forsvar. I en analyse av de retoriske strategiene benyttet av kvinnelige politikere i Sverige, viser Mral at de forventninger og krav som stilles til kvinnelig retorikk har endret seg bemerkelsesverdig

¹ Women in Parliaments: World Classification. Inter-Parliamentary Union (30.06.2012) URL: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm> (Inter-Parliamentary Union 30.06.12).

lite med tiden (Mral 2009). Moderlighet topper fortsatt listen over kvinnelige dyder. Å framstå moderlig forstås som å benytte en omsorgsfull, pedagogisk, sympatisk og vennlig retorikk, altså det motsatte av det som ofte er ansett som en mannlig, mer aggressiv retorikk. På den andre siden har denne moderlige formen for retorikk tatt mer og mer over for det tradisjonelt mannlige politikerspråket. Det har bidratt til hva Mral kaller ”a womanization of public discourse” (Mral 2009: 29-30). Krogstad har analysert bruken av to retoriske strategier i norske valgkampdebatter; selvhevdelser og personangrep. Hun konkluderer, etter en gjennomgang av 41 valgkampdebatter, med at retoriske angrep blir brukt mye hyppigere enn selvhevdelser. Like interessant er det at de kvinnelige politikerne er litt mer angrepsorienterte enn de mannlige politikerne. Det er beskyldninger om manglende troverdighet/løgn, utydelighet og inkompetanse som benyttes oftest som angrepsstrategier (Krogstad 2004, 2006).

Ph.D. Deborah Tannen har forsket på samtaler mellom menn og kvinner på arbeidsplassen. Studien er basert på konversasjonsanalyse, intervjuer og egne erfaringer. Hun mener en unnskyldning kan forstås som et konversasjonsrituale, en rituell deling av skyld og ansvar som likestiller samtalepartnerne. Rituelle unnskyldninger, som andre konversasjonsritualer, fungerer godt dersom begge partene i samtalen er oppmerksom på og tar de nødvendige stegene for å gjenopprette balansen. Men kvinner som ofte benytter slike rituelle unnskyldninger i samtale med menn, ender ofte opp med å ta på seg ansvaret for noe som i virkeligheten ikke er deres feil (Tannen 1998: 44-47). Psykolog Aaron Lazare mener, basert på en gjennomgang av over 1000 unnskyldninger i aviser, magasiner og bøker, at kvinners økte makt og innflytelse i samfunnet har ført til at unnskyldningen, som en forsvarsstrategi, tas oftere i bruk (Lazare 2004: 17). Ved at kvinner får ledende stillinger i selskaper, organisasjoner og i politikken, innføres et nytt syn på unnskyldningen og hvordan man beklager seg, i sterk kontrast til menns apologia. Lazare hevder at kvinner, i motsetning til menn, er mye mer komfortable med å innrømme skyld og unnskyldte seg, for å gjenopprette et godt omdømme og forholdet til den rammede part (Lazare 2004: 16).

1.3 Apologia og krisekommunikasjon

Apologia er definert som et forsvar – i tale eller skrift – for egne handlinger eller meninger (Villadsen 2009: 192), en målrettet aktivitet for å beskytte ens omdømme (Benoit 1995: 67). Det er viktig ikke å blande apologia med en unnskyldning (apology), som er et uttrykk for

skyld og anger. Apologia kan inneholde en unnskyldning, men det er også mye mer. Gjennom apologia kan den anklagede forsvare sine handlinger og forsøke å overbevise kritikerne om at man oppfører seg og ikke gjør noe galt (R. D. Smith 2005: 100).

Teoretisk bygger avhandlingen på krisekommunikasjonslitteratur fremfor klassisk retorisk teori. Krisekommunikasjonslitteraturen kan deles inn i to forskningstradisjoner; en tekstorientert og en kontekstorientert. Innenfor den tekstorienterte eller retoriske tradisjonen er fokuset på teksten og kun det en aktør formidler i en krisekommunikasjon. Den viktigste inspirasjonskilden innenfor denne tradisjonen er den nyretoriske apologiaforskningen (Johansen og Frandsen 2007: 200-201). William L. Benoit's Theory of Image Repair (1995) er en klassiker innenfor denne hovedretningen. Keith Michael Hearits Apologetic Ethics (2006) hører også til innenfor den tekstorienterte tradisjonen. Innenfor den kontekstorienterte eller strategiske tradisjonen legger man mer vekt når, hvor og til hvem man kommuniserer i forbindelse med en krise. De viktigste inspirasjonskildene innenfor denne tradisjonen er teorier om kriseledelse, omdømmeledelse og public relations (Johansen og Frandsen 2007: 201-202). Innenfor denne hovedretningen finner man blant annet Timothy Coombs Situational Crisis Communication Theory (1999).

I denne avhandlingen presenterer jeg en egen *forsvarstypologi*, basert Benoit's og Hearits tekstorienterte teori og Coombs kontekstorienterte teori. Den retoriske forsvarstypologien har forsvarsstrategier som strekker seg fra de mest offensive, som å angripe anklager og avvise skyld, til de mer imøtekommende og idealetiske forsvarsstrategiene, som å godtgjøre og gi en uforeholden unnskyldning. Selv om jeg ikke benytter de klassiske retoriske begrepene eller bevismidlene ethos, pathos og logos, bygger likevel forsvarstypologien på at en skandalerammet politiker har et skadet ethos (omdømme) og vil derfor ha behov for å forsvare seg. Dette kan han eller hun gjøre ved å understreke sin gode karakter (ethos), vise til fakta (logos) eller spille på følelser (pathos) (Ihlen og Robstad 2004: 125-132). Typologien og teoriene den bygger på vil gjennomgå i kapittel 3 om retoriske forsvarsstrategier. Typologien vil videre benyttes i analysen av det retoriske forsvaret til de utvalgte politikerne i Norge, Sverige og Danmark.

Hva er nytt i forhold til tidligere forskning på apologia og retoriske forsvarsstrategier? Jeg har valgt å utvide perspektivet på tre måter. For det første ser jeg på skandinaviske forhold der tidligere forskning har prioritert amerikanske (Benoit 1995, Coombs 1999, Hearit 2006).

Med noen få unntak (E. S. Smith, Powers, og Suarez 2005) har mesteparten av tidligere forskning innenfor apologia og forsvarsretorikk fokusert på mannlige ledere og politikeres apologia, med lite eller ingen interesse for kvinners forsvarstaler (Oles 2008). Jeg har derfor valgt å analysere primært kvinnelige politikeres forsvarsstrategier. Sist, men ikke minst, vektlegger jeg enkeltpersoners responsstrategier framfor selskapers krisekommunikasjon (Benoit 1995, Benoit og Czerwinski 1997, Blaney, Benoit, og Brazeal 2002, Courtright og Hearit 2002, Hearit 1996, 1997, 1999, 2006, Hearit og Brown 2004). Flere av teoriene og forsvarstypologiene bærer preg av å være ment for selskaper, organisasjoner og næringsliv (Coombs 1999, Hearit 2006, Johansen og Frandsen 2007). Dette er noe jeg må ta hensyn til når jeg benytter disse teoriene til å utvikle en egen forsvarstypologi. Med litt tilpasning mener jeg imidlertid at teorier og typologier hentet fra krisekommunikasjonslitteraturen også kan benyttes i en analyse av politisk apologia.

1.4 Avgrensning av forskningsspørsmål

Gjennom en flercasestudie, hvor jeg kombinerer retoriske analyser og kvalitative forskningsintervjuer, ønsker jeg å sette fokus på hvilke forsvarsstrategier de kvinnelige politikere benytter, hvordan de oppfatter skandaliseringen og mediedrevet, samt hvilken betydning de mener kjønn har for forståelsen av og responsen på politiske skandaler.

Studien baserer seg på tre forskningsspørsmål. Ved å svare på det første forskningsspørsmålet, ønsker jeg å beskrive, forklare og vurdere hvordan politikere forsvarer seg retorisk i politiske skandaler. Gjennom en analyse av strategisk utvalgte forsvarstaler ønsker jeg å finne ut hvilke retoriske forsvarsstrategier politikere benytter, om deres apologia er mer offensiv eller imøtekommende og i hvilken grad de retoriske forsvarsstrategiene så ut til å imøtegå kritikk og anklager. *Forsvarstypologien*, basert på Benoits, Coombs og Hearits teorier, vil benyttes for å analysere politikernes retoriske forsvarsstrategier. Første forskningsspørsmål blir derfor:

1. Hvilke retoriske forsvarsstrategier benytter politikere når de rammes av politisk skandalisering og mediedrev?

Jenssen og Fladmoe har, som tidligere nevnt, valgt å sette søkelyset på *skandalisering* som en prosess. I skandaliseringsprosessen inngår det flere personer og organisasjoner med ulike

interesser og motiver for å bidra med avsløringer, kritikk og anklager (Jenssen og Fladmoe 2009, 2012). Skandalen kan, ut fra et slikt perspektiv, benyttes som *et politisk maktmiddel*. Jeg baserer meg også på Allerns og Pollacks (2009c) definisjon av et *mediedrev*, presentert tidligere i dette kapitlet.

Gjennom forskningsintervjuer med åtte kvinnelige politikere ønsker jeg å få deres refleksjoner knyttet til den politiske skandalen og egne retoriske forsvarsstrategier. De kvinnelige politikernes refleksjoner er knyttet både til mediernes roller i skandaler generelt, og hvordan de opplevde pressen i sine spesifikke skandaler. I forhold til eget retorisk forsvar, ønsker jeg å finne ut om de nå angre på noe de sa eller gjorde under skandaliseringsprosessen(e) og om de fortsatt føler at de må kjempe for å få formidlet sin versjon av saken(e). Avhandlingens andre forskningsspørsmål er derfor;

2. Hvordan vurderer kvinnelige politikere politisk skandalisering og mediedrev i etterkant – og sitt eget retoriske forsvar?

Kombinasjonen av retorisk analyse og forskningsintervjuer vil fortelle meg både hvilke forsvarsstrategier de kvinnelige politikere benyttet, og hvorfor de valgte å forsvare seg nettopp på denne måten. Politikernes inntrykk av den retoriske situasjonen kan ha store konsekvenser for hvilke forsvarsstrategier de benytter, og omvendt, hvilke responsstrategier de tar i bruk kan ha stor betydning for hvordan skandalen utvikler seg. Jeg anser det som en fordel at intervjuene finner sted en god stund i etterkant av skandalene, da dette har gitt politikere og de politiske aktørene tid til å reflektere over mediernes omtale av saken og eget valg av retoriske forsvarsstrategier.

Med det første og andre forskningsspørsmålet vil jeg ta opp politikeres retoriske forsvar, samt de kvinnelige politikernes refleksjoner knyttet til politisk skandalisering og eget retoriske forsvar. I tredje og siste problemstilling har jeg fokus på betydningen av kjønn og den høye forekomsten av kvinner i politikken, både for mediernes skandalisering og for hvilke forsvarsstrategier som benyttes. Den blir som følger:

3. Hvordan vurderer kvinnelige politikere betydningen av kjønn i politisk skandalisering og mediedrev?

Forskningsintervjuer vil gi svar på om politikerne selv tror kjønn hadde noe å si i deres skandaler, og i så fall hvor mye. Jeg presenterer og diskuterer de utvalgte kvinnelige politikernes meninger om medieframstillingene av, og forventningene som stilles til, kvinnelige politikere. Jeg har allerede introdusert begrepet *kvinnens utstrakte ansvar*, som betyr at kvinnelige politikere tilskrives et ansvar som strekker seg utover deres egne feil og mangler. I sammenfatningskapitlet presenterer og diskuterer jeg begrepet, med to av avhandlingens caser som eksempler. I alle forskningsintervjuene presenterer jeg dessuten resultatene fra en studie av nordiske skandaler som viser at kvinnelige statsråder går av oftere enn mannlige statsråder (Allern et al. 2012). Hva tenker de rundt et slikt funn? Hva tror de det kommer av? Her inviterer jeg politikerne til selv å reflektere rundt betydningen av kjønn, ikke bare for sin egen del, men også for andre kvinnelige politikere.

1.5 Utvalg av skandalecaser

For å ha flere skandalecaser å velge blant, har jeg inkludert saker fra både Norge, Sverige og Danmark. Jeg har valgt skandaler som involverer rikspolitikere og som har funnet sted ganske nylig (primært i tidsrommet 2005 til 2010), samt skandaler som i hovedsak ble til store mediedrev. Utvalget av caser er også i stor grad et resultat av at jeg ønsket å få, i tillegg til dokumenterte forsvarstaler fra selve skandaleperioden, de skandaliserte politikernes etterhåndsrefleksjoner med som et sentralt datamateriale. Politikernes vilje eller uvilje til å stille til intervju har derfor avgrenset utvalget. Gjennom et slikt utvalg har jeg fått forskningsintervjuer med flere fargerike og erfarne kvinnelige politikere. Samtidig har jeg tapt noe i form av at jeg ikke fulgte opp andre vel så interessante caser, men hvor politikerne ikke ønsket å stille til intervju.

1.5.1 Skandinavia – politiske institusjoner og mediestruktur

I denne avhandlingen vil jeg sammenligne tre land med relativt like politiske systemer; Norge, Sverige og Danmark. De skandinaviske landenes styreform kan beskrives som parlamentarisk, demokratisk og monarkisk. Utøvende makt ligger hos regjeringen, som er ansvarlig ovenfor den lovgivende forsamling – Norges storting, Sveriges riksdag og Danmarks folketing. Den politiske kulturen preges av et tydelig likhetsideal, hvor de folkevalgte ikke er ment å skille seg ut eller framstå som overordnet de man representerer. Daloz kaller fenomenet for ”conspicuous modesty” (Daloz 2007). De politiske partiene må

også forholde seg til langt mer flyktige velgere, grunnet blant annet i et svekket bånd mellom velgernes sosiale bakgrunn og politiske preferanser.

Norge ble fram til valget 2013 styrt av Jens Stoltenbergs andre regjering, også kalt den rød-grønne regjeringen². Etter valget tok et borgerlig regjeringsalternativ over og Norge fikk sin andre kvinnelige statsminister³; Høyreleder Erna Solberg. Høyre og Fremskrittspartiet gikk sammen og dannet en mindretallsregjering, samtidig som de inngikk en samarbeidsavtale med Kristelig Folkeparti og Venstre. I Sveriges riksdagsvalg i 2006 kom Fredrik Reinfeldts borgerlige majoritetskonstellasjon⁴ til makten og ble gjenvalgt i 2010 som en minoritetskonstellasjon. Sverige er dessuten det eneste av de tre skandinaviske landene som aldri har hatt en kvinnelig statsminister. Helle Thorning-Schmidt ble Danmarks første kvinnelige statsminister i 2011 da den røde blokken fikk flertall og hun dannet en regjering bestående av Socialdemokraterne, Socialistisk Folkeparti og Radikale Venstre⁵.

Mediene spiller en stadig større rolle i formidlingen og fortolkningen av politikk, samtidig som politikerne gjør sitt for å tilpasse seg mediens krav og logikk; ”Vekselvirkningen mellom politikeres tilpasning til mediene og mediens reaksjoner på dette beskrives ofte som en medialiseringsspiral” (Aardal et al. 2004: 17). Den skandinaviske mediesituasjonen er preget av et utstrakt public service-tilbud, samtidig som man også finner to store tabloidaviser i hvert av de tre landene: I Norge har vi VG og Dagbladet, i Sverige Expressen og Aftonbladet, og i Danmark Ekstra Bladet og B.T.

Ifølge forskerne Hallin og Mancini (2004), som har delt den vestlige verden inn i tre ulike mediesystemer, faller de skandinaviske landene innenfor den nordeuropeiske eller demokratisk korporative modellen. Denne modellen kjennetegnes av høy profesjonalitet blant journalistene og pressestøtteordninger fra staten. Hallin og Mancini argumenterer også for at man finner omfattende statlig regulering av den offentlige kringkastingen i land som Norge, Sverige og Danmark. Med økt kommersialisering og krav om profitt i den skandinaviske mediesektoren, har det i den senere tid blitt diskutert om den demokratisk korporative modellen har utviklet seg mer i retning av en liberal modell. Sigurd Allern og Blach-Ørsten

² Den rød-grønne regjeringen bestående av Arbeiderpartiet, Socialistisk Venstreparti og Senterpartiet

³ Arbeiderpartiets Gro Harlem Brundtland var Norges første kvinnelige statsminister. Hun satt som statsminister i tre perioder, først i 1981, så fra 1986 til 1989 og til slutt fra 1990 til 1996.

⁴ Reinfeldts borgerlige regjering betående av Moderata samlingspartiet, Centerpartiet, Folkpartiet liberalerna og Kristdemokraterna.

⁵ SRSF-regjeringen bestående av Socialdemokraterna, Det Radikale Venstre og Socialistisk Folkeparti.

argumenterer for at det heller er snakk om ”a revision of the democratic corporatist model” (Allern og Blach-Ørsten 2011: 101), med både sterke kommersielle medieaktører og statseide public service-kanaler, samt en partiuavhengig presse som likevel påvirkes av sine politiske røtter og historie. Økonomiske skandaler forekommer ofte innenfor den demokratisk korporative modellen, men i motsetning til de store korrupsjonssakene som man finner i de sydeuropeiske landene, handler det her gjerne om relativt små pengebeløp (Blach-Ørsten 2012: 28).

1.5.2 Intervjuet kun kvinnelige politikere

Flest intervjuforespørsler ble sendt til kvinnelige politikere, men jeg forsøkte også å ta kontakt med noen mannlige politikere. *Ingen* av de mannlige politikerne var imidlertid villige til å stille til intervju. Jeg mangler altså uttalelser fra mannlige skandaliserte politikere, noe som kunne ha bidratt til å gi en bredere forståelse av skandaliserte politikere generelt og gitt muligheten til å sammenligne kvinnelige og mannlige politikeres opplevelse av politiske skandaler.

I første omgang tok jeg kontakt med Gerd-Liv Valla, Manuela Ramin-Osmundsen og Åslaug Haga fra Norge, Wanja Lundby-Wedin fra Sverige, samt Henriette Kjær, Helle Thorning-Schmidt, Lene Espersen og Ulla Tørnæs fra Danmark. To tidligere LO-ledere, Valla og Lundby-Wedin, samt tidligere Senterpartileder og olje- og energiminister, Haga, stilte opp til forskningsintervju. To av skandalecasene involverte flere politikere, blant dem både kvinner og menn. Dette var den svenske Ministerskandalen som fant sted i 2006 og den norske Gavekontroversen i 2010. Jeg kontaktet Maria Borelius, Cecilia Stegö Childò, Tobias Billström og Anders Borg fra Ministeraffæren, og Anne-Grete Strøm-Ercihsen, Jonas Gahr Støre, Liv Signe Navarsete, Jens Stoltenberg og Magnhild Meltveit Kleppa fra Gavekontroversen. En kvinnelig politiker fra hver av de to skandalene stilte til forskningsintervju. Det var tidligere kulturminister, Stegö Childò, involvert i Ministeraffæren, og tidligere samferdselsminister, Meltveit Kleppa, som var del av Gavekontroversen.

Blant casene var det også to politikere som har vært involvert i flere skandaler; den danske sosialdemokratiske politiker, Ritt Bjerregaard, og tidligere lederen for det svenske Vänsterpartiet, Gudrun Schyman. Begge de kvinnelige politikerne stilte til intervju. Jeg kontaktet også tre danske kvinnelige politikere i et forsøk på å få noen flere respondenter fra Danmark; Tove Fergo, Eva Kjer Hansen og Karen Ellemann. Blant disse stilte Venstrepolitiker og tidligere miljøministeren, Ellemann, til intervju. Selv om ikke den

danske Sjøppelkassesaken, som Ellemann var involvert i, utviklet seg til å bli en større politisk skandale, er det likevel en interessant case og et eksempel på hva som skjer i de tilfeller hvor kritikken ikke får feste og mediedrevet uteblir.

I datainnsamlingens siste fase valgte jeg å sende en forespørsel om intervju til to tidligere ledere for de svenske sosialdemokratene; Mona Sahlin og Håkan Juholt. Verken Sahlin eller Juholt svarte på min intervjuforespørsel, og er dermed ikke inkludert i denne avhandlingen. Av 24 intervjuforespørsler, fikk jeg 16 avslag. De fleste avslagene var formaliserte standardsvar fra departementene. Tre av politikerne fikk jeg aldri noe svar ifra, til tross for flere purringer. Likevel var det åtte kvinnelige politikere som aksepterte å la seg intervju om temaene kvinnelige politikere, retorikk og politisk skandalisering; Gerd-Liv Valla, Wanja Lundby-Wedin, Åslaug Haga, Karen Ellemann, Cecilia Stegö Child, Magnhild Meltveit Kleppa, Ritt Bjerregaard og Gudrun Schyman. Se caseoversikten i tabellen under.

Tabell 1.1: Caseoversikt

Land	Saken(e) og år	Politiker(e)
Norge	LO-dramaet 2007	<i>Gerd-Liv Valla</i>
	Brygge- og stabbursaffæren 2008	<i>Åslaug Haga</i>
	Gavekontroversen 2010	Jens Stoltenberg Jonas Gahr Støre Anne-Grete Srøm-Erichsen Liv Signe Navarsete <i>Magnhild Meltveit Kleppa</i>
Sverige	Alkoholproblemer 1996-1999 Sertifikatsaken 1997 Erotisk film 2001 Skattesaken 2003	<i>Gudrun Schyman</i>
	Ministeraffæren 2006	Anders Borg Tobias Billström Maria Borelius <i>Cecilia Stegö-Child</i>
	AMF-affæren 2009	<i>Wanja Lundby-Wedin</i>
Danmark	Ritz-saken 1978 Leilighetssaken 1991 Dagboken 1995	<i>Ritt Bjerregaard</i>
	Sjøppelkassesaken 2010	<i>Karen Ellemann</i>

Caseoversikt: Politikere intervjuet i forbindelse med prosjektet står i kursiv.

En oversikt over politikere og LO-ledere intervjuet i vedlegg 2.

1.6 Avhandlingens oppbygning og struktur

Etter introduksjonen følger 13 kapitler. Det er to teorikapitler, ett kapittel om studiens forskningsdesign og metodiske problemstillinger, åtte analysekapitler, en sammenfatning av analysen og konklusjon. De to teorikapitlene tar for seg henholdsvis politiske skandaler (inkludert kvinnelige politikeres rolle i disse) og retoriske forsvarsstrategier. I teorikapitlet om retoriske forsvarsstrategier presenterer jeg *forsvarstypologien* – en oversikt over ulike retoriske forsvarsstrategier man kan benytte for å svare på kritikk og anklager i politiske skandaler. Forsvarstypologien benyttes deretter til å analysere politikeres retoriske forsvarsstrategier i følgende åtte analysekapitler;

- Kapittel 5: Bjerregaard-skandalene
- Kapittel 6: Schyman-skandalene
- Kapittel 7: Ministeraffæren
- Kapittel 8: Gavekontroversen
- Kapittel 9: Valla og LO-dramaet
- Kapittel 10: Lundby-Wedin og AMF-affæren
- Kapittel 11: Haga og Brygge- og stabbursaffæren
- Kapittel 12: Ellemann og Sjøppelkassesaken

Fremfor å la analysekapitlene stå i en kronologisk rekkefølge eller etter land, har jeg valgt å la lignende skandalecase følge etter hverandre. De to første kapitlene omhandler to politikere som begge ble rammet av flere politiske skandaler og skandaliseringsforsøk. Deretter følger to skandaler som rammet både kvinnelige og mannlige politikere og to skandaler som rammet kvinnelige LO-ledere. Til slutt har jeg valgt å plassere to skandaler som begge kan knyttes til politikerens familie, hjem og privatliv. De to siste casene er også eksempler på hvordan kvinner kan tilskrives av et *utstrakt ansvar*, noe jeg vil komme tilbake til og diskuterer i avhandlingens sammenfatning. Videre følger en mer detaljert beskrivelse av de åtte analysekapitlene.

I analysekapitlene 5 og 6 studerer jeg skandaliseringsprosessene og det retoriske forsvaret til to politiske pionerer: Ritt Bjerregaard og Gudrun Schyman. Bjerregaard måtte svare for at hun hadde overnattet på hotell Ritz i Paris i 1978, for at hun flyttet til en større leilighet i

København samtidig som hun var folkeregistrert på Fyn i 1991, og til slutt for boken skrevet som EU-kommissær i 1995, hvor Bjerregaard kritiserte sine EU-kolleger. Schyman hadde alkoholproblemer og flere tilbakefall i perioden 1996 til 1999, ble framstilt i Expressen som om hun skulle spille i en erotisk film i 2001, og måtte til slutt gå av som en følge av anklager om skattefusking i 2003. Disse analysekapitlene skiller seg fra de seks etterfølgende ved at skandalene fant sted før 2005, noe som kan ha betydning for analysen. Ritz-saken som rammet Bjerregaard i 1978 er avhandlingens eldste skandalecase, og må forstås utifra datidens mediesituasjon og kvinnerepresentasjon.

Analysekapitlene 7 og 8 omhandler den svenske Ministeraffæren fra 2006 og den norske Gavekontroversen i 2010 – to skandaler som inkluderte både mannlige og kvinnelige politikere, med behov for å forsvare seg mot tilnærmet samme kritikk og anklager. I forbindelse med Ministeraffæren som rammet regjeringen til Fredrik Reinfeldt i oktober 2006 fikk to kvinnelige og to mannlige politikere kritikk for å ha benyttet svart arbeidskraft i hjemmet og for ikke å ha betalt TV-lisensen; Maria Borelius, Cecilia Stegö Childò, Tobias Billström og Anders Borg. Av de fire ministrene var det kun de to kvinnelige politikerne som måtte gå av (Pollack 2009: 100). I Gavekontroversen i september 2010 ble fire statsråder, og selv statsministeren, kritisert for å ha tatt imot og beholdt gaver fra utenlandske statsledere, bedriftseiere og selskaper, framfor å overlevere dem til Stortinget; Liv Signe Navarsete, Anne-Grete Ström-Erichsen, Magnhild Meltveit Kleppa, Jonas Gahr Støre og Jens Stoltenberg. Ingen av politikerne måtte gå av som en følge av Gavekontroversen, men statsminister Stoltenberg valgte å gjøre om på reglene for mottak av gaver.

I analysekapitlene 9 og 10 vil jeg analysere skandaliseringsprosessenene og det retoriske forsvaret til to kvinnelige LO-ledere; Gerd-Liv Valla i LO-dramaet 2007 og Wanja Lundby-Wedin i AMF-affæren 2009. LO-lederne utpeker seg som to spennende caser, nettopp fordi de var de første kvinnene⁶ til å ta makten i to så sterke mannsbastioner som norsk og svensk LO. Min hypotese er at de måtte framstille seg selv som tøffere og mer maskuline enn andre kvinnelige ledere og politikere, for å oppnå respekt og gjennomslagskraft i slike organisasjoner. Begge ble de rammet av en politisk skandale under deres tid som LO-ledere; Valla i LO-dramaet 2007 og Lundby-Wedin i AMF-affæren 2009. Deres angivelige

⁶ Norsk LO fikk sin andre kvinnelige LO-leder da Gerd Kristiansen ble valgt ved LO-kongressen i mai 2013. I Sverige har ingen kvinnelige LO-ledere etterfulgt Lundby-Wedin. Dansk LO har aldri hatt en kvinnelig LO-leder.

normbrudd var imidlertid vidt forskjellige; Valla ble anklaget for å ha mobbet og trakassert en tidligere ansatt i LO, mens Lundby-Wedin ble kritisert for å ha vært med å godkjenne store bonus- og pensjonsavtaler som del av styret i AMF Pension. Valla måtte gå av som en følge av LO-dramaet, mens Lundby-Wedin fikk bli sittende ut sin periode som LO-leder.

I analysekapittel 11 analyserer jeg skandaliseringsprosessen i Brygge- og stabbursaffæren 2008 og det retoriske forsvaret til Åslaug Haga. Haga fikk kritikk for å ha satt opp en ulovlig brygge ved hytta på Stryn, og for å ha leid ut et stabbur som hybel uten tillatelse fra Ås kommune (Andenæs 2008b: 35-50). I det siste analysekapitlet studerer jeg det mislykkede skandaliseringsforsøket i Sjøppelkassesaken i 2010. I denne saken måtte miljøminister Karen Ellemann svare på anklager om at hun ikke kildesorterte sitt eget søppel, samtidig som hun oppfordret danskene til å gjøre det. Dette kunne avisen Ekstra Bladet avsløre etter å ha gått igjennom familien Ellemanns søppelposer ved to anledninger. I Brygge- og stabbursaffæren valgte Haga å gå av, mens i søppelkassesaken var det heller mediene og de journalistiske metodene som ble gjenstand for debatt og medfølgende kritikk.

I sammenfatningen av analysen vil jeg svare på avhandlingens tre forskningsspørsmål og diskutere forskjeller og likheter på tvers av de åtte analysekapitlene. I forhold til det retoriske forsvaret vil jeg her vise hvilke retoriske forsvarsstrategier som ble benyttet og jeg vil drøfte betydningen av å gi en uforbeholden unnskyldning. I forhold til de åtte kvinnelige politikernes vurderinger og etterhåndsrefleksjoner, deler jeg analysen i tre deler, hvor jeg først tar for meg de kvinnelige politikernes vurdering av skandaliseringen/mediedrevet, deretter deres eget retoriske forsvar og til slutt betydningen av kjønn. I avhandlingens avsluttende diskusjon vil jeg løfte blikket fra avhandlingens case og diskutere mer generelt om skandalen bør ses som kritisk maktgranskning eller et populistiske mediedrev, hvilke typer politikere vi ender opp med og betydningen av sosiale medier i fremtidige skandaler.

2 Politiske skandaler

I dette kapitlet vil jeg først vise til hva som kjennetegner en skandale. Videre tar jeg for meg ulike skandaletyper knyttet til sex, penger, makt og forsnakkelser, samt forskjellen på politikk- og politikerskandaler. Hva som regnes som skandaløst innenfor én kultur, trenger ikke være det i en annen. I denne avhandlingen er skandaler som forekommer innenfor Hallin og Mancinis demokratisk korporative modell (2004) av størst interesse. Jeg viser til en kvantitativ studie av politiske skandaler i de nordiske landene mellom 1980 og 2010. Deretter går jeg over på skandalens dramaturgi og redegjør for hvordan ulike modeller beskriver skandalens dramaturgiske utvikling. I kapitlets siste del kommer jeg inn på kvinnelige politikere, medier og skandaler. Hva sier tidligere studier om hvordan kvinnelige politikere forholder de seg til mediene og hvordan de framstilles i en politisk skandale? Avslutningsvis oppsummerer jeg hvilke modeller og studier som vil stå sentralt i den videre analysen av et utvalg politiske skandaler i Norge, Sverige og Danmark.

2.1 Skandalens kjennetegn

Jeg baserer meg, som nevnt i introduksjonen, på Thompsons (2000) og Lulls og Hinermans (1997) definisjoner av en (medie)skandale og definerer en mediert skandale som *overtredelser eller brudd på moralske normer som blir offentlig kjent og kritisert gjennom mediene*. I tillegg har alle skandaler, ifølge Thompson (2000), følgende fem kjennetegn:

- 1) De involverer et overtramp av bestemte verdier, normer eller moralske koder.
- 2) De involverer forsøk på å skjule eller hemmeligholde overtrampet for utenforstående. Overtrampet må bli kjent for andre enn de direkte involverte for at en skandale skal utvikle seg.
- 3) Noen utenforstående må fordømme overtrampet, og disse kan føle seg støtt eller såret av handlingen eller hendelsen som utgjør overtrampet.
- 4) Fordømmelsen må uttrykkes offentlig.
- 5) Avsløringen eller fordømmelsen av overtrampet kan skade omdømmet, men det er ikke alltid tilfellet (Thompson 2000: 13-14)

En skandale involverer for det første et overtramp som bryter med bestemte sett av verdier, normer eller moralske koder. Det er også viktig å vurdere hva slags overtramp det er snakk om. Hva som regnes som skandaløst i én kontekst, trenger ikke være det i en annen. I Skandinavia, en politisk kultur hvor lovgivning og offentlig regulering står sentralt, involverer svært mange skandaler et brudd på avgjørelser, regler eller vedtekter tilknyttet økonomiske affærer. Det inkluderer blant annet skatteunndragelser og andre mindre alvorlige overtredelser av loven, slik som trafikkbøter eller byggeforskrifter som ikke blir fulgt (Allern og Pollack

2012b: 15). Normer og moralske koder forandrer seg også over tid. Anu Kantola og Juho Vesa viser hvordan moralen og hva som er ansett som skandaløst i Finland har utviklet seg fra den kalde krigen, da skandalene var få og uten alvorlige konsekvenser, til dagens politiske skandaler, ofte knyttet til alkoholmisbruk og sex (Kantola og Vesa 2013). Enkelte personer er også mer utsatt for en skandale enn andre, noe som kan knyttes til Thompsons synlighetsbegrep. Individuer, som i form av sin synlige posisjon eller stilling i samfunnet, representerer bestemte verdier og normer, er særlig sårbare for å få søkelyset på seg i en skandale, ettersom de risikerer å bli utlevert når deres private handlinger ikke samsvarer med det de sier offentlig (Thompson 2000: 15-16). I slike tilfeller blir skandalen gjerne framstilt som en konflikt mellom liv og lære.

For det andre må overtrampet bli kjent for andre enn de som er direkte involvert. Et overtramp som ingen andre enn den eller de skyldige kjenner til, er ingen skandale. Ettersom skandaler krever et publikum, er de gjerne karakterisert som et ”drama of concealment and disclosure” (Thompson 2000: 18). Mediene spiller en sentral rolle i dette dramaet av hemmeligholdelse og avsløring. Dette forklarer også hvorfor det vanligvis er knyttet forlegenhet og skam til avsløringen av et overtramp og utviklingen av en skandale. Den anklagede får sine tidligere skjulte handlinger og aktiviteter lagt fram til andres beskuelse, spott og spe.

For det tredje må et publikum eller en gruppe personer føle seg støtt eller fornærmet av handlingen eller hendelsen. At de blir direkte sjokkert eller såret er imidlertid ikke like vanlig i dagens vestlige samfunn, hvor verdisystemet pluraliseres og de tradisjonelle moralske normene ikke lenger står like sterkt. Publikum ser i stedet på skandalen som en slags underholdning, og flere er ”mildly amused by the sight of a minister on stage with his pants down” (Thompson 2000: 20). Skandalen er ikke en virkelig hendelse rapportert av pressen, hevder Johannes Ehrat (Ehrat 2011: xiv), det er en journalistisk fremstilling av en virkelig hendelse. Det er gjennom folkeopinionen at hendelsen blir til en skandale. Folkeopinionen er ikke enhver manns mening, ei heller et statistisk mål, men en narrativ meningsproduksjon (Ehrat 2011: xiv), som ofte finner sted blant de ledende mediene i mediedrevet.

Det fjerde kjennetegnet på en skandale er at kritikk og anklager må uttrykkes offentlig. Skandalen er skapt like mye av publikums reaksjoner som overtrampet i seg selv. Thompson kaller denne kritikken for ”opprobrious discourse” (Thompson 2000: 20). Dette er en form for moraliserende diskurs hvor enkelte aktører bebreider og irettesetter, skjønner, fordømmer og

uttrykker misbilligelse ovenfor den anklagedes handlinger eller uttalelser. Denne diskursen har som målsetting å formidle at det aktuelle overtrampet er skammelig og kritikkverdig. Innenfor forsvarsretorikken kalles dette for ”kategoria”, som betyr å beskyldre.

Dette leder fram til det femte og siste kjennetegnet på en skandale, som ifølge Thompson er at avsløringen og fordømmelsen har potensial for å skade omdømme og image. Det betyr ikke at alle mister ansikt eller anseelse, men at en skandale, kombinert med kritikk og anklager, ofte fører med seg dette (Benoit 2004: 263). Jeg vil komme tilbake til omdømme, image, apologia og kategoria i teorikapitlet om retoriske forsvarsstrategier.

Lull og Hinerman (1997) lister opp ti kriterier som må være oppfylt for at en hendelse kan karakteriseres som en medieskandale;

- 1) Det har blitt begått et overtramp av sosiale normer som reflekterer den dominerende moraliteten i samfunnet.
 - 2) Overtrampet er blitt utført av en eller flere spesifikke personer.
 - 3) Overtrampet reflekterer disse spesifikke personenes ønsker og interesser.
 - 4) Personene må identifiseres som gjerningsmenn.
 - 5) Gjerningsmennene har handlet intensjonelt og hensynsløst.
 - 6) De må holdes ansvarlige for deres handlinger...
 - 7) ..og overtrampet må få ulike konsekvenser for de involverte.
 - 8) Avsløringen må spres bredt via medier...
 - 9) ..hvor de blir narrativisert til en fortelling...
 - 10) ..som igjen skaper stor interesse og debatt.
- (Hinerman og Lull 1997: 11-13)

Flere av Thompsons kjennetegn på en skandale går igjen i Lulls og Hinermans oversikt, men de legger større vekt på den rollen mediene spiller for hvordan skandalen oppstår, utvikles og til slutt ender.

2.2 Skandaletyper

Skandaleteoretikere opererer med ulike skandaletyper og skandalekategorier. Thompson skiller mellom politiske skandaler knyttet til sex, penger eller makt (Thompson 2000), Mats Ekström og Bengt Johansson vektlegger politiske pratskandaler (Johansson 2006), mens Midtbø argumenterer for at det finnes to typer politiske skandaler; politikkskandalen og politikerskandalen (Midtbø 2007). I analysen vil jeg benytte disse karakteristikene for å beskrive de ulike skandalecasene.

2.2.1 Politiske skandaler knyttet til sex, penger eller makt

Thompson skiller mellom tre typer politiske skandaler; seksuelle utskielser, økonomiske mislighold og maktmisbruk. Sexskandaler er brudd på normene for seksuell relasjon og oppstår når politikeren blir anklaget for blant annet utroskap eller kjøp av prostituerte (Thompson 2000: 119). Sexskandaler har ikke tidligere vært spesielt utbredt i Skandinavia, sammenlignet med land som Storbritannia og USA, men flere nylige eksempler⁷ fra Norge, Sverige og Danmark tilsier at dette er i ferd med å endre seg. Det er imidlertid ikke mulig å finne noen skandinaviske eksempler på sexskandaler som har rammet kvinnelige politikere. Økonomiske skandaler handler om finansielle overtramp, pengesnusk og korrupsjon (2000: 159), og er spesielt utbredt på det europeiske kontinentet (Midtbø 2007: 29). En maktskandale inkluderer brudd på regler og prosedyrer i utøvelsen av politikk. Reglene er åpne og kjente, men maktutøvelsen er lukket eller tilgjengelig kun for en liten gruppe. Skandalen blir til når disse overtrampene blir offentliggjort (2000: 196).

2.2.2 Pratskandaler

I tillegg til Thompsons tre skandaletyper, legger Mats Ekström og Bengt Johansson til en fjerde form for politisk skandale, nemlig pratskandalen (Ekström og Johansson 2008). Pratskandaler handler om politikere som bryter med offentlighetens kommunikative koder, altså hva man kan og ikke kan si i det offentlige rom. Det kan handle om offentlige opptredener hvor politikeren kommer med en politisk ”groda”, en forsnakkelse som fanges opp av mediene, eller hvor kontroversielle meninger og uttalelser blir ”avslørt” ved hjelp av for eksempel skjult lyd- og bildeopptak (Johansson 2006: 54).

Noe som kjennetegner slike skandaler er hvordan et enkelt sitat blir løftet fram og får representere hele skandalen. Mats Ekström har analysert hvordan en slik uttalelse kan bli til en stor nyhetssak, dersom den oppfyller tre kriterier. For det første må uttalelsen passe inn i medienes fortellerstruktur og ha narrativ relevans. For det andre må uttalelsen framstå som bemerkelsesverdig, jo mer spektakulær desto bedre. Det tredje kriteriet er kanskje det viktigste; Å kunne plukke sitatet ut av sin kontekst og benytte det i andre sammenhenger. Hans konklusjon er at enkeltsitat blir ekstrahert, rekontekstualisert, og at journalisten gjennom dette legitimerer sin egen virksomhet (Ekström 2003: 7, 29). I studien *Efter valstugorna*.

⁷ Norge: Søviknes-saken 2001 (FrP), Birkedal-saken 2011 (FrP), Hoksrud-saken 2011 (FrP), Solum Larsen-saken 2012 (Venstre), Øygard-saken 2012 (Ap). Sverige: Littorin-saken 2010 (Moderaterna). Danmark: Møller-saken 2002 (Venstre), Flemming-saken (Venstre), Kofod-saken 2008 (Socialdemokraterne)

Skandalstrategier och mediemakt (Johansson 2006), viser Johansson til hvordan en rekke svenske lokalpolitikere håndterte skandalen som rammet dem i 2002, som en følge av at de hadde kommet med fremmedfiendtlige og til dels rasistiske uttalelser, fanget opp av skjult kamera og mikrofon.

2.2.3 *Politikk vs. politikerkandaler*

En politisk skandale er, ifølge Tor Midtbø, ”brudd på regler og prosedyrer i utøvelsen av politisk makt” (Midtbø 2007: 25). I mange tilfeller vil journalister vektlegge skandalens politiske dimensjon, slik at overtrampet framstår mer alvorlig enn et normbrudd begått i en privat setting. Thompson definerer en *politisk skandale* som “individuals or actions which are situated within a political field and which have an impact on relations within the field” (2000: 96), mens Sigurd Allern og Ester Pollack definerer en skandale som politisk dersom den rammer politiske institusjoner, prosedyrer eller avgjørelser – eller politikere personlig i kapasitet av å være oppnevnte eller valgte tjenestemenn (Allern og Pollack 2012b: 14). Det er dette politiske feltet som definerer den politiske skandalen som politisk, gir den kontekst og former dens utvikling.

Tor Midtbø deler politiske skandaler inn i to typer; politikkskandaler og politikerkandaler (Midtbø 2007: 18). Politikkskandaler er knyttet til politikeres feilgrep i utøvelsen av politikk. Skandalen har sin opprinnelse innenfor det politiske felt, og er knyttet til rent politiske saker. Norske eksempler på politikkskandaler er, ifølge Midtbø, Kings Bay-saken i 1963 og Mongstadsaken i 1987. Politikerkandaler er skandaler utløst av personlige feil og hvor overtrampet kan knyttes til en konkret politiker. Her rettes oppmerksomheten mot mennesket, vel så mye som politikeren som står bak skandalen (Midtbø 2007: 18-19). Ifølge Midtbø er det politikerkandalene som dominerer i dag, og denne utviklingen kan ses i lys av mediernes økte fokus på politikernes hjem og familie. De aller fleste skandalecasene i denne avhandlingen er såkalte politikerkandaler.

I studien av politiske skandaler i Norden skiller Allern, Kantola, Pollack og Blach-Ørsten (2012) mellom politiske overtredelser, personlige overtredelser innenfor politikken og personlige overtredelser i en privat setting. Politiske overtredelser er definert som handlinger knyttet til politikk og politiske spørsmål. De er også direkte relatert til politikerenes offisielle rolle. Personlige overtredelser innenfor politikken vil si handlinger utført i rollen som politiker, men utenfor den politiske sfæren. Personlige overtredelser i en privat setting er

handlinger som formelt finner sted utenfor den politiske sfæren, men som likevel kan få politiske konsekvenser (Allern et al. 2012: 41).

2.2.4 En nordisk skandalestudie

I boken *The Politics of Scandal – Power and Process in Liberal Democracies* introduserte Markovits og Silverstein ”scandology” som den seriøse studien av politiske skandaler (Markovits og Silverstein 1988: vii). I bokens forord beskriver Theodore J. Lowi “scandology” på følgende måte;

To the serious observer, politics under conditions of a scandal is comparable to cells under the microscope. Scandals, in other words, are a useful exaggeration of reality. But that’s not scandology. Scandology is all that, plus the opportunity to compare and to judge political systems (Lowi i Markovits og Silverstein 1988: vii).

Lenge var Skandinavia ansett som en skandalefri sone, sammenlignet med andre land i Vest-Europa og USA (Allern et al. 2012: 29, Logue 1988: 261, Midtbø 2007: 14). Slik er det ikke lenger. Tor Midtbø taler for at vendepunktet i Norge kom på slutten av 1980-tallet;

I den lange rekken av skandalerammede politikere fra 1980-tallet og utover finner vi blant annet Hanna Kvanmo, Astrid Gjertsen, Einfrid Halvorsen, Jan P. Syse, Terje Rød-Larsen, Terje Søviknes, Tore Tønne og Victor D. Norman. Alle ble utsatt for et umenneskelig mediejang – et jag som fikk avgjørende betydning for deres politiske og, i ett tilfelle, fysiske liv (Midtbø 2007: 14-15).

Det tydeligste funnet i en studie av politiske skandaler i Norge, Sverige, Danmark og Finland, utført av Sigurd Allern, Anu Kantola, Ester Pollack og Mark Blach-Ørsten (2012), er den økte forekomsten av politiske skandaler i Norden i løpet av perioden 1980 til 2009. Spesielt gjelder dette det siste tiåret (2000-2009), hvor antallet registrerte skandaler er nesten tredoblet sammenlignet med de to forutgående tiårene (1980-1989, 1990-1999). Den mest framtrædende skandaletypen de siste tre tiårene er økonomiskandalen, selv om den ikke forekom med like høy andel de to siste tiårene som mellom 1980 og 1989. Økonomiske skandaler er den mest dominerende skandaletypen i alle de tre skandinaviske landene, og aller mest dominerende i Norge. En årsak kan være at man, i de relativt egalitære landene i Skandinavia, slår ekstra hardt ned på politikere som bedriver skattefusk eller forsøker å berike seg selv (Allern et al. 2012: 36-38). Flere av skandalecasene i denne avhandlingen er også knyttet til mindre økonomiske overtredelser.

Etter økonomiske skandaler, er uakseptabel personlig oppførsel den skandaletypen som forekommer oftest over de siste tre tiårene, med en markant økning fra det første tiåret (1980-

1989) til de to neste (1990-1999, 2000-2009). Finland utpeker seg i den nordiske studien som det landet med høyest andel skandaler knyttet til uakseptabel personlig oppførsel, med Danmark på en andre plass. Den nordiske skandalestudien skiller også på skandaler som finner sted innenfor og utenfor politikken – mer spesifikt politiske overtredelser, personlige overtredelser innenfor politikken og personlige overtredelser i en privat setting. Studien viser at det sammenlagt er flest politiske overtredelser i perioden 1980-2009, men at den relative forekomsten av denne skandalekategorien har gått ned etter årtusenskiftet. Personlige overtredelser i en privat setting har derimot økt betraktelig fra de tre politikerne som ble rammet i perioden 1980-1989, til de 25 politikerne som var involvert i en personlig overtredelse i perioden 2000-2009 (Allern et al. 2012: 40-42).

2.3 Skandalens dramaturgi

Skandalens dramaturgi tar gjerne form av et tre akters drama. I den første akten introduseres en strid, i andre akten en konfrontasjon og i tredje et klimaks og senere refleksjon. Skal interessen opprettholdes, må spenningen gradvis økes og konflikten strammes til, før saken når et avgjørende vendepunkt (Eide og Hernes 1987: 55). I tråd med Eide og Hernes, legger Allern og Pollack (2009c) også vekt på hvordan det tidlig etableres en bestemt dramaturgi for politiske skandaler. I første akt blir skandalens hovedaktører presentert, og tilskrives roller som skurk, helt, heks og offer.

I neste akt spilles dramaet ut, med angrep og forsvar. Mediene spiller her en sentral rolle, ikke bare som en scene hvor dramaet utspiller seg, men også i stor grad som regissør eller sufflør, som legger til rette for at skandalen kan spilles ut og alle aktørene ”husker” sine replikker. Fortellinger eller uttalelser som ikke passer inn i den dominerende dramaturgien, blir gjerne nedprioritert. Så følger opinionsmålinger som viser effekten av den kritiske mediedekningen. Alt bygges opp til dramaets siste akt;

Medielogikken krever en løsning i form av en forandring, vanligvis gjennom at den skandaliserte trekker seg eller får sparken. Eller alternativt, hvis utviklingen av skandalen overhodet gir rom for det, at den skandaliserte står frem som en angerfull synder og (gjennom mediene) ber både sine nærmeste, sin organisasjon og offentligheten om tilgivelse (Allern og Pollack 2009a: 19).

I noen tilfeller føyes det til en fjerde akt til dramaet, når tiden har kommet for refleksjon og ettertanke. Dette skjer gjerne i form av en debatt eller en rapport rundt mediens rolle i

skandalen. Det skjedde for eksempel etter at den tidligere Ap-politikeren, Tore Tønne, tok sitt eget liv etter et voldsomt kjøp i mediene i desember 2002 (Allern og Pollack 2009a: 17-19).

Thompson beskriver skandalen som en prosess med fire faser; skandalens forspill, avsløringsfasen, klimaksfasen og skandalens etterspill (Thompson 2000: 73). I forkant av en skandale har vi granskninger, undersøkelser, lekkasjer eller rykter med potensiale for å lede fram til en skandale. Selve medieskandalen starter med avsløringsfasen, som igjen setter i gang en prosess av anklager og motanklager. Det er også i denne fasen vi finner politikernes retoriske forsvarsstrategier. Denne fasen kan vare kort eller lenge før den til slutt munner ut i klimaksfasen. I noen tilfeller tar klimaksfasen form av en dramatisk avskjedstale, mens i andre tilfeller avsluttes skandalen ved at publikum mister interessen og anklagene svinner hen. Den fjerde og siste fasen er skandalens etterspill (Thompson 2000: 73-77). Skandalens hovedperson vil gjerne få flere medietilbud om å bearbeide sorgen og ”snakke ut” om mediepresset i beste sendetid. På denne måten får mediene et selvrefererende preg, i form av at de dekker begivenheter som de selv har vært med å skape eller avgjøre utfallet av. Forlagene står også i kø for å gi ut biografien til en fallen politiker.

2.3.1 *Mediedrev*

Mediedrev eller flokkjakt har blitt vanlige uttrykk for å beskrive mediedekningen av politiske skandaler. Som nevnt i introduksjonen, definerer Allern og Pollack (2009c) et mediedrev som;

- 1) En omfattende, intens og kritisk rapportering rettet mot en eller flere personer, organisasjoner eller institusjoner,
- 2) med personfokuserte anklager om normbrudd som karakteriseres som en skandale,
- 3) der flere dominerende redaksjoner og nyhetsmedier deltar over en viss tid,
- 4) med samme perspektiv, journalistiske hovedvinkling og dramaturgi, og
- 5) der utgangen på saken er uviss.

(Allern og Pollack 2009c: 11, 2012b: 22)

Det sentrale i Allerns og Pollacks definisjon av et mediedrev er at flere medier følger saken og framstiller overtredelsen som en skandale. En nyhetsredaksjon kan avsløre overtredelser, men aldri alene skape et mediedrev. Til det kreves flere større og mindre redaksjoner som dekker saken tilnærmet likt. Det er også en trendens til at de som først avslører overtrampet har en mer negativ dekning i etterkant. Mediedekningen strekker seg også over en viss

tidsperiode, slik at skandaledramaturgien får tid til å få feste. Flokkjakten er preget av en ensidig mediedekning med få alternative vinklinger. Dersom en politiker tidligere har vært involvert i en politisk skandale, er sjansen stor for at han eller hun rammes igjen (Midtbø 2007). Joakim Nilsson påpeker hvordan et mediedrev kan gjenlanseres flere ganger;

Nyhetscykeln kring en politikers förehavanden kan mattas för att sedan uppkomma många år senare: En inarbetad nyhet, eller porträttering av en utpekad politiker har en hög igenkänningsfaktor bland nyhetskonsumenter och blir därför enkel för journalister att återlansera så fort nya avslöjanden kommer fram (Nilsson 2004: 133).

Medienes avsløringer av skandaler og undersøkende journalistikk har lenge vært ansett som et viktig og ansvarsfullt arbeid, grunnet i idealet og myten om pressen som den fjerde statsmakt. Med mediedrevne i moderne, medierte skandaler, kan man se at journalistene går fra å være vaktbikkje til blodtørstige pirajaer. Nyhetsproduksjonen går fra undersøkende journalistikk til angrepsjournalistikk, og resultatet fra seriøse politiske avsløringer til massiv dekning av trivielle, private og personlige historier (Sabato 1991). Særlig to tendenser kan forklare en slik utvikling; en avideologisert presse og et 24-timers nyhetstrykk. Når det kommer til skandaler, deler ikke pressen seg lenger i to politiske leire, men går sammen i et massivt mediedrev hvor ett eller flere ledende medier tjener som pådrivere i skandaliseringen (Allern og Pollack 2009c: 23, 200). Den andre faktoren er medienes konstante produksjonspress når det kommer til nyheter. Dette er et resultat av den tøffe konkurransen mellom aviser og nettaviser, tv og radio (Allern og Pollack 2009c: 19, Schudson 2003: 44).

2.3.2 *Komplekse og trivielle skandaler*

Svært ofte er det ikke den opprinnelige handlingen som medfører politikerens fall, men senere ansvarsfraskrivelser eller direkte usannheter for å skjule eller bagatellisere denne handlingen. Komplekse skandaler kjennetegnes av en sekvens der nye overtramp, for eksempel falske forklaringer, begås for å skjule gamle overtramp. Lowi (1988) kaller den opprinnelige overtredelsen for et substansielt overtramp og den påfølgende ansvarsfraskrivelsen for proseduralt overtramp. Thompson (2000: 17) bruker betegnelsene førstegangs- og annengangsoverskridelser. Førstegangsoverskridelsen kan være liten og ubetydelig, men dersom ballen av annengangsoverskridelser begynner å rulle, er den vanskelig å stoppe.

Store politiske skandalene inkluderer gjerne nye overtramp som begås for å skjule gamle overtredelser. Når dokumentasjonen legges på bordet, kreves det nye forklaringer. Skandalene bærer altså preg av å være en form for katt-og-mus-lek hvor innsatsen øker for hver

benektelse (Midtbø 2007: 51). Atferd som går på tvers av stereotypiene, skaper også større oppstandelse enn atferd som bare forsterker dem; ”Det er når et velpleiet skall av prektighet viser seg å skjule en kjerne av synd og lastefullhet, at pressen virkelig kan boltre seg” (Midtbø 2007: 46). Avviket mellom liv og lære står sentralt i flere av avhandlingens skandalecase.

Ifølge Nilsson vil et virkelig demokratisk problem oppstå dersom journalister og politikere velger å spille på lag, noe som igjen medfører at det som skjer i maktens korridorer aldri når offentligheten. Demokratiet tjener altså på at mediedrev vokser fram, med kritisk journalistisk granskning og politikere som nekter å samarbeide, selv om troverdigheten til politikerne og journalistene selv mest sannsynlig svekkes (Nilsson 2004: 71). I boken *Scandal and Silence* argumenterer imidlertid Entman for at det ikke er noen sammenheng mellom de sosiale kostnadene eller skandaletypene på den ene siden, og mediernes dekning og politiske konsekvenser på den andre. Hovedproblemet er, ifølge Entman, mediernes evne til å justere sin oppmerksomhet i forhold til alvoret av avsløringen (Entman 2012: 212).

Pressen bør, i likhet med en vakthund, være årvåken og fortsette å bjeffe for å advare sin eier, selv om innbruddstyven er smart og jobber for å holde dyret stille (Entman 2012: 205). Det er ikke alltid mediene lykkes med det, mener Entman og viser blant annet til avsløringen av fangemishandlingen i Abu Ghraib; ”Most media and officials ignored the story or discussed the issue of torture as if it were just another policy option, not a scandal” (Entman 2012: 10). Entmans argumenter kan knyttes til Allern og Pollacks trivialiseringshypotese. Trivialiseringshypotesen tar utgangspunkt i at mange politiske skandaler i Norden starter som mindre, bagatellmessige forseelser eller lovbrudd, spesielt om det kan påpekes en konflikt mellom liv og lære og den anklagede sitter i en politisk topposisjon. De trivielle avsløringene får imidlertid store proposjoner på grunn av en massiv mediedekning (Allern og Pollack 2009c: 23, 197-198).

2.3.3 Politisk skandalisering

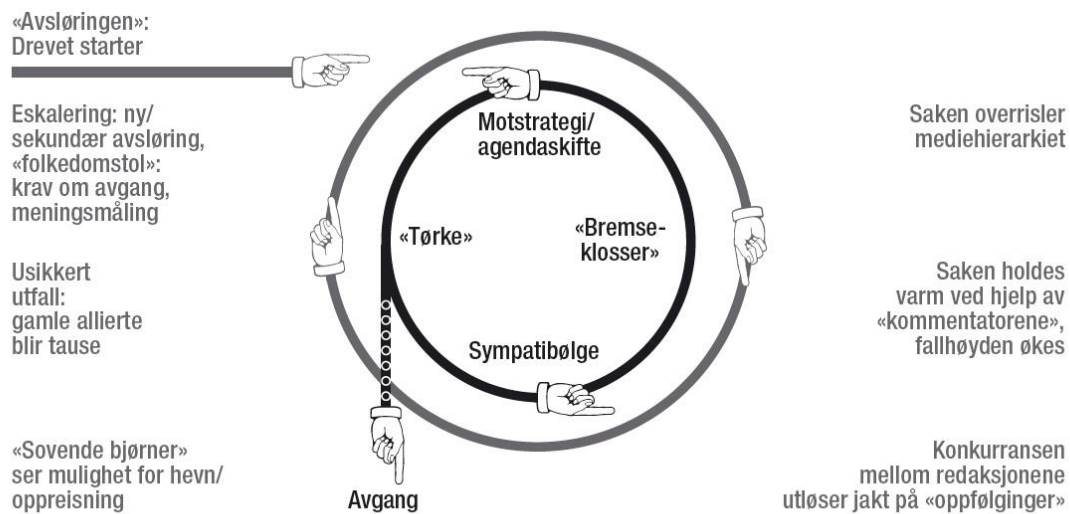
I introduksjonskapitlet viste jeg til Jenssen og Fladmoe (2009, 2012) som har valgt å flytte fokus fra fenomenet skandalen til skandaliseringsprosessen, for bedre å kunne belyse hvordan ulike aktører – politikere og andre – forsøker å påvirke skandalens utvikling og utfall. I de to kapitlene diskuterer de politikernes roller som skjulte kilder, hevner og allierte i politisk skandalisering, og spør om skandalisering har blitt et nytt maktmiddel som politiske aktører tar i bruk for å fjerne konkurrenter eller svekke politiske motstandere. Ifølge Jenssen og

Fladmoe stammer informasjonen som bidrar til å avsløre og skandalisere en politiker i mange tilfeller fra en annen politiker, gjerne også fra samme parti, ettersom det er her man har tilgang til rammende, sensitive opplysninger. Mens de direkte involverte aktørene i starten av den politiske skandaliseringen har kontroll, kan det forventes at mediene i stadig større grad tar over regien etter hvert som skandaliseringen blir til en stor nyhetssak. Mediene vil kjempe for å holde liv i skandalen og saken vil utvikle seg på deres premisser – prosessen blir gradvis mer mediert.

Journalistene benytter anonyme kilder både aktivt, gjennom såkalte ringerunder, og selektivt, ved at de velger kun de informantene som passer inn i mediedramaturgien. Alternative tolkninger og vinklinger drukner ofte i drevjakten. Det kan også se ut til at mindre redaksjoner, i frykt for å falle utenfor eller gå glipp av ”årets nyhet”, følger etter i sporet av de større mediehusene. Slik oppstår det et mediehierarki, hvor de små mediebedriftene henger seg på de større og ressurssterke mediene. At ”alle” finner saken interessant og dekker den, benyttes så for å rettferdiggjøre skandaliseringsprosessen. Kommentatorer vil også bidra i form av å holde saken varm, dersom det ikke kommer noe nye avsløringer som kan knyttes til det opprinnelige overtrampet (Jenssen og Fladmoe 2009: 34-36, 2012: 60). Politiske skandaler av en viss størrelse vekker ofte ”sovende bjørner”, det vil si politikere og offentlige personer som den anklagede tidligere har vært i konflikt med og som nå ønsker hevn. Når de ”sovende bjørnene” våkner, øker skandaliseringen og faren for at saken skal ende med avgang. På dette tidspunktet blir også gamle allierte og støttespillere tause, ettersom en politiker i fritt fall drar med seg alle som forsvarer eller bagatelliserer det aktuelle overtrampet (Jenssen og Fladmoe 2009: 31, 36).

Hvorfor ender ikke alle skandaliseringsprosesser med avgang? Jenssen og Fladmoe forklarer dette med at motkreftene blir for sterke. Noen ganger dør saken ut fordi overtrampet er for trivielt eller fordi andre politiske aktører (såkalte ”bremseklosser”) setter en stopper for eller brems opp skandaliseringen. Skandaliseringsprosessen kan også utløse en sympatibølge til støtte for den skandaliserte politikeren (Jenssen og Fladmoe 2009: 40-42). I Jenssens og Fladmoes modell er mediedrevet og motkreftene eksemplifisert ved hjelp av to hjul som dreier i hver sin retning (se figur 2.1).

Figur 2.1: Mediedrev og motkrefter

Kilde: Modell utviklet av Jenssen og Fladmoe (2009: 41).

2.4 Kvinnelige politikere, medier og skandaler

Nasjonale og internasjonale studier viser at det fortsatt i dag forekommer svært forskjellig mediedekning av mannlige og kvinnelige politikere, noe som er med på å opprettholde stereotypiske bilder av begge kjønn (Kahn 1993, Kahn og Goldenberg 1991). Ifølge Global Media Monitoring Project 2010, en medieundersøkelse som tar for seg en dags (10.11.09) mediedekning (aviser, tv og radio) med fokus på kvinnerepresentasjonen i 108 land⁸, viser at bare 24 prosent av alle personer intervjuet, sett og hørt om i mainstream media er kvinner. Bare 13 prosent av alle nyhetsoppslag fokuserer spesielt på kvinner, og for kvinner er det fire ganger så sannsynlig å bli framstilt i roller som koner eller mødre (WACC 2010).

⁸ Medieundersøkelsen inkluderer følgende land: Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Kamerun, Kongo, Etiopia, Ghana, Guinea, Kenya, Lesotho, Liberia, Madagaskar, Mauritania, Mauritius, Namibia, Niger, Nigeria, Senegal, Sør-Amerika, Sudan, Tanzania, Togo, Uganda, Zambia, Zimbabwe, Bangladesh, Kina, India, Japan, Kirgisistan, Malaysia, Nepal, Pakistan, Filippinene, Sør Korea, Taiwan, Thailand, Vietnam, Belize, Dominikanske Republikk, Grenada, Guyana, Haiti, Jamaica, Puerto Rico, St. Lucia, St. Vincent og Grenadinene, Surinam, Trinidad & Tobago, Østerrike, Hviterussland, Belgia, Bosnia & Herzegovina, Bulgaria, Kroatia, Kypros, Tsjekkia, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Georgia, Tyskland, Hellas, Ungarn, Island, Irland, Italia, Kosovo, Malta, Montenegro, Nederland, Norge, Polen, Portugal, Romania, Spania, Sverige, Sveits, Tyrkia, Storbritannia, Argentina, Bolivia, Brasil, Chile, Costa Rica, Ecuador, El Salvador, Guatemala, Mexico, Nicaragua, Paraguay, Peru, Uruguay, Egypt, Israel, Jordan, Libanon, Tunisia, De forente arabiske emirater, Canada, USA, Australia, Fiji, New Zealand, Papua Ny-Guinea og Tonga.

Kvinnelige politikere er ofte ansett som mest kompetente innenfor sosiale anliggender, som utdanning, miljø og helse, mens deres mannlige kolleger forventes å kunne mer om utenrikspolitikk, økonomi og forsvar. Velgerne anser kvinnelige politikere for å være mer medfølende og ærlige, og menn som kunnskapsrike og sterke ledere (Gill 2007: 117-120, Kahn 1993, 1994, Kahn og Goldenberg 1991, Skjeie 1992: 107, 206). Temaer som alder, familie, utseende og moteriktighet blir oftere et tema når det kommer til kvinnelige politikere, enn menn. Det henvises ofte til kvinnelige politikere ved bruk av fornavn, og de fotografes oftere i hjemlige omgivelser framfor på Stortinget, med et stadig fokus på hvordan de tar seg ut og tar seg av. Et tilbakevendende spørsmål for nyutnevnte kvinnelige politikere er; Hvem skal ta seg av dine barn nå? (Gill 2007: 117-120). Mannlige politikere med barn får sjelden samme spørsmål. Den ulike mediedekningen er igjen med på å påvirke offentlighetens inntrykk av de kvinnelige politikerne (Kahn 1994).

Boken *Instead of the ideal debate* (Gomard og Krogstad 2001), tar for seg hvordan man ”gjør kjønn” og ”gjør politikk” i de nordiske landenes politiske valgkamper. ”Å gjøre kjønn” betyr, for Gomard og Krogstad, en forståelse av språk og kjønn som strekker seg lenger enn stereotypiene, som anerkjenner ulikheter og likheter innenfor begge kjønn like fullt som mellom mann og kvinne, og som tar forskjellige kontekster og historiske endringer med i beregningene. Politikerens identitet skapes og opprettholdes, i likhet med kjønn, også gjennom interaksjon og samhandling – derav uttrykket ”å gjøre politikk” (Gomard og Krogstad 2001: 28-29). Etter en gjennomgang av valgkampdebatter i Norge, Sverige, Danmark og Finland fant Gomard og Krogstad at de kvinnelige politikerne får komme mindre til orde, og at betingelsene for valgdebatten er annerledes for kvinner enn for menn (Gomard og Krogstad 2001: 188-189).

Medieforskere har også konstatert at politikken blir stadig mer personifisert og intimisert. Den personifiserte politikken bærer preg av at den enkelte politikers personlighet og private egenskaper blir viktigere enn deres politiske plattform. Vi vil vite hvem politikeren *er*, som person, framfor hva politikeren *vil* i politikken (Hvitfelt 2002: 8, Wendt 2012: 74-75). Hammarlin og Jarlbro (2012) har analysert hvordan Mona Sahlin ble framstilt i Svenska Dagbladet, Dagens Nyheter, Aftonbladet og Expressen innenfor fem ulike tidsperioder. De konkluderer med at avisenes lesere aldri fikk vite hva Sahlin stod for eller ville. Fokuset var på hvordan Sahlin var som mor, som kone og helt alminnelig person, at hun ikke klarte å holde huset sitt rent eller ha orden på sin egen personlige økonomi. Hennes persona og private

liv ble ofte omtalt i negative termer. Det var første etter at hun valgte å gå av, den 14. november 2010, at hun ble beskrevet som en leder framfor en kvinne (Hammarlin og Jarlbro 2012: 131).

2.4.1 Kvinnelige politikeres forhold til media

En kvantitativ spørreundersøkelse gjennomført av Toril Aalberg og Ann Iren Jamtøy på Stortinget våren 2007 viser at kvinnelige stortingsrepresentanter er mer kritiske enn menn til de krav som stilles for å få oppmerksomhet i mediene (Aalberg 2009). De mannlige stortingsrepresentantene har hyppigere og mer uformell kontakt med journalister enn deres kvinnelige kolleger. Mens halvparten av de mannlige representantene sier at de har personlig kontakt med media hver dag, er det kun 33 prosent av de kvinnelige representantene som oppgir det samme. Det er flere menn som treffer politiske journalister for uformelle møter på kveldstid, og de spør oftere journalistene om tips og råd (2009: 108).

Når det gjelder politiske initiativ som har hatt sin opprinnelse i medieoppslag, er det 43 prosent av de mannlige parlamentsmedlemmene som oppgir at de lar seg inspirere av noe de har lest, sett eller hørt i mediene. Bare 29 prosent av de kvinnelige parlamentsmedlemmene tar initiativ på bakgrunn av medienes dagsorden (Aalberg 2009: 110). Mennene har altså i større grad tilpasset seg medienes logikk. Kvinnene er mest kritiske til medienes framstilling av politikk generelt, men klart mest fornøyd når det kommer til vurderingen av sitt siste medieoppslag. Det kan komme av at kvinnelige stortingsrepresentanter i større grad enn menn har grunn til å være fornøyde, da de kun stiller opp til formelle intervjuavtaler om deres politiske kjernesaker, saker de brenner for og har kompetanse til å snakke om (2009: 114).

Ifølge Ulrikke Moustgaards studie fra 2004, basert på en spørreundersøkelse blant danske kvinnelige politikere, mener de kvinnelige politikere selv at kvinner og menn behandles forskjellig i mediene (Moustgaard 2004). Ifølge respondentene er mediene tøffere mot kvinner enn mot menn, og at det gjelder forskjellige regler for de to kjønnene. Dette mener de også gjelder i deknningen av skandaler eller kritiske overtredelser. Hele 66,6 prosent av de spurte kvinnelige politikere var enige eller delvis enige i utsagnet; ”En kvindelig politikers opførsel spiller en større rolle for hendes troværdighed end en mandlig politikers opførsel” (Moustgaard 2004: 66), mens 56,9 prosent var uenige eller delvis uenige i påstanden ”Om man er mandlig eller kvindelig politiker betyder intet, når medierne laver personkritiske historier” (Moustgaard 2004: 68).

Der hvor respondentene fikk utdype sine svar, la de vekt på at kvinnelige politikere ikke kunne tillate seg å banne, drikke seg fulle eller fortelle frekke historier i samme grad som menn. De påpekte også at kvinnelige politikeres utseende var mer i fokus enn menns. Likevel oppgav hele 66,7 prosent av de kvinnelige politikerne at kjønn aldri hadde vært en barriere for dem selv i offentligheten eller mediene (Moustgaard 2004: 66-71). Medienes forskjellsbehandling av mannlige og kvinnelige politikere var, ifølge de kvinnelige respondentene, problematisk, men ikke et problem som rammet dem selv i særlig grad.

Den andre delen av Moustgaards studie tar for seg pressens presentasjon og framstilling av de danske, kvinnelige politikerne. Kvinnelige politikere får lettere ulike merkelapper festet ved seg, som blondine, mor, heks, isdronning, jentebarn, luksurdyr, betonglesbe, hysterisk kjerring, skjønnhet eller håndveske. Våre inntrykk av politikere, og især de kvinnelige politikerne, er påvirket av såkalte vulgærbilder. Disse vulgærbildene peker til svært rigide og kjønnsstereotypiske framstillinger av kvinnelige politikere i mediene (Moustgaard 2004: 96-97). Moustgaard mener derfor at det er viktig for kvinnelige politikere å finne en god balansegang mellom sin feminine og maskuline side. Det samme gjelder balansen mellom deres private og offentlige liv. Dette kan både være en fordel og ulempe for kvinnelige politikere i møte med pressen. Fordelen er at de får en lettere og mer direkte tilgang til mediene om de er villige til å dele deres hjem og privatliv. Ulempen er at de må forholde seg mer til den private sfæren enn deres mannlige kolleger (Moustgaard 2004: 157-158).

2.4.2 *Kvinnelige politikere i politiske skandaler*

Kleberg og Widestedt argumenterer i artikkelen *Ledare i blåsväder – Mediernas privatisering av kvinner* (Kleberg og Widestedt 2002) for at kvinnelige politikere som rammes av en skandale kritiseres og anklages som privatpersoner. Mannlige politikere kritiseres hovedsakelig i egenskap av å være offentlige personer og krenkes derfor ikke på samme måte som kvinnene. Dette henger sammen med den tradisjonelle oppfatningen av offentligheten som et mannlige domene og det private som kvinnens sfære (Kleberg og Widestedt 2002: 92-93). Når kvinner viser at de profesjonelt kan oppføre seg på samme måte som sine mannlige kolleger, faller de utenfor en forventet ”kvinnelighet” og blir stemplet som avvikere i mediene, hevder Kleberg og Widestedt (Kleberg og Widestedt 2002: 91-92). Selv om studien forankres i feministisk teori og en diskusjon rundt medienes framstilling av kvinnelige og mannlige politikere, mangler deres undersøkelse egne empiriske data.

Sigurd Allern, Anu Kantola, Ester Pollack og Mark Blach-Ørsten (2012) viser i sin studie av nasjonale, nordiske skandaler fra 1980 og fram til 2009 at kvinnelige politikere, relativt sett, ikke rammes oftere av politiske skandaler enn menn. Det er imidlertid en høyere andel kvinner som har blitt skandalisert i Norge og Sverige, enn i Danmark og Finland (Allern et al. 2012: 46). Når det gjelder hvordan de to kjønnene fordeler seg på ulike typer skandaler, er andelen maktskandaler blant kvinnelige politikere noe høyere enn hos menn. Sexskandaler og seksuell trakassering forekommer utelukkende blant menn. Økonomiske skandaler av alle typer er på topp hos begge kjønn, mens korrupsjonssaker er mest frekvent blant mannlige politikere. Tallene viser dessuten at andelen kvinnelige politikere som er tvunget til å gå av, er høyere enn andelen menn. Denne tendensen er imidlertid direkte knyttet til de kvinnelige politikernes posisjon. Blant kvinnelige statsråder valgte hele 61 prosent å trekke seg som en følge av politiske skandaler, mens 65 prosent av de mannlige ministerne slapp unna med offentlig kritikk. Utenfor regjeringen finner man ikke en slik kjønnsforskjell (Allern et al. 2012: 46-47).

Tobias Bromander (2012) har i sin studie av hvordan mannlige og kvinnelige politikere granskes, gått igjennom 4345 nyhetsartikler i Aftonbladet, Expressen, Dagens Nyheter og Svenska Dagbladet knyttet til 92 forskjellige nasjonale og lokale politiske skandaler mellom 1997 og 2010. Ifølge Bromander viser studien at selv om det er flere skandaler med mannlige politikere involvert, skriver pressen relativt mer når kvinnelige politikere er innblandet, enn når det er menn (Bromander 2012: 202). Menns skandaler føres oftere opp på dagsorden enn kvinners skandaler, men kvinners skandaler tenderer til å stå på dagsorden over lengre tid enn menns skandaler. Blant de kvinnelige politikerne er det private overtredelser⁹ som gis mest oppmerksomhet i mediene, mens for de mannlige politikerne er det først og fremst de offentlige overtredelsene¹⁰ som får medial oppmerksomhet (Bromander 2012: 203);

Männens privata förehavanden är först och främst att betrakta som privata angelägenheter och som sådana bör de inte ha några större konsekvenser på yrkesrollen. Kvinnornas privatliv står under en hårdare granskning än männens privatliv samtidigt som männens privata tilkortakommanden i viss utsträckning ges större acceptans (Bromander 2012: 203-204).

⁹ ”Private overtredelser” betyr, i Bromanders studie, overtredelser som skjer innenfor rammen av privatlivet (Bromander 2012: 203).

¹⁰ ”Offentlige overtredelser” betyr, i Bromanders studie, overtredelser som skjer innenfor rammen av hovedpersonens tjenesteutøving (Bromander 2012: 203).

I menns skandaler behandles hovedsakelig moralske aspekter¹¹ ved overtredelsen, mens medierapporteringen av kvinners skandaler fokuserer på de juridiske dimensjonene¹² ved overtredelsen (2012: 202-203). I kvinners skandaler forekommer det dessuten oftere diskusjoner om skandalens utfall, enn i menns skandaler. Forskjellene kan delvis forklares av at kvinners skandaler i gjennomsnitt varer lengre. Studien viser også at kvinnelige politikere avkreves et større ansvar for sine overtredelser enn mannlige politikere. Regnet i prosent kreves kvinners avgang i 53 prosent av skandalene. Motsvarende andel for menn er 36 prosent (2012: 204-206). Dette kan henge sammen med at kvinnelige politikeres omdømme og troverdighet i en større utstrekning enn mannlige politikere omtales og diskuteres med et negativt fortegn. Totalt 14 prosent av kvinnenenes artikler inneholder en negativ framstilling av deres omdømme eller troverdighet som politiker. Det tilsvarende for de mannlige politikerne er seks prosent. Ifølge Bromanders studie kan det se ut til at kvinnelige politikere tilskrives en høyere moral enn menn og dermed ikke kan gjøre feil i samme utstrekning som deres mannlige kolleger (Bromander 2012: 165-166).

Generelt utgjør personifiseringen av skandalen et sterkt innslag i utformingen av mediens rapportering. Dette gjelder uansett om hovedpersonen er en mann eller en kvinne. Likevel tenderer mediene i en større utstrekning til å fokusere på hovedpersonen i de kvinnelige politikernes skandaler enn i de skandalene som rammer mannlige politikere (2012: 204-206). Bromander konkluderer forsiktig med at det i hvert fall ikke er en ulempe å være mannlige politiker når man rammes av en skandale (2012: 200). Denne kvantitative studien er både relevant og viktig, kanskje spesielt for min kvalitative analyse. Å sammenligne skandaler er imidlertid problematisk, når forskjellene går så langt utover hovedpersonenes kjønn. Det er vanskelig å isolere kjønn uten å ta i betraktning andre faktorer som spiller inn på hvordan pressen dekker skandaliserte menn og kvinner. Kan det være slik at menn har en sterkere utgangsposisjon på grunn av lengre fartstid og bredere nettverk i politikken? Er de flinkere til å håndtere mediene, eller virker deres retoriske forsvar bedre enn kvinners apologia? Dette vil jeg forsøke å kaste lys over i denne avhandlingen gjennom analyser av retoriske forsvarsstrategier og kvalitative forskningsintervjuer.

¹¹ ”Moralske aspekt” betyr, i Bromanders studie, medierapportering om skandaler som hovedsakelig omhandler uskrevne regler eller en forventet oppførsel utifra ulike normer og verdier (Bromander 2012: 202).

¹² ”Juridiske dimensjoner” betyr, i Bromanders studie, medierapporteringer om skandaler som hovedsakelig omhandler nedskrevne regler og lover, og hvor hovedpersonen bryter med noe som er juridisk fastlagt (Bromander 2012: 202-203).

2.5 Avslutning

I dette teorikapitlet har jeg redegjort for tidligere forskning på politiske skandaler som jeg vil basere meg på videre i analyse av politiske skandaler i Norge, Sverige og Danmark. Blant begrepene, modellene og studiene presentert over står disse særlig sentralt i den videre analysen i denne avhandlingen;

- Den kvantitative studien av politiske skandaler i Norden mellom 1980 og 2010, utført av Sigurd Allern, Anu Kantola, Ester Pollack og Mark Blach-Ørsten (2012). Et viktig funn er at langt flere kvinnelige enn mannlige statsråder går av i forbindelse med en skandale.
- Bromanders kvantitative studie av hvordan mannlige og kvinnelige politikere granskes i fire svenske aviser mellom 1997 og 2010. Studien viser at kvinnelige politikere tilskrives en høyere moral og avkreves et større ansvar for sine overtredelser enn mannlige politikere (Bromander 2012).
- Skandaliseringsprosessen, med mediedrev og motkrefter, presentert av Jenssen og Fladmoe (2009, 2012). Sentrale stikkord er ”sovende bjørner”, støttespillere og sympatibølger.
- Moustgaards studie av pressens framstilling av danske kvinnelige politikere, og her spesielt merkelappene som tildeles kvinnelige politikere (Moustgaard 2004).

3 Retoriske forsvarsstrategier

En av skandalens konsekvenser er at den kan skade omdømmet til den anklagede. Ettersom omdømmet er en svært viktig ressurs for en politiker, vil han eller hun i en politisk skandale gjerne ta i bruk en type kommunikasjon designet for å begrense skaden på omdømmet, nemlig apologia. I dette teorikapitlet om retoriske forsvarsstrategier starter jeg med en forklaring av begrepene omdømme, image og apologia, samt hva som skiller apologia fra kategoria. Videre presenterer jeg tre forskjellige teorier og typologier for retoriske forsvarsstrategier og krisekommunikasjon;

1. William L. Benois Theory of Image Repair
2. W. Timothy Coombs Situational Crisis Communication Theory (SCCT)
3. Keith Michael Hearits Apologetic Ethics

Jeg argumenterer så for at alle tre teoriene har sine sterke og innovative sider, men at det også finnes svakheter ved enkeltoversiktene. En kombinasjon vil bidra til å tone ned svakhetene og fremme styrkene, ettersom typologiene både bygger på, utfyller og kompletterer hverandre. Kapitlet munner så ut i en forsvarstypologi, basert på disse tre teoriene. Den retoriske forsvarstypologien rangerer forsvarsstrategier fra de mest offensive til de mer imøtekommende. Jeg vil videre basere meg på denne oversikten i analysen av forsvarsstrategiene til de utvalgte politikerne i denne studien.

3.1 Omdømme, image og apologia

Omdømme er et sosialpsykologisk fenomen som kan si noe om hvordan andre oppfatter oss. De fleste av oss ønsker å ha et godt rykte og bli oppfattet på en positiv måte (Hygen 2005: 6). Omdømme kan også forstås som en ”prosess som foregår i sosiale nettverk der kommunikasjon og innflytelse spiller en sentral rolle” (Ihlen og Robstad 2004: 126). Image nevnes gjerne i sammenheng med omdømme. Forskjellen på et image og et omdømme er at omdømme har en mer varig og omfattende karakter enn image. Mange image knyttet til en politiker utgjør til sammen politikerens omdømme (Ihlen og Robstad 2004).

Spesielt viktig er omdømme for politikere som er avhengig av symbolsk makt for å påvirke og overtale. Anvendelse av symbolsk makt er viktig innenfor forskjellige områder av det sosiale liv, men i det politiske feltet er det avgjørende, ettersom enhver som ønsker å oppnå politisk innflytelse og utøve den vedvarende og effektivt, er nødt til å benytte symbolsk makt for å

sikre seg støtte innenfor og utenfor det politiske feltet. Når omdømmet rives ned, svekkes den symbolske makten og også politikernes evne til å påvirke og overtale (Thompson 2000: 112). Ettersom vårt ansikt og omdømme er så viktig for oss, er det forventet at de fleste forsvarer seg når de føler at omdømmet er truet. Sentralt i denne avhandlingen står en bestemt type kommunikasjon som er designet for å unngå, begrense eller rette opp skaden på omdømmet – nemlig apologia.

Som nevnt i introduksjonen, stammer apologia fra gresk og defineres som forsvar – i tale eller skrift – for egne handlinger eller meninger (Villadsen 2009: 192). Halford Ross Ryan legger vekt på at apologia må ses i lys av kategoria, som er gresk for å beskylte. Det er offentlig kritikk, gjerne med en etisk dimensjon (Hearit 2006: 5). Kategoria har ikke blitt ignorert av tidligere teoretikere, men Ryan var den første til eksplisitt å understreke det viktige samspillet mellom angrep og forsvar; ”The critic cannot have a complete understanding of accusation or apology without treating them both” (Ryan 1982: 254). I enhver analyse av retoriske forsvarsstrategier, er det gitt noen beskyldninger (kategoria) som krever en eller annen form for respons (apologia). Det er imidlertid ikke alltid like lett å forstå hva som er et angrep og hva som er et forsvar (Benoit 1995: 85). Kategoria og apologia kan lett forveksles. Det er særlig tilfelle i politiske skandaler som inkluderer en serie av utspill fra flere parter og som strekker seg over en lengre tidsperiode.

3.2 The Theory of Image Repair

William L. Benoit har utviklet The Theory of Image Repair (Benoit 1995: 95), en oversikt over hva man kan si for å forhindre eller begrense skade på omdømmet. Teorien bygger, ifølge Benoit, på to sentrale teser. Den første tesen er at kommunikasjon er best forstått som en målrettet aktivitet. Kommunikasjonen skal være formålstjenlig og intensjonell. Den andre tesen er at opprettholdelsen av et godt omdømme er en av de mest sentrale målene ved kommunikasjonen. Apologia er altså målrettet, med fokus på et bestemt mål; å opprettholde eller gjenopprette et godt omdømme (Benoit 1995: 65-71).

Et retorisk angrep (også kalt kategoria) har, ifølge Benoit, to komponenter. For det første må det ha hendt noe som publikum finner støtende. Dersom ingenting galt har skjedd, eller denne handlingen ikke anses som støtende, vil heller ikke aktørens omdømme være truet. For det andre må aktøren holdes ansvarlig for handlingen eller hendelsen. Uansett hva som har skjedd

eller hvor offensiv handlingen er, vil ikke aktørens omdømme bli svekket, med mindre han eller hun framstår som skyldig. For begge komponentene er persepsjon og inntrykk viktigere enn virkeligheten. Det som teller er hva media og publikum synes er støtende, og hvem de mener står ansvarlig (Benoit 1995: 71-72).

3.2.1 Benoits forsvarstypologi

Den første hovedkategorien er å avvise skyld. Det kan gjøres på to måter. Den anklagede kan benekte (1a) at hendelsen har skjedd, at det har medført skade eller at man står ansvarlig for skandalen. De aller fleste vil starte med å benekte skyld og ansvar, før de eventuelt tar i bruk andre forsvarsstrategier. Videre kan man forsøke å finne en sydebukk (1b) å legge ansvaret på. Denne strategien er en underkategori av å avvise skyld, ettersom den anklagede ikke selv kan ha begått overtrampet, hvis det var en annen som utførte handlingen (Benoit 1995: 75-76). Kenneth Bruke kaller dette for et symbolsk mord, ettersom man ofrer en annen for at man selv skal slippe unna med omdømmet i behold. Dersom det er en større organisasjon som rammes av anklagene, vil man ofte forsøke en individ/gruppe-dissosiasjon ved å plukke ut en sydebukk som tar på seg skylden på vegne av alle i organisasjonen (Hearit 2006, Ihlen og Robstad 2004: 31).

Den andre hovedkategorien er å begrense eget ansvar knyttet til handlingen eller hendelsen. Man kan hevde at handlingen kom som en rimelig reaksjon på en annen støtende handling, eller en provokasjon (2a). Hvis publikum og media får inntrykk av at politikeren er blitt rettmessig provosert, er det i stedet provokatøren som holdes ansvarlig. Man kan også hevde at man ikke hadde noen kontroll, eller at hendelsen var uunngåelig (2b). Relatert til denne strategien kan man argumentere for at det var en ulykke (2c). Nok en forsvarsstrategi for å begrense eget ansvar, er å vektlegge ens gode intensjoner (2d). Om intensjonen var god, men handlingen ble feiloppfattet, eller hadde uforutsette konsekvenser, vil ikke aktøren holdes like ansvarlig (Benoit 1995: 76-77).

Den tredje hovedkategorien er å redusere hendelsens anstøtelighet. Ofte velger man selvhevdelse (3a), ved å vise til sterke og positive sider ved seg selv eller framheve kjernesaker man har fått igjennom som politiker. Selv om man fortsatt er skyldig i overtredelsen, vil påminnelsen om tidligere gode gjerninger, styrke det positive inntrykket av personen og distansere de negative følelsene knyttet til selve handlingen. Selvhevdelse forekommer ofte i politikeres avskjedstaler, hvor det handler om å sikre sitt ettermæle og ikke

bare bli husket for skandalen. Minimalisering (3b) vil si å bagatellisere handlingen eller argumentere for at konsekvensene ikke er så alvorlige som kritikerne hevder. Differensiering (3c) betyr at politikeren forsøker å omdefinere hendelsen eller skjelve mellom to forskjellige handlinger. Gjennom transcendens (3d) forsøker den anklagede å plassere hendelsen inn i en bredere kontekst. Man kan blant annet knytte ens handlinger til et sett med høyere verdier og en mer positiv ladet setting (Benoit 1995: 77-78).

Om ingenting annet fungerer, kan man forsøke angrep på anklager (3e). Om troverdigheten til kilden kan reduseres, så framstår heller ikke anklagen like graverende. Vanlig blant politikere er det å gå til angrep på mediene på grunn av massiv, feilaktig eller partisk mediedekning under en politisk skandale. Den siste forsvarsstrategien i et forsøk på å redusere hendelsens anstøtelighet er kompensasjon (3f). Her tilbyr man noe for å lindre på skaden, gjerne i form av penger, service eller andre tjenester. Kompensasjon fungerer ofte som en bestikkelse. Dersom anklageren aksepterer tilbudet, og kompensasjon har en tilstrekkelig høy verdi, kan de negative følelsene knyttet til handlingen eller hendelsen oppveies og omdømmet repareres (Benoit 1995: 77-78).

Den fjerde hovedkategorien er å tilby korrigerende handling. Det vil si at aktøren forsøker å løse problemet, eller få tilbake det gode forholdet slik det var før den offensive hendelsen inntraff. Dersom det ikke lar seg gjøre, bør den anklagede heller gjøre noe preventivt, for å forhindre at historien gjentar seg. Forskjellen på korrigerende handling og kompensasjon, er at man med kompensasjon forsøker å lindre skaden, mens korrigerende handling søker mot å løse eller rette opp selve problemet (Benoit 1995: 79).

Femte og siste hovedkategori er å gi en uforebeholden unnskyldning, hvor man legger seg helt flat, tar på seg all skyld, fullt ansvar og ber om tilgivelse (Benoit 1995: 79). Kenneth Burke kaller denne strategien for et symbolsk selvmord, ettersom man ofrer seg selv, i håp om å bli tilgitt (Hearit 2006: 31). Carl D. Schneider hevder at en oppriktig unnskyldning inneholder tre kjerneelementer; anerkjennelse, affekt og sårbarhet. Man må først innrømme og stå for det man har gjort, deretter forsøke å sette seg inn i andres situasjon og ikke forsvare seg (Schneider 2000: 266-267). Aaron Lazare beskriver det å gi en unnskyldning som et ritual. Det som gjør unnskyldningen virkningsfull er utvekslingen eller byttet av makt og skamfullhet mellom anklager og anklagd (Lazare 2004). I Sverige kalles det å "gjøre en puddel", det vil si å legge seg på rygg og vifte forsonlig med beina (Allern og Pollack 2009c:

13). Dersom anklageren, media og publikum oppfatter unnskyldningen som genuin og oppriktig, kan de velge å tilgi den anklagede. Dette er også det mest ærlige og foretrukne alternativet dersom man virkelig har gjort noe galt. Det er imidlertid ikke alltid like klart i en politisk skandale om politikeren er ansvarlig eller skyldig i det han eller hun anklages for.

Tabell 3.1: Benoit's Theory of Image Repair

<u>Strategi</u>	<u>Karakteristikk</u>
1. Å avvise skyld	Benekte skyld og ansvar
1a. Benektelse	Nekte for å ha gjort noe galt, som har medført skade
1b. Skyldtildeling	Gjøre noen til sydebukk, gi en annen skylden
2. Å begrense ansvar	Redusere eller begrense eget ansvar for handlingen eller hendelsen
2a. Provokasjon	Argumentere for at det var en rimelig reaksjon på en annen støtende handling
2b. Uunngåelighet	Argumentere med at man manglet informasjon eller ikke hadde mulighet til å forhindre hendelsen
2c. Ulykke	Skyld på at det var en ulykke eller et uhell
2d. Gode intensjoner	Legge vekt på at man mente godt
3. Å redusere anstøtelighet	Redusere hendelsens anstøtelighet eller rette opp publikums dårlige inntrykk
3a. Selvhevdelse	Støtte opp omdømmet, vektlegge gode og sterke sider
3b. Minimalisering	Bagatellisere handlingen eller argumentere for at konsekvensene ikke er så alvorlige som først antatt
3c. Differensiering	Definere hendelsen eller handlingen på en annen måte
3d. Transcendens	Knytte handlingen til et sett med høyere verdier
3e. Angrep på anklager	Redusere anklagerens troverdighet
3f. Kompensasjon	Tilby penger, service eller andre tjenester for å bøte på skaden
4. Å tilby korrigerende handling	Tilby å løse problemet eller forhindre at hendelsen gjentar seg
5. Å gi en uforbeholden unnskyldning	Påta seg all skyld, fullt ansvar og be om tilgivelse

Hentet fra William L. Benoit (1995: 95, 1997b: 179, 2004: 266). Min oversettelse.

3.2.2 Kombinasjon og kritikk

Benoit har benyttet denne typologien til å analysere det retoriske forsvaret til bedrifter, organisasjoner, kjendiser, idrettsutøvere og kongelige, samt en rekke amerikanske politikere; Richard Nixon (Benoit 1995), Newt Gingrich (Kennedy og Benoit 1997), Gary Condit (Len-Rios og Benoit 2004), Bill Clinton (Blaney og Benoit 2001) og George W. Bush (Benoit 2006, Benoit og Henson 2009). I 1996 oppdaget Benoit at svært lite forskning var blitt gjort på retoriske angrep, i motsetning til rekken av studier knyttet til retorisk forsvar. Sammen med Bruce Dorries utviklet Benoit en typologi for overbevisende angrep, såkalt "persuasive

attacks”, med to hovedkomponenter; oppfattet grad av ansvar og hvor støtende handlingen eller hendelsen oppleves. For begge komponentene er medias framstilling og publikums inntrykk viktigere enn reell anstøtelighet og virkelig ansvar (Benoit og Dorries 1996).

Benoit og Dorries identifiserte fire retoriske angrepsstrategier for å gi inntrykk av skyld og ansvar; den anklagede har gjort det samme tidligere, den anklagede planla handlingen, den anklagede visste om de mulige konsekvensene av handlingen eller den anklagede tjente på handlingen (Benoit og Dorries 1996). Videre har Benoit og Dorries funnet seks ulike angrepsstrategier som forsterker inntrykket av handlingen eller uttalelsen som støtende; utstrekning av skade, vedvarende negative konsekvenser, konsekvenser for publikum, inkonsekvens, uskyldige eller hjelpeløse ofre, samt den anklagede personens ansvar for å beskytte de rammede (Benoit og Dorries 1996). Denne typologien har blitt benyttet til å analysere hvordan dokumentarprogrammet *Dateline* angrep detaljistkjeden Wal-Mart i 1992 (Benoit og Dorries 1996), hvordan politikerne angrep hverandre under presidentvalgkampen i 1992 (Benoit og Wells 1996), og hvordan reklamekampanjen Tobacco-free kids angrep tobakksindustrien i 1998 (Benoit og Harthcock 1999). Selv har jeg benyttet både Benois Theory of Image Repair og Theory of Persuasive Attacks for å analysere Ingunn Yssens retoriske angrep og Gerd-Liv Vallas forsvar i LO-dramaet (Hornnes 2014).

Benoits Typology of Persuasive Attack er ikke på langt nær så kjent, så ofte benyttet eller så mye kritisert som hans Theory of Image Repair. Hans forsvarstypologi har blitt kritisert for å være for funksjonalistisk¹³ og avsenderorientert, for å blande sammen begrepene image, omdømme, face og ethos, for å redusere en kompleks prosess av angrep og forsvar, motangrep og motforsvar til en forenklet og lineær tottrinns turtagningsprosess, for ikke å fange opp den synkrone og diakrone kompleksiteten som er tilstede i en gitt krise, samt Benois manglende svar på når, hvor og ovenfor hvem man bør benytte hvilken forsvarsstrategi (Burns og Burner 2000, Johansen og Frandsen 2007: 213-216). Benoit er ikke enig i kritikken av hans forsvarstypologi som statisk og lineær. Han har også påpekt at ”every study must have bounds or it cannot be completed” (Benoit 2000: 42). I tråd med kritikken fra Burns og Burner (2000) valgte han imidlertid å endre navnet på typologien fra “image restoration” til “image repair” for å understreke at omdømmet aldri vil bli

¹³ Kritikken knyttet til Benois funksjonalisme gjelder spesielt hans funksjonelle teori for politisk valgkampdiskurs (Se bl.a. Benoit, Blaney, og Pier 1998, Benoit og Wells 1996).

gjennomrettet til hva det en gang var, men at det finnes en mulighet for å reparere eller begrense skaden på det offentlige imageet.

3.3 Situational Crisis Communication Theory (SCCT)

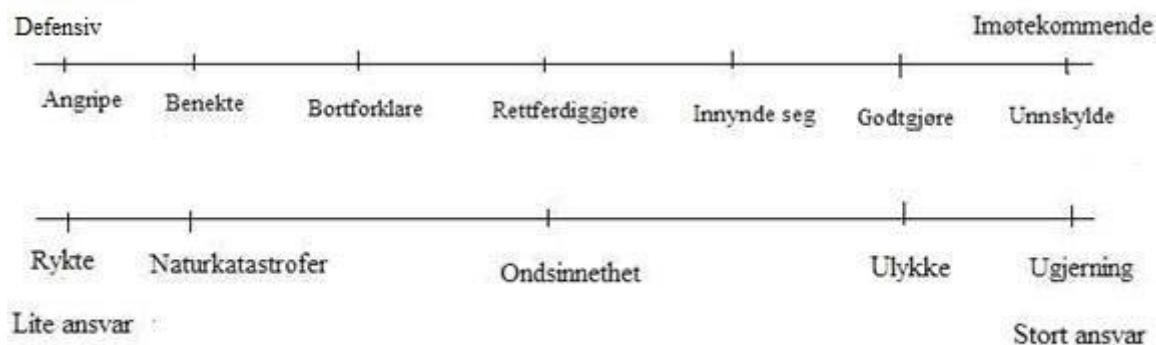
I motsetning til Benoit, som betrakter seg selv om en retoriker, plasserer W. Timothy Coombs sin forskning innenfor kriseledelse og krisekommunikasjon (Johansen og Frandsen 2007: 227). Coombs har utviklet en situasjonell teori for kriserespons, SCCT (Coombs 1999), som skiller seg fra Benoits typologi på blant annet to måter. For det første argumenterer Coombs i større grad for en vurdering av selve situasjonen, for deretter å finne en forsvarsstrategi som svarer godt til den aktuelle skandalen. En styrke med Coombs situasjonelle teori er at han plasserer sine forsvarsstrategier langs en skala fra de mest defensive til de mer imøtekommende responsene. Tanken bak er at jo større ansvar man er pålagt, desto mer imøtekommende bør forsvarsstrategiene være (Coombs 1999: 122-125).

For det andre er Coombs situasjonelle kriserespons hovedsakelig beregnet for å vurdere forsvarsstrategier benyttet av bedrifter og større selskaper, mens Benoits Theory of Image Repair både tar for seg organisasjoners og enkeltpersoners apologia. Krisetypene og forsvarsstrategiene som Coombs rangerer, bærer preg av å være ment for organisasjoners og selskapers krisekommunikasjon. Likevel mener jeg teorien til Coombs, med noen tilpasninger, kan benyttes i en analyse av politisk apologia.

Coombs sorterer først ulike typer krisesituasjoner langs et kontinuum, fra rykter, via naturkatastrofer, ondsinnethet og ulykke, til ugjerninger. Krisetypene er plassert langs et kontinuum etter hvor stort ansvar publikum vanligvis pålegger den anklagede. Ugjerninger toppe denne listen, ettersom aktøren gjør noe han eller hun vet er galt, og som kan ramme uskyldige ofre. Ulykke er nummer to på skalaen. Til tross for at ulykker ikke er intensjonelle, kan de til en viss grad unngås ved hjelp av forebyggende arbeid. Rykter, naturkatastrofer og ondsinnethet finner man i den andre enden av kontinuumet. Ondsinnethet vil si eksterne aktører som saboterer eller ødelegger for selskapet. Bedriften eller organisasjonen er ikke sett på som skyldig eller ansvarlig for den ondsinnetheten som måtte ramme den. Naturkatastrofer rammer også vilkårlig. Rykter er uriktig eller misvisende informasjon. Dersom ryktene blir avvist, finnes det ingen virkelig krise, og dermed intet ansvar eller behov for å forsvare seg (Coombs 1999: 125-127).

Deretter har Coombs kategorisert syv utbredte forsvarsstrategier, rangert fra de mest defensive til de mer imøtekommende. Angrep på anklager er her den mest defensive forsvarsstrategien. Man kan også benekte at man har gjort noe galt som har medført skade. Bortforklaring vil si å argumentere for at man mente godt, men manglet informasjon eller mulighet til å forhindre overtredelsen. Man kan også forsøke å rettferdiggjøre situasjonen ved å vektlegge at konsekvensene ikke er så ille som først antatt. Innynding vil si å rose tilhørerne eller vektlegge ens egne gode og sterke sider. Godtgjøring er et forsøk på å løse problemet eller forhindre at situasjonen gjentar seg. Å be om unnskyldning er den mest imøtekommende forsvarsstrategien. Her tar aktøren på seg all skyld og beklager handlingen eller hendelsen (Coombs 1999: 121-125). Ved hjelp av skalaen for krisetyper (rykte til ugjerning) og kontinuumet for kriserespons (angrep på anklager til unnskyldning), kan den anklagede tilpasse sine forsvarsstrategier opp imot hvor ansvarlig man er for skandalen. Jo mer ansvar man er pålagt av publikum og media, desto mer imøtekommende bør det retoriske forsvaret være (Coombs 1999: 127-128). Dette er i tråd med Ryans argument om at apologia må ses i lys av kategoria.

Figur 3.1: Coombs Situational Crisis Communication Theory (SCCT)

Hentet fra W. Timothy Coombs (1999: 124). Oversatt av Ihlen og Robstad (2004: 131-132).

Sammenlignet med Benoit's Theory of Image Repair, har Coombs Situational Crisis Communication Theory fått lite kritikk. Noen mener dette kan komme av at det er en relativt ny teori. Johansen og Frandsen (2007) har likevel noen innvendinger mot Coombs typologi. For det første er typologien basert på attribusjonsteori som tilsier at alle mennesker nærmest

identisk tillegger lik grad av skyld og ansvar for lignende handlinger eller hendelser. Slik er det ikke. I en politisk skandale vil velgerne tillegge politikeren ulik grad av skyld, også til forskjell fra journalistene. Opposisjonen vil tillegge ansvar på en annen måte enn støttespillerne. Det andre kritiske punktet er knyttet til valg av metode for å teste the Situational Crisis Communication Theory. Typologien testes vanligvis gjennom et eksperiment hvor en eller flere hypoteser verifiseres eller falsifiseres. Eksperimentet består av en gruppe respondenter (gjerne studenter fra ens eget universitet) som får tilgang til en begrenset mengde informasjon om skandalen, før de tilskriver skyld og ansvar. Det foretas deretter en statistisk analyse av respondentenes svar. En slikt forskningsdesign er for simpelt i både rom og tid ved at respondenten kun får foreta en attribusjon (ansvarstilskrivelse) under et helt kriseforløp og bare får informasjon fra noen få, utvalgte kilder (Johansen og Frandsen 2007: 244-246).

3.4 Apologetic Ethics

Keith Michael Hearits Apologetic Ethics er en etisk tilnærming til apologia og hvordan man forsvarer seg. I motsetning til Benoits og Coombs deskriptive typologier, har Hearit fokusert på det normative aspektet og hva man bør si for å oppnå forsoning. Han har spesifisert et etisk ideal for framføringen og innholdet av apologia, beregnet på å vurdere forsvarsstrategier i etterkant av en skandale eller en annen offensiv hendelse (Hearit 2006: 58-61).

3.4.1 Idealetisk framføring og innhold

Den idealetiske framføringen bør være sannferdig, oppriktig, godt timet, frivillig, adressert til alle interesserte og framført i en passende kontekst. At framføringen er sannferdig (1) vil si at man gir ut all informasjon, uten å skjule noe. En annen karakteristikk er oppriktighet (2). Det vil si at man bør uttrykke anger, forståelse og intensjon om å gjøre ting rett igjen. At framføringen er godt timet (3) betyr at den kommer på riktig tidspunkt. Om en unnskyldning kommer for tidlig, vil man sette spørsmålstegn ved aktørens motiv. Kommer den for sent, vil den anklagede framstå både usympatisk og ufølsom. Et fjerde kriterium er frivillighet (4). Framføringen bør bære preg av en moralsk refleksjon, som så munner ut i en selvvalgt unnskyldning. Framføringen bør også adresseres til alle interesserte (5) og framføres i en passende kontekst (6). Det er viktig at forumet er åpent for alle som ønsker å høre det retoriske forsvaret, og ikke begrenset til en bestemt gruppe (Hearit 2006: 64-69).

Tabell 3.2: Hearits typologi for idealetisk fremføring av apologia

Idealetisk framføring	Karakteristikk
1) Sannferdig	Gi ut all informasjon, ikke lyve
2) Oppriktig	Uttrykke anger, forståelse og intensjon om å gjøre det rette
3) Godt timet	La responsen komme på rett tidspunkt, ikke for tidlig eller for sent
4) Frivillig	Gi en frivillig unnskyldning, akseptere den sosiale orden og status quo
5) Adresseres alle relevante interessenter	Snakke med alle involverte og svare på bekymringer og spørsmål
6) Framføres i en passende kontekst	Velge et sted og medium for respons som er tilgjengelig for alle interesserte

Hentet fra Keith Michael Hearit (2006: 64). Min oversettelse.

Like viktig er innholdet av den etiske apologia. Først mener Hearit at man skal innrømme det man har gjort (1), for så å ta på seg fullt ansvar (2). Videre bør man uttrykke anger (3) og forsøke å identifisere seg med de rammede (4). Deretter kan man be om tilgivelse (5), for så å søke forsoning (6). Forsoning er det ultimale målet ved en etisk apologia. En slik forsoning krever at man gir ut all relevant informasjon (7), så sant den ikke er konfidensiell. Å møte alle forventninger vil si å informere de rammede om hva skandalen vil bety for deres situasjon (8). Avslutningsvis kan aktøren tilby korrigerende handling (9) eller kompensasjon (10) i tråd med forsvarsstrategiene allerede nevnt i Benoits typologi (Hearit 2006: 69-73).

Tabell 3.3: Hearits typologi for idealetisk innhold av apologia

Idealetisk innhold	Karakteristikk
1) Erkjenne ugjerningen	Innrømme at man har gjort noe galt og erkjenne at noen har blitt skadet som en følge av dette
2) Ta på seg ansvaret	Ta ansvar uten å utpeke andre som sydebukk eller angripe anklagerne
3) Uttrykke anger	Vise at man angrer på det man har gjort, styrke forholdet mellom den skyldige og den skadde part
4) Identifisere seg med ofrene	Identifisere seg med ofrene, vise empati og medfølelse
5) Be om tilgivelse	Be om unnskyldning
6) Søke forsoning	Søke forsoning ved å finne tilbake til den gode relasjonen. Det ultimale målet for etisk apologia
7) Gi ut all relevant informasjon	Gi ut all informasjon som er relevant, så lenge den ikke er konfidensiell
8) Gi en forklaring som svarer til forventningene	Gi instruktiv informasjon, før man tar i bruk apologia for omdømmegjenoppbygging
9) Tilby korrigerende handling	Løse problemet eller forhindre at hendelsen gjentar seg
10) Tilby kompensasjon	Tilby penger, service eller gaver for å lindre skaden

Hentet fra Keith Michael Hearit (2006: 69). Min oversettelse.

Hearits Apologetic Ethics har blitt benyttet til å analysere håndballspiller og trener Anja Andersens beklagelse for å ha trukket sitt lag midt i en håndballkamp (Frandsen og Johansen 2007) og pave Benedict XVI's unnskyldning for å ha fornærmet islam og muslimer verden over (Frandsen og Johansen 2009).

I en studie av den svenske Ministeraffæren fra 2006, benyttet dessuten Lina Kramar og Ricky Lagerkvist Hearits Apologetic Ethics for å analysere forsvarsstrategiene til Maria Borelius, Cecilia Stegö Chilò og Tobias Billström (Kramar og Lagerkvist 2011). De kom fram til at det var en større sjanse for at publikum og media responderte positivt på det retoriske forsvaret dersom det var i tråd med Hearits etiske apologia. Billström benyttet, ifølge Kramar og Lagerkvist, de retoriske forsvarsstrategiene som lå nærmest Hearits idealetiske kriterier, og fikk dermed bli sittende som minister. Studien fant også at det idealetiske innholdet har lite å si, dersom kriteriene for en idealetisk framføring ikke blir fulgt. Om det retoriske forsvaret ikke kommer til rett tid eller virker oppriktig, spiller det ingen rolle om innholdet er etisk korrekt. Flere av uttalelsene til Stegö Chilò og Borelius var, ifølge Kramar og Lagerkvist, ikke koherente, noe som bidro til at deres unnskyldning heller ikke virket oppriktig (Kramar og Lagerkvist 2011: 26).

3.4.2 Graden av (følt) ansvar og skyld

Det er imidlertid ikke alltid slik at aktøren har gjort noe galt. En svakhet ved Hearits idealetiske apologia er at han ikke problematiserer de situasjonene hvor den anklagede er eller føler seg uskyldig. Omdømmet er en sosial konstruksjon og en skandale kan drives fram mer eller mindre uavhengig av fakta i saken. I politiske skandaler er det sjelden entydig riktige eller gale handlinger, men et stort spekter av gråsoner. Det bør finnes en mulighet for å kommunisere etisk uten å påta seg urettmessig skyld og ansvar.

Etikkspørsmålet knyttet til bruken av apologia er komplisert. Hearit har forsøkt å løse dette problemet ved å benytte kasuistikk (casuistry), som en metode for å utvikle en etisk standard for apologia. Ideen bak kasuistikk er at det finnes bestemte case som fungerer som paradigmer eller arketyper på klart moralske eller umoralske forsvarsstrategier. Ved å sette etisk tvetydige caser opp mot dette idealet, gir denne metoden mulighet for å vurdere graden av etisk kommunikasjon som kreves. Hva er et mer eller mindre etisk forsvar, og hvor mye kan man avvike fra idealet før forsvarsstrategien regnes som uetisk (Hearit 2006: 58-61)?

Problemet er at denne metoden kan ikke si noe om graden av (følt) ansvar og skyld, verken hos den anklagede eller hos media og publikum. Dersom publikum har inntrykket av man er ansvarlig for handlingen eller hendelsen, vil en benektelse være mislykket, selv når aktøren mener han eller hun er uskyldig. Dersom publikum tror en skandale eksisterer, så gjør den det, uavhengig av fakta i saken. Publikums persepsjon av saken avgjør skadene på aktørens omdømme og hvilke responsstrategier som bør tas i bruk. Hearits idealetiske apologia må, i tråd med Coombs situasjonelle teori for krisekommunikasjon, ta i betraktning den spesifikke skandalen før graden av etisk forsvar vurderes (Coombs 1999: 39).

3.5 Mot en typologi for retorisk forsvar

Hver og en av typologiene og teoriene presentert over har sine sterke og innovative sider. Det finnes imidlertid også svakheter ved enkeltoversiktene. En kombinasjon av Benoit's Theory of Image Repair, Coombs Situational Crisis Communication Theory (SCCT) og Hearits Apologetic Ethics kan bidra til å tone ned svakhetene og fremme styrkene, ettersom typologiene både bygger på, utfyller og kompletterer hverandre.

3.5.1 Fordeler og ulemper ved enkelttypologiene

Styrken ved Benoit's typologi er at oversikten over forsvarsstrategier klarer å fange opp de viktigste nyansene innenfor apologia, uten at listen blir alt for detaljert og omfattende (Benoit 1995). En svakhet ved denne oversikten er at Benoit ikke gir en vurdering av når, og under hvilke omstendigheter, man bør ta i bruk de ulike forsvarsstrategiene. Typologien kan ikke si noe om hvilke forsvarsstrategier som fungerer best i en spesifikk kontekst. Benoit's oppsett er altså godt egnet for å gi en ren beskrivelse av apologia, men et svakt hjelpemiddel dersom man vil vurdere hvor effektivt forsvarsstrategien fungerer i en bestemt krisesituasjon.

Det har imidlertid Coombs løst ved å lage en situasjonell teori for kriserespons. Styrken ved Coombs forsvarsoversikt er at han har plassert forsvarsstrategiene langs en skala fra de mest defensive til de mer imøtekommende responsene. Tanken bak er at jo større ansvar man er pålagt av media og publikum, desto mer imøtekommende bør forsvarsstrategiene være (Coombs 1999, 2000). Svakheter ved Coombs typologi er at nyansene man finner hos Benoit mangler og at den hovedsakelig er beregnet for større bedrifter og selskapers kriserespons. Med litt tilpasning kan imidlertid den situasjonelle teorien kombineres med de

andre typologiene. En svakhet ved både Benoit's og Coombs typologi er at de kun gir et stillbilde av apologia, uten å ta i betraktning det dynamiske aspektet ved forsvarsstrategier og at de anklagede politikerne kan velge å endre sin respons ettersom skandalen strekker ut i tid. Tidsperspektivet ved apologia er en viktig, men til dels oversett, del innenfor studien av forsvarsstrategier (Ihlen 2002: 186).

Videre anlegger verken Benoit's eller Coombs typologier et normativt perspektiv på apologia. Fokuset er på hva den skandalerammede kan si, og ikke hva de bør si. Hearit's Apologetic Ethics er basert på en etisk vurdering av hva man bør si for å oppnå forsoning. Han mener det finnes en etisk standard for apologia, hvor man påtar seg fullt ansvar, uttrykker anger, ber om tilgivelse og tilbyr kompensasjon eller korrigerende handling (Hearit 2006). Det er imidlertid ikke alltid man har gjort noe galt eller står ansvarlig for skandalen. En svakhet ved Hearit's typologi er at tvilstilfellene ikke tas med i beregningen. Det bør finnes en mulighet for etisk apologia, uten å påta seg urettmessig skyld og ansvar.

3.5.2 Forsvarstypologien

Jeg har valgt å utvikle en forsvarstypologi basert Benoit's Theory of Image Repair, Coombs Situational Crisis Communication Theory og Hearit's Apologetic Ethics. Alle tre teoriene har både sine styrker og svakheter. Kombinasjonen av de ulike teoriene vil gi et mer forståelig og formålstjenlig analyseverktøy for analysen av politikeres apologia. Forsvarstypologien består av syv hovedkategorier, hvorav fem har underkategorier; *å angripe anklager*, *å avvise skyld*, *å bortforklare*, *å rettferdiggjøre*, *å innynde seg*, *å godtgjøre* og *å gi en uforbeholden unnskyldning*. Det er til sammen fjorten forsvarsstrategier i forsvarstypologien, som jeg har valgt ut fordi de forekommer i én eller flere av typologiene presentert over. Der Coombs plasserer sine forsvarsstrategier på et kontinuum fra de mest defensive til de mer imøtekommende strategiene, velger jeg å rangere strategiene i forsvarstypologien fra de mest offensive til de mer imøtekommende. Dette kommer av at jeg ikke ser på responsstrategier som *angrep på anklager* og *syndebukk* som særlig defensive, men heller som offensive motangrep.

Det er viktig å påpeke at man også taper noe i en slik sammenslåing av teorier og typologier. Viktige nyanser og forskjeller kan forsvinne i et forsøk på å integrere alle tre teoriene i én modell. Benoit's forsvarsstrategi *å gi en uforbeholden unnskyldning* er for eksempel ikke helt identisk med Coombs forsvarsstrategi *å unnskyld* eller Hearit's forsvarsstrategi *å be om*

tilgivelse. Benoits forsvarsstrategi å *avvise skyld* kan heller ikke direkte oversettes til Coombs forsvarsstrategi å *benekte*. Hovedgrunnen til at disse tre teoretikerne har utviklet hver sin typologi, er nettopp at de har sett mangler og begrensninger ved allerede eksisterende teorier.

De har imidlertid bygd på forutgående forskning i utviklingen av nye oversikter for forsvarsstrategier. Jeg anser derfor likheten mellom forsvarstypologiene til å være stor nok for å kunne kombinere de, så sant jeg er oppmerksom på de viktige forskjellene og nyansene som kan forsvinne i sammenslåingen. I presentasjonen av min egenutviklede forsvarstypologi, vil jeg vise tilbake til de teorier og typologier de ulike forsvarsstrategiene er hentet fra. For en oversikt over de ulike strategiene i forsvarstypologien, se tabell 3.4 under.

Tabell 3.4: Den retoriske forsvarstypologien

Offensive forsvarsstrategier	<p>1) Å angripe anklager 2) Å avvise skyld 2a) Benektelse 2b) Skyldtildeling (Å gjøre noen til sydebukk)</p>	<p>Angripe anklager/mediene Avvise skyld ved å benekte skyld og ansvar Avvise skyld ved å dele eller legge skylden på en annen</p>
Nøytrale forsvarsstrategier	<p>3) Å bortforklare 3a) Provokasjon 3b) Uunngåelighet 3c) Gode intensjoner 3d) Differensiering 4) Å rettferdiggjøre 4a) Minimalisering 4b) Transcendens</p>	<p>Bortforklare med at man ble provosert av en annen støtende handling Bortforklare med at man manglet informasjon eller at hendelsen var uunngåelig Bortforklare med at man mente godt Bortforklare ved å omdefinere hendelsen eller skjelle mellom to forskjellige handlinger Rettferdiggjøre ved å bagatellisere handlingen eller hendelsen Rettferdiggjøre ved å knytte handlingen til et sett med høyere verdier</p>
Imøtekommende og idealeitiske forsvarsstrategier	<p>5) Å innynde seg 5a) Selvhevdelse 5b) Ros 6) Å godtgjøre 6a) Kompensasjon 6b) Korrigerende handling 7) Å gi en uforbeholden unnskyldning</p>	<p>Innynde seg ved å vektlegge egne sterke sider og ens tidligere gode omdømme Innynde seg ved å rose egen organisasjon / eget parti Godtgjøre ved å tilby kompensasjon Godtgjøre ved å tilby korrigerende handling Påta seg all skyld, fullt ansvar og be om tilgivelse</p>

En kombinasjon av typologiene/teoriene fra Benoit's Theory of Image Repair (1995), Coombs Situational Crisis Communication Theory (1999) og Hearits Apologetic Ethic (2006).
 Utviklet og oversatt av Elin Strand Hornnes.

Å angripe anklageren (1) er den første hovedkategorien i forsvarstypologien. Det vil si at den anklagede går til angrep på sine kritikere. Anklageren trenger ikke være en enkeltperson, det kan også være et helt pressekorps som avslører og kritiserer. I slike tilfeller kan et angrep på anklager være med på å framstille den anklagede som et offer for pressens mediedrev. Angrep på anklager finner man igjen i Benoits typologi, under *å redusere anstøtelighet* (Benoit 1995: 78). Jeg har i tråd med Coombs typologi plassert forsvarsstrategien, *å angripe anklager*, ytterst på den offensive (for Coombs: defensive) fløyen av forsvarskontinuumet (Coombs 1999: 123). I forsvarstypologien er forsvarsstrategien merket med rødt.

Å avvise skyld (2) er den andre hovedkategorien i forsvarstypologien. Denne hovedkategorien har to underkategorier; **benektelse (2a)** og **skyldtildeling (Å gjøre noen til syndebukk) (2b)**. Den anklagede kan enten benekte at skandalen har skjedd og at man står ansvarlig, eller finne en syndebukk å legge skylden på. En kombinasjon av disse forsvarsstrategiene kan styrke det retoriske forsvaret gjennom at den anklagede avviser sin egen skyld, samtidig som han eller hun overfører skylden til en annen. Kenneth Burke kaller syndebukk- eller skyldtildelingsstrategien for et symbolsk mord, ettersom man ofrer en annen for selv å slippe å påta seg ansvaret (Hearit 2006: 31). Benoit har både hovedkategorien *å avvise skyld* og underkategoriene *benektelse* og *skyldtildeling* (Benoit 1995: 75-76). Jeg finner bare forsvarsstrategien *å benekte* i Coombs opprinnelige forsvarstypologi (Coombs 1999: 123). I en senere artikkel utdyper Coombs sin teori ved å legge til underkategorier knyttet til sine syv hovedkategorier. Her plasserer han *skyldtildeling* under hovedkategorien *å bortforklare* (Coombs 2000: 38). Jeg har likevel valgt å plassere både *benektelse* og *skyldtildeling* på den offensive delen av forsvarsspekteret og merke forsvarsstrategiene med rødt.

Å bortforklare (3) er den tredje hovedkategorien i forsvarstypologien. Denne kategorien har fire underkategorier; **provokasjon (3a)**, **uunngåelighet (3b)**, **gode intensjoner (3c)** og **differensiering (3d)**. Alle disse forsvarsstrategiene er forsøk på å bortforklare eller å begrense ansvaret for skandalen. Både *provokasjon*, *uunngåelighet* og *gode intensjoner* finner jeg i Benoits typologi under hovedkategorien *å begrense ansvar*, mens *differensiering* finnes under hovedkategorien *å redusere anstøtelighet* (Benoit 1995: 76-78). Hovedkategorien *å bortforklare* finnes i Coombs kontinuum, og regnes som en nøytral forsvarsstrategi (Coombs 1999: 123). Det gjør den også i forsvarstypologien.

Å rettferdiggjøre (4) er den fjerde hovedkategorien i forsvarstypologien. Denne kategorien har to underkategorier; **minimalisering (4a)** og **transcendens (4b)**. Her forsøker den anklagede å bagatellisere eller knytte hendelsen til et sett med høyere verdier i et forsøk på å forsvare sitt omdømme. Både *minimalisering* og *transcendens* finnes i Benoits typologi under kategorien å *redusere anstøtelighet* (Benoit 1995: 77-78). Hovedkategorien å *rettferdiggjøre* finnes også i Coombs kontinuum, og er regnet som en nøytral forsvarsstrategi (Coombs 1999: 123). Det samme gjelder forsvarstypologien.

Å innynde seg (5) er forsvarstypologiens femte hovedkategori, og er delt i to underkategorier; **selvhevdelse (5a)** og **ros (5b)**. Dette er forsøk på å styrke det positive inntrykket av den anklagede, enten ved at den anklagede vektlegger sine egne gode og sterke sider eller ved at han eller hun berømmer andre, slik som partiet eller organisasjonen. Selvhevdelse finnes også i Benoits typologi under hovedkategorien å *redusere anstøtelighet* (Benoit 1995: 77). Mens Benoit vektlegger selvhevdelse, inkluderer Coombs både *selvhevdelse* og *ros* i sin hovedkategori å *innynde seg* (Coombs 1999: 123, 2000: 38). Det er stor forskjell på å skryte av seg selv og berømme andre, selv om disse forsvarsstrategiene ofte forekommer sammen. Jeg har derfor valgt å ta med både selvhevdelse og ros i forsvarstypologien. Forsvarsstrategiene er regnet som nøytrale, både i Coombs kontinuum og i forsvarstypologien.

Å godtgjøre (6) er den sjette hovedkategorien i forsvarstypologien og har to underkategorier; **kompensasjon (6a)** og **korrigerende handling (6b)**. Disse forsvarsstrategiene er forsøk på å gjøre ting godt igjen, enten ved å tilby en kompensasjon i form av service og penger, eller korrigerende handling ved å rette opp skaden eller gjøre noe preventivt for å unngå at situasjonen gjentar seg. Korrigerende handling søker mot å løse det opprinnelige problemet, mens kompensasjon kun består av penger eller gaver for å lindre, framfor å rette opp skaden. Jeg finner både *kompensasjon* og *korrigerende handling* igjen i Benoits typologi; *kompensasjon* under hovedkategorien å *redusere anstøtelighet*, og det å *tilby korrigerende handling* som en egen hovedkategori (Benoit 1995: 78-79). Hovedkategorien å *godtgjøre* finnes også i Coombs kontinuum, og er regnet som en imøtekommende forsvarsstrategi (Coombs 1999: 123). I forsvarstypologien er også *kompensasjon* og *korrigerende handling* kategorisert som blant de mer imøtekommende forsvarsstrategiene og merket grønt. Hearits idealetiske apologia inkluderer både *kompensasjon* og *korrigerende handling* (Hearit 2006: 72-73).

Å gi en **uforbeholden unnskyldning (7)** er forsvarstypologiens syvende og siste hovedkategori. Det vil si at man påtar seg all skyld, fullt ansvar og ber om tilgivelse. Kenneth Burke kaller denne forsvarsstrategien for et symbolsk selvmord, ettersom den anklagede velger å kripe for anklageren, gjøre en puddel, i håp om å bli tilgitt for sine handlinger. Jeg har valgt å benytte Benoits betegnelse *uforbeholden unnskyldning* (Benoit 1995: 79-80), framfor Coombs forsvarsstrategi *å unnskyld* (Coombs 1999: 123). Dette har jeg gjort for å vektlegge at den anklagede her velger å ta på seg all skyld, alt ansvar, uttrykke anger, legge seg flat og be om tilgivelse, i tråd med Burkes symbolske selvmord. Jeg har, som Coombs, plassert denne forsvarsstrategien ytterst på den imøtekommende fløyen av forsvarskontinuumet og merket den grønn (Coombs 1999: 123). Jeg finner også denne forsvarsstrategien igjen i Hearits etiske apologia med betegnelsen *å be om tilgivelse* (Hearit 2006: 71). Dette viser at de mest imøtekommende strategiene også er regnet som det mest idealetiske forsvaret.

3.6 Avslutning

I dette teorikapitlet har jeg presentert tre forskjellige teorier for retoriske forsvarsstrategier og krisekommunikasjon, for så å basere meg på disse i utviklingen av en egen forsvarstypologi. Den retoriske forsvarstypologien (tabell 3.4) viser på en enkel og oversiktlig måte hvilke forsvarsstrategier jeg har valgt å benytte fra Benoits Theory of Image Repair, Coombs Situational Crisis Communication Theory og Hearits Apologetic Ethics. Forsvarstypologien består av syv hovedkategorier, hvorav fem har underkategorier; *å angripe anklager*, *å avvise skyld*, *å bortforklare*, *å rettfærdiggjøre*, *å innynde seg*, *å godtgjøre* og *å gi en uforbeholden unnskyldning*. Strategiene er rangert fra de mest offensive til de mer imøtekommende. Jeg vil basere meg på denne oversikten i den videre analysen av de utvalgte politikernes forsvarsstrategier.

4 Forskningsdesign og metodiske problemstillinger

I dette kapitlet beskriver jeg min forskningsdesign, hvilke caser som skal studeres og drøfter metodiske tilnærminger jeg har benyttet for å besvare forskningsspørsmålene. Jeg drøfter casestudien som metode – relevans, styrke og kritiske innvendinger knyttet til en slik metodisk design. Videre tar jeg for meg retorisk tekstanalyse og retorisk kritikk, samt innsamling og analyse av retoriske data. Når det gjelder forskningsintervjuene, har jeg valgt å fokusere på at jeg har intervjuet kvinnelige elitekilder. At det er såkalte eliteintervjuer har betydning både for intervjuforespørlene som sendes ut og hvem som stiller til intervju, hvordan selve intervjuet gjennomføres og til slutt analysen av intervjudata. Avslutningsvis kommer jeg inn på de forskningsetiske aspektene ved en slik studie. Jeg diskuterer min rolle som forsker, hensynet til informantene og hvorfor jeg ikke kunne tilby de kvinnelige politikerne jeg intervjuet anonymitet.

4.1 Casestudier

Hva er en case? Ifølge Robert K. Yin kan en case være mer eller mindre konkret. Konkrete caser har klare avgrensninger, som for eksempel enkeltpersoner, mindre grupper, organisasjoner eller partnerskap. For mindre konkrete caser, slik som samfunn, relasjoner, avgjørelser eller prosjekter, er det vanskeligere å vite hvor casen starter og hvor den slutter (Yin 2009: 29-33, 2012: 6-7). Flere caser kan også studeres sammen i en analyse av et fenomen, en populasjon eller et generelt forhold (Stake 2005: 445, Yin 2009: 53-62). Hva er så en casestudie? Yin definerer casestudier som ”an empirical inquiry that investigates a contemporary phenomenon in depth and within its real-life context, especially when the boundaries between phenomenon and context are not clearly evident” (Yin 2009: 18). I en casestudie er det sjelden en klar avgrensning mellom fenomenet eller den enheten man undersøker, og sammenhengen hvor det finner sted. Case og kontekst er vanskelig å skille fra hverandre, og må derfor analyseres sammen.

Skandalecasene i denne studien er, som nevnt i introduksjonen, hentet fra Skandinavia. De rammet hovedsakelige kvinnelige toppolitikere og fant sted primært i tidsrommet 2005 til 2010. Unntaket her er Ministeraffæren og Gavekontroversen som rammet både kvinnelige og mannlige politikere, samt Bjerregaards og Schymans skandaler som ligger lengre tilbake i tid. Sjøppelkassesaken med Ellemann utpeker seg også i form av at saken aldri utviklet seg til å bli

en større politisk skandale. Det er likevel en interessant case, da den gir meg mulighet til å analysere en skandaliseringsprosess som aldri ”tok av” og hvor mediedrevet uteble.

4.1.1 Relevansen av og styrken ved casestudier

Videre vektlegger Yin tre bestemte forhold som fordrer nettopp bruken av casestudie som metodisk tilnærming. Det første forholdet er knyttet til formen på forskningsspørsmålet eller problemstillingen. Casestudier er gjerne fortrukket når problemstillingen er forklarende eller opplysende, og starter med spørreord som hvordan og hvorfor. Dette kommer av at slike spørsmål tar opp situasjoner eller hendelser som kan spores over tid, framfor frekvenser eller enkeltepisoder (Yin 2009: 9-10).

Det andre forholdet er knyttet til graden av kontroll forskeren har over sitt forskningsobjekt. I eksperimenter kan forskeren manipulere situasjoner og hendelser direkte, presist og systematisk. En casestudie gir liten mulighet til å kontrollere hendelser og situasjoner som oppstår underveis i forskningen (Yin 2009: 11-12). Det tredje og siste forholdet har å gjøre med fokuset på samtidige hendelser, framfor historiske. Historikere undersøker ”den døde fortiden”. Det vil si at det sjelden finnes noen personer igjen som er i live til å rapportere hva som har hendt. Forskeren må heller basere seg på dokumenter eller andre gjenstander som eneste kilder til bevis. Casestudier egner seg bedre til å undersøke samtiden eller hendelser som har funnet sted relativt nylig (Yin 2009: 11).

Fordelen ved en casestudie i dette doktorgradsprosjektet er muligheten til å gå i dybden og undersøke hvordan kvinnelige politikere opplever og forsvarer seg retorisk i ulike politiske skandaler. Casestudier er ofte basert på kvalitative tilnærminger, men kan også kombinere kvalitative og kvantitative data (Grønmo 2004: 91). Jeg benytter to kvalitative metoder – retorisk analyse og forskningsintervjuer. Casestudier kjennetegnes også ved at man bare har en eller noen få analyseenheter, men mange variabler (Andersen 1997: 19). Hellevik (2002: 95) skiller mellom intensive og ekstensive studier. Intensive forskningsopplegg består av en dybdestudie av en enkelt enhet, mens ekstensiv forskning inkluderer en breddestudie av flere enheter. Jeg har et ekstensivt forskningsopplegg eller en flercasestudie.

En multi- eller flercasestudie er gjerne foretrukket framfor en enkeltcasestudie; ”Singel-case designs are vulnerable if only because you will have put all your eggs in one basket” (Yin 2009: 61). En casestudie kan også bidra til testing og videreutvikling av eksisterende teorier

(Østbye, Helland, Knapskog, og Larsen 2002: 245). Man kan da velge caser som passer godt med etablert teori, eller caser som tilsynelatende ikke passer. Jeg har valgt caser som jeg mener passer godt inn i typologien for retorisk forsvar.

4.1.2 Kritiske innvendinger mot bruken av casestudier

Casestudien har gjerne blitt framstilt som en svak metodisk framgangsmåte, sammenlignet med andre humanistiske og samfunnsvitenskapelige metoder, slik som eksperiment, spørreskjema og historisk analyse. I mange tilfeller benyttes casestudier kun for å generere hypoteser og forskningsspørsmål, men vurderes som en for svak metode til å teste eller utvikle nye teorier (Flyvbjerg 2006: 229, Yin 2009: 6). Forskningen på case er ansett for å være for subjektiv, sjelden eller aldri basert på fastlagte prosedyrer og framgangsmåter. Den gir få, om ingen, muligheter til å generalisere funnene til andre ikke-observerte situasjoner. Her vil jeg ta opp og besvare disse innvendingene.

Først, kritikken som går på at casestudier er subjektive, med en tilbøyelighet til å bekrefte forskerens forutinntatte oppfatning. Flyvbjerg mener heller casestudier kan bidra til å falsifisere hypoteser, framfor å bekrefte dem. Vitenskapelig falsifikasjon går ut på å motbevise hypoteser. Et kjent eksempel her er tesen: ”Alle svaner er hvite”, som må forkastes ved første synet av en svart svane (Flyvbjerg 2006: 234-237). Subjektivitet og skjevhet gjelder ikke bare for casestudier, men også for spørreskjemaer som sendes ut til et større utvalg av respondenter. Fordelen ved casestudier er at man kommer såpass nært på sitt studieobjekt, at ens case har mulighet til å rette opp eller balansere forskerens partiske eller forutinntatte holdninger (Flyvbjerg 2006: 236).

For det andre, er casestudier ofte blitt kritisert for sine manglende prosedyrer og fastlagte framgangsmåter. Denne kritikken bunner blant annet i at det finnes få metodebøker om casestudier, sammenlignet med eksperimenter og spørreundersøkelser (Yin 2009: 14). Yin anbefaler å ha et teoretisk fundament eller benytte allerede eksisterende teorier for å utforme forskningsspørsmålene, velge case, utvikle en god metodisk design og definere hvilke typer data som skal samles inn (Yin 2012: 9-10);

In general, the less experience you have had in doing case study research, the more you might want to adopt some theoretical perspective. Without them, and without adequate prior experience, you might risk false starts and lost time in doing your research. You might also have trouble convincing others that your case study has produced findings of much value to the field (Yin 2012: 10).

Teoretisk bygger mitt doktorgradsprosjekt på ulike teorier knyttet til politiske skandaler og retoriske forsvarsstrategier (apologia). Et godt teoretisk fundament kan også hjelpe i generaliseringen av funnene fra casestudien (Yin 2012: 9, 18-19). En annen vanlig bekymring er at casestudier gir liten mulighet for vitenskapelig generalisering (Yin 2009: 15), men det er fullt mulig å slutte seg til generell viten på grunnlag av en godt beskrevet case (analytisk generalisering). Man må imidlertid finne ut hva som er spesifikt for casen og hva som er generelt, samtidig som man ser til andre lignende studier, og muligheten for å bygge på tidligere kunnskap (Andersen 1997: 23). En studie med flere caser, slik som denne, styrker også muligheten for å generalisere funnene.

4.2 Retorisk tekstanalyse

En kvalitativ tekstanalyse er den metoden som egner seg best til å studere politikernes retoriske forsvarsstrategier. Tekstanalyse er en generell betegnelse på kvalitative studier av tekster. I denne studien har jeg valgt å skille mellom to former for tekster; politikernes offentlige forsvarstaler i form av pressekonferanser, pressemeldinger, radio- og TV-intervjuer på den ene siden, og sitatene fra forskningsintervjuene på den andre. Mens forsvarstalene er offentlige og åpent tilgjengelige for alle, må forskningsintervjuene tas opp med diktafon, transkriberes og uttalelsene godkjennes før jeg kan benytte dem som tekstdata i analysen.

Den retoriske tekstanalysen som metode benyttes her ved analyse av politikernes offentlige forsvarstaler i forbindelse med spesifikke politiske skandaler. Disse tekstene faller også innenfor den retoriske sjangeren kalt apologia eller forsvarsretorikk (Villadsen 2009). Et retorisk forsvar inngår ofte i det mønsteret som kjennetegner kommunikasjonen i forbindelse med en politisk skandale. De utvalgte tekstene analysert i denne avhandlingen er produsert innenfor, og er et svar på, en bestemt kontekst. Å plassere teksten innenfor en kontekst vil si å bestemme når, hvor og hvorfor teksten ble skapt (Østbye et al. 2002).

Det er ikke slik at en politiker til enhver tid står fritt til å velge retoriske forsvarsstrategier. Hun eller han må hele tiden vurdere og eventuelt endre sin apologia i forhold til den situasjonen man har blitt satt i eller har satt seg selv i. I analysen viser jeg til den skandalekonteksten hvor en forsvarsuttalelse hører hjemme, samt hvilken kritikk uttalelsen er et svar på. Konteksten står også sentralt i min vurdering av om enkelte forsvarsstrategi virker eller ikke.

4.2.1 Retorisk kritikk

Retorisk kritikk tilbyr et analyseverktøy for hvordan man kritisk kan vurdere andre personers, selskapers eller organisasjoners apologia. Sonja K. Foss definerer retorisk kritikk som ”the process of systematically investigating and explaining symbolic acts and artifacts for the purpose of understanding rhetorical processes” (Foss 1996: 6-7). En kritiker som er interessert i et bestemt symbol eller retorisk objekt – slik som Ritt Bjerregaards forsvarsstrategier i Ritz-saken – kan gjøre en kritisk analyse for å få en bedre forståelse av saken og lignende retoriske situasjoner.

Definisjonen vektlegger tre sentrale momenter som bør forklares nærmere; en systematisk analyse, symbolske handlinger eller objekter som gjenstand for analyse og det formål å forstå de retoriske prosessene (Foss 1996: 7). Vi er omgitt av og må forholde oss til symboler hver dag. Retorisk kritikk betyr at vi engasjerer oss i prosessen på en mer systematisk og fokusert måte. Videre er det symbolske handlinger eller objekter som er i fokus for analysen. Mange kritikere foretrekker å analysere symbolske objekter, framfor symbolske handlinger, ettersom symbolske handlinger av natur er kortvarige og flyktige, noe som gjør dem vanskelig å analysere. I denne avhandlingen har jeg benyttet tv- og radioopptak, pressemeldinger og avisklipp for å kunne vurdere politikernes apologia. Formålet med retorisk kritikk er å få en forståelse av bestemte symboler og retoriske prosesser (Foss 1996: 7). Jeg er opptatt av hvordan et utvalg politikere forsvarte seg retorisk i forbindelse med deres ulike skandaler, og benytter en kritisk analyse for å få en bedre forståelse av deres uttalelser. Videre er jeg ikke bare interessert i de casene jeg har valgt ut, men også hva disse politiske skandalene kan si om bruken av apologia i andre lignende situasjoner. Retorisk kritikk gir på denne måten en generell forståelse av noen aspekter ved apologia og forsvarsretorikken, basert på analysen av noen utvalgte symbolske objekter (Foss 1996: 8).

Sentrale tilnærminger innenfor retorisk kritikk er narrativ, metaforisk, ideologisk eller generisk kritikk. Generisk kritikk er basert på antakelsen om at bestemte typer situasjoner, som skandaler eller mediedrev, vil framkalle behov hos retorikeren og forventninger hos publikum, som igjen resulterer i en bestemt type retorikk (Foss 1996: 225, Kjeldsen 2009: 88), nemlig apologia. Gjennom generisk kritikk søker man etter like retoriske mønstre i lignende retoriske situasjoner. Kategoriseringsprosessen står sentralt i den generiske kritikken. De retoriske objektene er gruppert sammen ut fra deres likheter, noe som igjen gjør at de

skiller seg fra andre typer retoriske objekter. Ordet genre er brukt for å referere til en slik gruppe (Foss 1996: 225-226).

Det er tre sentrale måter å gjøre en generisk analyse av apologia; ”generic description”, ”generic participation” og ”generic application” (Foss 1996: 229). I en ”generic description” blir ulike retoriske tekster undersøkt for å se om de faller innenfor samme genre eller sjanger (Foss 1996: 229-232). Finnes det allerede en nærliggende genre, kan kritikeren undersøke om de utvalgte tekstene faller innenfor denne kategorien. Dette kalles ”generic participation” (Foss 1996: 232-233). Jeg vil basere meg på forsvarstypologien (se tabell 3.4) for å analysere de retoriske forsvarsstrategiene til et utvalg politikere i Norge, Sverige og Danmark. Når genre er bestemt, kan kritikeren benytte beskrivelsen av sjangeren til å evaluere retorikken, noe Foss betegner som ”generic application”. Er teksten et godt eller dårlig eksempel på genren, og svarer den til publikums forventninger (Foss 1996: 233-234, Kjeldsen 2009: 104-112)? Jeg vil benytte en kombinasjon av ”generic participation” og ”generic application” i min analyse av de kvinnelige politikernes retoriske forsvarsstrategier.

Genreskeptikeren Thomas Conley argumenterer imidlertid for at klassifiseringen i ulike sjangere tilslører, framfor å klargjøre. Han mener at generisk kritikk fjerner den retoriske ytringen fra sin aktuelle kontekst, og forhindrer oss i å se hva som er særegent og spesielt for uttalelsen. En slik reduksjonistisk analyseteknikk, lar kritikeren se noe, men skjuler noe annet, mener Conley (1979, Kjeldsen 2009: 96-97). Han argumenterer for at forskeren både bør ha en deduktiv og en induktiv tilnærming til forsvarstalen, det vil si at kritikeren både klassifiserer basert på eksisterende teori, og undersøker flere enheter med sikte på å utvikle en retorisk analysemetode. Min studie er primært deduktiv, da jeg benytter en kombinasjon av ”generic participation” og ”generic application” (Foss 1996: 232-234), men det vil også være mulig med induktiv teoriutvikling basert på de casene jeg analyserer.

4.2.2 Innsamling av retoriske data

Jeg har gjort et strategisk utvalg av de mest sentrale og viktigste uttalelsene i forbindelse med de ulike politiske skandalene. De stammer hovedsakelig fra pressekonferanser og pressebriefere i de tilfeller hvor politikerne hadde slike, men også pressemeldinger, TV- og radiointervjuer, opptak fra web-TV og uttalelser referert i ulike aviser. Utvalget er basert på hvor godt de ulike uttalelsene belyser bruken av retoriske forsvarsstrategier og politikeres apologia. Det er imidlertid en risiko at jeg kan ha oversett nyanser eller mindre framtreddende

uttalelser. Det er heller ikke uten betydning om man framfører sitt forsvar på fjernsyn, i avisen eller deler sine meninger via web-TV. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i politikernes mest sentrale forsvarsuttalelser, i den form de har kommet. Alle uttalelsene er presentert på sitt originale språk, det vil si at uttalelsene til de norske politikerne står på norsk, de svenske politikerne er referert på svensk og de danske politikerne er sitert på dansk.

Felles for alle tekstene er at de inneholder uttalelser av forsvarende karakter fra en av de femten politikerne (i Ministeraffæren var det fire involverte politikere og i Gavekontroversen var det fem politikere) i mitt utvalg, som ble offentliggjort i forbindelse med en av de tolv utvalgte skandalene (Bjerregaard og Schyman ble utsatt for tre forskjellige skandaler/saker hver). Norske og svenske avisartikler har jeg fått tilgang til via et abonnement i *A-tekst, Retriever*. De danske avisklippene er hovedsakelig hentet fra nett eller databasen til *Ekstra Bladet.dk*. Notater og pressemeldinger har jeg funnet på nettsidene til LO, de ulike partiene og departementene. Opptak av pressekonferanser, intervjuer og andre relevante TV-programmer har jeg fått tilsendt fra Nasjonalbiblioteket i Mo i Rana, Svensk Mediedatabas (SMDB) i Stockholm eller det danske Statsbiblioteket i Aarhus.

Jeg har dessverre ikke lykkes med å få tak i et komplett opptak av pressekonferansen til Cecilia Stegö-Chilò den 11. oktober 2006. Jeg har derfor basert meg på noen korte klipp hentet fra nyhetssendingene samme dag. Selv om det ikke er optimalt, mener jeg likevel at jeg har nok klipp og gjengivelser til å kunne gjøre en analyse av hennes apologia i forbindelse med denne pressekonferansen. Det har også vært vanskelig å få tak i TV-opptak fra sakene som rammet Bjerregaard, ettersom disse skandalene er noe eldre enn de andre casene i studien. Fordelen her er at Ritz-saken, Leilighetssaken og Dagboksaken fikk stor pressedekning, de er omtalt i biografier om Bjerregaard, samt har blitt forsket på tidligere. Jeg har i tillegg noen klipp fra Ritz-saken og Leilighetssaken som del av tre dokumentarprogrammer om danske politiske skandaler¹⁴.

4.2.3 *Analyse av retoriske data*

En oversikt over alle sakene, aktørene og uttalelsene analysert retorisk i denne avhandlingen finnes som vedlegg 1. Det er tre tabeller – en for hver av de tre skandinaviske landene. Sakene

¹⁴ Dokumentarprogram: "Overleverne", DR 2, 19.04.08

Dokumentarprogram: "Skandale – 13 nætter der væltede en minister", DR 2, 27.03.11

Dokumentarprogram: "Husker du - året er 1978", DR 2, 11.10.12

og uttalelsene er rangert etter en kronologisk rekkefølge. I ”Hvem og hva?”-kolonnen viser jeg til politikerne/LO-lederen som har kommet med uttalelsen, og hvilken form den er i – avis, tv-program, pressekonferanse eller pressemelding. Der hvor en statssekretær eller politisk rådgiver har uttalt seg på vegne av politikeren, har jeg tatt med begge navn – for eksempel Stoltenberg/Giæver Eriksen og Strøm-Erichsen/Dale.

Jeg har, basert på bidragene fra Benoit's Theory of Image Repair, Coombs Situational Crisis Communication Theory og Hearit's Apologetic Ethics, utviklet en forsvarstypologi som jeg vil benytte i den videre analysen av de utvalgte politikernes forsvarsstrategier. De skandaliserte politikerne trenger ikke nødvendigvis være bevisste på eget retorisk forsvar. Det sentrale her er hvordan publikum oppfatter politikernes apologia. Jeg har gjort en systematisk analyse av politikernes retoriske forsvar, samtidig som jeg har påpekt de uttalelsene som skiller seg ut i form og innhold. Det har vært viktig å vise og begrunne hvorfor jeg har plassert eller gruppert en uttalelse innenfor en bestemt type forsvarsstrategi. I analysekapitlene argumenterer jeg for den analysen jeg har gjort, ved å vise til spesifikke sitater og uttalelser fra politikerne. Uttalelsene er tydelig framhevet med innrykk eller gåsetegn (””) i teksten.

Jeg analyserer ikke i hvilken grad beskyldningene mot politikerne stemmer eller ikke, men i stedet skandaliseringens gang i mediene, politikernes retoriske forsvar, samt deres refleksjoner i ettertid. Min egen posisjon eller holdning til casene kan likevel ha betydning for fortolkningen. Jeg bør, så langt det lar seg gjøre, forholde meg objektiv og nøytral i analysen, eventuelt formidle begge parters synspunkt. For å unngå, eller i hvert fall begrense, en skjev og subjektiv framstilling, er det viktig at jeg også er oppmerksom på og begrunner enhver vurdering jeg gjør av politikernes apologia. I hver analyse benytter jeg også en tabell for å gi en oversikt over hvilke retoriske forsvarsstrategier hver politiker benyttet i hver skandale. Analysen av det retoriske forsvaret oppsummeres i sammenfatningen av de åtte analysekapitlene, hvor jeg viser til en samlet tabell over alle de utvalgte politikernes retoriske forsvar.

4.3 Eliteintervjuer

Metodelitteraturen om forskningsintervju er utbredt, men jeg har her valgt å fokusere på at jeg intervjuet såkalte elitekilder, noe det tidligere er skrevet relativt lite om (Figenschou 2010, Morris 2009: 209). Eliter forstås som personer som sitter nær makten og medvirker i politiske

avgjørelser (Lilleker 2003: 207), eller som har en spesiell fagkompetanse (Burnham, Gilland, Grant, og Layton-Henry 2004). Mens forskeren gjerne er ansett som mer innflytelsesrik og ressurssterk enn informanten i et forskningsintervju, er rollene snudd på hode i et eliteintervju. Det gir helt andre forutsetninger og forventninger både for intervjuer og respondent (Hertz og Imber 1995, Kvale og Brinkmann 2009: 158-159); ”Elite interviewing is characterized by a situation in which the balance is in favour of the respondent, and this can lead to additional challenges in gaining access and respondents’ tendency to seek to control the agenda” (Morris 2009: 209).

4.3.1 Intervjuforespørslene

Det er ofte vanskelig å komme i kontakt med og få intervju elitekilder. Jeg sendte ut tilsammen 24 intervjuforespørsler, til åtte forskjellige toppolitikere i hvert av de tre skandinaviske landene. Utover en kort presentasjon av prosjektet, som alle fikk, var intervjuforespørslene tilpasset den enkelte politiker. Jeg benyttet hovedsakelig e-post til å ta kontakt med dem jeg ønsket å intervju. Det var enkelt å finne kontaktinformasjon for de som fortsatt hadde en politisk posisjon og satt på Stortinget, i Riksdagen eller på Folketinget. Mer letarbeid krevdes for dem som hadde gått av som en følge av den politiske skandalen, eller av andre grunner ikke lenger var aktive i politikken. Jeg forsøkte så langt det lot seg gjøre å oppnå direkte kontakt med informantene, men ofte var det nødvendig å gå veien via såkalte ”gatekeepers”, som departementsarbeidere, rådgivere og personlige sekretærer.

Dersom jeg ikke fikk noe svar, sendte jeg en eller flere purringer pr e-post. Ved to tilfeller sendte jeg intervjuforespørselen i posten, etter at jeg ikke hadde fått svar på mine forespørsler via e-post. To ganger ganger forsøkte jeg å oppnå kontakt via personer jeg kjente eller informanter som allerede hadde takket ja til intervju. Hver tredje politiker som jeg kontaktet, takket ja til intervju. Enkelte likhetstrekk gikk igjen hos de som stilte til intervju;

- De var alle kvinner. Kvinnelige politikere kan ha funnet prosjektet mer interessant enn de mannlige, ettersom jeg hadde et kvinneperspektiv og ønsket å legge vekt på kjønn i min analyse av politiske skandaler og retoriske forsvarsstrategier. I sin studie av overklassekvinner oppnådde Ostrander (1984) kontakt med sine kvinnelige elitekilder ved å legge vekt på at de nettopp var kvinner. I intervjuforespørslene (som ble sendt ut til kvinnelige politikere) understreket også jeg at jeg ønsket å rette oppmerksomheten primært mot kvinnelige politikere og politiske aktører.

- De var ikke involvert i ”ferske” skandaler eller skandaler som fortsatt pågikk. Det kan ha vært lettere for de kvinnelige politikerne å snakke om hvordan de opplevde skandaliseringsprosessen først etter at det hadde gått litt tid, og sårene hadde fått gro. Samtidig vil jeg også tro at det var en fordel at intervjuene fant sted en god stund i etterkant av skandalene. Det kan ha gitt politikerne tid til å reflektere over mediernes omtale av de ulike sakene og eget valg av retoriske forsvarsstrategier.
- De var ikke lenger i politikken eller hadde endret sin politiske posisjon i løpet av avhandlingsarbeidet. Valla, Haga og Stegö-Chilò gikk alle av som en følge av skandaliseringen som rammet dem. Bjerregaard hadde allerede gått av med pensjon, mens LO-leder Lundby-Wedin gikk av med pensjon ved 60 års alder i 2012. Meltveit Kleppa gikk fra å være samferdselsminister til å bli fylkesmann i Rogaland, mens Schyman gikk fra å være leder av Vänsterpartiet, via å starte sitt eget parti: Feministisk Initiativ, til nå å holde kurs om makt og ledelse rundt om i Sverige. Blant mine informanter var det kun Ellemann som fortsatt satt på Folketinget, ikke lenger som miljøminister, men som Venstres folkeskole- og gymnasieordfører. Det kan ha bidratt til at det var enklere for dem å takke ja til intervju og snakke fritt om hvordan de opplevde skandaliseringen, uten at dette ville gå ut over deres videre politiske karriere.
- De hadde tidligere uttalt seg om skandalen og mediedrevet. Valla og Schyman hadde skrevet egne bøker om skandaliseringsprosessene, mens Lundby-Wedin, Stegö-Chilò og Bjerregaard i flere sammenhenger hadde kommentert sakene som rammet dem. De var vant til å snakke om hvordan de opplevde skandaliseringen, og stilte derfor godt forberedt til mitt intervju. Et unntak her er Haga, som ikke hadde uttalt seg til noen før hun lot seg intervju for min avhandling. Meltveit Kleppa og Ellemann hadde ikke det samme behovet for å uttale seg i etterkant av sine saker, da Meltveit Kleppa spilte en mindre rolle i Gavekontroversen og fordi Ekstra Bladet fikk mer kritikk enn Ellemann i Sjøppelkassesaken.

4.3.2 *Intervjuguiden*

I metodelitteraturen skiller man gjerne mellom strukturelle, semistrukturelle og ustrukturelle forskningsintervjuer (Thagaard 2003). I utformingen av intervjuguiden la jeg først opp til en

tydelig strukturell form, med forhåndsdefinerte og svært detaljerte spørsmål. Selve intervjusituasjonen hadde imidlertid en mer semistrukturert form. Det vil si at jeg hadde enkelte spørsmål om skandalisering, retoriske forsvarsstrategier og kvinnelige politikere fastlagt på forhånd og som gikk ut til alle. Samtidig hadde jeg mulighet til å følge opp spennende poenger som dukket opp i løpet av hver enkelt samtale (Denzin og Lincoln 2005, Thagaard 2003, Østbye et al. 2002: 101-102). Denne intervjuformen viste seg å fungere godt. Se intervjuguidene for alle de åtte intervjuene i vedlegg 4.

Intervjuet fant sted når og hvor informanten ønsket. Jeg gjorde en formell avtale i god tid i forkant av det planlagte intervjuet, og sendte ut en påminnelse dagen i forveien. Intervjuet ble som oftest lagt til deres kontor, hvor vi kunne snakke sammen uten forstyrrelser. Ett intervju ble utført hjemme hos respondenten og to intervjuer ble gjort på cafe. Jeg hadde på forhånd bedt om en time til å gjennomføre intervjuet, men som regel ble intervjuene mye lengre. Gjennomsnittslengden for alle intervjuene var på 90 minutter, med det lengste intervjuet på over to og en halv time, og det korteste på 48 minutter. Varigheten av intervjuene gav meg mulighet til å komme med mange oppfølgingsspørsmål og teste mine foreløpige hypoteser.

Jeg benyttet en digital diktafon til å ta opp samtalen, noe jeg og informatene hadde blitt enige om på forhånd. Før jeg startet diktafonen, delte jeg ut et kort informasjonsskriv om prosjektet med kontaktinformasjon (se informasjonsskrivet i vedlegg 3). Jeg opplyste også om at jeg kom til å be om godkjenning av alle navngitte sitater, og at de når som helst kunne trekke seg. Jeg lot intervjuguiden ligge på bordet, som en oversikt over hva jeg ønsket svar på, slik at samtalen hele tiden kretset rundt temaet for intervjuet.

4.3.3 Gjennomføring av intervju

Skal du intervju politikere om deres retoriske forsvarsstrategier? Hvordan skal du unngå at de ikke benytter disse strategiene i samtale med deg? Dette var reaksjonen fra forskerkolleger da jeg presenterte forskningsintervju som metode. Den samme bekymringen finner man også igjen i den begrensede litteraturen om eliteintervjuer (Berry 2002, Kvale og Brinkmann 2009: 158-159, Leech 2002, Lilleker 2003). Morris (2009) legger vekt på hvordan erfarne forskere og intervjuere nærmest forventer at deres elitekilder kommer til å lyve, eller i hvert fall pynte på sannheten, i et forskningsintervju;

It is argued that elite respondents agree to be interviewed as they have something to say, and will use an interview to present themselves in a good light, not be indiscreet, to convey

a particular version of events, to get arguments and points of view across, to deride or displace other interpretations and points of view (Morris 2009: 211).

Ironisk nok, er det de samme forskerne som kommer med råd, tips og strategier til hvordan intervjueren skal få sitt intervjuobjekt til å åpne opp, ikke styre unna de tøffe spørsmålene eller ta kontroll over intervjusituasjonen (Morris 2009: 212). Til grunn for disse rådene, ligger forventningen om at forskere har begrenset med makt, sammenlignet med elitene de intervjuer, og derfor har de også et større behov for å ”overliste” elitekildene med smarte strategier (Morris 2009: 213).

Deler av litteraturen om eliteintervjuer vektlegger også problemene en ung, kvinnelig intervjuer kan oppleve, i møte med en eldre, mannlig elitekilde. Kvinnelige forskere kan fortelle om ulike hersketeknikker, seksuell trakassering og ikke å bli tatt på alvor i intervjusituasjonen (Figenschou 2010, Odendahl og Shaw 2001: 311-312). Kvinnelige intervjuere av kvinnelige informanter kan i stedet fortelle om såkalte ”sisterly bonds” (Reinharz og Chase 2001: 228), hvor de nærmest forplikter seg til å opprettholde kontakten som venninner etter gjennomført intervju. Dette ser imidlertid ikke ut til å være et utbredt fenomen blant kvinnelige forskere som intervjuer kvinnelige elitekilder (Odendahl og Shaw 2001, Ostrander 1993);

Powerful women are much more likely than less powerful women to be accustomed to speaking and being heard, and so they may not find the interview experience psychologically empowering or therapeutic. [...] In fact, they may have difficulty finding time to schedule an interview (Reinharz og Chase 2001: 226).

Kvinner som har nådd langt og fått viktige posisjoner i mannsdominerte profesjoner eller yrker, kan imidlertid føle et ansvar for å bidra til forskningen med sin innsikt (Reinharz og Chase 2001: 226). At jeg var betraktelig yngre enn dem, kan ha bidratt til at jeg ofte tok rollen som forskerspire eller trainee, med den kvinnelige politikerens rolle som erfaren og dreven mentor (Odendahl og Shaw 2001: 312).

4.3.4 Analyse av intervjudata

Jeg benyttet programmet *HyperTranscribe* til å transkribere alle intervjuene så fort de var gjennomført. Litt over 12 timer med opptak ble til 252 sider med transkripsjon. Alle intervjuene ble transkribert på norsk. Problemet med en norsk transkribering av intervjuer med svenske og danske politikere er at noe av meningen kan ha gått tapt i oversettelsen. Det

er forsøkt løst ved å be de svenske og danske politikerne om å vurdere min oversettelse av deres sitat som en ekstra kvalitetskontroll.

En vanlig nybegynnerfeil når det kommer til analyse av kvalitative intervjudata, er at man er for lojal mot intervjumaterialet. For å få til en god analyse er man imidlertid nødt til å gjøre en hardthendt seleksjon av det man finner faglig relevant og vesentlig. Lojaliteten ovenfor informantene går først og fremst ut på å referere dem på en riktig og rettferdig måte (Repstad 2007: 114). Etter at transkripsjonen var unnagjort, gikk jeg gjennom hvert intervju og merket av stikkord basert på hva som kunne være interessant å ha med i analysen. De utvalgte sitatene som jeg ønsket å bruke, ble sendt til respondentene for godkjenning. I tillegg redegjorde jeg for hvilken sammenheng jeg hadde tenkt å benytte den spesifikke uttalelsen i.

Med et stort datamateriale kan man ikke bare analysere de ulike politikernes uttalelser helt vilkårlig. Når det kommer til systematisering av datamaterialet fra de ulike intervjuene, har jeg valgt en kombinasjon av personbasert og temabasert analyse (Repstad 2007: 131). I hver analyse analyseres en enkelt politikers forskningsintervju, samtidig som jeg i analysen har delt opp politikerens refleksjoner i tre forskjellige temaer; den politiske skandalen/skandaliseringen, politikerens egne retoriske forsvarsstrategier (apologia) og betydningen av kjønn. Temaene er store og noe overlappende for å la datamaterialet tale og unngå å presse politikernes svar inn i for snevre kategorier.

I sammenfatningen av de åtte analysekapitlene går jeg andre veien og lar temaene styre analysen, samtidig som jeg viser til likheter og ulikheter i politikernes refleksjoner innenfor hver tematikk. Ettersom tallet på intervjuede politikere (8 stk) er lite og fordi utvalget kan være skjevt, må jeg imidlertid være forsiktig med å sette fram generelle påstander om sammenhenger mellom variablene (Repstad 2007: 129-131).

4.4 Forskningsetikk

I denne delen av metodekapitlet vil jeg ta opp forskningsetikken som er relevant for en slik type studie. Hovedfokuset vil være på min rolle som forsker, informantene, samt muligheten for å tilby anonymitet. Det handler primært om mitt individuelle etiske ansvar som forsker, men det bør også vektlegges at jeg er påvirket og formet av de normer som tilhører forskningsinstitusjonen, tradisjonen og samfunnet jeg er del av. Dette kan knyttes til Robert

Mertons institusjonelle realisme (Kalleberg 2007: 155, Merton 1973). Studien er meldt inn og godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD).

4.4.1 Min rolle som forsker

I denne studien er jeg interessert i politikernes erfaring med politiske skandaler og deres refleksjoner knyttet til bruken av retoriske forsvarsstrategier. Det betyr imidlertid ikke at jeg skal ta deres side, eller sympatisere med deres synspunkter. Jeg bør heller, som forsker, forholde meg nøytralt og objektivt til casene jeg forsker på. Dette er hva Merton refererer til som en upartisk forsker (Merton 1973: 275-277, Ziman 2000: 38). Likevel må det vektlegges at ethvert forskningsprosjekt, også mitt, har oppstått dels på grunn av personlig interesse og nysgjerrighet. Jeg fattet interesse for politikere, retoriske forsvarsstrategier og politiske skandaler under arbeidet med masteroppgaven om LO-dramaet i 2007. I doktorgradsprosjektet har jeg utvidet tematikken ved å inkludere flere politikere og skandaler fra Norge, Sverige og Danmark. Fokuset er fortsatt på retorisk forsvar og kvinnelige politikeres opplevelse av politiske skandaler.

4.4.2 Informantene

Personene intervjuet for mitt prosjekt er såkalte elitekilder. Det vil si at de er velinformerte, ressurssterke og gjerne med en høyere sosial status enn forskeren. Ifølge de forskningsetiske retningslinjene for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (2006) må eliter, eksperter og offentlige personer ”regne med at de offentlige sidene ved det de gjør, kan gjøres til gjenstand for forskning” (2006: 13). De kan heller ikke sies ”å få sin frihet truet i samme grad som andre, i den grad de selv frivillig har oppsøkt offentlig oppmerksomhet” (2006: 18). Gjennom min studie av politikere som har vært involvert i politiske skandaler, har jeg imidlertid innsett at selv om politikerne ikke har noen spesifikke etiske rettigheter, krever denne gruppen informanter likevel en egen form for etisk bevissthet og oppmerksomhet. Politikere som har opplevd mediedrev og skandaliseringsprosesser bør, ut fra mitt synspunkt, behandles mer varsomt og med en større respekt enn andre eliter, eksperter og offentlige personer. En utfordring for meg har vært å stille noen tøffe og til dels kritiske spørsmål, uten å strø salt i såret.

På den andre siden er elitekilder vant til å bli intervjuet og besitter gjerne en høyere retorisk kompetanse enn vanlige informanter og intervjuobjekter. Som ung doktorgradsstipendiat, må jeg forholde meg til at jeg har mindre erfaring med å utføre eliteintervjuer, enn mine

respondenter har med å uttale seg i intervjusammenheng. En måte for meg å bøte på denne ubalansen, har vært å lese meg godt opp på politikerne, skandalene og mediedrevne i forkant av intervjuene (Berry 2002: 681, Odendahl og Shaw 2001: 309). Dette har bidratt til at jeg ikke bare har kommunisert kompetanse eller tydeliggjort min rolle som forsker (Odendahl og Shaw 2001: 311), men også til å effektivisere intervjuene.

Ettersom jeg allerede hadde lest meg opp på de ulike casene, samt det respondentene tidligere hadde uttalt seg om, kunne jeg konsentrere meg om å stille spesifikke spørsmål knyttet til avhandlingens tematikk og emner som ikke tidligere hadde blitt reist. Selv om elitekildenes refleksjoner verken var nøytrale eller objektive, var det likevel verdifullt å lytte til hvordan de oppfattet mediedrevet, samt deres tanker knyttet til hvordan de svarte på kritikken og anklagene. Informantenes refleksjoner ble deretter balansert opp imot min egen analyse av deres retoriske forsvarstaler.

4.4.3 Anonymitet

Forskningsdataene i dette prosjektet kan knyttes til høyst gjenkjennelige personer, både i form av offentlige uttalelser og taler, og i form av forskningsintervjuer. Det var ikke mulig å tilby de kvinnelige politikerne anonymitet, siden skandalene jeg undersøker var så personspekifikke. Det var i praksis umulig å snakke om saker som LO-dramaet og AMF-affæren, uten samtidig å avsløre mine informanter som Gerd-Liv Valla og Wanja Lundby-Wedin. Jeg mener dessuten at anonymitet ville ha begrenset verdien av intervjudataene og analysen.

Fordelen ved bruk av navngitte kilder er at kravene om konfidensialitet og taushetsplikt ikke får gå på bekostning av andre viktige hensyn, som for eksempel etterprøvbarhet (Den Nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og Kalleberg 2006: 18, Ingierd 24.01.12). Ulempen er at de kvinnelige politikerne kan ha vært litt mer tilbakeholdne i intervjusituasjonen, ettersom de visste at deres uttalelser kunne knyttes direkte til deres navn og stilling. Når de fikk se sine sitater svart på hvitt, opplevde jeg også ofte at mine respondenter reagerte negativt på en eller flere av sine uttalelser. I slike tilfeller forteller metodelitteraturen at man må reforhandle samtykke og godkjenning (Odendahl og Shaw 2001: 314), noe jeg også gjorde. Enkelte sitater ble fjernet etter ønske fra politikerens, men som oftest kom jeg og informanten til enighet om en moderert versjon av samme utsagn, men med samme meningsinnhold.

4.5 Forskningsdesign og metodiske problemstillinger oppsummert

Oppsummert benytter jeg retorisk tekstanalyse og eliteintervjuer i en flercasestudie av politikeres forsvarsstrategier og deres opplevelse av politiske skandaler. Skandalecasene er hentet fra Skandinavia, rammet hovedsakelige kvinnelige toppolitikere og fant sted primært i tidsrommet 2005 til 2010. I de neste åtte kapitlene, avhandlingens analysedel, vil jeg benytte metoden jeg har redegjort for i dette kapitlet, samt de ulike teoriene som jeg har presentert i de to forrige kapitlene, for å analysere forsvarsstrategiene benyttet i forbindelse med de tolv politiske skandalene¹⁵, samt de kvinnelige politikernes¹⁶ oppfattelse av skandaliseringen, slik de gav uttrykk for i forskningsintervjuene.

¹⁵ Ritz-saken, Leilighetssaken, Dagboksaken, alkoholproblemene, erotisk film, Skattesaken, Ministeraffæren, Gavekontroversen, LO-dramaet, AMF-affæren, Brygge- og stabbursaffæren, samt Sjøppelkassesaken.

¹⁶ Ritt Bjerregaard, Gudrun Schyman, Cecilia Stegö-Child, Magnhild Meltivet Klepp, Gerd-Liv Valla, Wanja Lundby-Wedin, Åslaug Haga og Karen Ellemann.

5 Bjerregaard-skandalene

I dette kapitlet vil jeg analysere de retoriske forsvarsstrategiene til den danske sosialdemokratiske politikeren, Ritt Bjerregaard. For å svare på avhandlingens første hovedspørsmål; *1) Hvilke retoriske forsvarsstrategier benytter politikere når de rammes av politisk skandalisering og mediedrev?*, har jeg valgt å analysere Bjerregaards retoriske forsvar i tre politiske skandaler; Ritz-saken, Leilighetssaken og Dagboksaken. I etterkant intervjuet jeg Bjerregaard, slik at hun kunne reflektere over de ulike skandalene og egne retoriske forsvarsstrategier. For å svare på avhandlingens andre og tredje hovedspørsmål; *2) Hvordan vurderer kvinnelige politikere politisk skandalisering og mediedrev i etterkant – og sitt eget retoriske forsvar?* og *3) Hvordan vurderer kvinnelige politikere betydningen av kjønn i politisk skandalisering og mediedrev?*, har jeg delt analysen av Bjerregaards refleksjoner inn i tre tematikker; den politiske skandalen/skandaliseringen, retoriske forsvarsstrategier (apologia) og betydningen av kjønn.

5.1 Bjerregaards retoriske forsvarsstrategier

Bjerregaard har satt sitt tydelige preg på dansk politikk, og regnes i dag blant de fire mest betydningsfulle sosialdemokratiske politikere i Danmark¹⁷ (Mortensen 2006). I 1971 ble Ritt Bjerregaard med et rekordhøyt antall personlige stemmer valgt inn i det danske Folketinget. Til tross for at hun bare var 30 år og at hun var nyvalgt, fikk hun en plass i finansutvalget, og ble utnevnt til undervisningsminister i Anker Jørgensens første regjering allerede i 1973. Sammen med en rekke andre unge sosialdemokrater på tinget starter hun opp en politisk kaffeklubb, fremfor å vente på å bli tatt opp i den eldre gardens politiske grupperinger. Gjennom årene ble kaffeklubben utvidet og fikk spille en sentral rolle i det offentlige ordskiftet (Detlefsen og Lopes 1997, Højbjerg og French 2007).

Fra 1979 til 1981 var Bjerregaard sosialminister i Anker Jørgensens fjerde regjering, og i 1981 ble hun utpekt til formann for den sosialdemokratiske folketingsgruppen. Som gruppeformann fikk hun selv politiske motstanderes anerkjennelse for sin faste og tydelige gruppeledelse. I 1995 ble Bjerregaard Danmarks EU-kommisær med ansvar for miljø, en post hun hadde fram til 1999. Fra 2000 til 2001 var hun fødevareminister i Poul Nyrup

¹⁷ De fire mest betydningsfulle Socialdemokraterne i Danmark: Ritt Bjerregaard, Mogens Lykketoft, Poul Nyrup Rasmussen og Svend Auken.

Rasmussens fjerde regjering og i 2006 ble hun valgt til Københavns overborgermester. Bjerregaard gikk av med pensjon i 2010, men er i dag fortsatt svært aktiv i dansk politisk debatt (Detlefsen og Lopes 1997, Højbjerg og French 2007).

Selv om ikke Bjerregaard selv har fremhevet sitt kjønn eller seksualitet, har hun i pressen og blant karikaturtegnerne stadig blitt fremstilt som en kvinne med pisk, kledd i lær og med høye lærstøvler (Gomard 1993, Krogstad 1997). Hun har også blitt fremstilt som en kald og strategisk politiker. Her følger en analyse av Bjerregaards retoriske forsvar i Ritz-saken, Leilighetssaken og Dagboksaken. Sakene er valgt ut basert på medieomtalen de genererte, den sentrale plassen de har fått i biografier om Bjerregaard og hvilke saker Bjerregaard selv anser som politiske skandaler¹⁸.

5.1.1 Ritz-saken

Ritz-saken, som rammet undervisningsminister Bjerregaard i Anker Jørgensens tredje regjering¹⁹ i 1978, handlet om at hun hadde bodd på det fasjonable hotell Ritz i forbindelse med OECD-konferansen og UNESCOs generalforsamling i Paris. Bjerregaard begrunnet oppholdet på Ritz med at hun foretrakk dette hotellet fremfor Hotel Concorde La Fayette, som ambassaden opprinnelig hadde tilbudt henne. Hotelloppholdet på tretten dager, samt leiebil med privatsjåfør og en rekke flotte middager, hadde kommet på til sammen 50 000 kroner²⁰. De dyre middagene var, ifølge Bjerregaard selv, en strategi for å få en dansk kvinnelig representant inn UNESCOs styre.

Saken startet på forsiden av Ekstra Bladet den 12. desember 1978; ”Ritt sov for 50 000 i Paris på 13 døgn”²¹. Avisen kunne dokumentere utgiftene gjennom reisekvitteringer som en anonym kilde hadde levert inn til redaksjonen. Det framstilte normbruddet i Ritz-saken faller innenfor skandaletypen *økonomiskandale*. Overtredelsen fant sted innenfor politikken, ettersom Bjerregaard oppholdt seg i Paris i forbindelse med OECD-konferansen og UNESCOs generalforsamling. Samtidig ble normbruddet framstilt som personlig, ettersom mediene fokuserte på Bjerregaards dyre smak og luksusvaner. Forut for Ritz-saken hadde

¹⁸ I forskningsintervjuet spurte jeg også Bjerregaard om hennes valgløfte om 5000 billige boliger under valgkampen om å bli overborgermester i København og ungdomshusopprøret som hun måtte håndtere i 2007, men disse sakene anser hun ikke selv som politiske skandaler. Se intervjuguiden i vedlegg 4.

¹⁹ Anker Jørgensens tredje regjering, den såkalte SV-regjeringen, bestående av Socialdemokratiet og Venstre.

²⁰ Nyhetsartikkel: ”Ritt Bjerregaard i Paris: Sov for 50. 000 kr. på byens dyreste hotel”, Ekstra Bladet, 12.12.78

²¹ Forside: ”Ritt sov for 50.000 i Paris på 13 døgn”, Ekstra Bladet, 12.12.78

Bjerregaard blitt kritisert for å ha krevd at en bilferje på Storebælt skulle vente på henne, da hun var sen til kai og forsinket ombord. Det var ifølge Bjerregaard en helt feil framstilling av hendelsesforløpet²². Likevel gjorde denne saken det enklere for Ekstra Bladet å framstille Bjerregaard som en minister hevet over vanlige folk.

Ingen forstod på tidspunktet for Ekstra Bladets første artikkel at saken ville starte en mediestorm som til slutt ville ende med undervisningsministerens avgang og en rystet statsminister Jørgensen (Detlefsen og Lopes 1997: 109). Bjerregaard hadde allerede reist videre på et offisielt besøk til Kina, noe som gjorde det vanskelig å få en kommentar fra henne. Etterhvert som Ritz-saken skred fram bidro også flere av hennes gruppefeller på Folketinget i skandaliseringen ved blant annet å fortelle om Bjerregaards luksuriøse middagsvaner. Hun fikk kallenavn som ”Ritt Herregaard” og ble beskrevet som en ”flottenheimer” – en grådig kvinne som levde over evne. Ritz-saken handlet i så måte om hva man kunne tillate seg som minister, og spesielt som dansk sosialdemokrat (Detlefsen og Lopes 1997: 118).

Saken begynte virkelig å rulle da journalistene ba statsminister Anker Jørgensen om en kommentar, og han uttalte følgende; ”Hvis opplysningene om Ritts hoteludgifter er riktige, så har hun båret sig fuldstændig tåbeligt ad²³” (Detlefsen og Lopes 1997: 113, Højbjerg og French 2007: 78). Opposisjonen på Christiansborg var snar med å utnytte avisoppslagene. Allerede den 14. desember, før noen hadde sett den mye omtalte hotellregningen, fremmet Mogens Glistrup fra det danske Fremskridtspartiet et lovforslag om at Bjerregaard skulle tilbakebetale 20 000 kroner til statskassen (Detlefsen og Lopes 1997: 115, Højbjerg og French 2007: 78). Politikeren fra Det Konservative Folkeparti, Poul Schlüter, utnyttet også anledningen i et forsøk på å sabotere for regjeringssamarbeidet mellom Venstre og Socialdemokratiet. Den 15. desember krevde han en debatt i Folketinget angående Bjerregaards Paristur. Han mente statsministeren burde kvitte seg med statsråden (Detlefsen og Lopes 1997: 115-116).

²² Nyhetsartikkel: ”Baggrund: Portræt af Ritt Bjerregaard”, Jyllands-Posten, 06.09.02 URL: <http://jyllands-posten.dk/indland/ECE3417582/baggrund-portraet-af-ritt-bjerregaard?page=4>

²³ Forside: ”Vred Anker kræver nu besked om Ritts luksus-nætter”, Ekstra Bladet, 14.12.78

Ritz-saken: ”En Nat i Ritts Pariser-seng”
Gunnar Larsen, Ekstra Bladet, 16.12.78

Den 16. desember benyttet Ekstra Bladet midtsiden til å fortelle leserne om hvordan det opplevdes å sove ”en nat i Ritts Pariser-seng”²⁴. Til saken fulgte et bilde av en mørkhåret modell som poserte i Ritz-suitens dobbeltseng, noe som gav artikkelen et tydelig sexistisk preg (Højbjerg og French 2007: 79). Den borgerlige avisen, *Aalborg Stiftstidende*, gikk som en

av få imot mediedrevet i Ritz-saken. Avisens lederskribent skrev; ”Det er gul, grøn savlende misundelse, der pibler ud af denne heksejagt, og det er politisk hetz på det aller laveste plan, der drives af de modstandere, der nu galper op i kor” (Detlefsen og Lopes 1997: 118).

Bjerregaard hadde planlagt å tilbringe juleferien med sin mann i Bangkok, men i stedet måtte hun, på ordre fra statsminister Jørgensen, sette seg på flyet tilbake til Danmark, så fort hennes offisielle oppdrag i Kina var over. Den 19. desember, etter syv dager med massiv pressedekning av Ritz-saken, landet Bjerregaard på Kastrup flyplass utenfor København. Allerede i flyplassens ankomsthall møtte hun pressen, som hun så fikk ledet inn på et av flyplassens VIP-rom. Her holdt Bjerregaard en rask og improvisert pressekonferanse, hvor hun tok i bruk de to mest offensive strategiene fra forsvarstypologien; hun *angrep pressen* og *benektet* at hun alene hadde brukt så mye penger under oppholdet i Paris. Ifølge Bjerregaard var hele Ritz-saken et uttrykk for journalistenes ”proportionsforvrængning” (Detlefsen og Lopes 1997: 120);

Pressens omtale af mine udgifter i Paris føles som en meget stor proportionsforvrængning. [...] Det drejer sig i virkeligheden om ministersekretærens udgifter, dels mine private udgifter og så endelig de udgifter, som er offentlige...og det er det, vi nu må have arbejdet med i Undervisningsministeriet, og som vi af gode grunde ikke har kunnet arbejde med, mens vi var ude²⁵.

Samtidig var hun forsiktig med å uttale seg om regningene fra Paris, som hun ennå ikke hadde fått sett på. Til den oppmøtte pressen gav hun uttrykk for at hun trengte tid til å gå igjennom ambassadens innberetning, mediernes omtale og snakke med statsminister Jørgensen;

²⁴ Nyhetsartikkel: ”En nat i Ritts Pariser-seng”, Ekstra Bladet, 16.12.78

²⁵ Nyhetsartikkel: ”I nat kom Ritt ned på jorden”, Ekstra Bladet, 20.12.78

Det eneste jeg har at sige til jer nu, det er i virkeligheden, at nu må jeg se på hele den omtale, der har været i pressen, og som jeg har fået nogle meget spredte brudstykker af. Og så må jeg se på den indberetning, som jo må være afleveret fra ambassaden i Paris – og som ikke før jeg rejste overhovedet var afleveret til Undervisningsministeriet. [...] Andet har jeg ikke at sige, før jeg har drøftet denne sag med statsministeren²⁶.

Statsminister Jørgensen forsøgte å dempe den ampre stemningen og advarte mot å la saken ende i hysteri. ”Jeg bor heller ikke selv i et tvivlsomt hotel i en sidegade, når jeg er i Paris”, uttalte han til Ekstra Bladet²⁷. Samtidig krevde han at Bjerregaard betalte differansen i hotellpris mellom Concorde La Fayette og Ritz, noe hun nektet. Bjerregaard ønsket ikke å bli sittende som minister dersom det betydde at hun måtte si unnskyld og tilbakebetale 20 000 kroner til statskassen. Hun foreslo i stedet et kompromiss, hvor hun deponerte 20 000 kroner mens Riksrevisjonen gikk igjennom hennes regnskaper.

Statsministeren hadde imidlertid bestemt seg. Han ønsket Bjerregaard vekk fra ministerposten. Den 21. desember møttes Bjerregaard og Jørgensen til et kort møte. Her ba han henne om at hun innen midnatt fortalte hva hun ønsket å gjøre – betale de 20 000 kronene eller gå av som undervisningsminister. Bjerregaard svarte i brev form, hvor hun kritiserte den vilkårlige summen hun var bedt om å betale, og benyttet *selvhevdelse* for å fremme seg selv som en lojal og effektiv undervisningsminister;

Jeg mener [...], at jeg er blevet bragt i en situation, hvor jeg er stillet over for et vilkårligt skøn, som lige så vel kunne have været det dobbelte som det halve, og som snarere afspejler avisdebattens længde og heftighed end saglige overvejelser. [...] Den måde sagen har været behandlet på, har ikke været fair over for en minister, som gennem fire år har gjort sig umage for at optræde loyalt og effektivt i samarbejde med dig [...]²⁸.

Den 22. desember kunne Ekstra Bladet melde på forsiden; ”Ankers regering reddet: Ritt fyrer sig selv”²⁹. Samme dag skulle den nye undervisningsministeren, Knud Heinesen, overta Undervisningsministeriet. I den forbindelse ble det holdt en liten sammenkomst og seremoni i departementets lokaler. Da skjedde det ingen hadde trodd var mulig; Bjerregaard, ansett som en kald og strategisk politiker, tørket bort en tåre;

Den kvinde, der i sin tid som undervisningsminister var blevet beskrevet som følelseskold, grænsende til det kyniske. Der var blevet fremstillet med pisk og lædertøj. Den straffende, der nu selv blev straffet, forvandlede sig med ét til et menneske af kød og blod for øjnene af den danske befolkning (Detlefsen og Lopes 1997: 125).

²⁶ Nyhetsartikkel: ”I nat kom Ritt ned på jorden”, Ekstra Bladet, 20.12.78

²⁷ Nyhetsartikkel: ”Anker: Ritt er også minister efter nytår”, Ekstra Bladet, 20.12.78

²⁸ Ritt Bjerregaard, brev til Anker Jørgensen, 21.12.78. Sitert i (Højbjerg og French 2007: 82)

²⁹ Forside: ” Anker regering reddet: Ritt fyrer sig selv”, Ekstra Bladet, 22.12.78

Ritz-saken: Ritt Bjerregaard tørker bort en tåre ved overdragelsen av Undervisningsministeriet.
Foto: Erik Petersen/Polfoto (Højbjerg og French 2007)

Bjerregaard. Senere slo Riksrevisjonen fast i en rapport³⁰ at Bjerregaard ikke hadde brukt noe mer penger enn hva andre ministre på reise hadde gjort før henne. Fremskridtspartiets lovforslag om at Bjerregaard burde betale 20 000 kroner til statskassen ble også avvist den 16. januar 1979³¹. Det kan være noe av grunnen til at hun allerede i oktober samme år var tilbake i politikken igjen, denne gangen som sosialminister.

Ved nyttår ble Bjerregaard spurt om hun kunne tenke seg å skrive *Politikens* nyttårskronikk. I kronikken; ”De vil helst ha’, vi dukker nakken!” (Bjerregaard 1979: 42-47) kritiserte hun puritanismen og ideen om at sosialdemokratiske politikere skulle leve og bo som velgerne de representerte;

Jeg har aldrig været tiltalt af puritanisme, og navnlig ikke af puritanisme på andres vegne. Det er klart, at puritanismen og misundelsen altid er blevet anvendt som et middel til at tilsvine arbejderbevægelsens tillidsmænd. [...] Det er også klart, at vore modstandere mener, at vi helst skal holde hovedet nede mellem skuldrene og dukke nakken, fordi vi kun repræsenterer de svage (Bjerregaard 1979: 46).

I kronikken benyttet Bjerregaard *transcendens* ved å argumentere for at arbeiderklassens representanter burde ta i bruk de ressurser som var tilgjengelige og hensiktsmessige i forhold til de politiske oppgaver de var satt til å utføre. Dersom de, som sine velgere, skulle bruke tiden på å skrive alle sine dokumenter, vente på bussen og få husholdningspengene til å strekke vil, ville de ikke ha krefter igjen til å kjempe for arbeidernes sak. Hun *differensierte* mellom det å bli kritisert for ”den måte man lever på” (Bjerregaard 1979: 43) på den ene

³⁰ Riksrevisjonsrapport: ”Beretning om udgifter til ministerrejser til udlandet i finansåret 1977-79, De af folketinget valgte statsrevisorer, 1979 URL: <http://dl.dropboxusercontent.com/u/13187304/Rigsrevisor.pdf>

³¹ Lovforslag: ”Forslag til Lov om Statsrestitution (Ritt Bjerregaards Parisophold)”, Lovforslag nr. L124, Folketinget 1978-79, URL: <http://dl.dropboxusercontent.com/u/13187304/Lov%20om%20statsrestitution%20Ritt%20Bjerregaards%20Parisophold%201978-79%20L%20124.pdf>

siden, og den politikk man fører, på den andre. Det var en trøst for henne at hun ikke kunne felles for sin politikk;

Jeg har aldrig gjort nogen hemmelighed ud af, at jeg var glad for at have den magt, som en fagminister har, og jeg var glad for at kunne bruge den, og jeg skal ærligt indrømme at det har været mig en trøst, at jeg ikke har kunnet fældes på den politik, jeg har ført. Om der for fremtiden bliver brug for mit arbejde som minister, kan jeg ikke vide, og det vil tiden vise (Bjerregaard 1979: 47).

Avslutningsvis gikk Bjerregaard på nytt til *angrep på pressen* ved å antyde at de mannlige journalistenes og karikaturtegnernes skildringer av henne i stor grad var hentet fra deres egne pubertetsfantasier; ”Det virker nok mindre sårende, end man skulle tro, fordi det ikke er muligt at genkende noget af sig selv i hele den småsjofle karlekammersnak, men det kan ind imellem være lidt pinligt at se de samme herrer igen efter den udstilling af deres pubertetsdrømme, som de åbenbart dem selv uafvidende har leveret” (Bjerregaard 1979: 45).

5.1.2 *Leilighetssaken*

Tolv år etter Ritz-saken var det igjen et kritisk oppslag i Ekstra Bladet som skulle lede til at Bjerregaard måtte gå av, denne gangen som gruppeformann for Socialdemokraterne i det danske Folketinget. Saken handlet om at Bjerregaard hadde flyttet fra sin treromsleilighet på Amager til en syvromsleilighet i Vesterbrogade. Den 1. mai 1991 hadde hun skrevet under på en leiekontrakt med Bikubens Boligfond for å leie en 200 kvadratmeter stor leilighet midt i byen for 4612 kr måneden. Bjerregaard var glad for å få en leilighet nærmere Christiansborg og med god plass til å invitere hennes mange klubber på besøk (Detlefsen og Lopes 1997: 255, Højbjerg og French 2007: 166-167).

I forbindelse med flyttingen hadde sommervikaren til Bjerregaards faste sekretær også endret Bjerregaards folkeregistrerte adresse til København. Det var imidlertid en feil. Bjerregaard hadde ingen intensjon om å få folkeregisteradresse i København, selv om hun flyttet til en større leilighet i den danske hovedstaden. Hun var valgt på Fyn, eide et hus på Fyn og det var der hun tilbragte sine ferier og helger. Bjerregaard ba derfor sekretæren rette opp i feilen, men på dette tidspunktet hadde noen i København kommune allerede fått med seg hvordan Bjerregaard hadde flyttet folkeregisteradresse mellom København og Odense (Detlefsen og Lopes 1997: 255).

Denne observasjonen fant vei oppover i systemet og nådde til slutt Poul Øland, formann for Socialdemokratiet i hovedstaden. Han var sjokkert over at Bjerregaard hadde flyttet til en 200 kvadratmeter stor leilighet i København, samtidig som hun beholdt huset på Fyn. Bjerregaard mottok også hvert år, som folketingsmedlem fra provinsen, 50 000 kroner i skattefritak. Ifølge en avtale mellom København kommune og Folketinget kunne folketingsmedlemmer fra provinsen disponere en mindre leilighet under deres ukentlige opphold i hovedstaden, men Øland mente at en 200 kvadratmeter stor leilighet neppe kunne defineres som en mindre leilighet (Detlefsen og Lopes 1997: 255-256).

Leilighetssaken: "Ritt's mondæne residens",
Foto: Søren Jensen og Lars Hansen, Ekstra Bladet, 28.06.91

Kritikken gikk også raskt fra å handle om rent juridiske vurderinger, til å handle om Bjerregaards etikk og moral. I likhet med Ritz-saken, ble også denne saken et uttrykk for Bjerregaards personlige grådighet, selv om hun i realiteten ville ende opp med å betale mer for sin nye leilighet (Højbjerg og French 2007: 166-167).

Anklagene i saken faller innenfor kategorien *økonomiskandale*. Bjerregaard ble kritisert for at hun, som Socialdemokrat, flyttet inn i en slik luksusbolig. Det handlet også om en *personlig overtredelse innenfor politikken*, ettersom det også ble argumentert for at hun privat tjente på et skattefritak hun mottok som folketingsmedlem fra provinsen. Den 15. august reiste kommunen sak mot Bjerregaard i Boligretten. Den offisielle grunnen til at de reiste sak var ifølge kommunen at de fryktet at flere kom til å utnytte regelverket og forsøke å spare skatt ved å bo i København og være folkeregistrert i en annen kommune. En annen, uoffisiell grunn var at daværende boligborgermester, Hans Thustrup-Hansen, ikke var blant Bjerregaards

³² Nyhetsartikkel: "Ritt's mondæne residens", Ekstra Bladet, 28.06.91

største tilhenger. Thustrup-Hansen meldte Bjerregaard til politiet og dermed var saken gått fra å være personlig til å bli politisk (Højbjerg og French 2007: 167-168). Den 15. august gikk tidligere statsminister Anker Jørgensen ut med en dundrende kritikk av Bjerregaard, noe hun så på som en takk for sist fra Ritz-saken i 1978 (Højbjerg og French 2007: 169).

Bjerregaard fikk i starten støtte fra partilederen for Socialdemokraterne, Svend Auken. Han mente dette var snakk om en privatsak, som ikke angikk noen andre enn Bjerregaard selv. Anmeldelsen tvang han imidlertid til å endre mening angående Leilighetssaken. Auken ønsket nå å finne en løsning, men Bjerregaard stod like prinsippfast på at hun verken ønsket å gi ifra seg den store leiligheten eller endre sin folkeregisteradresse til København. Hun hadde alltid hatt folkeregistrert adresse på Fyn, og forstod ikke hvorfor hun måtte endre det selv om hun flyttet til en annen, noe større, leilighet i København.

Den 16. august arrangerte Socialdemokraterne en pressekonferanse i forbindelse med partiets sommergruppemøte. Her valgte Bjerregaard å *angripe pressen* generelt, og Ekstra Bladet spesielt, for å forsøke å bestemme hva som var lov og rett i Danmark; ”Jeg synes, det er viktig at det ikke er Ekstra Bladet, som skal bestemme, hvad der er lov og ret her i Danmark. Det har jeg før oplevet i mit politiske liv, hvor jeg blev afskediget som minister. Jeg kan ikke acceptere at blive hundset rundt med, fordi jeg er en offentlig kendt person”³³.

Bjerregaard mente partileder Svend Auken benyttet kritikken til å svekke hennes posisjon, men at kritikken raskt ville løpe fra ham og ende opp med å ramme han selv. Hun stod fast ved sine prinsipper og advarte Auken; ”Nu skærer de hovedet af mig. Næste gang er det dig, Svend” (Højbjerg og French 2007: 171). Til Ekstra Bladet den 28. oktober uttalte en selvsikker Bjerregaard;

Men jeg tror ikke på, at politik og politikere skal bedømmes på den slags følelseladede sager. Jeg er selvfølgelig påvirket af, hvad folk siger – ikke mindst mine partikolleger. Men det er nu engang det jeg står for politisk, jeg er blevet valgt ind i Folketinget på. Ikke om jeg bor i en lejlighed på 200 kvadratmeter eller har flade sko på³⁴.

Den 1. oktober ble Bjerregaard gjenvalgt som gruppeformann, men dette kunne ikke tolkes som støtte av henne i Leilighetssaken. Skandalen stod fortsatt høyt på mediens dagsorden. Auken følte at saken var i ferd med å bli en belastning for partiet, og oppfordret Bjerregaard innstendig om å bytte adresse til København, noe hun på nytt nektet å gjøre.

³³ Nyhetsartikkel: ”Stakkels Ritt: Ekstra Bladets skyld det hele”, Ekstra Bladet, 17.08.91

³⁴ Nyhetsartikkel: ”Ingen tårer nu”, Ekstra Bladet, 28.10.91

Framfor å stille til kampvalg mot partilederen, valgte Bjerregaard den 29. oktober i stedet å fratse sin stilling som gruppeleder, men ikke uten å holde en høy offentlig profil til siste slutt. To dager før gruppemøtet, hvor hun formelt ble avsatt, hadde hun i et intervju gitt uttrykk for at hun tvilte på at noen av hennes partifeller kunne være "så fjollede" at de sparket henne. (Detlefsen og Lopes 1997: 266). Til pressen gav hun uttrykk for at avskjedigelsen var udramatisk, men Bjerregaard var likevel skuffet over partileder Aukens manglende støtte i Leilighetssaken; "Det var i og for sig udramatisk. Selv om jeg er skuffet over Svends manglende støtte, så er der ikke grund til at gøre den her sag endnu mere alvorlig og skadende for partiet"³⁵. Samtidig benyttet hun også i denne saken *selvhevdelse* ved å vise til seg selv som en dyktig og prinsippfast politiker;

Jeg mener stadig, at politik drejer sig om mere end, om jeg bor på 100 eller 200 kvadratmeter. [...] Jeg har holdt sammen på en socialdemokratisk gruppe på 71 mennesker på en måde, som partiet virkelig havde brug for. Det bliver underkendt på grund af en sag, der drejer sig om mine personlige boligforhold. Jeg forstår ikke sammenhængen. [...] Det er en sejr. Jeg er i alle tilfælde ikke blevet svagere. Jeg har det godt med, at jeg tør stå ved mine principper. Og jeg vil aldrig give mine fjender den glæde, at jeg gav op³⁵.

Slik Bjerregaard så det, var hun ikke bare standhaftig, men også en moderne politiker. Dagen etter sin avgang uttalte hun til *Det Fri Aktuelt*; "Jeg har ikke kunnet acceptere, at en stemning skal kunne bruges til at diktere mig andre vilkår. Det er min hovedpointe. Jeg ville ikke kunne se mine vælgere og andre mennesker i øjnene, hvis jeg havde bøjet mit. [...] Hvis der overhovedet er noget fornuft i denne sag, så ligger der et opgør med et alt for klassebetonet tilhørsforhold for Socialdemokratiet"³⁶ (Detlefsen og Lopes 1997: 253, 268).

Deretter publiserte Bjerregaard sin gamle kronikk på nytt (Bjerregaard 1979), ettersom de samme kritikerne som hadde uttalt seg i forbindelse med Ritz-saken, også hadde kommet på banen under Leilighetssaken. Den 16. desember 1992 falt dommen i rettsaken mellom Bjerregaard og København kommune. Leilighetssaken, som Bjerregaard hadde tapt gruppelederposten på, vant hun i byretten. I likhet med Ritz-saken, hadde hun formelt sett rett, men i begge sakene fikk hun det for sent til å redde sine politiske posisjoner. Hennes base i den sosialdemokratiske leiren var også for svak til at hun kunne benytte oppreisningen i rettsaken til noe. Den daværende lederen for Socialdemokratiet, Poul Nyrup Rasmussen, og

³⁵ Nyhetsartikkel: "RÅ RITT", Ekstra Bladet, 30.10.91

³⁶ Nyhetsartikkel: "Skuffet og bekymret", Det Fri Aktuelt, 30.10.91

hans støttespillere hadde heller ikke noe ønske om å fremme Bjerregaards politiske karriere (Højbjerg og French 2007: 183).

5.1.3 *Dagboksaken*

I perioden mellom Bjerregaards avgang som Socialdemokraternes gruppeforman og Dagboksaken, var Bjerregaard statsrevisor og leder for statsrevisorene mellom 1990 og 1994. Bjerregaard ble også valgt leder for Den Danske Europabevegelsen i 1992, og i 1995 ble hun EU-kommisær med ansvar for miljø. I oktober samme år valgte hun å gi ut en bok, *Kommisærens Dagbog*, om sitt liv i Brussel og EU-kommisjonen. Tanken bak boken var å gi danske lesere et innblikk i Bjerregaards liv som EU-kommisær i Brussel. Bjerregaard hadde gjort seg en rekke notater som hun baserte seg på i utformingen av boken (Detlefsen og Lopes 1997: 381-382, Højbjerg og French 2007: 217-218).

I forbindelse med publiseringen sendte forlaget Aschehoug ut noen eksemplarer av boken til utvalgte nyhetsredaksjoner. Avisen Jyllands-Posten valgte så å offentliggjøre utdrag fra Bjerregaards ennå upubliserte bok. Her kunne man lese at hun mente at den tyske kansleren Helmut Kohl var mentalt fraværende, den franske presidenten Jacques Chirac kunne ikke måle seg med sin forgjenger François Mitterrand og at den spanske statsministeren Felipe González verken hadde politisk vilje eller energi. Bjerregaard hadde skrevet lite flatterende om flere av sine kommissærkolleger og Poul Nyrup Rasmussen, som på dette tidspunktet var statsminister i Danmark. Den tyske politikeren Martin Bangemann stilte, ifølge Bjerregaard, så godt som aldri opp til møtene i EU-kommisjonen. Bangemann tok imidlertid ikke Bjerregaards kritikk så tungt. På spørsmål fra en journalist om hva han mente om Bjerregaards anklager, svarte Bangemann uanfekte at han satte pris på damer som savnet ham når han ikke var til stede.

De danske journalistene gikk straks i gang med å følge opp Jyllands-Postens historie, og selv utenlandske reportere i Brussel fikk nyss om saken. Det sirkulerte flere kopier og uautoriserte oversettelser av boken, både på Christiansborg og i Brussel (Højbjerg og French 2007: 217-218). Samtidig kom flere av Bjerregaards kritikere på banen hjemme i Danmark. Utenriksminister Niels Helveg Pedersen uttalte at Bjerregaards dagbok kunne ødelegge for hennes egne og Danmarks muligheter til å påvirke europeisk miljøpolitikk, mens finansminister Mogens Lykketoft mente boken var ”et interessant forsøg på at lægge sig ud med hele Europa på en gang” (Højbjerg og French 2007: 218). Dagbok-saken mener jeg faller

innenfor skandaletypen *uakseptabel personlig oppførsel* eller *pratskandale*. Overtredelsen fant samtidig sted innenfor politikken, ettersom hun hadde skrevet boken som EU-kommisær. Boken i seg selv hadde imidlertid ikke noe å gjøre med Bjerregaards utforming av EU-politikk.

Kritikken og aggresjonen i Dagboksaken overrasket Bjerregaard. Hun hadde vanligvis en god formening om hvordan hennes ulike utspill ville mottas i offentligheten, men at dette skulle blir en skandale, var hun ikke forberedt på. I starten holdt Bjerregaard fast ved at dagboken kun inneholdt hennes personlige meninger om og oppfattelse av EU-kollegene. Til Ekstra Bladet *benektet* hun for å ha forsøkt å henge ut sine EU-kolleger, samt for å ha referert fra fortrolige samtaler og lukkede møter;

Det her er en dagbog og det skal man respektere. For det, en dagbog giver, er nogle indtryk undervejs. [...] De billede, vi har af toppolitikere, skal også nedbrydes. Jeg ved godt, hvad jeg gør. [...] Jeg føler mig overbevist om, at ingen vil synes jeg er negativ og hænger nogen ud. For det gør jeg ikke³⁷.

Etterhvert som saken utviklet seg, forstod Bjerregaard at det var vanskelig å forholde seg til både til en nasjonal offentlighet og de internasjonale mediene. Da hun deltok på en pressekonferanse om de franske atomprøvesprengningene i Stillehavet, var det kun dagboken de frammøtte journalistene ønsket å høre om. Etter en rekke bokrelaterte spørsmål uttalte en oppgitt kommisjonsformann, Jacques Santer; ”Jeg har indtryk af, at fru Bjerregaards bog er mer sprængfarlig end de franske atomprøvesprengninger” (Detlefsen og Lopes 1997: 390). Bjerregaard styrtet ut så fort pressemøtet var over. Hun var vant til danske journalister, men stemningen på denne pressekonferansen skremte henne (Detlefsen og Lopes 1997: 390-391, Højbjerg og French 2007: 219).

Den 25. oktober sendte Bjerregaard ut en pressemelding hvor hun meddelte at hun likevel ikke kom til å publisere dagboken. Hun *beklaget* at gode venner følte seg ”misbrukt og svigtet” (Detlefsen og Lopes 1997: 391, Højbjerg og French 2007: 220). Samtidig *angrep hun mediene* for å ha publisert tekstutdrag, uten kontekst og før boken var offentliggjort;

Gode venner har følt sig misbrukt og svigtet, og kolleger, som jeg har et godt forhold til i arbeidssammenhænge, følte, at jeg overskred visse grænser. Det er jeg meget ked af. Jeg er

³⁷ Nyhetsartikkel: ”Ritt: Jeg ved hvad jeg gør”, Ekstra Bladet, 24.10.95

også ked af, at uddrag af bogen [...] har været offentliggjort i løbet af de seneste dage og ført til mistolkning af mine synspunkter³⁸.

Det hadde ifølge Bjerregaard skjedd en mistolkning av hennes synspunkt. Hun tilbød *korrigerende handling* i form av ikke å publisere boken; ”Mange vil si, at skaden er sket, men jeg kan forsøge at mindske skaden. Jeg har i dag meddelt forlaget, at jeg ikke ønsker bogen offentliggjort, og den derfor ikke vil blive udgivet” (Detlefsen og Lopes 1997: 392).

POLITIKEN EKSTRA

Ritts dagbog

Den danske EU-kommissær Ritt Bjerregaard offentliggjorde i dag "Kommissærens Dagbog" er trukket tilbage. Men indholdet kan læses her: Udfaldene og de meget basale domme over internationalt styrede, bl.a. Frankrigs præsident Jacques Chirac og den tyske kansler Helmut Kohl, bringer Ritt ud i en vanskelig situation. Et skema, der får hende til at tro, at bogen vil blive trukket tilbage, kan få den til, den skulle være på gaden. Politiken vil gerne give læserne mulighed for selv at bedømme indholdet, og vi citerer derfor manuskriptet i fuld udstrækning.

Den danske EU-kommissær Ritt Bjerregaard offentliggjorde i dag "Kommissærens Dagbog" er trukket tilbage. Men indholdet kan læses her: Udfaldene og de meget basale domme over internationalt styrede, bl.a. Frankrigs præsident Jacques Chirac og den tyske kansler Helmut Kohl, bringer Ritt ud i en vanskelig situation. Et skema, der får hende til at tro, at bogen vil blive trukket tilbage, kan få den til, den skulle være på gaden. Politiken vil gerne give læserne mulighed for selv at bedømme indholdet, og vi citerer derfor manuskriptet i fuld udstrækning.

Dagboken: Politikens vedlegg med hele bokmanuskriptet til Kommissærens Dagbog, Tegning: Roald Als, Politiken, 26.10.95

Forlaget Aschehoug, som stod ansvarlig for publiseringen av boken, måtte makulere hele første opplaget på 2000 eksemplarer. Over natten hadde dagboken sluttet å eksistere som en publikasjon. Det hindret imidlertid ikke avisen *Politiken* i å offentliggjøre hele bokmanuskriptet den påfølgende dagen. *Politikens* begrunnelse for publiseringen var at folket hadde krav på å få lese hele Bjerregaards bok. *Politikens* sjefsredaktør, Tøger Seidenfaden, mente dessuten det var en ypperlig mulighet for henne å la danskene få danne seg et komplett bilde av saken. *Politikens* vedlegg ble revet vekk fra avishyllene. Reaksjonen fra folk som leste boken i sin helhet, gikk først og fremst ut på at den var både lang, banal og kjedelig (Højbjerg og French 2007: 221).

Bjerregaard gikk likevel til *angrep på Politiken*. Hun mente at avisens publisering var et klart brudd på opphavsrettighetene. Til nyhetsbyrået Ritzau uttalte hun;

Det er forbløffende, at Politiken vil gå til en sådan krænkelse. Det er et brud på opphavsrettighetene, der foreligger ingen aftale om offentliggørelse. Dagboken eksisterer ikke, efter at jeg had standset offentliggørelsen. Det er forkasteligt. Politiken har ikke nogen rettigheder til den bog³⁹.

Forlaget svarte med å saksøke avisen, og det samme gjorde Bjerregaard. Først to år senere ble saken avsluttet med et forlik på tjue dagers betinget fengselsstraff for *Politikens* redaktør, Tøger Seidenfaden og et erstatningskrav på en million kroner (Detlefsen og Lopes 1997: 392-393, Højbjerg og French 2007: 221), noe han feiret med champagne. Seidenfaden uttalte også at han med glede ville betale Bjerregaards vederlag, noe EU-kommissæren undret seg over;

³⁸ Ritt Bjerregaard, pressemelding, 25.10.95. Sitert i (Detlefsen og Lopes 1997: 391-392, Højbjerg og French 2007: 220).

³⁹ Nyhetsartikkel: ”Dagboken ud i avis”, Ekstra Bladet, 26.10.95

”Er han [Tøger Seidenfaden] glad for forliget? Det er jeg sandelig også. Men jeg forstår ikke, hvorfor han taler om vederlag. Når man trækker en bod tilbage, forventer man jo ikke noget vederlag. Og det gør man altså heller ikke, når andre ulovligt trykker ens bog”⁴⁰.

Tabellen (tabell 5.1) under viser en oversikt over de ulike retoriske forsvarsstrategiene Bjerregaard benyttet i forbindelse med Ritz-saken, Leilighetssaken og Dagboksaken.

Tabell 5.1: Ritt Bjerregaards retoriske forsvar i Ritz-saken, Leilighetssaken og Dagboksaken

Forsvarsstrategier	Ritz-saken	Leilighetssaken	Dagboksaken
Å angripe anklager	X	X	X
Å avvise skyld	X	-	X
Å bortforklare	X	-	-
Å Rettferdiggjøre	X	-	-
Å innynde seg	X	X	-
Å godtgjøre	-	-	X
Å gi en uforbeholden unnskyldning	-	-	X

X = Politikeren benyttet en eller flere forsvarsstrategier innenfor denne kategorien.

- = Politikeren benyttet ingen av forsvarsstrategiene innenfor denne kategorien.

Tabellen over viser at Bjerregaard valgte forsvarsstrategier fra alle hovedkategoriene, med unntak av de imøtekommende, for å svare på kritikken i Ritz-saken. Hennes forsvar hadde et imidlertid et klart tyngdepunkt på den offensive delen av apologiaskalaen, hvor hun umiddelbart gikk til *angrep på pressen* og *benektet skyld og ansvar* (å avvise skyld). I Leilighetssaken benyttet Bjerregaard kun to forsvarsstrategier; et offensivt angrep på pressen og en mer nøytral selvheldelsesstrategi (å innynde seg).

En av grunnene til at hun valgte betraktelig færre retoriske forsvarsstrategier i Leilighetssaken, kontra Ritz-saken, er at jeg kun har analysert kronikken ”De vil helst ha’, vi dukker nakken!” (Bjerregaard 1979: 42-47) under Ritz-saken, til tross for at Bjerregaard publiserte den på nytt i forbindelse med Leilighetssaken. En annen grunn til at Bjerregaard tok i bruk flere forsvarsstrategier i Ritz-saken enn Leilighetssaken, kan komme av at hun i Ritz-saken var undervisningsminister med et stort press på seg fra statsminister Anker Jørgensen om å tilbakebetale 20 000 til statskassen eller gå av, mens hun i Leilighetssaken stod mer

⁴⁰ Nyhetsartikkel: ”Fejrer million-nederlag med champagne”, Ekstra Bladet, 19.12.97

selvstendig som gruppeformann for Socialdemokraterne. Bjerregaard benyttet også *selvheldelse* (å innynne seg) i både Ritz-saken og Leilighetssaken, ved å vise til seg selv som lojal og effektiv minister i Anker Jørgensens regjering, men også en dyktig og prinsippfast politiker som ikke gikk på akkord med hva hun mente var rett og galt.

Verken i Ritz-saken eller i Leilighetssaken benyttet Bjerregaard imøtekommende forsvarsstrategier. I Dagboksaken gav hun imidlertid en forbeholden unnskyldning og tilbød korrigerende handling (å godtgjøre) i form av ikke å publisere boken. Det imøtekommende forsvaret kommer mest sannsynlig av at Dagboksaken var kjent i flere land, noe som gjorde den vanskeligere å håndtere enn Ritz-saken og Leilighetssaken. Tilbaketrekking av boken ble ansett som en effektiv strategi for forhindre ytterligere kritikk og mediedrev. Da *Politiken* valgte å trykke hele bokmanuskriptet etter at Bjerregaard hadde trukket tilbake boken, valgte hun å kombinere de imøtekommende forsvarsstrategiene med et offensivt angrep på avisen.

5.2 Bjerregaards refleksjoner i ettertid

I etterkant har jeg intervjuet Bjerregaard angående hennes tanker og etterhåndsrefleksjoner knyttet til de tre ulike skandalene og egne forsvarsstrategier. Jeg har delt analysen av Bjerregaards refleksjoner i tre forskjellige temaer; den politiske skandalen/skandaliseringen, Bjerregaards egne retoriske forsvarsstrategier (apologia) og betydningen av kjønn.

5.2.1 Den politiske skandalen/skandaliseringen

Jeg viste i teorikapitlet til Joakim Nilsson som legger vekt på hvordan et mediedrev kan gjenlanseres flere ganger (Nilsson 2004: 133). Det var lett for Ekstra Bladet å knytte Leilighetssaken til Ritz-saken på grunn av ”Luksus”-Ritt imaget som de skapte 1978. På nytt handlet det om Bjerregaards luksuriøse smak og grådighet, til tross for at hun hadde fått medhold av Riksrevisjonen i etterkant av Ritz-saken. Det innarbeidede inntrykket og framstillingen av Bjerregaard gjorde det lett for journalistene å gjenlansere en ny *økonomiskandale* i tilknytning til Bjerregaards leilighetskjøp.

I forskningsintervjuet gav Bjerregaard uttrykk for at hun betrakter mediene som forretninger og skandaliseringsprosessen som en konkurranse mellom henne og journalistene;

En avis er en forretning, og de skal tjene penger, og det gjør de ved å velge hva de tror er godt stoff. De har hatt framgang hver gang det har vært en skandale med meg. [...] Sånn er

det, og sånn er vilkårene. [...] Det er deres arbeid. Jeg har mitt arbeid som jeg gjør, så vil de gjøre [sitt arbeid], og så skal vi se hvem som vinner⁴¹.

Utviklingen av Ritz-saken kan også knyttes til Allern og Pollacks trivialiseringshypotese som sier at de fleste politikerkandaler bygger på trivielle norm- og regelbrudd, men likevel får store proposjoner på grunn av mediedekningen (Allern og Pollack 2009a). Ritz-saken begynte virkelig å rulle i mediene med statsminister Anker Jørgensens kritiske uttalelse om Bjerregaards hotellutgifter. Bjerregaard mener statsministeren gjorde en feil ved å gå ut så raskt og slå ned så hardt, før han hadde satt seg inn i Ritz-saken; ”Etter min oppfattelse mister han [statsminister Anker Jørgensen] hodet, og får for tidlig sagt at jeg har brukt for mye penger, uten å vite hva han snakker om. [Han] er så bundet av det han har sagt i mediene, og at jeg ikke spiller ”lillepikerollen”⁴².

Det kan derfor godt tenkes at Ritz-saken hadde forblitt en trivialitet og aldri utviklet seg til en større skandale, dersom statsminister Jørgensen ikke hadde latt seg friste til å reagere så sterkt på Ekstra Bladets første ”avsløringer”, men heller gitt undervisningsministeren full støtte. Jørgensen ville imidlertid ikke gå inn i jula med saken rullende i mediene, og prøvde derfor å presse sin minister til å ”betale” seg ut av skandalen, noe hun nektet å gjøre. Selv om mediedrevet førte til at Bjerregaard måtte gå av, vant hun på sikt respekt for at hun ikke bøydde nakken for mediepresset og statsministerens krav.

På grunn av Bjerregaards sterke personlighet hadde mange en mening om henne. Bjerregaards partifelle, Svend Auken, mente hun gjorde enhver sak til en folkeavstemning om sin egen person (Detlefsen og Lopes 1997: 258). Det måtte Bjerregaard si seg enig i; ”Det er det som Svend Auken sier om folkeavstemning. [...] Folk mener noe om meg”⁴³. I forskningsintervjuet skilte også Bjerregaard mellom mediestemning og folkestemning, men la vekt på at man ikke burde la seg diktere av verken pressen eller folket;

Jeg mener at politikere skal kjenne folkestemningen, og det er forskjell på folkestemningen og mediestemningen, men når media kjører [på] det mest hysteriske, så er det ikke til å se forskjell. [...] Jeg syns ikke at politikere bare må ligge under for folkestemningen. Da skal man [heller] ta et skritt tilbake og se hva er hysteriet i det her, og er det noe fornuft i det⁴⁴.

⁴¹ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁴² Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁴³ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁴⁴ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

I dagene som fulgte etter Ritz-saken, fikk Bjerregaard mange oppmuntrende hilsener og blomster fra dansker som mente hun hadde blitt urettferdig behandlet; ”[Jeg ble] fullstendig neddyngnet med blomster, brev og hilsener. Det er meget voldsomt”⁴⁵. Hun oppdaget også at tonen i Ekstra Bladet endret seg etter at hun hadde gått av; ”Da jeg hadde fått sparken, så holdt de jo med meg. Så offentlig gikk de senere igjennom hvordan de andre ministrene hadde bodd, og det var jo mye dyrere. Så skifter de jo bare over på den andre siden, og det kan de jo gjøre”⁴⁶.

Jenssen og Fladmoe (2009, 2012) legger, som tidligere nevnt, vekt på at skandalisering kan benyttes som et politisk maktmiddel. Bjerregaard mente at Leilighetssaken framfor alt var en ”maktkamp”⁴⁷. Den daværende boligborgermesteren, Hans Thustrup-Hansen, så muligheten for å få svekket Bjerregaards politiske posisjon, og valgte derfor å melde saken til politiet. Poul Öland, formann for Socialdemokratiet i København, hadde lenge hatt et horn i siden til Bjerregaard og bar gladelig ekstra ved til bålet. Selv om Bjerregaard vant i byretten, hadde hun på dette tidspunktet allerede gått av som gruppeleder, noe som tilsier at aktører som Thustrup-Hansen og Öland lyktes med sitt skandaliseringsforsøk i Leilighetssaken.

I Dagboksaken gjorde Bjerregaard en politisk feilbedømmning. Hun klarte ikke å forutse hvor mye bråk utgivelsen av *Kommissærens Dagbog* ville føre til. Av alle mediedrevene hun har vært gjennom, opplevde Bjerregaard skandaliseringen rundt dagboken som den verste. Det var også i forbindelse med denne saken at hun for alvor forstod at det ikke lenger fantes en ren nasjonal offentlighet, adskilt fra verdenssamfunnet;

Kommissærens dagbok var den verste. Jeg kunne se den her danske saken plutselig kom til å spille inn på de internasjonale mediene, og jeg kunne ikke kjempe på samme måte som jeg kunne i de andre sakene, fordi jeg ikke hadde den samme tilgangen til mediene. [...] Det var kanskje den første understrekningen av at det er ikke noe som kun heter en nasjonal offentlighet i våre dager. Man kan ikke gjøre noe som kun er for danskene⁴⁸.

Derfor valgte Bjerregaard også et annet sett med retoriske forsvarsstrategier enn i Ritz-saken og Leilighetssaken. Hun beklaget og trakk tilbake boken, i tråd med de imøtekommende strategiene i forsvarstypologien. Selv om dette var effektive forsvarsstrategier, gav Bjerregaard i forskningsintervjuet uttrykk for at hun angret på tilbaketrekkingen av boken;

⁴⁵ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁴⁶ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁴⁷ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁴⁸ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

”Det ville jeg nok ikke ha gjort hvis det hadde vært i Danmark. Jeg opplevde det å trekke boken som et nederlag”⁴⁹.

5.2.2 Retoriske forsvarsstrategier (apologia)

I forbindelse med Ritz-saken måtte Bjerregaard forsvare seg så raskt hun hadde kommet hjem fra sitt offisielle besøk i Kina. I flyplassens ankomsthall ble hun møtt av en flokk med journalister og fotografer, men Bjerregaard var forberedt;

Jeg kan huske, fordi jeg fløy jo ifra Bangkok, jeg hadde en ren bluse med i håndbagasjen. Så før vi skulle lande, gikk jeg [og] skiftet, og sørget for at jeg var oppkledd og frisk, og klar til å håndtere [saken]. [...] Jeg var klar over at det bildet som ble vist også ville spille en rolle i forløpet⁵⁰.

Hun ledet medieoppbudet inn på et av flyplassens VIP-rom, *Kongeværelset*, hvor hun holdt en rask og improvisert pressekonferanse; ”Det startet jo med et sånt medieoppbud på flyplassen, hvor jeg sa med det samme: Vi kan ikke stå her og snakke. Det er et stort lokale der. Der er jeg om fem minutter og der kan dere stille de spørsmål dere vil”⁵¹.

Det har også blitt fremsatt, både i etterkant av både Ritz-saken og Leilighetssaken, at Bjerregaard neppe hadde trengt å gå av dersom hun hadde lagt seg flat eller hatt en mer beklagende holdning (Bjerregaard 27.03.2011, Detlefsen og Lopes 1997, Højbjerg og French 2007). Bjerregaard ønsket ikke å be om unnskyldning i Ritz- og Leilighetssaken, ettersom hun ikke kunne se at hun hadde gjort noe galt;

Jeg sier ikke unnskyld, [...] fordi hvis du først sier unnskyld, så har du innrømmet en feil, ellers ville det ikke ha funnets noe å si unnskyld for. Det er selvfølgelig fair enough, hvis man nå virkelig blir tatt for noe, [men] jeg var nødt til å stå ved hva det var jeg [hadde] gjort, og det har vært min begrunnelse for ikke å gå ut og si unnskyld⁵².

Å si unnskyld ville for Bjerregaard være å innrømme at hun var en person som stjal fra den danske befolkningen, og at hadde det ikke vært for de dyktige folkene på Ekstra Bladet som oppdaget det, kunne hun bare ha fortsatt med sitt bedrageri;

Det vil si at for evig tid så ville jeg også vært en bedrager. Da tror jeg man er nødt til å gjøre opp med seg selv, om hva er det for en person man selv er, og hvordan vil man være i forhold til offentligheten. Jeg er ikke en sånn person som bedrar, så jeg betaler ikke pengene tilbake eller sier unnskyld⁵³.

⁴⁹ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁵⁰ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁵¹ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁵² Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁵³ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

Tidligere forskning på hvordan menn og kvinner kommuniserer, tilsier at kvinner har lettere for å føle skyld, uttrykke anger og unnskyld seg (Lazare 2004, Tannen 1998), men det stemmer ikke nødvendigvis med hvordan kvinnelige politikere responderer på mediedrev og skandalisering. Det understreket også Bjerregaard i forskningsintervjuet; ”Det er jo veldig mange kvinner som synes det er helt naturlig å si unnskyld, og det synes jo ikke jeg. Noen vil si at det er et mer maskulint trekk enn et kvinnelig trekk”⁵⁴.

Bjerregaards ikke-beklagende holdning forklarer ikke bare hennes mange avganger, men også hvordan hun kunne bli en så populær politiker, som til stadighet vendte tilbake i politiske topposisjoner; ”Om man sitter i en annen stilling som kvinne og går, så er det ingen annen instans, men når man er valgt politiker, så er det en annen instans, nemlig velgerne. [...] Jeg tror også det var avgjørende for at jeg så raskt ble minister igjen, fordi jeg fikk en stor oppbakking fra velgerne”⁵⁵. Bjerregaard mente sin indre kraft og vilje til å kjempe seg tilbake til politikken igjen stammet fra hennes tøffe oppvekst og oppdragelse;

Jeg er født og oppvokst i et sånt Københavnsk arbeiderkvarter, og [...] det stod ikke skrevet på mitt blad [...] at jeg skulle bli politiker. Det var helt klart en del av oppdragelsen at man fikk ikke noe gratis. Det var motstand og man måtte stå motstanden igjennom, og så måtte man bare, som mine foreldre sa: [...] Så må du bare gjøre det litt bedre neste gang⁵⁶.

Dette var en holdning som satt dypt hos Bjerregaard; ”De skal ikke få has på meg. [Det] ligger i den måten jeg er på som person. Jeg har en voldsom kraft til å stå imot motstand”⁵⁷. Hun la imidlertid også vekt på hvordan tåren ved overtakelsen av Undervisningsministeriet, representerer et svakt øyeblikk for henne;

Den [tåren] brøt jo med de bildene de hadde tegnet av meg, og det passet meg også selv dårlig med [den] tåren. [...] Det var da jeg hadde blitt sparket og det var en annen som tok over. Så står jeg der foran medarbeiderne og de er lei seg, og synes synd på meg, og litt synes jeg også selv at det var veldig, veldig synd på meg, og jeg ble lei meg⁵⁸.

Basert på denne hendelsen, mente Bjerregaard at det var bedre å bli sint enn lei seg. Det handler om å komme seg videre fra selvmedlidenheten, noe hun også oppfordrer andre kvinner til; ”Man er nødt til å bli sint [...], fordi dersom man blir trist, så vender man det innover og bebreider seg selv. Om man blir sint, så har man noen å være sint på, og så kan

⁵⁴ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁵⁵ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁵⁶ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁵⁷ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁵⁸ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

man kjempe videre”⁵⁹. Hun har ikke så mye imot at verken menn eller kvinner viser følelser, men i dette tilfellet mente hun at det i stedet handlet profesjonalitet og det å ta på seg ansvaret for ministerposten; ”Jeg synes bare at hvis man har en post som minister, så har man den ikke for at man skal stå og gråte over noe. Man har den fordi man er en voksen person, som kan ta hånd om den, og det har ikke noe å gjøre med å stå og gråte. Så jeg synes ikke at det er forenlig med embetet”⁶⁰.

5.2.3 Betydningen av kjønn

Hvilken betydning hadde Bjerregaards kjønn i Ritz-saken, Leilighetssaken og Dagboksaken? I tillegg til at det var en maktkamp, mente Bjerregaard at man i elementer av Leilighetssaken også kunne se et kvinneaspekt – nemlig fremstillingen av kvinner som ”økonomisk utroverdige”; ”Man har akseptert at kvinner er mer med i politikken, og det går jo fint i Norge, Sverige og Danmark, men ikke i økonomien. [...] Kvinner er simpelthen ikke i det økonomiske felt, og det som rammer oss, i hvert fall i noen av sakene, er i meget høy grad [forsøk] på å gjøre oss økonomisk utroverdige”⁶¹.

Bjerregaards uttalelse må forstås ut fra den lave kvinnerepresentasjonen i det danske næringslivet på 1990-tallet. I dag er forholdene bedre, men fortsatt ligger Danmark bak de andre nordiske landene når det kommer til likestilling mellom kjønnene på arbeidsmarkedet⁶². I forskningsintervjuet la Bjerregaard særlig vekt på at Danmark ikke har de samme kravene som Norge til kvinnerepresentasjon i styrever, og at det danske næringslivet av den grunn fortsatt er preget av få kvinnelige direktører og styreledere.

I forbindelse med Ritz-saken spilte kjønn en langt mer sentral rolle;

[Under] Ritz-saken, da var jeg en ung, ny minister. Da tror jeg kjønn hadde mye å si fordi jeg var ung, og de spilte mye på Paris og Ritz, seksuelle undertoner var det mye av. Jeg tror også [det var] en sånn stemning: Skal sånn en ung dame bo på et slikt dyrt hotell. [...] Det var fordi jeg var kvinne, ellers så hadde det ikke blitt en sak⁶³.

Hun viste også til den britiske forfatteren Dorris Lessing, som Bjerregaard mener har skrevet godt om nettopp dette temaet – at når man blir en eldre kvinne, så bedømmes man ikke like

⁵⁹ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁶⁰ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁶¹ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁶² Rapport: ”The Global Gender Gap Report 2013”, World Economic Forum, 2013 URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2013.pdf

⁶³ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

mye på sitt kjønn som en ung kvinne. Det kan altså se ut til at det ikke er kjønn alene, men også alder, som spiller inn på hvordan kvinnelige politikere framstilles i en politisk skandale. Det hender fortsatt at Bjerregaard blir spurt av journalister om å kommentere Ritz-saken som fant sted for snart 35 år siden;

Ritz-saken betraktes i Danmark som den første store skandalesaken, [...] og derfor har mediene hele tiden en interesse i [den]. Når det kommer en skandalesak, så ringer de: Hallo Ritt, vil du kanskje komme på TV og forklare hvordan det er, og det har jeg bestemt meg for at: Jo, det vil jeg gjerne fortelle, hvordan det var. Jeg syns ikke det er vanskelig å forklare saken⁶⁴.

Hun kommenterer ikke på de gamle sakene for sin egen del, men fordi det kan ha betydning for andre skandaliserte kvinner i politikken; ”Jeg tror at jeg kan være med å gjøre det litt enklere for andre kvinner, og ikke så mye rettfærdiggjøre meg selv. [...] Jeg tror det kan spille en rolle å få understreket noen av de poengene som omhandler kvinner gang på gang”⁶⁵.

Selv om kvinner har hatt viktige politiske posisjoner over lang tid i de nordiske landene, argumenterte Bjerregaard i forskningsintervjuet for at det å besitte makt fortsatt oppleves som noe nytt for kvinner. Hun mente dessuten at kvinner ikke er like innforstått med at man må forsømme noe for å sitte i ministerposten; ”Så vil reaksjonen være: Det er det ikke verdt”⁶⁶;

Det er ikke lenger tilbake enn min mor og bestemor. Det ville jo vært helt utenkelig. [...] Når man har de poster, så forsømmer man andre ting, [...] og det tror jeg er vanskelig for mange kvinner å akseptere.[...] Jeg har vært ute og snakket veldig mange steder om kvinner og makt, og da pleier jeg alltid å understreke spesielt at man kan ikke være minister uten at man forsømmer [noe] annet⁶⁷.

Bjerregaard valgte for eksempel å ikke få barn, noe som skapte store diskusjoner i Danmark; ”Det har [...] liksom bidratt til å gjøre meg til en kald person. En kvinne som velger bort barn, det er noe umenneskelig og ufølsomt ved en sånn person. [...] Det er klart en del av den karakteristikken som har heftet ved meg”⁶⁸. Hun mente imidlertid at det var en fordel at hun ikke hadde barn da hun ble rammet av politisk skandalisering og mediedrev;

Det er jo klart at det har hjulpet meg at jeg ikke har barn. [...] Fordi jeg kan se på flere av mine kolleger [...], noen av dem kjenner jeg så godt at jeg vet at det har vært veldig hardt for deres barn. Så de har jo blitt forfulgt av mediebilder, i skolen og med kamerater, og det problemet har ikke jeg hatt⁴¹.

⁶⁴ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁶⁵ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁶⁶ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁶⁷ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁶⁸ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

Bjerregaard viste også til Lene Espersen som et eksempel på at morsrollen fortsatt spiller en mye større rolle enn farsrollen. Kritikken av utenriksminister Espersens prioritering av familieferie fremfor viktige toppmøter i utlandet, stod på tidspunktet for intervjuet med Bjerregaard høyt på danske mediers dagsorden; ”Vi har jo hatt en diskusjon omkring den tidligere utenriksministeren Lene Espersen, [...] og hennes prioriteringer, og da er det klart at det er noen andre forventninger til kvinner som mødre enn til menn som fedre”⁶⁹. Bjerregaards mann, Søren Mørch, støttet henne både i Ritz-, Leilighets- og Dagboksaken; ”Så jeg har, [både] familiemessig og på andre område, så har jeg alltid hatt den støtte som man er avhengig av i sånne situasjoner”⁷⁰.

5.3 Avslutning

I dette kapitlet har jeg analysert Ritt Bjerregaards opplevelse og bruk av retoriske forsvarsstrategier i tre politiske skandaler; Ritz-saken, Leilighetssaken og Dagboksaken. Ritz-saken var en av de første moderne politikerskandalene i Skandinavia. Utgangspunktet for saken var ikke noe som direkte handlet om politikk, det var en anklage om at statsråden hadde utnyttet sin posisjon til å høste en personlig fordel ved å ta inn på et ”luksushotell”. Oppholdet på Ritz fikk tjene som symbol på at Bjerregaard satte sitt personlige behov for luksus over hensynet til skattebetalernes interesser. Siden hun var sosialdemokrat – og selv kom fra arbeiderklassen – ble saken også tolket som et tegn på avstand mellom liv og lære.

Et annet sentralt aspekt ved Ritz-saken, som en mediert skandaliseringsprosess, er hvordan den umiddelbart rystet den danske regjeringen. Statsministeren følte seg presset til både å uttale seg – og stille krav om at hans statsråd skulle tilbakebetale hotellutgifter til staten – før fakta i saken var undersøkt og klargjort av en nøytral instans. Sånn sett kan saken også ses som et tidlig eksempel på medialiseringen av politikken, der de politiske institusjonene raskt tilpasser seg ledende medieorganisasjoners tempo og krav.

Leilighetssaken, som rammet tolv år senere, gikk ut på at Bjerregaard hadde på et eller annet finurlig vis beriket seg på skattebetalernes regning ved å flytte inn i en større leilighet i København samtidig som hun var folkeregistrert og hadde et hus på Fyn. Både Ritz-saken og Leilighetssaken belyser at normbrudd som – i ettertid kan framstå som relativt små og trivielle, for ikke å si direkte misvisende – likevel kan føre til mediedrev som får politiske

⁶⁹ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

⁷⁰ Ritt Bjerregaard, forskningsintervju, 22.06.12

konsekvenser. Selv om Bjerregaard til slutt vant fram i rettssaken mellom henne og København kommune, var det alt for sent for å redde gruppelederposten, noe som viser at en mediert skandale er mer hektisk og krever et mye raskere utfall enn juridiske prosesser.

Det som utpeker seg i dette analysekapitlet er Bjerregaards ikke-beklagende og medieuavhengige holdning i politiske skandaler. Hennes politikerimage satte begrensninger for hvilke retoriske forsvarsstrategier hun kunne benytte. Hun nektet å si unnskyld, og endte dermed opp med å gå av etter Ritz- og Leilighetssaken. Bjerregaard feilbedømte utvilsomt virkningen av *Kommissærens Dagbog* og oppsikten den kom til å vekke utenfor Danmark. Slik sett var det en selvforskyldt pratskandale. Hun fikk imidlertid bli sittende som EU-kommissær etter å ha beklaget og trukket tilbake boken. Selv om hennes standhaftige holdning førte til at hun måtte gå av både som en følge av Ritz-saken og Leilighetssaken, bidro den også til å bygge opp en stor tilhengerskare rundt Bjerregaard. Dette førte paradoksalt nok til at hun kunne vende raskt tilbake i nye politiske topposisjoner. Hun hadde gjennom å vise integritet satt seg i respekt hos velgerne.

6 Schyman-skandalene

Gudrun Schyman ble, som Ritt Bjerregaard omtalt i forrige kapittel, rammet av flere skandaler og mediedrev iløpet av sin periode som partileder for det svenske Vänsterpartiet. I dette kapitlet vil jeg besvare avhandlingens tre forskningsspørsmål gjennom en analyse av Schymans opplevelse og retoriske forsvar i tre politiske skandaler eller skandaliseringsforsøk. Den første skandalen var avsløringen av Schymans alkoholproblemer og flere tilbakefall i perioden 1996 til 1999. Det andre skandaliseringsforsøket var Expressens forside i 2001 om at hun hadde spilt i en erotisk film. Den tredje og siste skandalen var anklager om skattefusking, som endte med at hun gikk av som partileder for Vänsterpartiet.

I analysen diskuterer jeg blant annet hvordan Schyman kunne bli sittende så lenge som partileder, tross alkoholproblemene, men endte opp med å gå av etter bare tre dager som en følge av Skattesaken. Jeg drøfter også hvorfor Schyman opplevde Expressens forside som verre enn avsløringen av alkoholproblemene og Skattesaken, selv om saken aldri utviklet seg til en større politisk skandale eller kan defineres som et mediedrev.

6.1 Schymans retoriske forsvar i tre skandaler

I 1993 ble Schyman leder for det svenske Vänsterpartiet, og ledet partiet fram til sitt hittil beste valgresultat i 1998⁷¹, mye takket være hennes evne til å nå ut til nye velgergrupper. Med Schyman som partileder ble dessuten Vänsterpartiet et mer feministisk parti, blant annet ved å slå dette fast i partiprogrammet under partikongressen i mai 1996⁷².

Schyman representerte en ny type partileder med en utpreget personlig og åpen lederstil. I sin selvbiografi fortalte hun åpenhjertig om sine alkoholproblemer og hvordan dette påvirket barna (Schyman 1998). Hun hadde dessuten latt sin tidligere ektemann filme fødselen av deres sønn, en film som fortsatt ble vist på kurs for alle blivende foreldre i Sverige (Schyman og Westman 1979). Schyman framstod også som en kontroversiell politiker med sterke meninger og evne til å skape debatt. Et eksempel på dette var den såkalte "Talibantalen" som

⁷¹ Nyhetsartikkel: "Vänstern Valets Vinnare! "Vi har skrivit historia"", Expressen, 21.09.98

⁷² Nyhetsartikkel: "V blir feministiskt parti Omvald Schyman tänker fortsätta tänja gränser", Helsinborgs Dagblad, 17.05.96

hun holdt på partikongressen 2002. Her argumenterte Schyman for at Sverige var et like kvinneundertrykkende land som Afghanistan⁷³.

Skattesaken i 2003 endte med at Schyman gikk av som partileder. Året etter trakk hun seg ut av Vänsterpartiet, men valgte likevel å beholde sin plass i Riksdagen. I april 2005 startet hun organisasjonen Feministisk Initiativ (Fi!), sammen med blant annet teater- og genusviter Tiina Rosenberg og litteraturprofessoren Ebba Witt-Brattström⁷⁴. Fi! fikk stor oppmerksomhet da Schyman under Almedalsveckan i 2010 satte fyr på 100 000 kroner for å vise hvor mye kvinner tapte i lønnsinntekter hvert eneste minutt, sammenlignet med menn⁷⁵.

I januar 2011 trakk hun seg som talsperson for Fi!⁷⁶, for senere å engasjere seg i kommunepolitikken i Simrishamn, for så å gå tilbake til å bli talsperson for Fi! i 2013⁷⁷. Jeg har valgt å analysere Schymans retoriske forsvar i forbindelse med hennes alkoholproblemer, Expressens forside om hennes deltakelse i erotisk film og til slutt Skattesaken. Disse sakene utpeker seg som de mest sentrale skandalene eller skandaliseringsforsøkene som rammet Schyman, basert på medieomtalen de genererte og Schymans egne vurderinger av sakene i etterkant.

6.1.1 Alkoholproblemene

Det var i 1996 at Schymans alkoholproblemer først ble offentlig kjent. Hun var imidlertid ikke Vänsterpartiets første partileder med alkoholproblemer. Lars Werner, partilederen for Vänsterpartiet forutfor Schyman, slet også med alkoholproblemer, noe som skapte strid rundt hans lederverv på slutten av hans partilederperiode. Han møtte også alkoholpåvirket på jobb ved et par anledninger, men innrømmet selv bare å ha vært beruset ved en pressekonferanse⁷⁸. Schyman var en av dem i Vänsterpartiet som henviste til Wernes alkoholproblemer i kampen om partiledervervet. Da det senere kom fram at Schyman slet med de samme problemene som Werner, uttalte han at det ikke var uventet. Han ønsket imidlertid ikke å kritisere henne for ikke å ha konfrontert sine egne alkoholproblemer⁷⁹.

⁷³ Nyhetsartikkel: " 'Schyman har skadat partiet' - Talibantalet får skarp kritik av ledande vänsterpartister", Aftonbladet, 27.01.02

⁷⁴ TT-melding: "Fakta: Ledningen för Feministiskt initiativ", Tidningarnas Telegrambyrå, 08.04.05

⁷⁵ TT-melding: "Schyman eldade upp 100 000", Tidningarnas Telegrambyrå, 06.07.10

⁷⁶ TT-melding: "Schyman avgår som FI-ledare", Tidningarnas Telegrambyrå, 14.01.11

⁷⁷ TT-melding: "Schyman tillbaka som talesperson", Tidningarnas Telegrambyrå, 07.04.13

⁷⁸ Nyhetsartikkel: "Även Werner drabbades av rykten", Aftonbladet, 02.09.96

⁷⁹ Nyhetsartikkel: " - Det här var inte oväntat - Lars Werner om Gudrun Schymans alkoholproblem", Aftonbladet, 03.09.96

På søndagskvelden den 1. september 1996 mottok Schyman en faks fra Expressens daværende sjefredaktør, Christina Jutterström. Hun kunne liste opp flere episoder hvor Schyman hadde opptrådt beruset (Schyman 1998). Schymans alkoholproblemer faller innenfor skandalekategorien *uakseptabel personlig oppførsel*. Det var også en *personlig overtredelse* som bare hadde forkommet innenfor en *privat setting*. Schyman hadde aldri tatt noen beslutninger i alkoholpåvirket tilstand eller drukket i forkant av nervepirrende partilederdebatteer eller debatter i Riksdagen, noe hun benyttet som et argument i sine forsvarstaler. Schyman forsøkte å ta kontroll over saken, ved å komme Expressens avsløring i forkjøpet. Samme dag som avisen hadde saken på forsiden, stilte hun i SVT *Rapports* morgenprogram for å snakke ut om sine alkoholproblemer;

Det är ju en lång historia, men eftersom jag vet att det pågår det här, de här diskussionerna, och jag visste att det förmodligen skulle komma något i Expressen [...], och eftersom jag kunde se att jag har två val. Det ena är att jag tar initiativet själv och berättar; Jo, visst, eller så låter jag mig jagas, och då valde jag att ta initiativet själv⁸⁰.

Her understreket hun at det var tøft for henne å stille opp slik hun gjorde og snakke om sine

Alkoholproblemene: Gudrun Schyman innrømmer for første gang at hun har alkoholproblemer, SVT Rapport, 02.09.96

alkoholproblemer; ”Jag bestämde mig för att komma hit på det här sättet, men det var inte lett. Jag har inte sovit i natt”⁸¹.

Samtidig *minimaliserte* Schyman sine alkoholproblemer ved å vektlegge at hun ikke drakk hver dag; ”[I] många perioder har jag inte haft problem alls, men det finns situationer där jag inte klarar det, och då tappar jag omdömet helt enkelt”⁸².

Hun benyttet også *selvhevdelse* ved å vise til tilliten hun hadde fått fra partiet og familien. Det var viktig for henne å

kunne være både sterk og svak, både et politisk forbilde og en privatperson;

Därför måste jag också sätta mig ner med de här människorna som är, och som har gett mig förtroende. [...] Jag är väldigt glad och stolt över att jag har fått det förtroendet. [...] Jag tror inte att människor tappar förtroendet för mig om jag berättar att jag inte bara är stark, utan jag kan också vara svag. Och det måste vara tillåtet att vara både och. [...] Inte bara vara partiledare, utan också en människa och få göra andra saker⁸³.

Rapports programleder avsluttet intervjuet med å ønske Schyman lykke til videre. Hun tok deretter fri fra partiledervervet i to uker, hvorav en uke ble tilbrakt på Ewa-enheten på Karolinska sykehuset for behandling av alkoholproblemene (Schyman 1998).

⁸⁰ Gudrun Schyman i SVT Rapport, SVT, 02.09.96

⁸¹ Gudrun Schyman i SVT Rapport, SVT, 02.09.96

⁸² Gudrun Schyman i SVT Rapport, SVT, 02.09.96

⁸³ Gudrun Schyman i SVT Rapport, SVT, 02.09.96

Den 6. september stilte Schyman opp til et intervju i Aftonbladet. Her la hun vekt på at hun ønsket å komme tilbake som partileder; ”Nu ska jag vara här [på Ewa-enheten] en vecka för att arbeta fram hur fortsättningen ska se ut, vilken form av behandling, hur länge den ska vara...Men då måste jag få ro! [...] Om 14 dagar är jag tillbaka på jobbet, när Riksdagen öppnar är jag där”⁸⁴. Allerede den 16. september var Schyman tilbake som partileder, med et løfte om å holde seg unna alkohol. Hun ville ikke tillate seg selv å ha tilbakefall. Det kunne i så fall bety slutten på hennes tid som partileder; ”Jag tänker inte utsätta mig och mina partivänner för några risker, därför tänker jag inte dricka någon alkohol alls. [...] Jag tror inte jag kan fallera en enda gång”⁸⁵. Hun forsikret også journalistene om at det ikke fantes noen maktkamper innad i partiet; ”Det är jag som är partiets ordförande. [...] Dessutom vinner ingen på diskussioner om olika maktkonstellationer”⁸⁶.

Med hjelp fra Ewa-enheten klarte Schyman å holde alkoholproblemene i sjakk fram til sommeren 1997. Hennes tilbakefall ble avslørt den 4. september da hun nok engang var blitt observert tydelig beruset. Et par dager senere møttes partiledelsen i Vänsterpartiet og besluttet at Schyman trengte en ny pause fra politikken. Hun skrev seg deretter inn på behandlingshjemmet Nämndemansgården i Skåne for fire ukers behandling (Schyman 1998). Den 17. oktober returnerte hun til Stockholm for et lynraskt politisk comeback, fortsatt som leder for Vänsterpartiet. Hun kalte igjen inn til pressekonferanse hvor hun gav et løfte, ikke om å forbli edru, men i hvert fall å gjøre et forsøk; ”Jag accepterade inte att jag var alkoholist tidigare. [...] Jag hade uppfattningen att det fanns omkringliggande orsaker. Men det är ju faktiskt ingen som tvingat i mig sprit. [...] Mitt löfte är att fullfölja den här behandlingen och se till att leva ett bra liv. [...] Jag är övertygad om att det går att vara partiledare och alkoholist. Bara man är nykter”⁸⁷. Hun håndterte effektivt journalistenes kritiske spørsmål, og fikk på ny tillit fra Vänsterpartiets ledelse.

Mediedrevet i Schyman-saken inkluderte også en delskandale. Den 6. november 1997 ble Schyman konfrontert med flere medieoppslag knyttet til en uttalelse fra Vägverkets overlege, Lars Englund, som mente at alkoholikere ikke burde ha bilsertifikat. Han kjempet for å få igjennom et nytt direktiv hvor leger var pliktige til å rapportere inn sine pasienter som slet

⁸⁴ Nyhetsartikkel: "Om jag är alkoholist? Det beror på vad man menar...", Aftonbladet, 06.09.96

⁸⁵ Nyhetsartikkel: "Helvita Gudrun", Expressen, 17.09.96

⁸⁶ Nyhetsartikkel: "Jag tänker inte dricka alkohol som ordförande", Aftonbladet, 17.09.96

⁸⁷ TT-melding: "Schyman stannar som partiledare", Tidningarnas Telegrambyrå, 17.10.97

med alkoholproblemer eller pillemisbruk til Vägverket. Vägverket skulle, basert på denne rapporteringen, frata alkoholikere og pillemisbrukere sertifikatet. Dette burde også gjelde Schyman, mente Englund⁸⁸. SVTs *Rapport* hadde i den forbindelse funnet fram et gammelt radiointervju med Schyman hvor hun innrømmet å ha kjørt alkoholpåvirket et lite stykke på landet for mange år tilbake. ”Avsløringen” var et faktum og nok en gang gikk debatten om man kunne ha en partileder med alkoholproblemer. Politiske spørsmål måtte vike for Schymans personlige problemer (Schyman 1998: 185). Schyman forstod ikke hvorfor hun ikke kunne kjøre bil i de periodene hvor hun var edru. Hun benyttet igjen *selvhevdelse* ved å vise til at hun hadde hatt lappen i tjue år;

Jag förstår inte varför jag inte får köra bil nu när jag är nykter. Jag har haft körkort i 20 år. [...] Jag kan aldrig tänka mig att något så absurt kan drivas igenom. Jag antar att jag nu tvingas sätta mig in i frågan, och sedan kommer jag att försöka driva igenom en ändring⁸⁸.

Til Aftonbladet uttalte hun like kritisk; ”Det här är fullständigt idiotiskt! [...] Det finns många som är teoretiskt farliga i trafiken. Inte bara alkoholister, utan även epileptiker och diabetiker, till exempel. Ska man säga till dem också? Då blir det orimligt många som inte får köra bil”⁸⁹. Hun mente mediedekningen bar preg av et mediedrev; ”Jag känner att det pågår en jakt av något slag. Jag har svårt att tro att de här skriverierna motsvaras av ett allmänt intresse”⁹⁰. Hun var redd for at Vänsterpartiets medlemmer ville gå lei av å høre om hennes privatliv, og at de dermed ville kreve en litt mindre kontroversiell partileder; ”Då kanske några har uppnått sitt mål, att jag ska avgå”⁹¹.

Den 8. januar 1998 ble Schyman enstemmig gjenvalgt som Vänsterpartiets leder. Dette kom ikke bare av at Schyman fortsatt hadde stor støtte innad i partiet, men også av at det ikke fantes seriøse og villige motkandidater til partiledervervet⁹². I april 1999 fikk Schyman et nytt tilbakefall, denne gangen på flyet hjem fra Rhodos. Bekymrede medpassasjerer på flyet hadde observert at hun drakk sprit og varslet partiledelsen i Vänsterpartiet etter at flyet hadde landet i Stockholm. Til Aftonbladet gav hun uttrykk for at hun hadde vært beruset igjen; ”Jag fick ett återfall. Jag drack i söndags på planet hem”⁹³. På ny måtte Schyman uttale seg i en pressekonferanse, som egentlig var tiltenkt å handle om EU-valget, men endte opp med å

⁸⁸ Nyhetsartikkel: ”- Schyman ska inte ha körkort. Vägverkets chefsläkare vill förbjuda alkoholister att köra bil”, Expressen, 06.11.97

⁸⁹ Nyhetsartikkel: ”Ta körkortet från Gudrun Schyman”, Aftonbladet, 06.11.97

⁹⁰ Nyhetsartikkel: ”Det pågår en jakt av något slag”. Gudrun Schyman efterlyser ”respekt”, Expressen, 10.11.97

⁹¹ Nyhetsartikkel: ”Det pågår en jakt av något slag”. Gudrun Schyman efterlyser ”respekt”, Expressen, 10.11.97

⁹² Nyhetsartikkel: ”Vänster-kongressen Vänstern har inget val - det blir Schyman

- Ingen annan ställer upp i valet till partiledare, Aftonbladet, 07.01.98

⁹³ TT-melding: ”Gudrun Schyman fick återfall”, Tidningarnas Telegrambyrå, 27.04.99

handle om Schymans alkoholproblemer. Hun ba om *unnskyldning* for at å ha slurvet med behandlingen, noe som så hadde resultert i et tilbakefall;

Jag ska bara säga:

Det här är inte roligt... överhuvudtaget. [...] Jag är väldigt ledsen över det, för min egen skull, men också för min familjs skull och för partiets skull, för medlemmarna som utsätts för det här. [...] Jag har slarvat på sista tiden. Jag har inte gått på möten som jag skulle göra. Jag har tappat bort varför det var så viktigt och det ska jag ta mig tillbaka [sic]⁹⁴.

Videre benyttet Schyman *transcendens*. Dette handlet ikke kun om at hun skulle bli sittende som partileder eller ikke. Dette handlet for henne om liv eller død: ”Det har att göra med liv eller död, faktiskt. Och jag väljer livet. Det innebär att jag fortsätter med det liv som jag har, med de olika funktioner som jag har”⁹⁵. Takket være støtten fra partiledelsen, fikk Schyman en ny sjanse fra ledelsen og ble sittende som partileder⁹⁶. Ingen krevde hennes avgang umiddelbart, selv om enkelte riksdagsrepresentanter og kommunalråd ønsket at hun ikke tok gjenvalg som partileder ved neste kongress⁹⁷.

6.1.2 Erotisk film

Erotisk film: Expressens forside, 27.11.01

Den 27. november 2001 ble Schyman møtt av følgende overskrift på Expressens forside; ”GUDRUN SCHYMAN spelar in EROTISK FILM med sin ex-man: MAN SKA BLI KÅT”⁹⁸. Bakgrunnen for oppslaget var at Schyman hadde vært i Brasil og besøkt sin eksmann og filmprodusent, Lars Westman. Schyman hadde tidligere latt han få filme fødselen av deres sønn, en instruksjonsfilm som lenge ble vist på kurs for blivende foreldre i Sverige (Schyman og Westman 1979). Nå var Westman i gang med å lage en ny film om kjærligheten, og Schyman lot seg intervju for denne filmen. Hun bekreftet overfor Expressen at hun ville delta i filmen, samtidig som at Westman uttalte at filmen skulle bli sensuell, og at man skulle bli kåt, uten at det var pornografi.

⁹⁴ Nyhetsartikkel: ”Värsta dagen i hennes liv. - Schymans återfall”, Aftonbladet, 28.04.99

⁹⁵ Nyhetsartikkel: ”Värsta dagen i hennes liv. - Schymans återfall”, Aftonbladet, 28.04.99

⁹⁶ Nyhetsartikkel: ”Förlåten Schyman fortsätter”, Svenska Dagbladet, 28.04.99

⁹⁷ Nyhetsartikkel: ”Gudrun Schyman kan inte sitta kvar som partiordförande efter återfallet”, Länstidningen Østersund, 28.04.99

⁹⁸ Forside: ”GUDRUN SCHYMAN spelar in EROTISK FILM med sin ex-man: "MAN SKA BLI KÅT"”, Expressen, 27.11.01

Det resulterte i en forside om at partilederen skulle spille i en erotisk film. Anklagene gikk igjen på at dette var *uakseptabel personlig oppførsel* for en partileder. Samtidig kan det diskuteres om den uakseptable oppførselen fant sted i en *privat setting* eller innenfor *politikken*. Schyman hadde fått støtte fra Riksdagen til en studietur hvor hun skulle studere de jordløse landarbeidernes organisasjon, MST, men Expressen framstilte saken som om hun hadde reist til Brasil og spilt inn erotisk film på skattebetalernes regning. En slik framstilling bidro til å gi saken en politisk dimensjon, og overtredelsen framstod dermed mer alvorlig enn om overtredelsen hadde funnet sted utenfor politikken.

Schyman brukte ikke vanligvis å ringe opp redaksjoner når det stod noe feil om henne i avisen, men denne gangen krevde hun å få snakke med Expressens redaktør, Joachim Berner. Berner forsvarte imidlertid publiseringen (Pihlblad 2010: 143). Schyman følte seg krenket av overskriften og gikk til *angrep på Expressen* som hun syntes hadde oppført seg ”svinaktigt”⁹⁹;

Jag tänker gå vidare med det här. Jag tycker att Expressen har uppfört sig svinaktigt. [...] Artikeln är mycket tendentiös. [...] Jag ringde upp [Joachim] Berner och skällde ut honom. Jag sa att jag ville ha en ny löpsedel. Då sa han att han skulle skicka ut en journalist som jag fick tala med, [och] det är helt otroligt att de fortsätter i samma stil i dag med! [...] Jag har medvetet haft ett mycket öppet förhållningssätt till medierna. Men jag accepterar inte att bli utnyttjad, kränkt och exploaterad¹⁰⁰.

Ettersom det ikke var noe hold i påstandene, utviklet aldri saken seg til å bli en større politisk skandale. Schyman følte seg likevel krenket av forsiden og valgte derfor å saksøke Expressen; ”Att det ska anmälas och beivras på alla möjliga sätt, det står helt klart. Jag känner mig djupt kränkt av deras löpsedlar och rubriker. Det berör inte bara mig utan också mina närmaste”¹⁰¹.

I retten handlet det hovedsakelig om forskjellen på erotisk film og pornofilm. Schyman fikk medhold, Berner ble dømt for injurier og måtte betale 100 000 svenske kroner til Schyman. Expressen og Berner anket deretter saken videre til høyesterett, hvor redaktøren på nytt ble dømt for injurier. Han gikk imidlertid fri for et par artikler inne i avisen, og erstatningsbeløpet ble satt ned til 50 000 kroner (Pihlblad 2010: 144). Av alle drev og skandaler Schyman har vært igjennom, opplevde hun Expressens forside om hennes deltakelse i en erotisk film som den verste. Dette vil jeg komme tilbake.

⁹⁹ Nyhetsartikkel: ”Jag känner mig oerhört kränkt”, Resumé, 19.11.01

¹⁰⁰ Nyhetsartikkel: ”Jag känner mig oerhört kränkt”, Resumé, 19.11.01

¹⁰¹ Nyhetsartikkel: ”Schymann vill stämna Expressen”, Dagens Nyheter, 30.11.01

6.1.3 Skattesaken

Det var verken alkoholproblemer eller erotisk film, men en feil utfylt selvangivelse, som skulle føre til at Schyman måtte gå av som partileder. Skattemyndighetene i Simrishamn hadde, ved å granske partilederens selvangivelse fra fjoråret, funnet at hun hadde ført opp skattefradrag for flere reiser finansiert av Riksdagen eller Vänsterpartiet. Schyman hadde blant annet fått avdrag på skatten for en rekke innenriksreiser, flyreiser til Oslo, Brussel og Paris, samt leiebiler, taxiregninger og middager¹⁰². Granskningen av Schymans selvangivelse resulterte i at partilederen ble avkrevd 90 000 svensk kroner, hvorav ca 28 000 kroner var straffeskatt¹⁰³. Det ble først en mediesak da journalistene ble gjort oppmerksomme på resultatet av skattemyndighetenes granskning. Saken kan kategoriseres som en *økonomiskandale*, ettersom Schyman ble anklaget for å ha ført opp for mye på selvangivelsen. Det handlet også om en *personlig overtredelse innenfor politikken*, ettersom Schymans selvangivelse var privat, men hennes politiske posisjon gjorde det mulig å føre opp reiser allerede betalt av Riksdagen eller Vänsterpartiet.

Særlig problematisk var det at Schyman representerte Vänsterpartiet, et parti som la vekt på høy skattemoral. Saken ble framstilt som en konflik mellom liv og lære hos partilederen¹⁰⁴. I en TT-melding uttalte Vänsterpartiets partisekretær, Pernilla Zethraeus, at partiet nå måtte jobbe for å gjenopprette sin troverdighet når det gjaldt skattespørsmål; ”I alla de här frågorna där man möter frustration och besvikelse över att trovärdigheten kan skadas måste vi bevisa att vår moral är densamma som innan. Vi måste markera att det här inte är normgivande för hur partiets företrädare uppträder”¹⁰⁵. Vänsterpartiet gav også sine revisorer i oppdrag å gå igjennom partiets regnskap og prosedyrer for framvisning av kvitteringer.

I artikkelen *Hur kunde du Gudrun?* viser Kroon (2007) hvordan Schyman ble visuelt framstilt under Skattesaken. Hun ble ofte avbildet gående inn og ut av dører, med ryggen til, med bøyd hode eller uten blikkontakt med kamera. Dette, kombinerte med overskrifter som ”Hur kunde du Gudrun?”, var med på å framstille Schymans handlinger som umoralske, henne selv som skyldig og som en som burde straffes. En strategi som Schyman benyttet var selv å innta rollen som ekspert – en som visste hvordan ting egentlig hang sammen, uavhengig av hvordan

¹⁰² Nyhetsartikkel: ” Gudrun Schymans sista affär? - Ekobrottsmyndigheten granskar deklarationen om hon begått skattebrott”, Nerikes Allehanda, 24.01.03

¹⁰³ TT-melding: ”Skattesmåll för Gudrun Schyman”, Tidningarnas Telegrambyrå, 22.01.03

¹⁰⁴ Kommentarartikkel: ”Schymans hyckleri”, Expressen, 24.01.03

¹⁰⁵ TT-melding: ” Vänsterpartiet ska låta sina revisorer gå igenom”, Tidningarnas Telegrambyrå, 23.01.03

mediene framstilte henne (Kroon 2007: 109-110). Jeg argumenterer for at hun hovedsakelig benyttet en *uunngåelighetsstrategi* ved å legge vekt på at hun hadde kommet i ”tidsnød”¹⁰⁶;

Jag reste mycket både inrikes och utrikes och hamnade i tidsnöd. Jag gjorde en grovsortering av kvitton och annat underlag och bad sedan en person om hjälp med fortsättningen av deklARATIONEN. [...] När jag väl fick tillbaka materialet och skulle skicka in det skulle jag ha kontrollerat att utlägggen slutgiltigt hade betalats av mig. Det gjorde jag inte och det var väldigt dumt av mig¹⁰⁷.

Samtidig la hun vekt på at hun kom til å bli sittende som partileder dersom medlemmene ønsket det; ”Det avgjør medlemmarna. Jag ser inte det här som någon anledning att avgå som partiledare. Jag beklagar att jag har gjort fel, men min avsikt var inte att försöka smita undan skatt”¹⁰⁸. Samme dag forklarte Schyman seg også på Vänsterpartiets nettside; ”Skattemyndigheten har nu gjort den kontroll som jag borde ha gjort. Jag har varit slarvig og begått ett stort fel. Jag har forståelse for om människor är kritiska og tycker att mitt agerande inte stämmer med den politik jag og vänsterpartiet står for när det gäller skatter på höga inkomster”¹⁰⁹.

Til forskjell fra alkoholproblemene og Expressens forside om erotisk film, ble de kritiske stemmene flere og tydeligere i Skattesaken. Leder for Centerpartiet, Maud Olofsson og talsperson for Miljöpartiet de Gröna, Peter Eriksson, var blant disse kritiske stemmene. Olofsson mente Schyman måtte ha lagt ned mye arbeid for å få skatteavdrag for en utgift hun allerede hadde fått dekket, underforstått at det neppe kan ha vært en slurvfeil slik Schyman hevdet. Eriksson hadde også vanskelig for å tro Schymans forklaringer; ”Alla kan göra fel, även Skattemyndigheten. Men det är så många saker som gått fel här og det verkar obegripligt att allt skulle bero på slarv”¹¹⁰.

En meningsmåling utført på Aftonbladets nettsider viste at 75 prosent (av 29 707 stemmer) ønsket at Schyman skulle gå av, 22 prosent mente hun kunne bli sittende og 3 prosent hadde ikke gjort seg opp en mening. Avisen benyttet denne meningsmålingen til å utforme følgende overskrift; ”Läsarna i dag: Avgå, Gudrun”¹¹¹. I pressen dro man også paralleller til en tidligere avsløring i Aftonbladet, hvor det ble hevdet at Schyman hadde benyttet sitt

¹⁰⁶ Nyhetsartikkel: ”Jag var i tidsnöd”, Aftonbladet, 23.01.03

¹⁰⁷ Nyhetsartikkel: ”Jag var i tidsnöd”, Aftonbladet, 23.01.03

¹⁰⁸ Nyhetsartikkel: ”Schyman: Jag ska inte avgå”, Aftonbladet, 23.01.03

¹⁰⁹ Nyhetsartikkel: ”Gudrun Schyman synas för ekobrott”, Nya Dagen, 23.01.03

¹¹⁰ Nyhetsartikkel: ”SCHYMANNS SKATTEAFFÄRER Maud Olofsson: Hon måste ha jobbat mycket med avdragen”, Aftonbladet, 23.01.03

¹¹¹ Nyhetsartikkel: ”SCHYMANNS SKATTEAFFÄRER Läsarna i dag: Avgå, Gudrun”, Aftonbladet, 23.01.03

riksdagskort til å betale for hotell, fly- og taxireiser, til en samlet sum av 250 000 svenske kroner. Hun hadde heller ikke beholdt kvitteringene fra sine tjenestereiser, slik at Riksdagens forvaltningskontor kunne granske hennes reiseutgifter¹¹².

Foto: JAN DUSING

Skattesaken: Gudrun Schyman kaller inn til pressekonferanse for å melde sin avgang som leder for Vänsterpartiet.
Foto: Jan Dusing/Expressen 26.01.03

etter bare tre dager. Den 26. januar kalte hun inn til en pressekonferanse for å gi sin avskjedstale. Her la hun vekt på to grunner til at hun nå valgte å gå av som leder for Vänsterpartiet; en uholdbar situasjon hvor den politikk de ønsket å drive stadig kom i bakgrunnen, og manglende støtte innad i partiet;

Det politiska arbetet är fullständigt blockerat av en situation som nu råder. Dels diskussionerna omkring mina deklarasjoner men framför allt kopplingen till frågan om jag kan vara kvar som partiledare eller inte. Och den situationen är ohållbar. Av det skälet har jag valt att säga att jag avgår som partiledare. [...] Jag tror att jag mycket väl hade kunnat bidra med att återupprätta partiets förtroende. Men det var bara och endast under den förutsättningen att det fanns ett hundraprocentigt stöd i partiet¹¹³.

Videre *benektet* Schyman at hun hadde forsøkt å svindle til seg mer penger enn hun hadde rett til. Schyman benyttet *differensiering* ved å skille mellom det å snyte på skatten og det å ha bristende rutiner for å fylle ut selvangivelsen; ”Jag har flera gånger under de här dagarna uttalat att för mig har det aldrig varit frågan om att fuska eller att bryta mot några regler eller lagar som andra medborgare lever under. Däremot har jag begått misstag och jag har gjort fel. [...] Jag har haft bristande rutiner som jag borde ha ändrat på för länge sedan”¹¹⁴.

Avslutningsvis benyttet Schyman *transcendens* ved å fokusere på vanskelighetene med å forene livet som toppolitiker og livet som et helt vanlig menneske; ”Jag borde naturligvis ha innsett att det inte är möjligt att samtidigt leva det här högst normala livet fullt ut och samtidigt

¹¹² Nyhetsartikkel: ”Inte ett kvitto från Schyman”, Aftonbladet, 24.09.99

¹¹³ Gudrun Schyman, pressekonferanse, 26.01.03

¹¹⁴ Gudrun Schyman, pressekonferanse, 26.01.03

fullt ut delta i det mer ovanliga livet som krävs av mig att jag ska göra som partiledare”¹¹⁵. Tabellen (tabell 6.1) under viser en oversikt over de ulike retoriske forsvarsstrategiene Schyman benyttet i forbindelse med saken om alkoholproblemene og erotisk film, samt Skattesaken.

Tabell 6.1: Gudrun Schymans retoriske forsvar i forbindelse med alkoholproblemene, erotisk film og Skattesaken

Forsvarsstrategier	Alkoholproblemene	Erotisk film	Skattesaken
Å angripe anklager	-	X	-
Å avvise skyld	-	-	X
Å bortforklare	-	-	X
Å Rettferdiggjøre	X	-	X
Å innynde seg	X	-	-
Å godtgjøre	-	-	-
Å gi en uforbeholden unnskyldning	X	-	-

X = Politikeren benyttet en eller flere forsvarsstrategier innenfor denne kategorien.

- = Politikeren benyttet ingen av forsvarsstrategiene innenfor denne kategorien.

Oppsummert benyttet Schyman nøytrale og imøtekommende forsvarsstrategier for å forsvare alkoholproblemene og sine mange tilbakefall. Hennes apologia var relativt imøtekommende, i kontrast til Bjerregaards mer offensive forsvar i for eksempel Ritz-saken. Schyman forsøkte tidlig å ta styringen, og fikk ifølge henne selv en enorm støtte fra folk som kunne kjenne seg selv igjen i hennes alkoholproblemer (Schyman 1998). I forbindelse med Expressens forside om at hun skulle delta i erotisk film, trengte ikke Schyman benytte noen andre forsvarsstrategier enn den mest offensive forsvarsstrategien; *å angripe anklager*. Ettersom det ikke var noe hold i påstandene, utviklet aldri saken seg til å bli en større politisk skandale. Den ble mer å betrakte som et skandaliseringsforsøk.

I Skattesaken valgte Schyman en kombinasjon av *å avvise skyld* og *å bortforklare*. Hun benektet at dette var et forsøk på skattefusk og begrunnet en feilutfylt selvangivelse med at hun hadde hatt for liten tid. Denne kombinasjonen av forsvarsstrategier svarte imidlertid ikke godt nok på kritikken. Ettersom det var mer hold i anklagene i Skattesaken, var den

¹¹⁵ Gudrun Schyman, pressekonferanse, 26.01.03

vanskeligere å forsvare seg mot enn Expressens påstand om at hun hadde spilt inn erotisk film. Viljen til å bli sittende som partileder så heller ikke ut til å være like sterk som i forbindelse med avsløringen av alkoholproblemene, ettersom Schyman allerede hadde meddelt at hun kom til å gå av ved neste partikongress.

6.2 Schymans refleksjoner i ettertid

Høsten 2012 intervjuet jeg Gudrun Schyman om de tre ulike sakene og egne forsvarsstrategier. Jeg har delt Schymans refleksjoner inn i tre forskjellige temaer; politiske skandaler og skandaliseringsforsøk, Schymans eget retoriske forsvar (apologia) og betydningen av kjønn.

6.2.1 Politiske skandaler og skandaliseringsforsøk

Hvorfor måtte Schyman så gå av etter bare tre dager som en følge av Skattesaken? For det første kunne skandalen kategoriseres som en økonomiskandale og Schyman kunne fremstilles som et eksempel på en politiker som ønsket å berike seg selv. Det er ofte mindre pengesummer som kjennetegner økonomiskandaler i de skandinaviske landene, men en grunn til at oppstyret likevel kan bli stort kan skyldes likhetsidealet som preger velgerholdningene og den politiske kulturen. Det var altså, politisk sett, verre for Schyman å bli anklaget for skattefusk, enn å bli kritisert for sine alkoholproblemer. Alkoholproblemene ble en sykdom som Schyman kunne kjempe imot, mens den feilutfylte selvangivelsen ble lagt fram som et bevis på at Schyman svindlet til seg penger som ikke var hennes. I forskningsintervjuet viste også Schyman til Skattesaken som et eksempel på hvordan mediene aktivt benyttet meningsmålinger og strategiske ringerunder for å fremme sin egen dramaturgi;

Mediene [er] i veldig høy grad aktører, [...] jeg ser deres dramaturgi. [...] De går jo ut og spør mennesker: Schyman har jukset med skatten, de sier jo det, jukset med skatten. [...] Hva sier du om det? Ja, det er jo ikke klokt, sier folk da. [...] Så rapporterer de om at veldig mange er veldig opprørte, og så skriver de om det som juksing med skatten. [...] Så ringer de til partimedlemmer og distriktene: [...] Kan hun bli sittende etter juksingen med skatten? [...] Nei, blir jo svaret da¹¹⁶.

For det andre hadde Schyman allerede meldt at hun kom til å gå av ved neste partikongress. Det kan ha bidratt til at hun ikke kjempet like innbitt mot anklagene i Skattesaken og til at partiets tålmodighet var blitt mindre. Det var fortsatt ingen klar arvtaker til partiledervervet, men i dette tilfellet så ikke det ut til å forhindre Schymans avgang.

¹¹⁶ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

Expressens forside om at Schyman skulle spille i en erotisk film utviklet seg aldri til å bli en større skandale, og kan heller ikke defineres som et mediedrev, jfr. Allerns og Pollacks definisjon (Allern og Pollack 2009c: 11, 2012b: 22). Anklagene var ikke alvorlige nok, og varte kort tid. Ingen andre redaksjoner enn Expressen fulgte opp saken i noen særlig grad. I forskningsintervjuet forklarte Schyman at Expressens forside om erotisk film likevel gikk spesielt hardt inn på henne, nettopp fordi hun ikke kunne imøtegå kritikken på samme måte som i forbindelse med alkoholproblemene; ”Det fantes ingenting å snakke om. [...] I de andre sakene har det jo funnets noe å snakke om. Jeg har en pressekonferanse, [sender ut] en pressemelding eller setter meg ned i et studio og sier som det er”¹¹⁷. Uttalelsen viser at politikeres opplevelse av politiske skandaler ikke alltid henger sammen med hvor stor medieomtale saken får.

Samtidig hadde Schyman en mer tilgivende holdning overfor mediene enn Bjerregaard; ”Jeg tror virkelig at journalister ønsker å gjøre en god jobb, men så finnes det arbeidsomstendigheter, og så finnes det medieutvikling, og så finnes det eiere som krever høyere avkastning. Da tenker jeg sånn: Alle gjør så godt de kan, og en del kan ikke bedre”¹¹⁸. Hun mente mediene spiller en viktig rolle i et åpent og demokratisk samfunn, men skilte mellom granskende journalistikk og drevjournalistikk: ”Granskende journalistikk er jo noe helt annet enn drevjournalistikk. [...] Det er jo to helt ulike ting, og granskende journalistikk synes jeg vi skal ha mer av”¹¹⁹. Drevjournalistikken sammenligner imidlertid Schyman med menns vold mot kvinner, en følelse som setter seg i kroppen og gjorde en handlingslammet:

Mediedramaturgien i drevjournalistikken er jo ubegripelig, og det går med en hastighet som er umulig å yte motstand mot. [...] Det er jo en forferdelig opplevelse av maktløshet i nettopp denne situasjonen, og det setter spor altså. [...] Jeg sammenligner det med vold, menns vold mot kvinner. [...] Det er et slags overgrep som setter seg i kroppen. [...] Det finnes mange som i den situasjonen går under, at de blir syke altså¹²⁰.

Journalistenes mentalitet under slike mediedrev fikk de, ifølge Schyman, til å ligne på en horde av ville dyr på flukt: ”Det som skjer i denne drevsituasjonen, det er jo at man blir malt inn i et hjørne og man er håpløst på etterskudd. Man er skjøvet ut til den her horden av journalister som man ser av [støv]skyen at kommer, ikke sant”¹²¹.

¹¹⁷ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹¹⁸ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹¹⁹ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹²⁰ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹²¹ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

6.2.2 Eget retoriske forsvar

Mens Ritt Bjerregaard ble framstilt som kald og strategisk, profilerte Schyman seg tidlig som en personlig og åpen politiker. I sin biografi fortalte hun om sin vanskelige barndom med en alkoholisert far, sine egne alkoholproblemer og forholdet til barna. Hun spilte også hovedrollen i filmen *Födelsen* (Schyman og Westman 1979), en opplæringsfilm som viste fødselen av hennes første barn. En slik selvutleverende stil kunne imidlertid by på problemer, noe hun fikk merke under rettsaken mot Expressen;

Det fikk jeg jo betale for i det her trykkefrihetssøksmålet. [...] Expressen mente jo da at det er mulig at andre personer ikke skulle tåle det her som de hadde skrevet, men jeg, som uansett hadde hatt en slik åpenhet, til og med født barn på TV liksom, skulle vel tåle det det. Jeg har fått det tilbake i ansiktet mange ganger. Ja, men du er så åpen, og da skal man tåle mer¹²².

Schyman begrunnet sitt personlige og åpne image med at politikken er ”et tillitsoppdrag, en tillitsbransje”¹²³; ”Når jeg bestemmer meg for at jeg gir deg min tillit til å representere meg. Det er en stor ting. [...] Da vil jeg jo vite at du er en person som jeg kan stole på. [...] For å kunne få den følelsen, så må jeg jo også vite litt om hvem du er. [...] Derfor så har jeg alltid hatt et åpent forhold og en stor tilgjengelighet i forhold til media”¹²⁴. Det var også viktig for henne å ha en god relasjon til media, ettersom de spiller en viktig rolle i den kommunikative prosessen; ”Jeg er jo åpen. Altså, jeg har en lederstil [...] som bygger på kommunikasjon, åpenhet og tilgjengelighet. Jeg synes det er viktig”¹²⁵.

Dette kan også være noe av forklaringen til hvorfor Schyman kunne bli sittende så lenge som partileder, tross sine alkoholproblemer. Schyman var for det første en meget populær og godt likt politiker som hadde ledet Vänsterpartiet fram til partiets beste valgresultat. For det andre var det heller ingen naturlig arvtaker som stod klar til å ta over partiledervervet etter Schyman. For det tredje valgte Schyman å komme Expressens avsløring i forkjøpet ved å stille opp i SVT *Rapports* morgenprogram og snakke ut om sine alkoholproblemer; ”Jeg satt jo og resonerte en natt, altså hva skjer om man går ut og sier som det er? Så det var det som vokste fram og det er på lik linje med hvordan jeg er. [...] På den måten tok jeg initiativet og

¹²² Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹²³ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹²⁴ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹²⁵ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

så forholdt mediene seg til det”¹²⁶. Denne strategien repeterte hun for hvert tilbakefall; ”Jeg hadde en pressekonferanse, jeg fikk et tilbakefall og jeg hadde [en ny] pressekonferanse”¹²⁷.

For det fjerde opplevde Schyman en enorm støtte fra personer som kunne kjenne seg igjen i hennes situasjon. Hennes kamp mot alkoholen gikk ”rett i menneskers hjerter”¹²⁸;

Det finnes ikke noen som ikke har erfaring med det her selv eller i sin umiddelbare nærhet. Alle kjente seg jo igjen, og jeg tror at det er en befrielse når noen sier som det er, for en gangs skyld og tør å gjøre det. Det har jeg fått utallige bevis på nettopp i dette her spørsmålet. Når jeg satte meg i et TV-studio, [...] det gikk gjennom ruten og rett i menneskers hjerter på en måte som jeg ikke i det hele tatt hadde forutsett¹²⁹.

I starten forundret hun seg over dette engasjementet og medfølelsen; ”Først [så] tenkte jeg: Har ikke folk noe bedre å gjøre? [...] Men så fyltes jeg med en stor ydmykhet for det faktum at så mange kjente seg igjen i den her sannheten, assosierte seg med den og det var veldig rørende”¹³⁰. Behandlingshjem som Nämndemansgården, opplevde også en tydelig Gudrun-effekt; ”Mennesker, kvinner hovedsakelig, som tok tak i sin situasjon, og tenkte: Faen, kan hun, så kan vel jeg”¹³¹.

At Schyman klarte å stå oppreist gjennom flere mediedrev, gav henne både respekt og erfaring; ”Det faktum at jeg har vært igjennom mange drev og kommet ut med livet i behold, og ikke latt meg avskjedige fra den politiske arenaen, har gjort at jeg møtes med en viss respekt. [...] Det har jo også gitt meg veldig god erfaring av at det går”¹³². Hun viste også til ”små bakspeil” som en overlevelsesstrategi; ”Jeg har veldig lite holdt på med å rote i gammelt. Mine kloke medarbeidere, de som jeg hadde da, de sa alltid: Du har så små bakspeil. Jeg ser ikke bakover. Jeg ser fremover. [...] Iblant så er jeg jo med på seminarer og snakker litt om det der. [...] Da bruker jeg spøkefullt å si at: Jeg er vel invitert som representant for overlevelse”¹³³.

¹²⁶ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹²⁷ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹²⁸ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹²⁹ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹³⁰ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹³¹ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹³² Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹³³ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

6.2.3 Betydningen av kjønn

Schyman var ikke bare den første kvinnelige partilederen i Vänsterpartiet, hun var også den eneste kvinnen i partiledelsen. Hun forstod at hun både provoserte og irriterte ved å være den som løftet spørsmål knyttet til likestilling og kvinners rettigheter;

Det satt jo bare gubber rundt meg, og jeg benyttet den posisjonen til å løfte spørsmål som gjaldt likestilling og kvinners rettigheter. Jeg var jo både provoserende og irriterende. Det fantes ingen som var likegyldige. [...] Sånn er det vel fortsatt. [...] Enten så liker man [meg] eller så syns man at jeg er mer eller mindre heks. [...] Det har jo mye å gjøre med kombinasjonen at jeg er kvinne og løfter disse spørsmålene på den måten¹³⁴.

Schyman argumenterte også for at det alltid stilles spørsmåltegn ved kvinner i viktige statsrådsposter; ”Det finnes en forståelse av ledende posisjoner som selvsagte for menn, og veldig diskutabelt når det gjelder kvinner. [...] Det er jo det her uttrykket: Du må være dobbelt så bra og bare gjøre halvparten så mange feil når du er kvinne”¹³⁵. Hun mente også det er en større aksept for mannlige politikeres overtredelser; ”Det er veldig tydelig når vi nærmer oss disse her høye posisjonene, hvordan det alltid stilles spørsmålstegn [...] og så fort det skjer noe: Å ja, se der, og hva var det vi sa, mens det for menn alltid finnes en forståelse for at det kanskje ikke går så bra alltid, og vi får støtte opp litt”¹³⁶.

Ettersom Schyman ikke bare var en alkoholiker, men en *kvinnelig* alkoholiker, ble alkoholproblemer i hennes egne øyne framstilt som mer alvorlige enn om hun hadde vært en mann. At Schyman drakk ble, ifølge henne selv, ansett som en ”dobbelt feil”¹³⁷;

Man bryter jo normen når man er kvinne og drikker. Å ta seg en dram og være som en kar, det er jo det naturlige. [...] Man kunne jo tro at jeg var den først toppolitikeren i verdenshistorien som hadde alkoholproblemer. [...] Det handlet liksom om at å være kvinne og ha et alkoholproblem, da er det dobbelt feil, om man har en sånn posisjon¹³⁸.

Det har, ifølge Schyman, vært flere mannlige toppolitikere med alkoholproblemer, uten at noen journalist har ønsket å skrive om det. Ettersom Schyman var en kvinnelig politiker, skapte hennes alkoholavhengighet store forsideoppslag og krigsoverskrifter.

Som tidligere nevnt viser en studie av politiske skandaler i fire nordiske land mellom 1980 og 2010 at kvinnelige statsråder går av i langt høyere grad enn mannlige statsråder i etterkant av en politisk skandale (Allern et al. 2012). Det finnes mange mulige forklaringer på hvorfor det

¹³⁴ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹³⁵ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹³⁶ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹³⁷ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹³⁸ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

er nettopp slik. Det kan komme av en mer kritisk mediedekning av kvinner, at kvinnelige politikere tåler mindre eller ikke synes det er like viktig å beholde den politiske posisjonen. Schyman mente imidlertid at alle disse forklaringene bunner i en kjønnsmaktstruktur: ”Mediene kjører hardere på kvinner, og det gjør man fordi det alltid stilles spørsmålstegn ved en kvinne. [...] Kvinner forventes ikke å være harde og tøffe. Kvinner blir dessuten angrepet som kvinner og mødre. [...] Det er mennene som får de tyngre posisjonene. [...] Det er kjønnsmaktstrukturens konsekvenser i den politiske organisasjonen”¹³⁹.

Mens Ritt Bjerregaard prioriterte politikken før barn, så Schyman ingen problemer med å være både politiker og mor på en og samme gang. Hun følte aldri noe behov for å beskytte sine to barn, ettersom de var født og oppvokst innenfor politikken. Det var helt naturlig for Schyman at barna skulle være en integrert del av hennes politiske karriere. De deltok i demonstrasjonstog, stilte opp på bilde i avisa og var med på valgvake;

Når det gjelder politikken, så har jo de [barna] vært med fra begynnelsen. [...] Jeg har aldri sett dem som en hindring. [...] Når jeg startet i kommunepolitikken i Simrishamn [i] 1978, så fødtes min sønn. Når jeg stod på barrikadene for folkeavstemning mot kjernekraft, når den ble slått igjennom i 1980, så fødte jeg min datter¹⁴⁰.

Hun så imidlertid behovet for en kanal der hun raskt kunne nå ut og informere sine barn og nærmeste venner under et mediedrev; ”Da handlet det jo ofte om barna, som ikke skulle bli møtt på byen av slike forsider, uten å vite hva det handlet om. [...] Da fikk jeg jo behov for å opprette en rask mailliste, [...] hvor det stod i emnefeltet: Sånn her er det egentlig. [...] Det her er virkeligheten. Det her sier media nå”¹⁴¹.

6.3 Avslutning

Schyman er, som dette kapitlet har vist, en åpen, personlig og kontroversiell politiker som iløpet av sin tid som leder for Vänsterpartiet, ble rammet av flere skandaler og skandaliseringsforsøk. I forbindelse med hennes alkoholproblemer oppstod det et naturlig spørsmål om hvor godt – og hvor lenge – en partileder i en slik livssituasjon og med en slik sykdom kunne skjøtte sitt verv. At hun i tillegg var en kvinnelig alkoholiker gjorde avviket fra normen enda sterkere.

¹³⁹ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹⁴⁰ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

¹⁴¹ Gudrun Schyman, forskningsintervju, 05.06.12

Schyman var, som nevnt, ikke den første politikeren i Skandinavia med et alkoholproblem, men med det økte fokuset på politikernes personlighet på 1990-tallet, samt Schymans egenprofilering som en åpen og tilgjengelig politiker, bidro til å senke listen for hva mediene kunne omtale og kritisere. Schyman fikk imidlertid bli sittende som partileder, blant annet fordi hun var en populær politiker, hun håndterte saken smart og hadde mange støttespillere. Expressens forsider om Schymans deltakelse i en erotisk film hadde ingen rot i virkeligheten og utviklet seg derfor ikke til et mediedrev. Schyman opplevde, som vi har sett, likevel denne saken som verst. Hun syntes det var lettere å håndtere virkelige skandaler, enn å svare på anklager det ikke var noe hold i.

Skattesaken var mer alvorlig for partilederen ettersom den kunne knyttes til skattesnyteri og brudd på liv og lære. Like før kommunevalget i 2007 måtte for eksempel Oslos ordfører og høyrepolitiker Per Ditlev-Simonsen gå av etter at det ble kjent at han hadde forsøkt å holde penger unna beskatning ved å ha en hemmelig utenlandsformue (Waldahl 2009). Schymans skattesak var av en annen og langt mindre alvorlig karakter enn Ditlev-Simonsens, men på dette området er toleransen for brudd på lover og regelverk liten både hos mediene – og velgerne. Skattesaken endte derfor med at Schyman gikk av som partileder.

7 Ministeraffæren

Etter tolv år med en sosialdemokratisk regjering i Sverige, kom en konservativ-liberal koalisjon til makten etter valget i 2006¹⁴². Den svenske Ministeraffæren fant sted kort tid etter, og rammet hovedsakelig fire nyvalgte ministre; handelsminister Maria Borelius, kulturminister Cecilia Stegö Chilò, migrasjonsminister Tobias Billström og finansminister Anders Borg (Jacobsson og Löfmarck 2008: 204, Pollack 2009: 99, 105). Etter bare åtte dager valgte handelsminister Borelius å tre av, mens kulturminister Stegö Chilò fulgte henne to dager senere; ”De som må gå fra regjeringen, er begge kvinner, de som får bli, er begge menn” (Pollack 2009: 100). I dette analysekapitlet vil jeg besvare avhandlingens tre forskningsspørsmål ved å analysere de retoriske forsvarsstrategiene til Borelius, Stegö Chilò, Borg og Billström. Blant de fire politikerne, var det kun Stegö Chilò som ønsket å stille til intervju. I analysen av intervjudataene legger jeg særlig vekt på hennes refleksjoner om mediedrevet i Ministeraffæren, hvordan hun selv valgte å svare på kritikken, samt forskjellen på de mannlige og kvinnelige politikerne involvert i saken.

7.1 De retoriske forsvarsstrategiene i Ministeraffæren

Forventningen var høye til den nye regjeringen, bestående av Moderaterna, Centerpartiet, Folkpartiet og Kristdemokratene, etter at de hadde vunnet valget i 2006¹⁴³. Reinfeldt hadde tilsynelatende lyktes med å omvandle sitt parti til ”de nye moderatene”, framstilt som det nye Arbeiderpartiet. Den 6. oktober presenterte Reinfeldt listen over statsrådene i den nye koalisjonsregjeringen. Stegö Chilò ble trukket fram som en kontroversiell kulturminister på grunn av hennes bakgrunn som nyliberal kritiker av både public service og pressestøtten¹⁴⁴. Innenfor den kulturelle sfæren i Sverige var det stor uro knyttet til at landet kanskje hadde fått en ny kulturminister som kunne utgjøre en trussel mot verdier som stod sterkt innenfor svensk samfunn og kulturliv. Svenska Dagbladet gjorde også et nummer ut av at den nye kulturministeren ikke kjente til at hun også var idrettsminister¹⁴⁵.

Kritikken som rammet få dager senere var knyttet til ubetalt TV-lisens, samt barnepiker og vaskehjelp som hadde blitt hyret inn uten å betale skatt eller arbeidsgiveravgift for disse

¹⁴² TT-melding: ”Fakta: Den nya regeringen”, Tidningarnas Telegrambyrå, 06.10.06

¹⁴³ TT-melding: ”Fakta: Den nya regeringen”, Tidningarnas Telegrambyrå, 06.10.06

¹⁴⁴ TT-melding: ”Kontroversiell minister som väcker känslor”, Tidningarnas Telegrambyrå, 06.10.06

¹⁴⁵ Nyhetsartikkel: ”Idrottsminister - jag?” - Stegö Chilò trodde SvD skämtade när hon fick reda på sitt nya ansvarsområde”, Svenska Dagbladet, 07.10.06

tjenestene. ”Avsløringene”, som i hovedsak rammet fire av de nyvalgte ministrene, faller innenfor kategorien økonomiskandale. Det var også regnet som en personlig overtredelse i en privat sammenheng, siden ubetalt TV-lisens og barnepiker betalt svart ikke har noe å gjøre med ministrenes politiske posisjoner eller utøvelsen av politikk.

Maria Borelius i forbindelse med Ministeraffæren,
Foto: Arkivfoto, Christian Örnberg,
Dagens Nyheter, 15.10.06

Saken startet med et intervju i *Svenska Dagbladet* den 7. oktober, hvor både Borelius og Stegö Chilò innrømmet å ha benyttet barnepiker på 1990-tallet uten å ha betalt skatt og arbeidsgiveravgift¹⁴⁶. ”Jag har haft svart barnflicka under delar av 90-talet. Jag är fyrabarnsmamma och har drivit eget företag. Det hade aldrig fungerat annars”, sa handelsminister Borelius¹⁴⁷, mens kulturminister Stegö Chilò la til;

”Det är lika bra att jag säger det med en gång. Vill ni avsätta mig på de grunderna får ni göra det”¹⁴⁸.

Problemet med svart betaling kunne knyttes til ”de nye” Moderaternas politiske ambisjon om å senke avgiftene på husholdsnære tjenester – det såkalte RUT-avdraget (Kramar og Lagerkvist 2011: 19). Borelius og Stegö Chilò framstod i første omgang som eksempler på hvordan familier i Sverige trengte et slikt avdrag for å få ”vardagspusslet att gå i hop”¹⁴⁶. Ministrenes innrømmelser var mest sannsynlig ment for å komme mediene i forkjøpet og legge saken død. Overtredelsene, begått på 1990-tallet, var dessuten foreldet. Det forhindret imidlertid ikke at Borelius og Stegö Chilòs innrømmelser skulle vokse til en stor sak i de svenske mediene.

7.1.1 Borelius: ”Jag har gjort en väldig dumhet”

Dagen etter det første intervjuet benyttet handelsminister Borelius *uunngåelighetsstrategien* i *Dagens Nyheter* ved å argumentere for at hun ikke hadde råd til å betale skatt for sin barnevakt på 1990-tallet;

Jag är fyrabarnsmamma och jag har begått ett misstag, jag vet det och jag förstår det. Men jag fick liksom inte ihop tillvaron på annat sätt. År 2000 flyttade jag till England och då

¹⁴⁶ Nyhetsartikkel: ”Statsråd erkänner svarthjälp”, Svenska Dagbladet, 07.10.06

¹⁴⁷ Nyhetsartikkel: ”Statsråd erkänner svarthjälp”, Svenska Dagbladet, 07.10.06

¹⁴⁸ Nyhetsartikkel: ”Statsråd erkänner svarthjälp”, Svenska Dagbladet, 07.10.06

hade jag en helt laglig aupair. Och nu har jag precis anställt en flicka på deltid som jag ska betala in min första arbetsgivaravgift för nu den 12:e [oktober]¹⁴⁹.

Hennes uttalelser om at hun var firebarnsmamma svarte imidlertid ikke direkte på kritikken knyttet til at hun hadde betalt barnepiken svart. Det var i stedet en begrunnelse for hvorfor hun trengte barnevakt (Kramar og Lagerkvist 2011: 10). Når pressen senere kunne påvise at Borelius og hennes mann hadde tjent til sammen seksten millioner svenske kroner på 1990-tallet, endret hun forklaring. Selv om hennes mann tjente godt, var det hun som var ansvarlig for å betale barnepiken; ”Jag har aldrig tjänat så mycket pengar själv”¹⁵⁰.

Den 11. oktober stilte Borelius opp i tre ulike morgensendinger i TV og radio; SVTs *Gomorra Sverige*, TV 4s *Nyhetsmorgon* og *P1-morgon*. Hovedbudskapet til Borelius var at hun hadde gjort en stor feil, en dumhet. Hun ba om unnskyldning, men la samtidig vekt på at det ikke fantes noen unnskyldning for det hun hadde gjort; ”Det var fel att inte betala den här barnflickan. Det finns inga ursäkter. [...] Jag har gjort ett misstag. Det är det enda jag kan säga”¹⁵¹;

Huvudfrågan är ju, att jag har gjort en väldig dumhet, som har anlitat svart barnpassning. Det är att bryta mot lagen och det är en väldig dumhet [...] Men jag menar jag har gjort fel. Det finns liksom ingen ursäkt for det här¹⁵².

Jag har visat dåligt omdöme i historien och jag ber om ursäkt för det. [...] Jag har begått ett misstag och jag har gjort en olaglighet och det finns inga ursäkter för det, vare sig om man har ont om pengar eller gott om pengar, ska man betala för sig [...] Grunden är att jag har gjort ett misstag, och det spelar ingen roll om jag tjänade lite eller mycket. Misstaget är lika allvarligt [...] Jag känner att det grundläggande är att jag har gjort fel [...] Ja, men jag känner att jag har gjort ett fel [...] Det grundläggande och stora är ju att jag har begått en felaktighet¹⁵³.

Borelius benyttet uttrykk som ”misstag”, ”fel”, ”felaktig”, ”dumt” eller ”dumhet” i disse tre uttalelsene for å vektlegge at hun nå forstod at bruken av svarte barnepiker ikke var riktig. Det retoriske forsvaret framstod imidlertid ikke som en *uforbeardeholden unnskyldning*. Borelius valgte også *minimalisering* som en forsvarsstrategi ved å argumentere for at hun ikke var alene om å benytte svart arbeidskraft i hjemmet. Flere av hennes venner og kolleger gjorde det samme på 1990-tallet; ”Jag gjorde det som många andra gjorde då, och som var rimligt för mina vänner och mina kolleger, och det var fel”¹⁵⁴.

¹⁴⁹ Nyhetsartikel: ”Svart hemhjälp känd av Reinfeldt”, Dagens Nyheter, 08.10.06

¹⁵⁰ Maria Borelius i *Gomorra Sverige*, SVT, 11.10.06

¹⁵¹ Maria Borelius i *Gomorra Sverige*, SVT, 11.10.06

¹⁵² Maria Borelius i *Nyhetsmorgon*, TV 4, 11.10.06

¹⁵³ Maria Borelius i *P1-morgon*, SR, 11.10.06

¹⁵⁴ Maria Borelius i *P1-morgon*, SR, 11.10.06

Stegö Chilò hadde også benyttet svart hjelp i hjemmet, men fikk mest kritikk for at hun ikke hadde betalt TV-lisensen på 16 år. Den manglende TV-lisensen ble framstilt som en konflikt mellom liv og lære. Stegö Chilò var som kulturminister den øverste ansvarlige for de statlige kanalene, som var hovedmottager av lisenspengene. I Sverige er dessuten ubetalt TV-lisens regnet som et lovbrudd, noe som førte til at både Stegö Chilò, Borelius og Billström ble anmeldt av svensk Radiotjänst og Svenska Transportarbetarförbundet¹⁵⁵. Samtidig erkjentes det at politianmeldelse av manglende TV-lisens er sjelden kost i Sverige. Samme dag som Borelius stilte opp i tre ulike morgenprogram, kalte Stegö Chilò inn til en pressekonferanse hvor hun *beklaget*, men uten å gi en forklaring på hvorfor hun ikke hadde betalt TV-lisensen;

Det finns ingen bra förklaring, det finns bara en stor ursäkt [...] Jag kan inte göra något annat än beklaga för den här mycket tråkiga historien, som har, som uppdagades i går. Det finns ingen förklaring, det finns ingen ordentlig bakgrund egentligen heller. Det här var ett oerhört, för mig, oerhört tråkig felsteg [...] Det är, det finns ingenting som rättfärdiggör detta, och jag är genuint ledsen över att detta inträffade¹⁵⁶.

Cecilia Stegö Chilò holder en kort pressekonferanse i forbindelse med Ministeraffæren, 11.10.06.

Foto: Sven-Erik, Sjöberg, Dagens Nyheter, 12.10.06

Senere har det blitt framsatt som en svakhet at hun ikke gav en ordentlig forklaring eller spesifiserte hva hun hadde gjort. Den manglende forklaringen gjorde det vanskelig for Stegö Chilò å be om unnskyldning på en troverdig måte, eller motsatt, gå til angrep på TV-lisensen eller svensk skatt. Mediene sådde også tvil om at den manglende TV-lisensen kom av slurv, slik Stegö Chilò selv hevdet. Før hun ble minister hadde

Stegö Chilò uttalt at hun var imot TV-lisens og at hun gjerne ville bli tatt for såkalt ”licensskolk”¹⁵⁷. Den manglende TV-lisensen ble fremstilt i media som at Stegö Chilò tok et ideologisk standpunkt.

I forbindelse med pressekonferansen forsøkte også Stegö Chilò å gjøre opp for det hun hadde gjort galt, med andre ord *korrigerende handling*. Stegö Chilò la vekt på at hun ville

¹⁵⁵ Nyhetsartikkel: ”Radiotjänst polisanmäler tre ministrar”, Dagens Nyheter, 13.10.06

¹⁵⁶ Cecilia Stegö Chilò, pressekonferanse, 11.10.06

¹⁵⁷ TT-melding: ”Analys: Oklart om skälen till ministerns licensskolk”, Tidningarnas Telegrambyrå, 11.10.06

tilbakebetale de pengene hun skyldte svensk Radiotjänst, som en følge av at hun ikke hadde betalt TV-lisensen;

I samtalen med Radiotjänst, så foreslo de at jeg skulle återbetala, eller betala de pengarna som fattades i licensavgifter från 1990 till då Radiotjänst inledde sitt arbete [...] Så inom loppet av några dagar, kommer jag att få en faktura från Radiotjänst. Den kommer att vara ganska stor. Det ska den vara, eftersom det är många år, och den avser jag naturligtvis att betala¹⁵⁸.

Både Borelius og Stegö Chilò benyttet *selvhevdelse* ved å framstille seg selv i et godt lys. Borelius presiserte flere ganger at hun alltid hadde vært åpen om at hun benyttet svart arbeidskraft i hjemmet på 1990-tallet. Hun forklarte videre at hun var en ærlig person, ”en hyfsad människa” som hadde forsøkt å leve et anstendig liv; ”Jag har varit öppen med det här från dag ett. När jag sökte upp moderaterna och sa att jag vill ge mig in i politiken, jag vill slåss om jobben i Sverige [...] Jag försöker vara en hyfsad människa [...] Det är jätteviktigt att behålla sin öppenhet¹⁵⁹. Stegö Chilò la vekt på sitt prinsipp om å gjøre rett for seg; ”När man inte betalar för sig uppstår alltid frågan; är det av snikenhet? Har hon inte råd? Det här handlade egentligen aldrig om det, ska jag säga, utan, att göra rätt för sig, är en viktig princip för mig, och som jag lever efter, så gott jag kan”¹⁶⁰.

7.1.2 Stegö Chilò: ”Jag hoppas att mina upplevelser inte ska avskräcka”

Etter hvert kom det nye ”avsløringer” knyttet til Maria Borelius. Bortsett fra manglende TV-lisensbetaling i en kort periode og ”svart” betaling for barnepiker, hadde hun og hennes mann et sommerhus eid av et selskap på skatteparadiset Jersey, noe som medførte at ministeren unngikk å betale svensk skatt. Hun ble også gransket for aksjesnusk og risikerte en bot på 15 000 svenske kroner for å ha varslet om salget av aksjer først to uker etter at varslingsfristen hadde gått ut¹⁶¹.

Fredag den 13. oktober sykemeldte Borelius seg, for så å melde sin avgang via en pressemelding den 16. oktober, etter en rekordkort ministerperiode på åtte dager. Grunnen til at hun gikk av var, ifølge Borelius, det press som hennes familie og venner hadde blitt utsatt for i forbindelse med Ministeraffæren;

¹⁵⁸ Cecilia Stegö Chilò, pressekonferanse, 11.10.06

¹⁵⁹ Maria Borelius i Nyhetsmorgon, TV 4, 11.10.06

¹⁶⁰ Cecilia Stegö Chilò, pressekonferanse, 11.10.06

¹⁶¹ Nyhetsartikkel: ”Maria Borelius sålde aktier anmälde för sent”, Aftonbladet, 13.10.06

Jag avgår idag från mina uppdrag som minister och riksdagsledamot. [...] Skälet är den press som satts på min närmsta krets. Min familj, mina vänner, mina grannar och deras barn, affärsrelationer, släktingar, till och med mina barns vänner, har utsatts för en närgången bevakning som medför att ett normalt familjeliv blir omöjligt¹⁶².

Samtidig benyttet hun *selvhevdelse* ved å legge vekt på sine planer om å styrke den internasjonale handelen. Hun ønsket å løfte mennesker i den tredje verden ut av fattigdommen, men disse planene lot seg nå vanskelig gjennomføre; ”Jag brinner for att göra Sverige till ett ännu bättre land, där företagandet blommar, där forskning och utbildning hjälper Sverige till en tätplats i en komplex och global värld. Jag sattes för att sälja Sverige utomlands, och för att förbättra den internationella handeln, eftersom det är främsta medlet för att lyfta människor i tredje världen ur fattigdom”¹⁶³.

Expressen ble tildelt utmerkelsen *Guldspaden* 2006 av Föreningen Grävande Journalister for artiklene om familieøkonomien til Maria Borelius. I motiveringen ble det lagt vekt på at avisen, i skarp konkurranse med både nye og tradisjonelle medier, overbevisende hadde dokumentert en virkelighet som en nybakt minister hadde forsøkt å skjule. Den sosialdemokratiske bloggeren Magnus Ljungkvist fikk også en pris, utdelt av Politikerbloggen.se og PR-byrået Prime PR, for å ha publisert avslørende opplysninger om Borelius-familiens økonomi rett i forkant av Expressen. Motiveringen lød som følger;

För första gången tas nu medborgarjournalistiken på allvar och de traditionella medierna utmanas på bred front. Nyhetspriset 2007, Årets avslöjande, tilldelas Magnus Ljungkvist. Han var först med avslöjandet som ledde till en nytilträd ministerns avgång. Nyheten om Maria Borelius gjorde medborgarjournalistiken till en maktfaktor som är här för att stanna¹⁶⁴.

Cecilia Stegö Chilò fulgte Borelius sitt eksempel to dager senere, og meldte også sin avgang via en pressemelding. Hun la vekt på sin ambisjon om å gjøre rett for seg, men gikk langt i å *angripe anklageren*, svensk Radiotjänst og det svenske Transportarbeiderforbundet, for å ha forhindret dette;

Genom att inte betala TV-avgift och att anlita s.k. svart hemhjälp, har jag under tiden innan jag blev statsråd begått förseelser som inte är acceptabla, men som jag på alla sätt försökt att rätta till. Den ambitionen har nu stoppats av Radiotjänst i Kiruna AB och Svenska Transportarbetarförbundets polisanmälningar. Eftersom det inte kommer att vara möjligt att inom rimlig tid reda upp situationen ser jag inte längre någon möjlighet att genom ett engagerat och kompetent arbete reparera den skada jag åsamkat regeringen¹⁶⁵.

¹⁶² Maria Borelius, pressemelding, 14.10.06

¹⁶³ Maria Borelius, pressemelding, 14.10.06

¹⁶⁴ Motivering for pris: ”Hela motiveringen”, Makthavarna.se, 11.07.07

URL: <http://www.makthavare.se/2007/07/11/hela-motiveringen/>

¹⁶⁵ Cecilia Stegö Chilò, pressemelding, 16.10.06

Videre benyttet hun *transcendens* for å løfte hele debatten opp på et høyere nivå. Dette handlet ikke om hennes manglende TV-lisens, men at politikken hadde blitt en plass for kun feilfrie mennesker. Hun var redd for at skandalen kunne skremme personer som henne selv fra å søke politisk innflytelse og dermed stenge gode, men ikke ufeilbarlige, politikerkandidater ute; ”Men jeg hoppas att mina upplevelser inte ska avskräcka "sådana som jag", kvinnor, företagare, journalister och fria samhällsdebattörer från att utveckla sina tankar, följa sina övertygelser och engagera sig partipolitiskt”¹⁶⁶. Borelius og Stegö Chilò gikk av som en følge av overtredelser begått lenge før de fikk politiske topposisjoner, og for Stegö Chilòs del, før hun ble aktiv politiker.

7.1.3 Billström: ”Självlart ska man följa de lagar vi stiftat”

Tobias Billström i forbindelse med Ministeraffären,
Foto: Jonas Ekströmer, Dagens Nyheter
18.10.06

Migrasjonsminister Billström måtte den 8. oktober forsvare at heller ikke han hadde betalt TV-lisensen på ti år. Han brukte *transcendens* ved å argumentere for at han hadde tatt et ideologisk standpunkt ved ikke å støtte de statseide TV- og radiostasjonene. Han likte ikke SRs og SVTs programmer. Dette ideologiske standpunktet hadde deretter blitt til en vane med ikke å betale TV-lisensen;

Jag tyckte inte att Sveriges Radio och SVT [Sveriges Television] levererade bra produktioner och gillade inte licenskonstruktionen. Men efter ett tag övergick det i slentrian för jag har ju börjat titta på teve och lärt mig uppskatta SVT¹⁶⁷.

Jag hade en bevekelsegrund att jag inte tyckte att vare sig SR [Sveriges Radio] eller SVT var några bra institutioner. Jag kan konstatera att jag har ändrat uppfattning på den här punkten¹⁶⁸.

Billström hevdet at han nå hadde skiftet standpunkt. Han trengte bare ”en spark i ryggen”¹⁶⁹; ”Med åren blir man klokare och självlart ska man följa de lagar vi stiftat”¹⁷⁰. Allerede neste dag var Billström sykemeldt og overlot til sin pressesekretær å svare på alle spørsmål. Da han

¹⁶⁶ Cecilia Stegö Chilò, pressemelding, 16.10.06

¹⁶⁷ Nyhetsartikkel: ”Fler ministrar har struntat i teve-avgiften”, Dagens Nyheter, 12.10.06

¹⁶⁸ Nyhetsartikkel: ”Ministern kan inte förklara”, Svenska Dagbladet, 12.10.06

¹⁶⁹ Nyhetsartikkel: ”Kastade räkningarna. Migrationsministern skolkade från licensen - gillade inte SVT”, Expressen, 12.10.06

¹⁷⁰ Nyhetsartikkel: ”Fuskarna vägrar lämna sina jobb”, Aftonbladet, 12.10.06

returnerte til sin ministerpost den 18. oktober, var drevet blitt merkbart svakere. Billström begrunnet sin sykemelding med at hans lege hadde bedt ham om ”ta det lugnt og vila”¹⁷¹;

Jag var tvungen att ta det lite lugnt. Det har varit en mycket ansträngande valrörelse och den har varit fylld med en hel del personliga saker som jag behövde tänka igenom¹⁷².

Det var mycket skönt att få lov att vila upp sig i ett par dagar och sedan komma tillbaka till arbetsplatsen med stärkta krafter och känna att det finns ett arbete att utföra¹⁷³.

Billström la igjen vekt på at han hadde endret mening angående de statlige TV- og radiostasjonene; ”Jag ändrade uppfattning när jag började ta mina första tunga politiska uppdrag och insåg att det faktiskt kunde finnas en rapportering som var både objektiv och klok”¹⁷⁴. Han innså også at han kom til å måtte arbeide hardt for å gjenopprette tilliten etter skandalen; ”Jag får konstatera att jag naturligtvis måste jobba i uppförsbacke för att återvinna det förtroende som jag kan ha förlorat. Det är precis vad jag kommer att göra under de här åren som ligger framför mig som statsråd”¹⁷⁵.

7.1.4 Borg: ”Jag säger inte att hon ljuger”

Anders Borg i forbindelse med Ministeraffæren.

Foto: Erich Stering, Dagens Nyheter, 18.10.06

Den 17. oktober ble finansminister Borg anklaget for å ha hyret inn en barnepike uten å betale skatt eller arbeidsgiveravgift. På dette tidspunktet var Billström tilbake på jobb igjen, mens Borelius og Stegö Chilò hadde allerede gått av. I henhold til de svenske skattemyndighetenes regler, skal en privatperson betale skatt og arbeidsgiveravgift for arbeidskraft i hjemmet dersom beløpet overstiger 10 000 svenske kroner i året. Borg startet med å *benekte* at han hadde betalt sin barnepike mer enn dette. Han innrømte samtidig at han manglet full oversikt;

Min oppfatning är att barnvakten inte tjänade mer än 10 000 kronor per år. Barnvakten säger att det var mer. Jag säger inte att hon ljuger, båda kan ha rätt. Men jag tror att mina minnesbilder stämmer. Jag ringde till Skatteverket och kollade och fick då veta att gränsen för rapporteringsskyldighet ligger vid 10 000 kronor. Och det är min uppfattning att jag och min fru följt regelverket¹⁷⁶.

¹⁷¹ Nyhetsartikkel: ”Reinfeldt till attack - ”Det finns inga ofelbara människor””, Aftonbladet, 18.10.06

¹⁷² Nyhetsartikkel: ”Tobias Billström tänker sitta kvar”, Svenska Dagbladet, 18.10.06

¹⁷³ Nyhetsartikkel: ”Billström jobbar kvar i uppförsbacke”, Sydsvenskan, 18.10.06

¹⁷⁴ Nyhetsartikkel: ”Billström jobbar kvar i uppförsbacke”, Sydsvenskan, 18.10.06

¹⁷⁵ Nyhetsartikkel: ”Billström jobbar kvar i uppförsbacke”, Sydsvenskan, 18.10.06

¹⁷⁶ Nyhetsartikkel: ”Anders Borg: ”Ingen allvarlig förseelse””, Aftonbladet, 17.10.06

URL: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article10975476.ab>

Borg benyttet også *minimalisering* ved å legge vekt på at ”om han skulle betalt barnvakten någon tusenlapp mer än 10 000 kronor är det ingen allvarlig förseelse”¹⁷⁷. Neste dag var fokus skiftet fra barnepiker til hushjelp. Borg fortalte pressen at han hadde benyttet en hushjelp fra 1997 til 1999 uten å betale skatt eller arbeidsgiveravgift. Han avviste at han hadde betalt hushjelpen mer enn 10 000 svenske kroner i året; ”Hon städade en eller ett par gånger i månaden. Jag tror att vi betalade henne i storleksordningen 10 000 kronor om året, förmodligen något mindre. Men jag är inte säker på siffrorna”¹⁷⁸. Han visste at vaskehjelpen jobbet for flere personer, og at hennes totale lønn mest sannsynlig oversteg grensen for årlig skattefri inntekt.

Borg understreket at han hadde gjort en feil, men ba aldri om unnskyldning. Det var kun en uheldig konsekvens av at han tidligere hadde benyttet flere privatpraktiserende hushjelpere, fremfor et fast rengjøringsfirma slik han nå gjorde:

Hade vi köpt den tjänsten av ett bolag då hade vi vetat att det var vitt, och det är så vi handlat upp städning därefter. Men då köpte vi den av ett antal privatpersoner, och det kan jag inte vara säker på att det var i enlighet med regelverket¹⁷⁹.

Så viste det seg at hushjelpen var en ung pike fra Polen uten arbeidstillatelse. Borg *beklaget* at han ikke hadde påsett at hushjelpen hadde en gyldig tillatelse; ”Jag borde ha kontrollerat att hon hade arbetstillstånd i Sverige och jag borde ha skött detta annorlunda. Jag kan bara beklaga att jag inte gjorde det”¹⁸⁰. Han benyttet deretter *selvhevdelse* ved å vise til sine oppgaver som finansminister og hvordan han kunne bidra til å styrke Sveriges økonomipolitikk; ”Jag har gjort allvarliga misstag som jag beklagar, jag vill gärna fortsätta det som jag uppfattar som min uppgift”¹⁸¹. ”Jag beklagar de misstag jag har gjort, och jag ska värdera den här situationen. Jag tror att jag kan göra insatser som är viktiga i den ekonomiska politiken, men jag ska värdera det vartefter”¹⁸².

Borg avsluttet sitt retoriske forsvar med å understreke at han kun var et menneske, og at ingen mennesker er feilfrie; ”Det är naturligtvis min förhoppning att jag inte begått några andra

¹⁷⁷ Nyhetsartikkel: ”Anders Borg: ”Ingen allvarlig förseelse””, Aftonbladet, 17.10.06

URL: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article10975476.ab>

¹⁷⁸ Nyhetsartikkel: ”Stödet till ministern. Många svenskar anser Borg gjort rätt - nu avslöjas även städhjälpen”, Expressen, 18.10.06

¹⁷⁹ Nyhetsartikkel: ”Finansminister Borg anlitate svart städhjälp”, Göteborgs-Posten, 18.10.06

¹⁸⁰ Nyhetsartikkel: ”Stödet till ministern. Många svenskar anser Borg gjort rätt - nu avslöjas även städhjälpen”, Expressen, 18.10.06

¹⁸¹ Nyhetsartikkel: ”Finansminister Borg anlitate svart städhjälp”, Göteborgs-Posten, 18.10.06

¹⁸² Nyhetsartikkel: ”Borg pressad av avslöjande”, Svenska Dagbladet, 18.10.06

misstag. Men ingen menneske er ofelbar, men jeg har forsøkt redovisa det jeg kan offentlig¹⁸³. Med statsminister Reinfeldts støtte hadde ikke Borg behov for å ta opp skandalen i større utstrekning. Han fokuserte i stedet på sitt viktige oppdrag som finansminister og nektet å gå av som en følge av avsløringene. Den 16. november, lenge etter at Ministeraffæren hadde forsvunnet fra mediens dagsorden, besluttet skattemyndighetene å henlegge saken mot Borg knyttet til svart arbeidskraft i hjemmet¹⁸⁴. Tabellen (tabell 7.1) under viser en oversikt over de ulike retoriske forsvarsstrategiene Billström, Borg, Borelius og Stegö Chilò benyttet i forbindelse med Ministeraffæren.

Tabell 7.1: Tobias Billströms, Anders Borgs, Maria Borelius og Cecilia Stegö Chilò retoriske forsvar i Ministeraffæren

Forsvarsstrategier	Ministeraffæren			
	Billström	Borg	Borelius	Stegö Chilò
Å angripe anklager	-	-	-	X
Å avvise skyld	-	X	-	-
Å bortforklare	-	-	-	-
Å rettferdiggjøre	X	X	X	X
Å innynde seg	-	X	X	X
Å godtgjøre	-	-	-	X
Å gi en uforbeholden unnskyldning	-	X	X	X

X = Politikeren benyttet en eller flere forsvarsstrategier innenfor denne kategorien.

- = Politikeren benyttet ingen av forsvarsstrategiene innenfor denne kategorien.

Tabellen over viser at Billström benyttet færrest forsvarsstrategier av politikerne involvert i Ministeraffæren. Han valgte å *rettferdiggjøre* den manglende TV-lisensen med at han tidligere ikke likte SR og SVT. Det var lettere for Billström enn Stegö Chilò å benytte et slikt argument, ettersom han verken var kulturminister eller hadde en forhistorie som en markedsliberal ideolog. Borg valgte, til forskjell fra Billström, både offensive, nøytrale og imøtekommende forsvarsstrategier. Han *benektet* først at han hadde betalt barnepiken og vaskehjelpen mer enn 10 000 kroner, og *beklaget* da det kom frem at hushjelpen manglet arbeidstillatelse. I tillegg benyttet Borg *selvhevdelse* (å innynde seg), en forsvarsstrategi som

¹⁸³ Nyhetsartikkel: "Anders Borgs städhjälp saknade arbetstillstånd", Dagens Nyheter, 19.10.06

¹⁸⁴ Nyhetsartikkel: "Anders Borg slipper åtal", Aftonbladet, 17.11.06

så ut til å fungere godt for han, på grunn av hans image som en erfaren politiker og sjefsøkonom med stor kompetanse fra bankverdenen. Han var dessuten ansett som en av hjernene bak regjeringens nye økonomiske doktrine.

Borelius benyttet både nøytral og imøtekommende retorikk, men ingen offensive forsvarsstrategier. Stegö Chilò benyttet også kun nøytrale og imøtekommende forsvarsstrategier, med unntak av et *angrep* på svensk Radiotjänst og det svenske Transportarbetarförbundet i pressemeldingen hvor hun meldte sin avgang. Det kan se ut til at verken Borg eller Billström fikk det samme omfanget av kritiske spørsmål som de to kvinnelige statsrådene, og kom seg raskere ut av skuddlinjen sammenlignet med Borelius og Stegö Chilò. Billström ble sykemeldt, mens Borg først ble kritisert da det offentlige engasjementet og forargelsen i Ministeraffæren var i ferd med å dø ut.

Billström og Borg klarte også å begrense journalistenes adgang, negative medieoppslag og behovet for apologia. Borelius og Stegö Chilò var derimot langt mer tilgjengelige ovenfor journalistene, mer utsatte for kritikk og hadde et større behov for å benytte retoriske forsvarsstrategier. Ester Pollack har en tilsvarende konklusjon i sin analyse av Ministeraffæren; ”Mennene kommer desto lettere unna. Det virker som om de er flinkere til å gjøre puddelkunster, flinkere til å vike unna i rett øyeblikk og flinkere til å sikre seg støtte og oppbakking. Og bedre til å lyve akkurat passe?” (Pollack 2009: 120). Dette resulterte i at de to mannlige politikere ble sittende i sine stillinger som finansminister og migrasjonsminister, mens de to kvinnelige politikerne måtte forlate den konservativ-liberale koalisjonsregjeringen (Pollack 2009: 100). Den 24. oktober ble Sten Tolgfors presentert som ny handelsminister og Lena Adelsohn Liljeroth som kulturminister (Jacobsson og Löfmarck 2008: 205).

7.2 Stegö Chilòs refleksjoner i ettertid

I etterkant av Ministeraffæren intervjuet jeg Stegö Chilò om hennes tanker og etterhåndsrefleksjoner angående saken og egne forsvarsstrategier. Jeg har valgt å kategorisere hennes uttalelser i forhold til mediedrevet i Ministeraffæren, hvordan hun selv valgte å svare på kritikken, samt forskjellen mellom de mannlige og kvinnelige politikerne involvert i saken.

7.2.1 Mediedrevet i Ministeraffæren

Å kjenne til Stegö Chilòs markedsliberale plattform, er en viktig forutsetning for å forstå kritikken som rammet henne i Ministeraffæren. At hun i tillegg ble satt til å håndtere kulturpolitikken i Sverige, en sektor hvor mange politisk venstreorienterte jobber, bidro til sterke negative reaksjoner på utnevnelsen av henne som kulturminister. Under tittelen ”En torped gör entré” i Dagens Nyheter den 7. oktober¹⁸⁵, ble Stegö Chilò hardt angrepet for sin manglende kulturelle og politiske forankring. Hun ble fra første dag presentert som en provokasjon mot kulturverdenen;

Maria Schottenius skriver en lang artikkel om hva jeg kommer til å gjøre. Det enkle spørsmålet til henne blir selvfølgelig: Hvordan kunne hun vite det? Naturligvis spekulerte hun og viste sine fordommer mot liberale: Okay, nå venter vi bare på at hun skal ta en pakke med planker, gå ned til operaen og spikre igjen alt sammen, og skrive privatisert over. [...] Det var helt urimelige bilder¹⁸⁶.

Kommentarartikkel:

”En torped gör entré”,

Maria Schottenius

Foto: Paul Hansen, Dagens Nyheter,
07.10.06

I etterkant har flere journalister fortalt Stegö Chilò at hun ikke bare ble utsatt for ett mediedrev, men to – både en mistenkeliggjøring fra starten av og deretter avsløringene knyttet til Ministeraffæren; ”Først så settes det spørsmålstegn ved deg fra begynnelsen og det skapte bildet av at du var litt vingeklipt og litt skadet, at jeg stod på ”the watch list”, og da behøvdtes det ganske lite for å tippe meg i neste omgang”¹⁸⁷. Stegö Chilò var imidlertid ikke overrasket over en slik mottakelse. Hun hadde allerede før saken om TV-lisensen ble kjent diskutert problematikken med Reinfeldt. ”Sånn her er det”, hadde Stegö Chilò advart; ”Du har flyttet Moderaterna fra å være et liberalkonservativt parti. [...] Du har flyttet partiet, og så går du og henter en minister ifra det du har forlatt”¹⁸⁸.

Statsminister Reinfeldts utnevning av Borelius som handelsminister og Stegö Chilò som kulturminister vakte oppsikt. Mediene la vekt på at de begge var tidligere journalister, men manglet politisk erfaring. Stegö Chilò var imidlertid kritisk til en slik framstilling; ”Det var en veldig interessant beskrivelse av meg som pågikk hele tiden, at jeg liksom ikke kom fra politikken, underforstått at jeg ikke forstod politikk. Jeg har holdt på med politikk hele mitt

¹⁸⁵ Kommentarartikkel: ”En torped gör entré”, Maria Schottenius, Dagens Nyheter, 07.10.06

¹⁸⁶ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

¹⁸⁷ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

¹⁸⁸ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

liv”¹⁸⁹. Migrasjonsminister Billström og finansminister Borg hadde, i motsetning til framstillingen av Borelius og Stegö Chilò, lang fartstid hos Moderaterna. Stegö Chilò la også vekt på Borgs og Billströms støtteapparat;

Vi kom utenfra. Vi hadde ikke støtte i de her kretsene. Vi ble ikke ansett som så veldig verdifulle. Anders Borg kunne man absolutt ikke være uten. Han var de nye Moderaternas arkitekt, og har jo også bevist at han er en veldig skikkelig finansminister. [...] Tobias Billström, jeg tror han hadde blitt rammet hardere dersom han hadde sittet i en posisjon hvor han virkelig hadde hatt ansvar for disse sakene og om han hadde vært litt fargeglad¹⁹⁰.

Hun la til; ”Vi ble sett på som outsiders, som ikke hadde sittet lenge nok på benken for å spille en så fin match. Riksdagsgruppen kjente oss ikke. Vi hadde ikke vært med på alle konferansene, ikke sittet i baren og festet med gjenget, ikke delt sladder med kvinneforbundet, ikke holdt branntaler for ungdomsforbundet. Det vil si alt som politiske karrieremennesker aldri går glipp av”¹⁹¹.

Videre benyttet Stegö Chilò en fiskemetafor for å beskrive hvilke typer politikere som har størst sjanse for å bli rammet av en skandale; ”For da er min hypotese at [...] en politiker kommer i trøbbel [...] om man er stor nok, for småfisk er ikke interessant. De virkelig store fiskene svømmer også mer trygt, ettersom de kan være farlige. De som lever farligst, er de ganske store fiskene, som dessuten er fargeglade. De synes, så de tiltrekker seg oppmerksomhet. Er man en mellomstor fisk, er det best å være grå. De kan svømme vekk uten at noen merker det”¹⁹². Det er altså de mellomstore, fargeglade fiskene blant politikerne som er mest utsatt for mediedrev. Stegö Chilò innså selv at hun hørte hjemme her; ”Jeg var en for fargeglad fisk”¹⁹³.

Stegö Chilò forstod også, som tidligere journalist, hvorfor avsløringen av at hun ikke hadde betalt TV-lisensen på 16 år fikk så stor medieoppmerksomhet; ”I kombinasjon med at jeg skulle bli kulturminister, og da ha ansvaret for mediepolitikken, så er det klart [...] at det ble en veldig god historie. [...] Jeg har egentlig ganske få innvendinger mot hva mediene skrev i den her saken”¹⁹⁴. Hun hadde selv vært med på mediedrevet mot den tidligere lederen av Stockholms Statshus, Mats Hulth, da hun jobbet som journalist for Svenska Dagbladet.

¹⁸⁹ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

¹⁹⁰ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

¹⁹¹ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

¹⁹² Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

¹⁹³ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

¹⁹⁴ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

Likevel mente hun det var en klar forskjell på hvordan hun skrev om Hulth-saken i 1998 og hvordan mediene dekket Ministeraffæren i 2006; ”En sånn sak som jeg i etterkant er kjempestolt over, det er at jeg har gått tilbake og tittet på de artiklene jeg har skrevet om Mats Hulth. De er knusktørre, det er bare fakta, finnes ikke et adjektiv. [...] Jeg startet drevet, men jeg var ikke en del av drevet”¹⁹⁵.

7.2.2 *De retoriske forsvarsstrategiene*

Allerede før hun ble tilsatt som kulturminister, tenkte Stegö Chilò på mulige belastende saker fra sin fortid. Som tidligere journalist visste hun at de nyvalgte statsrådenes bakgrunn ville bli gransket;

Det er ganske komisk, sånn i etterkant, at jeg tror jeg var en av de tolv ministerne som Fredrik Reinfeldt håndterte, eller ministerkandidater, som var den som var mest opptatt av å tenke i termer av saker som var belastende. [...] Det går såpass langt så at jeg til slutt sier til Fredrik: Vet du hva, nå lister jeg opp alt som jeg kan komme på, som jeg har gjort, og så syns jeg at du tenker, så ringer du til meg i morgen eller i overimorgen, og forteller meg om du fortsatt vil at jeg skal være med¹⁹⁶.

Hun kom imidlertid bare på en vaskedame som hun hadde betalt svart; ”Og siden er det jo [...] utrolig kjedelig, at i min iver på å finne ting, så husker jeg ikke TV-lisensen”¹⁹⁷.

I forskningsintervjuet ønsket Stegö Chilò å forklare hvorfor hun gjorde en så dårlig figur i forbindelse med pressekonferansen den 11. oktober 2006. Rett i forkant av pressekonferansen hadde Stegö Chilò sittet i møte med tre sjefer for rikskringkastingen i Sverige og meddelt at hun ikke kom til å skrive under på en ny seksårig avtale for public service-selskapene Sveriges Television, Sveriges Radio og Utbildningsradion. Det ble ikke tatt godt imot;

De er sjokkerte. De er opprørte. Christina Jutterström [tidligere direktør for Sveriges Television] spruter ild. I Sverige er hun kjent for å være et maktmenneske, som vet hvordan man spiller sine kort: Jeg går ut nå og sier at du ødelegger svensk media. Det var bare noen minutter før min egen pressekonferanse. Jeg forsøkte å forholde meg rolig, påpeke hva grunnloven sier om budsjettproposisjonen. I noen minutter måles kreftene. Det er slike møter som har forutsetninger for å bli bra teater¹⁹⁸.

Reinfeldt hadde også gitt uttrykk for at han ikke ønsket å foreta seg noe før han så hvordan saken utviklet seg, noe som gjorde Stegö Chilò opprørt; ”Du setter meg på et skrånende plan, så nå skal jeg liksom skli ned i ydmykelsen, til det vi vet kommer til å skje om ingenting blir

¹⁹⁵ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

¹⁹⁶ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

¹⁹⁷ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

¹⁹⁸ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

gjort, nemlig at jeg ikke klarer det her”¹⁹⁹. Kombinasjonen av å trå rett ut fra et slikt møte og samtidig føle at man ikke hadde regjeringen i ryggen, bidro til et svakt retorisk forsvar fra Stegö Chilò; ”Jeg var selv helt overbevist om at det her kommer til å gå til helvete. [...] Jeg ber om unnskyldning. Jeg har ikke betalt. Jeg skal betale. Det er alvorlig, men jeg vil likevel forsøke. Så har jeg ikke noe mer å si. Jeg kan ikke si noe mer. Så da skyver jeg ut stolen og går”²⁰⁰. I etterkant av pressekonferansen lurte flere av Stegö Chilòs tidligere journalistkolleger på om hun hadde vært dopet; ”De kjenner meg som en åpen, argumenterende person, ikke redd for media, men nå satt jeg plutselig der stram og ordknapp. Noen sa at jeg minnet om en gammel sovjetleder”²⁰¹.

Cecilia Stegö Chilò intervjues av SVT på vei ut fra Rosenbad.

Foto: Sven-Erik Sjöberg,

Den massive mediedekningen ble, etter hvert som Ministeraffæren skred fram, til en så stor belastning for Stegö Chilò at det til slutt kulminerte i at hun skjelte ut noen journalister utenfor Rosenbad. Bakgrunnen var at hun ikke hadde fått bevege seg ute på flere dager, i frykt for å bli jaget av journalister. Til slutt fikk Stegö Chilò nok; ”Jeg går rett ut, rett på dette SVT-teamet som naturligvis forfølger meg med kamera og spørsmål. Så til slutt stopper jeg opp og sier: Grrrr [lager knurrelyder]. Det ser ikke så bra ut på tv. Man ser ikke så hyggelig ut når man: Grrrr. [...] Det var ikke så smart”²⁰².

Stegö Chilò var ikke forberedt på at det skulle ta så lang tid å komme seg igjen etter Ministeraffæren. Hun opplevde det første året at hun nærmest var besatt av hendelsen og at det var vanskelig å ta seg ut av den; ”Jeg var VD for en tankesmie, jeg hadde seks styreoppdrag i næringslivet. Og så kommer Fredrik Reinfeldt og spør meg om jeg vil bli minister, og jeg hadde veldig mange betenkeligheter med det, men sa ja til slutt. Ti dager senere hadde jeg ingenting”²⁰³. I etterkant av Ministeraffæren fikk hun også erfare hvordan folk trakk seg unna. Stegö Chilò hadde før statsrådsperioden ”et nettverk av guds nåde”²⁰⁴, men opplevde at det kun var en liten brøkdel som gjenopptok kontakten etter skandalen. Det fikk henne til å fundere; ”Hva tenker de egentlig? [...] Når jeg står her igjen, hva ser de da?

¹⁹⁹ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

²⁰⁰ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

²⁰¹ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

²⁰² Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

²⁰³ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

²⁰⁴ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

Altså, ser de, oj,oj,oj, der er hun igjen, hjelp, eller ser de nettopp det her skandaliserte mennesket?”²⁰⁵. Direktør og eier av bryggeriet Spendrups, et selskap hvor Stegö Chilò hadde sittet i styret i seksten år, tok imidlertid kontakt dagen etter at Stegö Chilò hadde gått av;

[Han] ringer dager derpå og så sier han: Hva gjør de med deg, Fia [Cecilia Stegö Chilò]? Du, nå sitter jeg her med et papir hvor det står, veldig prangende: Statsrådsforberedelse, hvor du sier fra deg ditt oppdrag. [...] Jeg har ikke sendt det inn for registrering ennå. Om du ikke nå sier noe annet, så river jeg i stykker dette papiret, og så har vi styremøte på tirsdag, og jeg forventer meg at du er der²⁰⁶.

Denne samtalen gjorde henne godt; ”Da måtte jeg nesten legge på røret, for da gråt jeg. [...] Ett menneske, ett, som blåste i det som hadde skjedd og så seksten år med samarbeid. [...] Det var så deilig, en i hvert fall. Jeg husker at jeg tenkte: Jens Spendrup, det beste av alt er at du ikke engang forstår hvor unik du er”²⁰⁷.

7.2.3 *Kvinner og menn i Ministeraffæren*

Det finns ett mönster. Det handlar om kvinnor. Rödögda, skrämda, jagade, ursäktande kvinnor. Cecilia Stegö Chilò och Maria Borelius heter de i dag. Laila Freivalds, Mona Sahlin och Gudrun Schyman har de hetat andra dagar²⁰⁸.

Dette skrev Gudrun Schyman i en kommentarartikkel i forbindelse med Ministeraffæren. Det er rimelig å spørre om kjønn spilte en sentral rolle i Ministeraffæren og Gavekontroversen. Stegö Chilò mente ikke kjønnsfaktoren var den *viktigste* grunnen til at hun og Borelius måtte gå av eller fikk mer kritikk rettet mot seg enn Billström og Borg. Hun argumenterer for at alle skandaliserte politikere blir avpersonifisert i mediedrev, og at kjønn av den grunn ikke var noe viktig utgangspunkt for drevet i forbindelse med Ministeraffæren. Skandalen rammet etter Stegö Chilòs syn blindt, eller i hvert fall uavhengig av kjønn;

Jeg har [jobbet] lenge nok i ulike avisredaksjoner til å vite hva som skjer, psykologisk, i en redaksjon når et drev dras i gang. Det man gjør er at man totalt avpersonifiserer [...] mennesket. Altså, det er ikke et menneske lenger, men det er et slags vesen. Det er en posisjon, det er makt, det er noe som må granskes, men det er absolutt ikke et menneske lenger, og da spiller det heller ingen rolle om man er mann eller kvinne²⁰⁹.

Et kjennetegn ved kritisk mediegranskning er, ifølge Stegö Chilò, at den alltid får et haleheng av partikamerater, folk fra opposisjonen, lederskribenter og kommentatorer med ulike

²⁰⁵ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

²⁰⁶ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

²⁰⁷ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

²⁰⁸ Kommentartikkel: ”Kvinnor granskas hårdare än män”, Gudrun Schyman, Expressen, 14.10.06

URL: <http://www.expressen.se/debatt/kvinnor-granskas-hardare-an-man/>

²⁰⁹ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

meninger. Det er først når slike krefter drar i gang, at den skandaliseres politikerens kjønn får spille en rolle. Stegö Chilò viste til hvordan hun og Maria Borelius ble satt til å fylle to stereotype roller. Selv ble hun til en heks, mens Borelius ble framstilt som en høne;

[I] etterkant har Maria [Borelius] og jeg sagt at vi fylte virkelig to typisk, ganske kvinnelige, arketyper. Jeg ble heksen. Jeg var liksom den onde ideologen [...], skumle motiv, skarp, farlig sånn. Hun ble høna som virket forvirret og kunnskapsløs. [...] En forstod ingenting, den andre var livsfarlig. Det er i de to rollene som vi som oftest ser at kvinnelige politikere blir plassert, i hvert fall til de har vist seg gode nok. Menn trenger sjelden bekymre seg for en slik ”sjablongisering”²¹⁰.

Skandalen rammet ikke bare henne selv, men ble også til en belastning for Stegö Chilòs familie. Likevel sliter hun selv i dag med tanke på at hun kanskje gav opp for lett;

Det er en liten feil i mitt selvbilde, at jeg gav opp for lett. [...] Ja, litt for lett for å være meg, [men] jeg var så ødelagt av det som skjedde rundt familien. Det var virkelig det som spiste meg. [...] Min mann var utenlands. Jeg satt der med guttene på kveldene og forsøkte å forklare dem hva det var som skjedde. [...] De spurte mine barns kompis om de hadde sett andre mennesker enn den her vaskehjelpen i vårt hus²¹¹.

Ettersom Ministeraffæren ikke bare rammet henne selv, men også hennes venner og familie, syntes Stegö Chilò det ville være for egoistisk av henne å bli sittende og dermed holde skandalen gående; ”Så jeg kan virkelig forstå at jeg slapp grepet, men det irriterer meg fortsatt litt”²¹². I dag syns Stegö Chilò det er synd at hun ikke fikk prøvd seg som kulturminister i mer enn ti dager; ”Hadde du spurt meg for to år siden, så hadde jeg bare sagt: Nei, det er likeså greit at jeg gikk. [...] Nå har jeg reist meg litt, nå har jeg fått tilbake min selvtillit, og nå kan jeg faktisk si: Det var faktisk kjempesynd”²¹³.

Hvorfor er det slik at to kvinner gikk av i Ministeraffæren, mens to menn ble sittende? Stegö Chilò påpekte tre sentrale årsaker til at kvinnelige politikere lettere slipper grepet om den politiske posisjonen og går av; ”Det ene er at jeg tror vi er mer følsomme for hva som skjer med barna. [...] Et trist ansikt på morgenen kunne forfølge meg hele dagen”²¹⁴. For Stegö Chilò kjentes det som hun var splittet i to personligheter under hele Ministeraffæren; ”En som var veldig bedrøvet, som tenkte på barna, og som bare ville flykte. [...] Og så fantes det en slags soldat, eller snarere en stridspilot, som fulgte alt som skjedde, kaldt og analyserende, og

²¹⁰ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

²¹¹ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

²¹² Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

²¹³ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

²¹⁴ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

som i enhver situasjon forsøkte å gjøre alt med høy konsentrasjon”²¹⁵. Stegö Chilò mente også at det er mer sannsynlig at en mannlig politiker vil holde fast grepet gjennom en skandale, ettersom kvinner har lettere for å se at de kan gjøre noe annet;

Jobben er viktigere for dem [mannlige politikere]. Posisjonen er viktigere for dem. Makten er viktigere for dem, og kanskje også litt redde at de ikke er helt sikre på at de kan gjøre noe annet. Kvinner har jo en evne til å være litt mer sånn overlevelsesmennesker. Okay, om jeg ikke får være minister, så får jeg vel selge pølser da”²¹⁶.

Tredje og siste grunn var, ifølge Stegö Chilò, knyttet til de kvinnelige politikernes opplevelse av de politiske maktstrukturene; ”Man har en form for abstrakt bilde av at det finnes noen typer av maktstrukturer som man ikke er en del av – gutta. Det er de som teller, og vi er litt der på nåde, og det kan være ganske feil”²¹⁷. Borelius og Stegö Chilò var ikke de eneste kvinnelige politikere som opplevde manglende støtte fra sine partifeller. Stegö Chilò syntes det var bekymringsfullt at så mange kvinner innenfor Moderaterna hadde valgt å gå av som en følge av ulike skandaler og problemer av ulik art; ”Nicola Clase og Ulrica Schenström, Chris Heister, Kristina Axén Olin, Karin Forseke, alle kvinner, alle fra Moderaterna, alle forsvant”²¹⁸.

7.3 Avslutning

Ministeraffæren fra 2006 er spesielt interessant i en diskusjon om skandaler og kjønn ettersom den rammet både kvinnelige og mannlige politikere som måtte forsvare seg mot tilnærmet samme kritikk. Anklagene gikk på at de tidligere hadde hatt barnepiker eller hushjelp uten å betale skatt for disse tjenestene, og for tre av dem at de ikke hadde betalt TV-lisensen. Disse ”avsløringene” ble interessante i lys av at de nå hadde blitt statsråder i Reinfeldts regjering.

Borelius og Stegö Chilò forsøkte å komme kritikken i forkjøpet ved selv å innrømme at de hadde benyttet barnepiker på 1990-tallet uten å ha betalt skatt og arbeidsgiveravgift. Skattesakene var dessuten juridisk foreldet. Kritikken ble likevel skarp fordi overtredelsene kunne knyttes til politikernes sviktende skattemoral, jfr. Gudrun Schymans skattesak noen år tidligere. Den knyttet også an til en etablert forståelse av Moderaterna som et parti for den privilegerte overklassen. Normbruddene kunne framstilles som en sterk kontrast til Reinfeldts presentasjon av Moderaterna som et omdannet og nytt arbeiderparti. Kritikken knyttet til

²¹⁵ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

²¹⁶ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

²¹⁷ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

²¹⁸ Cecilia Stegö Chilò, forskningsintervju, 14.11.11

manglende innbetalt TV-lisens må dessuten ses i sammenheng med den nye kulturministerens markedsliberale politiske profil, hun ble av mange ansett som en trussel mot den offentlige støtten til svensk kulturliv. Stegö Chilòs lisensskift ble på denne måten en bekreftelse av hennes generelt negative innstilling til public service, og i det opphissede mediedrevet som fulgte hjalp det lite at hun skyldte på slurv og glemsomhet.

Selv om anklagene fulgte samme mønster, fikk Ministeraffæren som nevnt svært forskjellige konsekvenser for de kvinnelige og mannlige ministrene. Mens de to mennene Borg og Billström fikk bli sittende, måtte de to kvinnene Borelius og Stegö Chilò gå av. I Borgs tilfelle henger det sannsynligvis sammen med hans posisjon. Han tilhørte statsministerens indre krets, og som finansminister hadde han en av topposisjonene i regjeringen. En avgang for Borg ville på en helt annen måte enn Stegö Chilòs og Borelius' avgang representert en krise for hele regjeringen. Billström løste tillitskrisen ved å la seg sykemelde – og gjennom å gjøre seg utilgjengelig. Det kan se ut til at de mannlige politikerne var bedre på å begrense journalistenes tilgang, noe som kanskje hindret en del negative medieoppslag og behovet for apologia. Deres situasjon ble også lettet av at de to skandaliserte kvinnelige statsrådene i utgangspunktet var hovedfigurene i mediedrevet. Stegö Chilò og Borelius var mer tilgjengelige, mer utsatte for kritikk og med et større behov for å ta i bruk retoriske forsvarsstrategier.

Stego Chilò argumenterte i forskningsintervjuet for at at kvinnelige politikere har lettere for å gå av fordi de tenker på familien og barna først, fordi den politiske posisjonen ikke er like viktig for dem og fordi de ofte opplever å stå utenfor de maskuline maktstrukturene i politikken. Et manglende støtteapparat i regjeringen kan også ha bidratt til at de to kvinnene valgte å gå av. Politikeres behov for støtteapparat vil jeg komme tilbake til og diskutere i neste kapittel om den norske Gavekontroversen.

8 Gavekontroversen

Gavekontroversen, som fant sted i september 2010, rammet Jens Stoltenbergs andre regjering, i koalisjon med Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti. Fire statsråder og statsministeren i den rødgrønne koalisjonsregjeringen ble anklaget for å beholde gaver de hadde mottatt fra utenlandske statsledere og bedrifter, framfor å overlevere dem til Stortinget. De fem var statsminister Jens Stoltenberg, samt statsrådene Jonas Gahr Støre, Anne-Grete Strøm-Erichsen, Liv Signe Navarsete og Magnhild Meltveit Kleppa. I forhold til skandaletype kan Gavekontroversen forstås som anklage om et mindre *maktmisbruk* og mottaket av gaver som en *personlig overtredelse innenfor politikken*. I dette analysekapitlet vil jeg besvare avhandlingens tre forskningsspørsmål ved å analysere de fem politikernes retoriske forsvar. I tillegg har jeg basert meg på Meltveit Kleppas refleksjoner i etterkant, hentet fra et forskningsintervju den 27. juni 2012, for å si noe om skandaliseringsforsøket i Gavekontroversen, hennes eget retoriske forsvar og om kjønn hadde noe å si i saken.

8.1 De retoriske forsvarsstrategiene i Gavekontroversen

VG hadde i forkant av offentliggjøringen sendt ut mail til Statsministerens Kontor (SMK), Olje- og energidepartementet, Utenriksdepartementet (inkludert miljø- og utviklingsminister Erik Solheim), Forsvarsdepartementet og Næringsdepartementet hvor de spurte om hva som skjedde med gaver mottatt av statsråder i embets medfør. Fra de ulike departementene fikk VG svært forskjellige svar, noe som kunne tyde på at det ikke fantes noen etablert praksis i departementene for registrering av gaver. Gahr Støre hadde, ifølge Utenriksdepartementet, beholdt tre tepper som han hadde mottatt i gave fra Afghanistans president, Karzai. Rett før publisering fikk VG-journalistene vite at statsråden hadde ytterligere to tepper, altså fem tepper til sammen. Forsvarsdepartementet informerte om at Strøm-Erichsen også hadde mottatt tepper, i tillegg til et armbåndsur fra den sveitsiske forsvarsministeren. I følge metoderapporten som VG i etterkant av Gavekontroversen sendte SKUP, besluttet de i en tidlig fase å legge vekt på de problematiske sidene ved å motta gaver fra myndighetene i verdens nest mest korrupte land; ”Da saken eksploderte i mediene ble dog det moralske dilemmaet ved å la seg påspandere kostbare gaver, samtidig som man kjører korrupsjonssaker mot sine underordnede, tatt bredt ut både i VG og andre medier” (Johnsrud 2010: 8-9).

8.1.1 Gahr Støre: ”En vanlig høflighetskultur i Afghanistan å gi gaver”

VGs forside: ”Fyller sine hjem med luksusgaver fra Afghanistan”, Foto: Pontus Höök, VG, 02.09.10

Transparency International²²⁰, Guro Slettemark, som mente at slike kostbare gaver kunne påvirke politikernes beslutningsgrunnlag.

Den 2. september 2010 slo VG stort opp at utenriksminister Gahr Støre og tidligere forsvarsminister²¹⁹ Anne-Grete Strøm-Erichsen hadde tatt i privat eie en rekke gaver mottatt av utenlandske ledere. Gahr Støre hadde ifølge VG fått fem tepper fra den afghanske presidenten Hamid Karzai og andre afghanske statsoverhoder til en samlet verdi av 20 000 kroner. Kun ett av teppene var taksert, men basert på teppenes like form og størrelse hevdet Gahr Støre at de andre fire teppene hadde omtrent samme verdi. Strøm-Erichsen hadde også mottatt afghanske tepper og et sveitsisk armbåndsur da hun var forsvarsminister. Hun hadde beholdt

gaver til en verdi av litt over 55 000 kroner. Begge statsråder fikk kritikk fra generalsekretæren i organisasjonen

Gahr Støre valgte en *minimaliseringsstrategi* for å forsvare de fem teppene. Dette var, ifølge Gahr Støre, ingen alvorlig sak, ettersom det var vanlig at besøkende i Afghanistan mottok gaver. I en epost, tilsendt VG fra Utenriksdepartementet, stod det;

Av de teppene utenriksministeren har mottatt har han valgt å beholde fem tepper som et minne om reisene til Afghanistan, og har oppgitt disse til skattemyndighetene etter gjeldende regelverk. Når det gjelder kritikken fra Transparency International viser utenriksministeren til at det er full åpenhet om hvilke gaver han har valgt å beholde. Han har fulgt det regelverket som gjelder, og vil fortsette med det²²¹.

Ettersom Gahr Støre hadde fått kritikk for bare å ha taksert ett av de fem afghanske teppene, tilbød han den 3. september *korrigerende handling*, i form av at han skulle finne ut om han hadde oppgitt for lav takstverdi til skattemyndighetene. Han lovet dessuten å betale eventuell tilleggsskatt dersom den innrapporterte verdien var for lav; ”Alle fem teppene er skattet for, men siden det nå trekkes i tvil om jeg har håndtert dette rett, vil jeg få alle teppene taksert.

²¹⁹ Anne-Grete Strøm-Erichsen var i 2010 helse- og sosialminister

²²⁰ Nyhetsartikkel: ”FIKK FEM TEPPER”, VG, 02.09.10

²²¹ Nyhetsartikkel: ”FIKK FEM TEPPER”, VG, 02.09.10

Dersom verdien avviker fra det jeg tidligere har oppgitt, vil jeg ta kontakt med skattemyndighetene²²².

Takseringen av Gahr Støres fem tepper viste at de var verdt mellom 16 000 og 19 000 kroner. Utenriksministeren hadde selv estimert en verdi på 20 000 kroner, noe som betydde at han hadde betalt mer skatt for teppene enn hva han behøvde²²³. Gahr Støre benyttet også *transcendens* ved å argumentere for at det var nærmest oppfattet som uhøflig av besøkende i Afghanistan å takke nei til gaver; ”Det er en vanlig høflighetskultur i Afghanistan å gi gaver til besøkende [...] Alle ministre mottar slike gaver i Afghanistan²²⁴. Han var på dette tidspunktet ikke interessert i å levere tilbake de fem teppene til Utenriksdepartementet²²⁵.

8.1.2 Strøm-Erichsen: ”Jeg er stolt av det afghanske folket”

Tidligere forsvarsminister Strøm-Erichsen, som hadde mottatt afghanske tepper og et sveitsisk armbåndsur, gav følgende korte kommentar gjennom kommunikasjonssjefen i Helse- og omsorgsdepartementet; ”Når det gjelder gaver har jeg forholdt meg til det regelverket som gjelder for politisk ledelse. Dette er det åpenhet rundt²²⁶. Hun innrømmet å ha tatt enkelte gaver i personlig eie, men benektet at hun bevisst hadde brutt med noe regelverk. Hun benyttet *selvhevdelse* som en forsvarsstrategi ved å legge vekt på sitt spesielle forhold til det afghanske folket. Dessuten differensierte hun mellom den økonomiske og sentimentale verdien av teppene;

Det er jo slik at når du er forsvarsminister, så får du mange gaver, og jeg har beholdt et fåtall av dem. Og når jeg valgte å beholde de tre teppene fra Afghanistan, så var det fordi de hadde en stor affeksjonsverdi. Jeg har vært så mye i Afghanistan at jeg er stolt av det afghanske folket og det de klarer å gjøre og få til, så det har stor affeksjonsverdi. Når det gjelder innrapportering, så har jeg fulgt regelverket og ja, det har vært full åpenhet om dette²²⁷.

Da journalistene gikk igjennom Strøm-Erichsens selvangivelse, fant de at den tidligere forsvarsministeren hadde innrapportert tepper til en verdi av 8000 kroner, selv om teppetakseringen viste en samlet verdi på 44 000 kroner. Strøm-Erichsen valgte igjen *differensiering* da hun forklarte at hun hadde meldt inn den afghanske, og ikke den norske

²²² Nyhetsartikkel: ”Vil sjekke om han skattet FOR LITE”, VG, 03.09.10

²²³ Nyhetsartikkel: ”Støres tepper billigere enn antatt”, Vårt Land, 04.09.10

²²⁴ Nyhetsartikkel: ”Vil sjekke om han skattet FOR LITE”, VG, 03.09.10

²²⁵ Nyhetsartikkel: ”Innrømmer TEPPE-TABBE”, Dagbladet, 03.09.10

²²⁶ Nyhetsartikkel: ”Tok imot luksusgaver for over 55 000 KRONER”, VG, 02.09.10

²²⁷ Nyhetsartikkel: ”Vil sjekke om han skattet FOR LITE”, VG, 03.09.10

verdien av teppene; ”Jeg var spesifikk på at jeg oppga afghansk verdi. Dermed er det opp til skatteetaten å vurdere om dette er rett eller feil. Og min ligning for 2009 er ennå ikke avsluttet”²²⁸.

Den 10. september bekreftet Skatt Vest at statsråden hadde skattet av gavene hun hadde mottatt. Skattedirektoratet gav også Strøm-Erichsen rett i at prisen i giverlandet var rett ligningsverdi²²⁹. Ifølge Strøm-Erichsen var det ikke noe problem å rapportere teppenes afghanske verdi. ”Det er ingen uklarhet rundt dette. Ligningsmyndighetene har sagt at omsetningsverdi i giverlandet kan legges til grunn. Nå er teppene levert tilbake i tråd med det nye regelverket”²³⁰, meldte hun via sin politiske rådgiver, Tord Dale. Stortingets første visepresident, Øyvind Korsberg fra Fremskrittspartiet, var imidlertid kritisk til at Strøm-Erichsen hadde benyttet afghansk, framfor norsk verdi på teppene. Han argumenterte for at hun burde gå av som en følge av VGs ”avsløring”; ”Hun kan ikke fortsette i politikken med troverdighet. Dette er ikke snakk om en forglemmelse eller uklare regler. Dette er bevisste handlinger for å berike seg selv, og det gjøres i en posisjon som statsråd”²³¹.

Den 20. september, på tampen av Gavekontroversen, ble det stilt spørsmål ved når Strøm-Erichsen hadde mottatt det ene teppet, om det var i 2006 eller 2009. Tidspunktet for mottak av teppet hadde ifølge VG betydning for hvilken verdi hun var forpliktet til å innberette. Til dette svarte Strøm-Erichsen;

Gavene jeg fikk i 2009 ble tatt i privat eie, eller de ble tatt hjem, da jeg sluttet i Forsvarsdepartementet, for jeg hadde ikke plass til å ha dem i den lille leiligheten der jeg bodde. [...] Jeg forstår det var enkelte misforståelser rundt det første årstallet. Da dette ble opplyst VG, var vi på reise, ting ble tatt etter hukommelsen og formidlet via flere ledd, dette har min politiske rådgiver forklart VG²³².

Ettersom Skattedirektoratet allerede hadde slått fast at Strøm-Erichsen ikke trengte å legge norsk takst til grunn for beskatning, var det bare visepresident i Stortinget, Per-Kristian Foss, som ønsket å uttale seg kritisk til Strøm-Erichsens innberetning av teppeverdi. ”Det er lite troverdig når Strøm-Erichsen endrer forklaring underveis”²³³, uttalte han.

²²⁸ Nyhetsartikkel: ”TIET om takst i selvangivelsen”, VG, 10.09.10

²²⁹ NTB: ”Bekrefter Strøm-Erichsens gaveskatt”, NTB, 10.09.10

²³⁰ Nyhetsartikkel: ”Mener Strøm-Erichsen BØR GÅ”, VG, 12.09.10

²³¹ Nyhetsartikkel: ”Mener Strøm-Erichsen BØR GÅ”, VG, 12.09.10

²³² Nyhetsartikkel: ”ENDRET forklaring om teppegaven - Foss: - Hun er lite troverdig”, VG, 20.09.10

²³³ Nyhetsartikkel: ”ENDRET forklaring om teppegaven - Foss: - Hun er lite troverdig”, VG, 20.09.10

8.1.3 Stoltenberg: ”Jeg mener regelverket var uheldig”

Den påfølgende dagen (3. september) hadde pressen fått to nye navn på listen over politikere som hadde mottatt gaver i embetes medfør; statsminister Jens Stoltenberg og statsråd for Kommunal- og regionaldepartementet, Liv Signe Navarsete. Statsminister Stoltenberg hadde også beholdt tepper fra India og Aserbajdsjan, og et eksklusivt kaffeservise i sølv fra den indiske statsministeren i 2001, samt et skjerf fra Chiles president i 2008²³⁴. Statsministerens kontor opplyste til VG at teppene var takstert til henholdsvis 16 000 og 23 000 kroner²³⁵. Stoltenberg argumenterte for at teppene var et hyggelig minne fra hans ”første statsministerperiode”²³⁶.

Tjenestemannsloven slo fast forutfor Gavekontroversen at ingen offentlige ansatte fikk lov til å ta gaver i privat eie. Bare statsråder og statssekretærer kunne ta med seg gaver hjem, under betingelsen av at gavenes verdi ble oppgitt til skattemyndighetene. Statsministeren måtte ikke bare svare for sine egne gaver, men også for alle gavene mottatt av statsrådene i hans regjering. Han tilbød derfor *korrigerende handling* i form av å endre regelverket slik at verken statsråder eller offentlig ansatte kunne beholder gaver mottatt i embetes medfør; ”Endringer [av regelverket] kommer blant annet som resultat av de siste dagers debatt”²³⁷. Målet var ifølge statsministeren å gjøre regelverket mer spesifikt og strengere; ”Jeg mener regelverket var uheldig både fordi det forskjellsbehandlet tjenestemenn og politikere og fordi det var åpent for tolkninger”²³⁸. I tillegg krevde Stoltenberg at alle statsråder leverte tilbake de gaver de allerede hadde tatt i privat eie. Gahr Støre støttet Stoltenbergs lovendring; ”Jeg tror det vil være klokt å endre regelverket, slik at det blir samme regler for gaver til embetsverk og politikere. Det har til nå vært en enstemmig politisk holdning om at man skal ha to ulike regelverk, men jeg mener reglene bør endres”²³⁹.

Stoltenberg ble på ny kritisert da det kom fram at kaffeserviset han hadde mottatt av den indiske statsministeren i 2001 var blitt ført opp på selvangivelsen for 2001 uten en oppgitt verdi. På et senere tidspunkt hadde Stoltenberg sendt sin sekretær til en gullsmed for å finne ut mer om kaffeserviset. Han fant ut at serviset var av sølv, men fikk aldri en

²³⁴ Nyhetsartikkel: ”Skjulte eksklusiv sølv gave”, Dagens Næringsliv, 09.09.10

²³⁵ Nyhetsartikkel: ”Tok imot luksusgaver for over 55 000 KRONER”, VG, 02.09.10

²³⁶ Nyhetsartikkel: ”Innrømmer TEPPE-TABBE”, Dagbladet, 03.09.10

²³⁷ Nyhetsartikkel: ”Full gaverett”, Aftenposten, 04.09.10

²³⁸ Nyhetsartikkel: ”Full gaverett”, Aftenposten, 04.09.10

²³⁹ Nyhetsartikkel: ”Full gaverett”, Aftenposten, 04.09.10

verdivurdering²⁴⁰. ”Det [kaffeserviset] er ikke i mitt eie lenger, og jeg husker ikke. Jeg ber om at dere tar kontakt med Statsministerens kontor (SMK) for å få svar. Det er lenge siden”²⁴¹, var statsministerens korte kommentar til kritikken. Da journalistene kontaktet SMK fikk de følgende forklaring fra Stoltenbergs statssekretær, Thorbjørn Giæver Eriksen;

På tidspunktet for innlevering av selvangivelsen var Stoltenberg usikker på om gaven skulle tas i privat eie. Han fant det derfor ikke hensiktsmessig på det tidspunktet å få verdsatt gaven. Han ønsket likevel å gjøre skattemyndighetene oppmerksom på gaven, og ga derfor en beskrivelse av gjenstandene i et vedlegg til selvangivelsen. Gaven ble deretter returnert til SMK, for åtte år siden²⁴².

Giæver Eriksen *benektet* at statsministerens manglende taksering av kaffeserviset var et forsøk på å holde det unna beskatning. Han *differensierte* i stedet mellom bevisst å holde tilbake informasjon fra skattemyndighetene og ikke finne det nødvendig å rapportere inn verdien av en gave som Stoltenberg ikke var sikker på om han ønsket å beholde. SMK ønsket heller ikke at Dagens Næringsliv skulle få fotografere gaven. ”Det er praksis å tillate pressen å fotografere gaver som er under utstilling på SMK, men det er ikke naturlig å fotografere gaver under oppbevaring”²⁴³, uttalte Giæver Eriksen.

8.1.4 Navarsete: ”Jeg har ikke snakket usant”

Arkivfoto av Liv Signe Navarsete som dører båt.
Foto: Simon F. Solheim,
Dagbladet, 04.09.10

Navarsete hadde mottatt et gullarmbånd i faddergave etter å ha døpt fergen M/S Bergensfjord for det tidligere Røkke-selskapet Aker Yards i 2006²⁴⁴. Etikkekspert Guro Slettemark i Transparency var ifølge VG sjokkert over at statsråden hadde tatt imot et armbånd fra Aker kort tid før staten kjøpte seg inn i konsernet; ”Dette er et lavmål i dømmekraft. At det til alt overmål skjedde kort tid før regjeringen inngikk en større økonomisk avtale med Aker-systemet, gjør denne saken bare enda verre”²⁴⁵. Navarsete benyttet *differensiering* ved å påpeke at det var en gave mottatt i full offentlighet og ikke noe hun hadde forsøkt å holde skjult; ”Jeg mottok det på et offentlig

²⁴⁰ Nyhetsartikkel: ”Alene om ikke å oppgi verdien”, Dagens Næringsliv, 11.09.10

²⁴¹ Nyhetsartikkel: ”Refser pressen, støtter sjefen”, Aftenposten, 10.09.10

²⁴² Nyhetsartikkel: ”TIET om takst i selvangivelsen”, VG, 10.09.10

²⁴³ Nyhetsartikkel: ”Skjulte eksklusiv sølv gave”, Dagens Næringsliv, 09.09.10

²⁴⁴ NTB: ”Navarsete mottok armbånd fra Røkke”, NTB, 03.09.10

²⁴⁵ Nyhetsartikkel: ” - Lavmål i dømmekraft”, VG, 04.09.10

arrangement, og da jeg kom hjem til en travel hverdag tok jeg ikke dette opp med noen [...] Gaven ble gitt i full offentlighet”²⁴⁶.

Armbåndet var taksert og beskattet i samsvar med taksten, men ikke oppført i Stortingets gaveregister. Navarsete beklaget at hun ikke hadde tenkt på å melde inn armbåndet; ”Jeg var opptatt av ligningsregelverket og fikk en takst som jeg meldte inn til ligningsmyndighetene. Da jeg fikk vite prisen, burde jeg ha reagert og meldt det inn. Det gjorde jeg ikke, og det beklager jeg virkelig”²⁴⁷. Den 8. september valgte Rød Ungdom likevel å politianmelde Liv Signe Navarsete for å få etterforsket om hun gjorde noe straffbart da hun tok imot et armbånd fra Aker Yards. Lederen for Rød Ungdom, Iver Aastebøl, mente det ikke holdt at Navarsete hadde bedt om unnskyldning og levert tilbake gaven²⁴⁸. Etter en vurdering av saken konkluderte imidlertid Økokrim den 16. september med at det ikke var rimelig grunnlag for å igangsette korrupsjonsetterforskning²⁴⁹.

Navarsete fikk imidlertid også støtte fra den norsk-franske politikeren og tidligere korrupsjonsjegeren, Eva Joly, som mente Gavekontroversen var latterlig; ”I Elf-saken²⁵⁰ henla jeg alt som ikke var over én million. Alt er relativt. Og hva betyr det at dette armbåndet koster 25.000 kroner? Hva er dette på brukmarkedet? Om hun selger dette er det verdt kanskje et par tusen kroner”²⁵¹. Joly håper at ikke denne saken ville felle Navarsete, men trodde samtidig at Navarsete ville redde sin stilling på grunnlag av sin status som en av regjeringens tre partiledere.

Statsråden følte seg likevel presset til å dokumentere hvor mye hun hadde betalt i skatt for gullarmbåndet. Hennes insistering på å få dokumentere likningsopplysningene utløste en intern uenighet i regjeringen, da dette også ville tvinge de andre statsrådene til å måtte legge fram sine selvangivelser. Statsminister Stoltenberg mente en slik offentliggjøring av Navarsetes selvangivelse ikke var nødvendig. Etter flere dager med mediekritikk og en lang diskusjon med statsministeren, valgt Navarsete likevel å legge fram dokumentasjon på at hun hadde betalt skatt for armbåndet; ”Jeg vil i morgen tidlig be likningskontoret stadfeste at det

²⁴⁶ Nyhetsartikkel: ”Gave fra Røkke-selskap holdt HEMMELIG”, VG, 04.09.10

²⁴⁷ NTB: ”Navarsete overså pålegg fra statsministeren”, NTB, 08.09.10

²⁴⁸ NTB: ”Rød Ungdom anmelder Navarsete for korrupsjon”, NTB, 08.09.10

²⁴⁹ NTB: ”Navarsete slipper etterforskning”, NTB, 16.09.10

²⁵⁰ Eva Joly jobbet med den såkalte Elf-saken da hun var forhørsdommer hos statsadvokaten i Paris. Elf-saken” var 1990-tallets mest omfattende korrupsjonsskandale, og hadde sitt utspring i Frankrikes ledende oljeselskap, Elf Aquitaine.

²⁵¹ NTB: ”Joly: - Gavene verdt småpenger”, NTB, 08.09.10

ikke har kommet fram nye opplysninger i saken – det vil si at jeg har oppgitt armbåndet til beskatning”²⁵².

Dagen etter kunne Navarsete melde at skattemyndighetene bekreftet et oppført armbånd fra Aker Yards på hennes likning; ”Jeg har ikke snakket usant [...] Jeg håper den siden av saken nå er ute av verden [...] Jeg burde ikke tatt imot armbåndet i første omgang”²⁵³. Hun understreket samtidig at hun ikke følte seg forpliktet til å legge fram et slikt bevis, og mente dette kom som en følge av at grensen mellom den offentlige og private sfæren var i ferd med å viskes ut;

Det var en diskusjon om hvorvidt dette er å krysse en ny linje i forhold til hva en skal opplyse om i det offentlige rom. Ligningen er en sak mellom den enkelte skatteyder og ligningsmyndighetene. Det er et prinsipielt spørsmål. Men fordi jeg selv hadde omtalt summen i det offentlige rom, mente jeg det var rett å gjøre det. Men jeg mener fortsatt at ligningsdokumenter er en personlig sak mellom den enkelte og skatteetaten²⁵⁴.

Hun forstod imidlertid at det var stor forskjell på hvor alvorlig hun og offentligheten oppfattet saken; ”Min vurdering når jeg tok imot det, var at dette var en gave som jeg kunne ta imot. Men det jeg ikke var tilstrekkelig oppmerksom på, var hvordan dette ble oppfattet i det offentlige rom. Det har jeg til gagns blitt oppmerksom på nå”²⁵⁵.

Navarsete måtte også svare på anklager og kritikk i forbindelse med den langt mer alvorlige Partistøttesaken som rammet Senterpartiet rett i etterkant av Gavekontroversen. Den 9. september kunne Dagens Næringsliv avsløre at Senterpartiet hadde fått 700 000 kroner fra to kraftselskaper; Eidsiva Energi og Troms Kraft, for å finansiere et prosjekt som skulle promotere fornybar energi. Pengene hadde i stedet gått rett inn i partiets valgkamp og bare en liten andel ble benyttet på prosjektet skissert i fakturaen. Midlene ble ikke bare brukt på noe annet enn hva de var intendert til, offentlig eide selskaper har heller ikke lov til å gi økonomiske bidrag til politiske partier²⁵⁶. Jeg har imidlertid valgt å fokusere på Navarsetes retoriske forsvar i forbindelse med Gavekontroversen.

²⁵² Nyhetsartikkel: ”SNUDDE I LUFTA GAVETRØBBEL”, Dagbladet, 09.09.10

²⁵³ Nyhetsartikkel: ”The Goldmother”, Dagens Næringsliv, 10.09.10

²⁵⁴ Nyhetsartikkel: ”Kjempet for å stoppe Navarsete, Dagens Næringsliv, 10.09.10

²⁵⁵ Nyhetsartikkel: ”Statsråden håper på tillit”, Aftenposten, 10.09.10

²⁵⁶ Nyhetsartikkel: ”Fikk penger fra kraftselskaper”, Dagens Næringsliv, 09.09.10

8.1.5 Meltveit Kleppa: ”Så får andre vurdere mitt omdømme”

Samme dag som Navarsete gikk offentlig ut med sine skatteopplysninger, meldte samferdselsminister Magnhild Meltveit Kleppa at hun også hadde mottatt et armbånd fra Fiskerstrand Verft etter at hun hadde vært gudmor for fergen Sand i 2007²⁵⁷. Armbåndet hadde verken blitt innrapportert til skattemyndighetene eller ført i Stortingets gaveregister. Hun sendte først ut en pressemelding;

Armbåndet er ikke tatt i bruk og jeg hadde ingen planer om å ta det i privat eie. Jeg har ikke, og ville heller ikke tatt, armbåndet med hjem. Derfor ble det ikke registrert i Stortingets register og heller ikke oppgitt til skattemyndighetene. [...] Dette var en feil. Jeg skulle umiddelbart ha returnert armbåndet eller levert det til Stortingets kontor. Jeg beklager at dette ikke ble gjort²⁵⁸.

Meltveit Kleppa lovet samtidig at hun skulle få levert inn armbåndet umiddelbart og håpet at hun ikke hadde svekket ”tilliten til regjeringen”²⁵⁹. Samme kveld stilte hun i Dagsrevyen for å forklare hvorfor hun hadde ventet en uke med å fortelle at hun også hadde mottatt et armbånd, tilsvarende Navarsetes dåpsskatt. Her *benektet* hun at hun hadde forsøkt å skjule armbåndet, for så å *differensiere* mellom å glemme armbåndet og et bevisst forsøk på å skjule det;

Nei, dette armbåndet hadde jo kommet til å komme fram når jeg igjen skulle flytte, og jeg gjenrar, jeg har ikke på noe tidspunkt hatt noen planer om å ta dette armbåndet med meg hjem. Jeg skulle ha returnert det, eller levert det til Stortinget. Det har ikke blitt gjort, så får andre vurdere mitt omdømme²⁶⁰.

Magnhild Meltveit Kleppa i forbindelse med Gavekontroversen.

Foto: Jacques Hvistendahl, Dagbladet, 10.09.10

skattemessige følgene av at hun ikke hadde opplyst om gaven på selvangivelsen for 2007. Den 10. september rykket verftsnæringen ut til forsvar for Navarsete og Meltveit Kleppa som hadde fått armbånd i gudmorgave. Leder i Maritimt forum Nordvest, Arnfinn Inggjerd, mente

Dagen etter Meltveit Kleppas opptreden i Dagsrevyen, mente flere økonomi- og skatteeksperter at hun risikerte å måtte betale straffeskatt for armbåndet²⁶¹.

Samferdselsministeren sendte et brev til Skatt Vest for å få en vurdering av de

²⁵⁷ NTB: ”Kleppa fikk også armbånd”, NTB, 09.09.10

²⁵⁸ Magnhild Meltveit Kleppa, pressemelding, 09.09.10 URL:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/sd/presesenter/pressemeldinger/2010/returnerer-armband.html?id=613931>

²⁵⁹ Nyhetsartikkel: ”Kleppa fikk også armbånd”, Adresseavisen, 10.09.10

²⁶⁰ Magnhild Meltveit Kleppa i Dagsrevyen, NRK, 09.09.10

²⁶¹ Nyhetsartikkel: ”Risikerer straffe- skatt GAVE-TRØBBEL”, Dagbladet, 10.09.10

at det var en fornærmelse mot verftsneringen å hevde at armbåndene var noe annet enn en tradisjon. Ifølge Inggjerd var hele Gavekontroversen en ”storm i et vannglass”²⁶².

Dagen etter, den 11.september, rykket nestleder i Senterpartiet, Trygve Slagsvold Vedum, ut til forsvar for Meltveit Kleppa. Han uttalte av statsråden hadde hans og stortingsgruppens fulle støtte uavhengig av hva skattemyndighetene ville konkludere med²⁶³. Den 23. desember konkluderte Skatt Vest med at Meltveit Kleppa skulle ilegges skatt tilsvarende verdien av armbåndet, men hun slapp såkalt straffeskatt. I en pressemelding uttalte hun; ”Jeg er glad og lettet for at jeg nå kan legge denne saken bak meg”²⁶⁴. Til tross for at flere politikere ble kritisert, var det ingen i den rødgrønne koalisjonsregjeringen som måtte gå av som en følge av den norske Gavekontroversen. Avsløringene forårsaket, til tross for dette, uenighet innad i regjeringen, reiste spørsmålstejn ved politikernes prinsipper og moral, samt endte med en innstramming av regelverket, slik at heller ikke statsråder fikk ta gaver i privat eie. Tabellen (tabell 8.1) under viser en oversikt over de ulike retoriske forsvarsstrategiene Gahr Støre, Stoltenberg, Strøm-Erichsen, Navarsete og Meltveit Kleppa benyttet i forbindelse med Gavekontroversen.

Tabell 8.1: Jonas Gahr Støres, Jens Stoltenbergs, Anne-Grete Strøm-Erichsens, Liv Signe Navarsetes og Magnhild Meltveit Kleppas retoriske forsvar i Gavekontroversen

Forsvarsstrategier	Gavekontroversen				
	Gahr Støre	Stoltenberg	Strøm-Erichsen	Navarsete	Meltveit Kleppa
Å angripe anklager	-	-	-	-	-
Å avvise skyld	-	X	X	-	X
Å bortforklare	-	X	X	X	X
Å rettferdiggjøre	X	-	-	-	-
Å innynde seg	-	-	X	-	-
Å godtgjøre	X	X	-	-	-
Å gi en uforbeholden unnskyldning	-	-	-	X	-

X = Politikeren benyttet en eller flere forsvarsstrategier innenfor denne kategorien.

- = Politikeren benyttet ingen av forsvarsstrategiene innenfor denne kategorien.

²⁶² NTB: ”Verftsneringen: - Tradisjon, ikke korrupsjon”, NTB, 10.09.10

²⁶³ Nyhetsartikkel: ” - FLERE HODER må rulle hvis Kleppa ofres - Senterpartiet slår ring om Magnhild”, VG, 11.09.10

²⁶⁴ Magnhild Meltveit Kleppa, pressemelding, 23.12.10

Til forskjell fra Ministeraffæren, benyttet ikke politikerne i Gavekontroversen like mange ulike forsvarsstrategier. Det kan komme av at Gavekontroversen aldri vokste seg like stor som Ministeraffæren eller fikk like alvorlige konsekvenser. Det var heller ingen av de involverte politikerne i Gavekontroversen som benyttet typologiens mest offensive forsvarsstrategi; *å angripe anklager*. Det kan komme av at det ikke var noen klare anklagere (med unntak av VG) å angripe. Gahr Støre forsøkte å *rettferdiggjøre* teppene han hadde mottatt ved å argumentere for at det å gi gaver er en vanlig høflighetskultur i Afghanistan. Han fikk dessuten alle teppene takstert, noe som viste at han hadde betalt mer skatt enn han behøvde. Stoltenberg benyttet sin statssekretær til å *benekte* at han hadde unndratt et kaffeservise fra beskatning. Strøm-Erichsen og Meltveit Kleppa valgte begge en kombinasjon å *benekte* og *bortforklare* gavene de hadde mottatt, mens det var kun Navarsete som beklaget at hun ikke hadde meldt inn armbåndet til Stortingets gaveregister.

Det var relativt liten forskjell på kvinners og menns forsvarsstrategier i Gavekontroversen. Likevel kan det se ut til at de mannlige politikerne slapp lettere unna kritikk og anklager enn de kvinnelige politikerne. Gahr Støre var så populær og svarte så effektivt på anklagene, at han slapp unna relativt tidlig i Gavekontroversen, mens Stoltenberg benyttet sin posisjon som statsminister til å heve seg over kritikken og stramme inn regelverket. Til sammenligning fikk Meltveit Kleppa ytterligere kritikk for ikke å ha lagt fram skattemyndighetenes begrunnelse og Navarsete måtte håndtere en langt mer alvorlig skandale knyttet til Senterpartiets ulovlige valgkampfinansiering. Blant de kvinnelige statsrådene var det Strøm-Erichsen som kom best ut av mediestormen. Det kan komme av at også hun, som Gahr Støre og Stoltenberg, lot sin politiske rådgiver svare for seg i Gavekontroversens avsluttende fase.

8.2 Meltveit Kleppas refleksjoner i ettertid

I etterkant av Gavekontroversen intervjuet jeg Meltveit Kleppa om hennes tanker og etterhåndsrefleksjoner angående saken og egne forsvarsstrategier. Meltveit Kleppas intervjuuttalelser er delt opp i refleksjoner knyttet til skandaliseringsforsøket i Gavekontroversen, hennes egen respons på kritikken, samt betydningen av kjønn.

8.2.1 Skandaliseringsforsøket i Gavekontroversen

I forkant av Gavekontroversen hadde samferdselsminister Meltveit Kleppa hatt en tøff vinter og fått mye kritikk for NSB (Norske Statsbaner), innstilte tog og frosne togpendlere. I tillegg hadde hun ramlet ned en trapp og skadet hodet, men turte ikke å kommunisere dette utad eller være vekk fra arbeidet;

Jeg overtok [Samferdselsdepartementet] den 20. oktober i 2009 [...], og så allerede i november, så begynte det kalde været og så begynte togene å stå. [...] Jeg ville ikke si at jeg hadde slått meg i hodet også, og vært på sykehus. Det skulle ta seg ut. Det var begredelig nok sånn det var ifra før²⁶⁵.

Meltveit Kleppa trodde imidlertid ikke at denne saken hadde så mye å si for Gavekontroversen, ettersom kritikken knyttet til armbåndet kom så lenge etter kritikken knyttet til togproblemene; ”Men jeg kan ikke huske selv at jeg var noe sånt spesielt nedrullet i september. Jeg følte vel at da hadde jeg begynt å få tak på ting, så kom dette”²⁶⁶.

Både Cecilia Stegö Chilò og Meltveit Kleppa la også vekt på hvordan mediedekningen spilte inn på framstillingen og utfallet av Ministeraffæren og Gavekontroversen. Meltveit Kleppa fant det særlig vanskelig å forholde seg til at det ble sådd tvil om hennes integritet; ”Å sitte på flyet og lese om seg selv, og lese ting som du vet er usant. [...] Så blir det sådd tvil om hele din integritet”²⁶⁷. Hun syntes det var ”en sak som ble blåst opp og ut over alle proporsjoner”²⁶⁸. Den massive mediedekningen bidro, ifølge Meltveit Kleppa, til å ta vekk fokus fra andre viktige saker;

Det var media som hauset dette opp, ikke sant, voldsomt, og [de var] veldig takknemlige fordi at da kunne de ha noe på den rødgrønne regjeringen, de kunne ta flere av oss. Jeg mente da at det måtte være litt rom for å tenke seg om, hvordan dette blir håndtert. [...] Samme dag som det var avklart at Treholt-saken ikke ble gjenopptatt, var [det] viktigere at jeg hadde dette armbåndet²⁶⁹.

I etterkant av Gavekontroversen valgte Ingar Johnsrud og VGs samfunnsavdeling å nominere sin avsløring og dekning av saken til SKUP, en pris som utdeles en gang i året av Stiftelsen for en Kritisk og Undersøkende Presse. I metoderapporten 2010, som alle SKUP-nominerte er pålagt å sende inn, skrev VG-journalistene følgende;

²⁶⁵ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

²⁶⁶ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

²⁶⁷ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

²⁶⁸ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

²⁶⁹ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

En sak om hvordan regjeringen sørget for å gi seg selv det de nektet alle andre, og hvordan gaveregelverket sprakk i offentlighetens lys. Om statsråder som opptre som tepptaksterere, om kreativ skatteføring, statsrådenes regelbrudd, og hemmelighold. Om masing som metode (Johnsrud 2010).

Johnsrud antydet også i metoderapporten at VGs gravejournalistikk kunne få store negative konsekvenser for den rødgrønne regjeringen; ”Gavesaken var en av flere saker som rammet den rødgrønne regjeringen hardt i fjor høst. Hvilken betydning gavesaken hadde for samarbeidsklimaet i regjeringen er fortsatt for tidlig å si. Om gavesaken vil være med å forme den rødgrønne regjeringens skjebne gjenstår å se” (Johnsrud 2010). VG-nominasjonen fikk imidlertid ingen SKUP-pris.

Sammenlignet med Ministeraffæren, som vokste seg stor og endte med at Maria Borelius og Cecilia Stegö Chilò måtte gå av, fikk Gavekontroversen aldri like store dimensjoner og alvorlige konsekvenser. Til tross for VGs iherdige forsøk, klarte avisen ikke skape den store offentlige forargelsen rundt gaveavsløringene. Motkreftene ble for sterke (jf. Jenssens og Fladmoes skandaliseringsmodell, se kap. 2) og saken døde ut. Det kan også forklare hvorfor Expressen ble tildelt Guldspaden i 2006, mens VG-nominasjonen til SKUP-prisen 2010 aldri nådde opp. Statsråder som må gå av betraktes gjerne som journalistiske trofeer, mens mediekritikk av statsråder som tross anklagene blir sittende ikke gir den samme prestisjen.

8.2.2 Meltveit Kleppas retoriske forsvarsstrategier

Magnhild Meltveit Kleppa fikk terningkast 2 i ”Regjeringens karakterbok”, Dagbladet, 21.12.10

Samme dag som Meltveit Kleppa fortalte at også hun hadde mottatt et armbånd i faddergave, hadde hun planlagt å reise hjem til Hjelmeland for helgen, men på grunn av Gavekontroversen ble hun tvunget til å bli igjen i Oslo; ”Vi måtte rett på Dagsrevyen og TV 2 og bekjenne denne forferdeligheten. [...] Det var styrt ifra SMK, Statsministerens kontor, en samling jurister. [...] Jeg reiste som en kjeltring”²⁷⁰. Hun fikk mye kritikk for at hun ikke tidligere hadde fortalt at også hun hadde mottatt en faddergave tilsvarende Navarsetes armbånd. I *Dagbladets* leder kunne man lese følgende; ”Mens hennes egen partileder [Liv Signe Navarsete] freste på mediegrillen, satt samferdselsministeren musestille med en bombe

²⁷⁰ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

i fanget”²⁷¹. Meltveit Kleppas forklaring ble av den norske avisen vurdert som ”tynnere enn sommerfuglens vinge”²⁷². Selv mente hun Dagbladets framstilling av henne som ”musestille” var helt feil;

Dagbladet skrev: Satt musestille i en uke. Jeg sa til Liv Signe [Navarsete] samme dag som hennes armbånd ble kjent: Gurimalla, jeg har et armbånd jeg også. [...] Dagbladet skrev det. Satt musestille i en uke, og jeg husker også terningkast som de hadde etterpå, så var det en egen faktor, at jeg hadde sittet musestille en uke. Og jeg hadde jo et ønske [om å] få opp mitt armbånd og få ordnet opp i det²⁷³.

I forskningsintervjuet fortalte Meltveit Kleppa at alle i regjeringen var satt opp på et politisk ”turnéprogram” for å reise ut til ulike deler av landet. Dette var kunngjort på forhånd og ikke noe hun kunne trekke seg fra. Hun valgte derfor å utføre reisen før hun gikk ut med faddergaven; ”I ettertid så har jeg tenkt: Det passet veldig godt at jeg kom med det [armbåndet] da, for jeg tok liksom luften ut av alt annet. Da var det, slik jeg husker, lite oppmerksomhet omkring de andre etterpå”²⁷⁴.

I Gavekontroversen fokuserte pressen særlig på skattemyndighetenes avgjørelse om eventuell tilleggsskatt som Meltveit Kleppa skulle betale; ”Jeg tror VG ringte hver dag, hele høsten. [...] De hadde flere journalister på saken, og de ringte hver dag for å høre om det var noen avgjørelse ifra Skatt Vest”²⁷⁵. Avgjørelsen ville bli sendt til hennes hjemmeadresse og Meltveit Kleppa var derfor stadig på telefonen hjem til sin mann;

Er det kommet svar? Er det kommet svar? Neida, det var ikke kommet noe svar. Han sa ingenting, og han klarte aldri å ta det der helt alvorlig. [...] Han var støttende, men samtidig så skjønnte ikke han at jeg kunne [spørre] hver dag etter dette brevet. Jeg kjente det. Jeg så frem til å få det avklart og få gjøre opp²⁷⁶.

Skatt Vest konkluderte med at Meltveit Kleppa skulle ilegges skatt tilsvarende verdien av armbåndet, men hun slapp såkalt straffeskatt. Hun ønsket imidlertid ikke å offentliggjøre begrunnelsen som lå bak skattemyndighetenes avgjørelse;

Jeg mener prinsipielt at [...] inntekt og skatteforhold, utover det som blir kunngjort via skatteligningen, det er en sak mellom oss og skattekontoret. Så derfor gjorde jeg det aldri kjent. [...] Jeg betalte flerfoldige tusen kroner i skatt. [...] Det gjorde jeg aldri noe nummer

²⁷¹ Kommentarartikkel: ”Lyden av fallende knokler”, Dagbladet, 11.09.10

²⁷² Kommentarartikkel: ”Lyden av fallende knokler”, Dagbladet, 11.09.10

²⁷³ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

²⁷⁴ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

²⁷⁵ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

²⁷⁶ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

av, for det tenkte jeg, det vil jeg ikke ha i avisene. [...]. Det skal jeg ikke unne de, det å kunngjøre det beløpet²⁷⁷.

Selv om Meltveit Kleppa følte seg ”flau” og syntes det var ”pinlig” at hun ikke hadde orden på det mottatte armbåndet i Gavekontroversen, opplevde hun det likevel som en lettelse at det faktisk gikk an å le og spøke i etterkant av skandalen;

Man er ute hele veien, man får blomster, man får et eller annet, ikke sant. [...] Jeg husker [...] den første godmodige fnisen, når jeg fikk overlevert en blomst, og så sa jeg: Åh, det var godt at det ikke var et armbånd, og så lo folk. [...] Så det brukte jeg flere ganger. Ja, men det var etter at skattesaken var avklart²⁷⁸.

DÅPSFEST: Gudne Magnhild Meltveit Kleppa og kaptein Frode Bekkenes på brua etter dåpen i går. Foto: Fjord1

Døpte verdens største gassferje

Magnhild Meltveit Kleppa i forbindelse med dåpen av en ny ferje, Foto: Fjord1, Rogalands Avis, 15.12.11

Meltveit Kleppa følte at hun fikk en slags oppreisning da hun i desember 2011 ble forespurt av Fiskerstrand verft om å døpe en ny ferje; ”En av de gassfergene som går over Boknafjorden i Rogaland, og da svarte jeg: Ja, det vil jeg. [Jeg]

var villig til å snu på mange avtaler for å få det til, for da følte jeg at det var en type oppreisning”²⁷⁹.

Hun var imidlertid veldig klar på at hun ikke kunne motta en dyr fadder gave;

Da avtalte jeg med Fiskerstrand verft: Dere holder på deres tradisjoner. Om vi kan gjøre det sånn at jeg får et beløp, så vil jeg gi det til et godt formål. [...] Jeg fikk 20 000 kroner og en major fra Frelsesarmeen i Ålesund var med på dåpen på dagen og på middagen om kvelden. Hun fikk da sjekken [på] 20 000 [kroner]²⁸⁰.

Det var kun Nettavisen som sendte en henvendelse og spurte hva hun skulle få i fadder gave. Etttersom gaven gikk til Frelsesarmeen og ikke henne selv, fikk dåpen lite omtale i media; ”Det tror jeg Sunnmørsposten var alene om å skrive om. Det var det null interesse for”²⁸¹.

For Meltveit Kleppa var Gavekontroversen nå et lukket kapittel, noe som gjorde at hun ikke lenger ønsket å la seg intervju om saken; ”Saken er avklart. Jeg utsetter meg ikke for nye intervjuer om saken. Det får heller henge i luften. [...] Å kjenne trygghet for at VG gir et faktabasert oppslag, det kunne jeg ikke uten videre, så det vil jeg ikke utsette meg for”²⁸². Hun var også i utgangspunktet veldig skeptisk til å stille opp til et forskningsintervju; ”Det var

²⁷⁷ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

²⁷⁸ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

²⁷⁹ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

²⁸⁰ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

²⁸¹ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

²⁸² Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

faktisk sånn, når den første henvendelsen kom ifra deg, så tenkte jeg: Nei, nå har jeg endelig lagt dette bak meg. [...] Det vil jeg ikke rippe opp i, i det hele tatt”²⁸³.

8.2.3 Kvinner og menn i Gavekontroversen

Eva Joly uttalte seg i forbindelse med Gavekontroversen:

– Gavene bare småpenger

Foto: SCANPIX, Romerikes Blad, 09.09.10

tror egentlig det”²⁸⁴. Hun opplevde å finne støtte hos den norsk-franske juristen, korrupsjonsjegeren og politikeren Eva Joly. Joly mente det norske samfunnet lignet en andedam og at det var helt ufarlig at statsråder tok imot gaver av beskjeden verdi. Selv henla hun, som tidligere forhørsdommer og korrupsjonsjeger i Frankrike, alt som ikke var over en million; ”Dette er litt det norske om at ingen skal ha noe. Dette er virkelig småpenger”²⁸⁵. Meltveit Kleppa valgte å ta vare på intervjuet med Joly; ”Hun [Eva Joly] uttalte seg ganske raskt om teppe-sakene, syntes det var smålig, og at det var smått i forhold til hva som virkelig var korrupsjon. [...] Den [artikkelen] har jeg klippet ut, så det må bety at den gjorde meg nok godt”²⁸⁶. I forhold til Jenssens og Fladmoes (2009, 2012) skandaliseringsmodell representerte Joly en ”bremsekloss” i Gavekontroversen.

Magnhild Meltveit Kleppa trodde ikke statsrådenes kjønn betydde så mye for mediens framstilling av de ulike politikerne i Gavekontroversen; ”Det eneste er dette her med, hvis de kunne fremstille oss som glade i smykker og sånn. Det var antagelig litt mer suspekt å ta imot armbånd og klokker. [...] Jeg

Den viktigste kjønnsdimensjonen i Gavekontroversen så ut til å være at de mannlige statsrådene hadde en lengre politisk løpebane, viktigere posisjoner og et sterkere støtteapparat rundt seg enn de kvinnelige statsrådene. Gahr Støre var, ifølge flere meningsmålinger, regjeringens suverent mest populære statsråd, i forkant av Gavekontroversen. Han hadde dessuten fått mye ros for hvordan han håndterte terrorangrepet mot Serena Hotel i Kabul 2008, hvor den norske delegasjon oppholdt seg og en norsk journalist (Carsten Thomassen) ble drept. Gahr Støres involvering i Gavekontroversen medførte at han for første gang ble et mål for offentlig kritikk, og flere politiske kommentatorer mente avsløringene ville skyve han

²⁸³ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

²⁸⁴ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

²⁸⁵ NTB: ” Joly: - Gavene verdt småpenger”, NTB, 08.09.10

²⁸⁶ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

ned fra pidestallen²⁸⁷. Meltveit Kleppa trodde Gahr Støre og Stoltenberg kom lettere fra anklagene i Gavekontroversen fordi de hadde et sterkere *støtteapparat* rundt seg enn Meltveit Kleppa og Navarsete; ”UD har sin protokoll, de har en slags egen skjerming. Og det har også statsministeren, ikke sant. Han har et helt kobbel av folk som stiller opp, og jeg opplevde vel at både Liv Signe [Navarsete] og jeg var mye mer forsvarsløse”²⁸⁸.

8.3 Avslutning

Gavekontroversen var et forsøk på skandalisering av en rekke norske toppolitikere, men utviklet seg tross iherdige forsøk ikke til en større politisk skandale. Samtlige statsråder ble da også sittende. VGs oppslag fikk oppmerksomhet, men heller ikke VG våget, som journalist Sven Egil Omdal i Stavanger Aftenblad påpekte, uttale ”K-Ordet”, der K står for korrupsjon. Handlet virkelig politikeres mottak av noen tepper, et par armbånd og en klokke om at de var korrupte, eller hadde mediene sett seg blinde på detaljene i saken?;

De som opprøres over klokken og armbåndet, ser dem som brudd på vår nasjonale nøysomhet og likhetsidealet. De som blir indignert over småligheten i kritikken, og jeg må nok bekjenne meg til den sekten, frykter at vi bruker pressens lupe feil. Vi gjør det lille så stort så det store blir usynlig²⁸⁹.

Det er selvfølgelig naturlig at mediene setter søkelyset på representasjonsgaver som statsråder mottar i offisielle sammenhenger og deretter tar med seg hjem. Selv om gavene, i forholdet til regelverket som fantes før Stoltenberg endret det, var en sak mellom den enkelte statsråd og skattemyndighetene, kunne det sies å ha en viss offentlig interesse.

Samtidig er det rimelig å kunne kreve at omtalen av saken bør stå i forhold til alvoret av overtredelsen. I alle sakene handlet det om gaver til en nokså begrenset pengeverdi. Eva Joly, som tidligere var forhørsdommer i Frankrike, uttalte i samband med Gavekontroversen at de norske eksemplene var småpenger sammenlignet med korrupsjonsrettssakene i Frankrike, hvor hun henla alt under én million. Slik sett er Gavekontroversen en ny påminnelse om at de økonomiske skandalene som forekommer i de skandinaviske landene for det meste handler om relativt små pengebeløp, spesielt når man sammenligner med økonomiskandaler i større europeiske land (Blach-Ørsten 2012: 28). VGs mange reportasjer spilte populistisk på likhetsidealet som preger den politiske kulturen i Norge. Selv om det ble antydning mellom

²⁸⁷ Kommentarartikkel: ”En helt vanlig mann”, Ole Mathismoen, Aftenposten, 03.09.10

²⁸⁸ Magnhild Meltveit Kleppa, forskningsintervju, 27.06.12

²⁸⁹ Kommentarartikkel: ”Passerte de K-punktet?”, Bergens Tidende, 11.09.10

linjene i en del reportasjer, var det få som trodde at norske politikere tok imot tepper og armbånd som rene bestikkelser.

Det var ingen forskjell av betydning på kvinners og menns forsvarsstrategier i Gavekontroversen. Det kan likevel se ut til at Stoltenberg og Gahr Støre slapp litt lettere unna kritikk og anklager enn de kvinnelige politikerne, men det kan ha mest med deres tunge posisjoner som statsminister og utenriksminister i regjeringen å gjøre. En annen faktor var, som Meltveit Kleppa nevnte i forskningsintervjuet, at de mannlige politikerne hadde et sterkere støtteapparat rundt seg enn de kvinnelige politikerne.

9 Valla og LO-dramaet

”Jeg ble mobbet av Valla fordi jeg ble gravid”²⁹⁰.

VG forsider: ”- Jeg ble mobbet av Valla fordi jeg ble gravid”, VG, 11.01.07

Dette var overskriften som møtte leserne på VGs forside torsdag 11. januar 2007. Nyheten gjaldt Ingunn Yssen som sa opp sin jobb som internasjonal sekretær i LO. Vanligvis var ikke det en sak som ville nå forsiden av Norges største tabloidavis. Hva som gjorde nettopp denne oppsigelsen til førstesidestoff, var at Yssen hevdet seg mobbet på jobben gjennom tre og et halvt år av sin sjef, LO-leder Gerd-Liv Valla. I dette analysekapitlet vil jeg svare på avhandlingens tre forskningsspørsmål ved å analysere Vallas retoriske forsvar²⁹¹, samt LO-lederens opplevelse av saken og vurdering av egen apologia. Vallas refleksjoner knyttet til LO-dramaet og egne forsvarsstrategier er hentet fra forskningsintervjuet den 14. oktober 2011. Her legger jeg særlig vekt på mediedrevet i LO-dramaet, Vallas retoriske forsvar og betydningen av kjønn.

9.1 Vallas retoriske forsvar

Vi må gå tilbake i tid for å forstå hvorfor LO-dramaet fikk så stor oppmerksomhet som saken gjorde i mediene og blant publikum. Det var ikke første gang Valla og Ingunn Yssen jobbet tett sammen. I 1997 var Yssen statssekretær i Justisdepartementet under ledelse av daværende justisminister Valla. På den tiden skal de ha arbeidet godt sammen og av den grunn ønsket Valla at Yssen skulle søke stillingen som internasjonal sekretær i LO, da hun i 2001 ble LO-leder.

Valla var den første kvinnen og akademikeren til å lede landets største arbeidstakerorganisasjon. Sommeren 2004 tok LO-leder Valla initiativ til ”den lange valgkampen” – en kampanje som skulle bidra til at flest mulig LO-medlemmer stemte på Arbeiderpartiet. Dette styrket Arbeiderpartiets svake posisjon og førte til at de fikk flertall på Stortinget sammen med Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet. Valla fikk et sterkt grep om den nye regjeringen og kunne trumfe igjennom flere av LOs kjernesaker. I november 2005 da finansminister Kristin Halvorsen (SV) la fram det første statsbudsjettet, reagerte LO-lederen

²⁹⁰ Forside: ”- Jeg ble mobbet av Valla fordi jeg ble gravid”, VG, 11.01.07

²⁹¹ For en kombinert analyse av Yssens angrepsstrategier og Vallas forsvarsstrategier, se Hornnes (2014).

på kuttet i toppskatten, noe hun omtalte som usosialt. Da det ble kjent at Stoltenberg og statsrådene Åslaug Haga og Odd Roger Enoksen fikk ha en ekstra bil med sjåfør i tillegg til statsrådsbilen, var Valla igjen kritisk. Bilordningen ble raskt avviklet.

Valla var også blant de mest kritiske til regjeringens utnevning av Johan Fredrik Odfjell til ny styreleder i Statoil, og regjeringen måtte på ny gjøre retrett. I 2006 klarte Valla og LO i samarbeid med Næringslivets hovedorganisasjon å få regjeringen til å gå bort fra planen om å fjerne skattefordelen ved Avtalefestet pensjon (AFP). LO-lederen sørget også for at regjeringen ikke fikk redusere sykelønnsordningen slik de ønsket høsten 2006. Utfallet av alle disse sakene bidro til å befeste Vallas makt og innflytelse (Tranøy 2007: 43-53, Valla 2007: 78).

Mediene skapte et bilde, gjennom kommentarer og karikaturer, av en puslete statsminister styrt av en sterk, kvinnelig LO-leder. Dette var et bilde som hadde eksistert i lang tid, men under høsten 2006 ble det forsterket (Valla 2012: 349-350). LO-lederens sterke innflytelse bidro ikke bare til å skaffe henne mektige venner og tilhengere, men også motstandere og kritikere som mente hun hadde et for sterkt grep om den sittende regjeringen. Den 15. september 2006 skrev VG at ”sentrale Ap-politikere i kretsen rundt statsminister Jens Stoltenberg” hadde ”fått Gerd-Liv Valla helt i vrangstrupen”²⁹². Ingen ønsket imidlertid å stå fram med navn (Tranøy 2007: 49). I Dagsavisen ble Valla utpekt som regjeringens sterkeste kort uten engang å sitte i den. I desember 2006 kåret VG henne til Norges mektigste person. Bare en måned senere trykket den samme avisen Yssens oppsigelsesbrev og de alvorlige anklagene rettet mot LO-lederen.

9.1.1 Oppsigelsen og Vallas første pressebriefing

I VG-oppslaget 11. januar hevdet Yssen at LO-lederen hadde uttrykt skuffelse og påpekt at det ikke ”hørte med i planen”²⁹³ da Yssen fortalte at hun var gravid. Noe som gjorde saken spesielt betent, var at kritikken rammet lederen av LO, den største lønnstakerorganisasjonen i Norge. Mobbing er ille, men mobbing fra en LO-leder som skal tale arbeidstakernes sak, og på toppen av det hele hadde uttalt at ”mobbing på arbeidsplassen er et lederansvar” er mye verre (Midtbø 2007: 8). I en norsk kontekst der mobbing blir hardt slått ned på, både moralsk

²⁹² Nyhetsartikkel: ”Jens & Co. føler seg SVEKET - Mener Valla opptrer i strid med partiets interesser”, VG, 15.09.06

²⁹³ Nyhetsartikkel: ”Hun var skuffet over at jeg ble gravid”, VG, 11.01.07

og politisk, fant LO-dramaet god grobunn for å bli en skandalen. Avsløringen kunne kategoriseres som en *maktskandale*. Det handlet også om en personlig overtredelse innenfor politikken.

Uken i forveien av forsideoppslaget hadde Yssen tatt kontakt med Eirik Mosveen, journalist i VG, og fortalt at hun ønsket å gå ut offentlig med sin oppsigelse (Mosveen 2007). Mosveen var blant de journalistene som tidligere hadde stått bak flere kritiske medieoppslag om Vallas lederstil da hun var justisminister, og han så raskt at publiseringen av Yssens oppsigelse kunne knyttes til denne ti år gamle konflikten. VG satte inn tilsynelatende store ressurser, og saken fikk fra starten av krigsproporsjoner (Allern 2009: 51-52). En undersøkelse gjennomført av Retriever, på oppdrag for Stiftelsen for en kritisk og undersøkende presse (SKUP), viste at tsunamien i Asia i 2004 bare fikk halvparten så mye omtale i norske medier som LO-dramaet. Valla ble altså ”utsatt for en dobbel tsunami”²⁹⁴. Sigurd Allerns analyse av hvordan ni aviser²⁹⁵ dekket konflikten mellom Valla/LO og Yssen i perioden 11. januar til 17. mars 2007, viser at det ble skrevet hele 1702 artikler over 686 tabloidsider om Yssen/Valla-saken (Allern 2009: 72). Det gjør LO-dramaet unikt i norsk sammenheng (Allern 2009: 78).

Samme dag som oppsigelsen stod på trykk i VG, kalte LO-lederen inn til en pressebriefing. Her *benektet* Valla påstandene om at hun skulle ha mobbet Yssen fordi hun ble gravid²⁹⁶. Hun framholdt at Yssens anklager var ”fullstendig usant”; ”Jeg syns det er viktig å slå fast på vegne av oss i ledelsen, at det som sies har ikke rot i virkeligheten, og [...] det er en beskrivelse som vi ikke kjenner oss igjen i. Det er viktig å få sagt”²⁹⁷. Noe som utpekte seg spesielt ved denne pressekonferansen, og som uttalelsen over er et godt eksempel på, var LO-lederens henvisning til seg selv som en del av den kollektive LO-ledelsen. Yssen hadde eksplisitt gitt uttrykk for at anklagene ikke var rettet mot LO som organisasjon, men mot LO-lederen alene. Valla refererte likevel konsekvent til ”vi” og ”oss i ledelsen”²⁹⁸. Denne forsvarsstrategien kan forstås som et forsøk på å flytte eller i det minste dele skylden med en annen, altså en delvis *syndebukk*. Det var også en måte for Valla å vise at hun hadde stor støtte og oppbakking, og at hennes misnøye med Yssens arbeid som internasjonal sekretær var en samstemt oppfatning i LO.

²⁹⁴ Nyhetsartikkel: ”Utsatt for en dobbel tsunami”, Dagens Næringsliv Morgen, 16.03.07

²⁹⁵ Avisutvalget: VG, Dagens Næringsliv, Dagsavisen, Dagbladet, Aftenposten, Klassekampen, Bergens Tidende, Stavanger Aftenblad og Nordlys.

²⁹⁶ Gerd-Liv Valla, pressekonferanse, 11.01.07

²⁹⁷ Gerd-Liv Valla, pressekonferanse, 11.01.07

²⁹⁸ Gerd-Liv Valla, pressekonferanse, 11.01.07

LO-lederen benektet også at hun hadde blitt skuffet over Yssens graviditet. Hun benyttet *differensiering* og omdefinerte betydningen av sin reaksjon. Hun ble ikke skuffet over graviditeten, men over at Yssen ikke hadde fortalt henne om dette tidligere;

Men det jeg sa til Ingunn [Yssen] etterhvert, og det er en del av dere som er arbeidsgivere som sikkert kan kjenne dere igjen i det. Det er det at jeg var litt skuffet over at jeg ikke var den som fikk vite dette tidlig, og kanskje først, som nærmeste sjef²⁹⁹.

Valla appellerte til andre arbeidsgivere som hun mente kunne forstå hvordan hun følte det. Det som faktisk hadde skjedd, ifølge Valla, var at hun hadde fått vite via en medarbeider at det var noe veldig viktig på gang, som hun absolutt burde vite. Valla trodde første Yssen var alvorlig syk. Da Yssen til slutt ringte og fortalte at hun var gravid, skal Vallas kommentar ha vært: "Oj, er det ikke noe verre enn det? Det er tvert imot veldig hyggelig"³⁰⁰.

Avslutningsvis benyttet LO-lederen en pusekatt-metafor. Hun gav uttrykk for at hun kunne framstå litt tøff, men var snar med å understreke at LO trengte noen med en slik lederstil;

Jeg vil jo ikke ha et image som en pusekatt. Altså, det er klart at her i LO stilles det krav, og det gis, det gis tilbakemeldinger. Det har alle LO-ledere gjort, og hadde ikke LO-ledere gjort det, så hadde LO neppe vært der LO er i dag. [...] Man sitter ikke som LO-sjef, det gjør ikke jeg, det gjorde ikke Yngve Hågensen, det gjorde ikke Tor Aspengren, og er sånn, ja, jeg kaller det pusekatt³⁰¹.

Pusekatt-metaforen fikk et medialt gjennomslag. Det var imidlertid bare et fåtall medier som tok med at Valla nyanserte uttalelsen. Den var ment å karakterisere stilen i møter med arbeidsgivere og myndigheter; "Jeg opplever faktisk at jeg er ganske ofte pusekatt internt"³⁰², la LO-lederen til, henvendt til LOs 2. nestleder, Geir Mosti, som også var tilstede på pressebriefen.

9.1.2 Forsvarsnotatet til LO-sekretariatet

Dagen etter, den 12. januar 2007, valgte Valla nok engang å slå tilbake mot mobbe- og trakasseringsanklagene. Dette kom i form av et brev til LO-sekretariatet hvor Valla gjorde rede for hva hun mente hadde skjedd i konflikten mellom henne og Yssen³⁰³. LOs advokat, Håkon Bleken, hadde sagt seg enig i at LO etter Yssens anklager i VG hadde rett til å offentliggjøre en skriftlig redegjørelse til offentligheten (Allern 2009: 60). Her *angrep* LO-

²⁹⁹ Gerd-Liv Valla, pressekonferanse, 11.01.07

³⁰⁰ Gerd-Liv Valla, pressekonferanse, 11.01.07

³⁰¹ Gerd-Liv Valla, pressekonferanse, 11.01.07

³⁰² Kommentarartikkel: "Ord mot ord i LO", Anders Horn, Klassekampen, 12.01.07

³⁰³ Gerd-Liv Valla, brev til LO-sekretariatet, 12.01.07

lederen sin tidligere kollega, Yssen, for ”stadige fravær og manglende oppfølging”³⁰⁴ innenfor Internasjonal avdeling i LO. Valla konstaterte at Yssen ved flere tilfeller ”ikke leverte godt nok”, tok seg ”fri uten avtale” og ”tok seg til rette uten å følge våre [LOs] retningslinjer/praksis”³⁰⁵. Hun tegnet et bilde av en medarbeider som ikke skjøttet jobben sin, og som dermed fikk kritikk som fortjent.

I forsvarsnotatet til LO-sekretariatet benyttet Valla også *provokasjon* som en forsvarsstrategi for å svare på anklagene om at hun hadde fått Yssen til å gråte på et administrasjonsmøte den 5. oktober 2005. Ifølge Valla handlet det om at Yssen ikke hadde klart å svare på et relativt vanlig og enkelt spørsmål om hvordan likestillingsperspektivet var ivaretatt i en bestemt sak lagt fram av Internasjonal avdeling;

Hun [Yssen] kunne ikke svare, og det var svært tydelig at dette dokumentet ikke var særlig godt gjennomgått av henne, som har ansvaret som avdelingsleder for å kvalitetssikre alle dokumenter som går videre til ledelsen. Jeg forstår at det er ubehagelig å ikke kunne svare på et så enkelt spørsmål, men det er et minimum av hva man må kunne kreve av en person i en så viktig stilling³⁰⁶.

Valla mente det var en rimelig reaksjon på at Yssen ikke hadde satt seg inn i temaet, og på toppen av det hele gav uttrykk for at hun ikke syntes likestillingsperspektivet var så relevant i denne saken. LO-lederen mente selv at spørsmålet Yssen fikk var blitt stilt til svært mange avdelingsledere før henne, og at hun ikke hadde blitt utsatt for en tøffere behandling enn det en leder for Internasjonal avdeling burde tåle (Fougner, Lie, og Normann 2007).

Avslutningsvis viste Valla til sine *gode intensjoner* om å finne en løsning for Yssen som ”syntes papirarbeid er kjedelig” og at ”dette [stillingen i LO] nok ikke var jobben for henne”³⁰⁷. Ifølge Valla mente Yssen at hun selv var en ”dårlig byråkrat”. Hun ville, ifølge Valla, ”redde verden” framfor å administrere³⁰⁸. En av løsningene til LO-lederen var å sende Yssen til Forsvarets Høgskoles hovedkurs 2007 som LOs representant, noe Valla benyttet som et eksempel på sine gode intensjoner;

Fra min side ble det uttrykt et sterkt ønske om at dette skulle være en god løsning for Ingunn Yssen. Hennes deltakelse på Forsvarets Høgskoles hovedkurs 2007 ville gi henne en viktig etterutdanning som kunne brukes i LO-systemet, eller i andre viktige jobber i det norske samfunnet³⁰⁹.

³⁰⁴ Gerd-Liv Valla, brev til LO-sekretariatet, 12.01.07

³⁰⁵ Gerd-Liv Valla, brev til LO-sekretariatet, 12.01.07

³⁰⁶ Gerd-Liv Valla, brev til LO-sekretariatet, 12.01.07

³⁰⁷ Gerd-Liv Valla, brev til LO-sekretariatet, 12.01.07

³⁰⁸ Gerd-Liv Valla, brev til LO-sekretariatet, 12.01.07

³⁰⁹ Gerd-Liv Valla, brev til LO-sekretariatet, 12.01.07

Vallas intensjoner var gode, men hennes tilbud ble oppfattet som et forsøk på å kvitte seg med Yssen. ”Yssen tilbudt elitekurs mot at hun sluttet”, stod det på VGs forside den 12. januar 2007³¹⁰. Valla mente imidlertid at hun kun hadde gode intensjoner om å finne en løsning for sin tidligere medarbeider. Yssen måtte gjerne returnere til LO dersom hun ikke fant nytt arbeid etter endt utdanning, men da i en annen stilling enn som internasjonal sekretær.

9.1.3 Pusekatt-metaforen og sovende bjørner

På kvelden stilte Valla til et intervju om saken hos Fredrik Skavlan i underholdningsprogrammet *Først & sist*³¹¹. Her presenterte Skavlan LO-lederen ved å vise til Vallas pusekatt-metafor på pressekonferansen dagen i forveien; ”Men først Norges mektigste kvinne. Hun bedyret under en pressekonferanse i går at hun ikke er noen pusekatt. Akkurat det, det tror jeg Ingunn Yssen er helt enig med henne i. Ta godt imot Gerd-Liv Valla. [...] Og alle vi som hadde trodd at du var en søt liten pus”³¹².

Ingunn Yssen poserer med katt, Foto: Agnete Brun, Dagbladet Magasinet, 20.01.07

Ingunn Yssen poserer med katt, Foto: Karin Beate Nøsterud, VG Helg, 28.04.07

Yssen spilte også på Vallas pusekatt-metafor da hun stilte opp med katten sin på armen i Dagbladet Magasinet³¹³. Hun hadde en grå-svart katt, svarte klær og stod imot en mørk bakgrunn. Det eneste som lyste opp var Yssens lyse hår og hvite ansikt. Yssen virket rolig, hadde et godt grep om katten og tittet rett inn i kamera. Bildet gav inntrykk av at Yssen hadde vunnet catfighten. Hun var heltent som stod frem og representerte alle undertrykte mobbeofre. Teksten over bildet;

”Den tøffeste beslutningen jeg har tatt. Ingunn Yssen om kampen mot Gerd-Liv Valla”³¹⁴, var med på å understreke denne forståelsen. Den 28. april 2007 valgte Yssen nok engang å stille opp på et bilde med katten sin på armen, denne gangen i VG Helg³¹⁵. Selv hevdet Yssen

³¹⁰ Forside: ”Yssen tilbudt elitekurs mot at hun sluttet”, VG, 12.11.07

³¹¹ Gerd-Liv Valla i *Først & sist*, NRK, 12.01.07

³¹² Fredrik Skavlan i *Først & sist*, NRK, 12.01.07

³¹³ Portrettintervju: "Ingunn Yppen. Landsplagen", Dagbladet Magasinet, 20.01.07

³¹⁴ Portrettintervju: "Ingunn Yppen. Landsplagen", Dagbladet Magasinet, 20.01.07

³¹⁵ Portrettintervju: "Jeg syntes synd på henne", VG Helg, 28.04.07

imidlertid at hun ikke hadde tenkt på symbolikken til Valla eller at bildestuntene kunne virke provoserende³¹⁶.

Berit Reiss-Andersen stod frem i VG og fortalte at Valla hadde truet henne med at hun hadde ”mektige venner”. Foto: Frode Hansen og Hugo Bergsaker, VG, 17.10.07

Den 17. januar 2007 stod høyesterettsadvokat Berit Reiss-Andersen, tidligere statssekretær for Valla, fram med sin historie til støtte for Yssen. Reiss-Andersen hevdet at tidligere justisminister Valla hadde truet henne med at hun hadde ”mektige venner”³¹⁷ da hun ønsket å gå av som statssekretær i 1997. Hun fortalte at Valla oppfattet alle innsigelser som personangrep eller illojalitet, og at hun truet sine medarbeidere til å handle etter ordre³¹⁸. Øystein Mæland kunne også bekrefte at han sluttet i Justisdepartementet som en følge av en konflikt med Valla i 1997.

I forhold til Jenssen og Fladmoes skandaliseringsmodell (2009, 2012), representerte Reiss-Andersen og Mæland LO-dramaets ”sovende bjørner”. I dagene som fulgte publiserte VG og Aftenposten en rekke kritiske artikler rettet mot LO-lederen. Mest overraskende var det kanskje at LO-toppene som serverte den kraftigste kritikken av Vallas lederstil hovedsakelig var kvinner. Kvinnenettverket som hadde hyllet henne i 2001, da hun ble valgt til LO-leder, stod ikke parat til å støtte og forsvare henne da det blåste som verst i 2007 (Tranøy 2007: 119-122). Mange av kildene uttalte seg også anonymt. Kilder som var av en annen mening når det gjaldt Valla ble effektivt luket vekk, slik som tidligere statssekretær i Justisdepartementet, Torolv Groseth (Allern 2009: 63-64).

9.1.4 En forbeholden unnskyldning

Sent torsdag kveld 18. januar 2007 bestemte Valla seg for å sende en skriftlig redegjørelse til Dagsavisen hvor hun benyttet ordet unnskyld. Dagsavisen trykket redegjørelsen dagen etter³¹⁹. Deretter kalte LO-lederen inn til en ny pressekonferanse på Folkets hus. Her tok hun selvkritikk, ba om unnskyldning til alle som følte seg dårlig behandlet og innrømmet at denne

³¹⁶ Nyhetsartikkel: "Poserer med katt", Nettavisen, 20.01.07

URL: <http://www.nettavisen.no/innenriks/article870927.ece>

³¹⁷ Nyhetsartikkel: ”- Valla truet med mektige venner”, VG, 17.01.07

³¹⁸ Nyhetsartikkel: ”- Valla truet med mektige venner”, VG, 17.01.07

³¹⁹ Nyhetsartikkel: ”Valla sier unnskyld”, Dagsavisen, 19.01.07

saken ikke bare hadde rammet henne selv, men hele LO³²⁰. Vallas beklagelse var imidlertid ikke en *uforbeholden unnskyldning* eller et symbolsk selvmord, slik retorikkanalytikeren Burke karakteriserer en oppriktig og uforbeholden unnskyldning (Hearit 2006: 31). Valla ønsket heller ikke å legge seg flat ettersom hun mente hun ikke hadde gjort noe galt;

Jeg er direkte og kan oppleves som tøff. Dette, og det sterke engasjementet jeg har som LO-leder, ser jeg at enkelte medarbeidere kan oppleve som utilsiktet sterkt. I den grad noen føler seg dårlig behandlet ber jeg om unnskyldning. [...] Når det gjelder forholdet mellom Ingunn Yssen og meg, så syns jeg det er leit hvis Ingunn Yssen har oppfattet noe jeg har sagt eller gjort som sårende. Det har aldri vært min hensikt, så det beklager jeg³²¹.

Videre tilbød Valla *korrigerende handling*. Korrigerende handling og uforbeholden unnskyldning er de to mest imøtekommende forsvarsstrategiene i forsvarstypologien. De to strategiene blir også ofte kombinert, ved at den anklagede først beklager og så forsøker å gjøre ting godt igjen. Valla tilbød korrigerende handling i form av å endre sin lederstil. Som del av den korrigerende handlingen viste LO-lederen til at arbeidstilsynet, en objektiv og nøytral part utenfor LO, skulle kartlegge arbeidsmiljøet i fagorganisasjonen og gjennomgå LO-dramaet;

Ja, jeg vil endre min lederstil. Noen syns jeg er for tøff og direkte, og det vil jeg endre på. I LO er vi veldig opptatt av at det ikke skal være mobbing. Jeg kunne ikke drømme om å mobbe noen, men vi åpner for at noen eksterne skal se på dette. Hvis noen har oppfattet min tøffe lederstil som mobbing, så beklager jeg det³²².

Avslutningsvis benyttet LO-lederen *differensiering* som en forsvarsstrategi for å omdefinere sin tidligere uttalelse; ”Jeg innser at det som tidligere fra vår side var tenkt som et forsvar mot ting som kom veldig uventet på, at det forsvaret i stedet ble et angrep”³²³. Valla valgte her å omdefinere angrepsposisjonen flere mente hun tok overfor Yssen i forbindelse med LO-dramaet. I stedet hevdet hun at hennes offensive respons var et selvforsvar mot Yssens anklager, ettersom disse var så kritiske og kom så uventet.

9.1.5 Fougner-komiteen og Vallas avgang

Under press fra media og publikum, valgte LO 29. januar 2007 å opprette en granskningskomité, ledet av Jan Fougner, for å gjennomgå personalsaken mellom Valla og Yssen³²⁴. Det var imidlertid ikke før senere at flere i og utenfor juristmiljøet reagerte på Fougners bakgrunn og rolle som advokat i tidligere rettsaker mot fagbevegelsen. Fougner

³²⁰ Gerd-Liv Valla, pressekonferanse, 19.01.07

³²¹ Gerd-Liv Valla, pressekonferanse, 19.01.07

³²² Gerd-Liv Valla, pressekonferanse, 19.01.07

³²³ Gerd-Liv Valla, pressekonferanse, 19.01.07

³²⁴ Nyhetsartikkel: ”Granskes av tidligere Høyre-mann”, VG, 30.01.07

hadde dessuten tatt kontakt med LO for å melde sin interesse for jobben, noe som vitnet om hans inhabilitet i saken; ”I rettsvesenet er regelen klar: Hvis en dommer ber om å få en sak, får hun [sic] den ikke. Fougner fikk Valla-saken likevel” (Tranøy 2007: 140).

Etter oppnevningen av Fougner-utvalget fulgte en lang periode hvor verken Valla eller Yssen uttalte seg. Det kommer mest sannsynlig av at de begge var engasjert i og konsentrerte seg om utvalgets høringer. Det var imidlertid andre aktører som stod parat til å forklare, anklage eller forsvare saken. Disse uttalelsene, ofte fra anonyme kilder, var med på å holde saken varm fram til 9. mars, da Fougner-utvalget overleverte granskningsrapporten til LO. Ifølge rapporten konkluderte Fougner-utvalget med følgende; ”Yssen ble utsatt for en rekke negative handlinger fra Valla som i omfang og varighet er tilstrekkelig til å fastslå at det foreligger trakassering” (Fougner et al. 2007: 19). Da Valla entret talestolen noen timer senere, gjorde hun det klart at hun trakk seg som LO-leder³²⁵.

I forbindelse med Vallas siste pressekonferanse, hvor LO-lederen annonserte sin avgang, gikk hun nok en gang til *angrep på anklager*. Denne gangen var ikke anklageren Yssen, men Fougner-utvalget. LO-lederen var svært kritisk til granskningen og utvalgets arbeid;

Når utvalgsarbeidet kom i gang, så opplevde vi at de la opp til både anonyme vitneavhør og tipstelefon. Og jeg må si at jeg har opplevd det som spesielt tøft at utvalget har oppfordret til sladder og til å gjøre rede for konflikter om stort og smått. Og jeg må si at jeg har opplevd mye av dette som uverdige [...] Hadde utvalgets rapport vært en dom, og ikke en rapport, så hadde jeg faktisk gått inn for å anke den, sånn som den nå ligger³²⁶.

LO-lederen avsluttet sin avskjedstale med å *rose* fagforeningens arbeid ved å påpeke alt det de hadde oppnådd i tiden hun ledet LO; ”I nærmere seks år nå så har jeg hatt det privilegium å lede LO. [...] Vi har oppnådd flotte resultater i løpet av den tiden. [...] For vi har faktisk bygget broer mellom offentlig og privat sektor. Vi slo tilbake angrepene på arbeidsmiljøloven og på sykelønnen, og vi kjemper hele tiden mot privatisering av offentlig sektor”³²⁷. Tabellen under (tabell 9.1) viser en oversikt over de ulike retoriske forsvarsstrategiene Valla benyttet i forbindelse med LO-dramaet.

³²⁵ Gerd-Liv Valla, pressekonferanse, 09.03.07

³²⁶ Gerd-Liv Valla, pressekonferanse, 09.03.07

³²⁷ Gerd-Liv Valla, pressekonferanse, 09.03.07

Tabell 9.1: Gerd-Liv Vallas retoriske forsvar i LO-dramaet

Forsvarsstrategier	Valla i LO-dramaet
Å angripe anklager	X
Å avvise skyld	X
Å bortforklare	X
Å rettferdiggjøre	-
Å innynde seg	X
Å godtgjøre	X
Å gi en uforbeholden unnskyldning	X

X = LO-lederen benyttet en eller flere forsvarsstrategier innenfor denne kategorien.

- = LO-lederen benyttet ingen av forsvarsstrategiene innenfor denne kategorien.

Hvordan valgte Valla å svare på kritikken? Tabellen over viser at hun benyttet både svært offensive forsvarsstrategier som *angrep på anklager* og *benektelse* (å avvise skyld), og mer imøtekommende forsvarsstrategier som *korrigerende handling* (å godtgjøre) og en *forbeholden unnskyldning*. Valla startet ut med å benekte at hun hadde mobbet og trakassert Yssen. Hun gikk også til angrep på Yssen for ikke å ha gjort en god nok jobb som internasjonal sekretær. Deretter gave Valla en forbeholden unnskyldning hvor hun beklaget dersom Yssen følte seg dårlig behandlet. Hun tilbød også korrigerende handling i form av å endre sin lederstil. Beklagelsen minnet imidlertid ikke om et symbolsk selvmord, slik Bruke beskriver en uforbeholden unnskyldning. Det bør imidlertid påpekes at LO-lederens apologia hadde et klart tyngdepunkt på den offensive delen av skalaen. Hennes unnskyldning var av en mer taktisk art.

I teorien kan man si at alle forsvarsstrategier er tilgjengelige for alle (Benoit 1997a), men i virkeligheten er strategiene begrenset av mediernes fremstilling og vinkling av saken. Når mediene løper i flokk former de opinionen. Det er LO-dramaet et talende eksempel på. Den massive dekningen var svært ensidig i den forstand at den ene sidens synspunkter ble omtalt og støttet i mye større grad enn den andre (Jenssen og Aalberg 2007: 259). Yssen hadde dessuten flere støttespillere som uttalte seg på hennes vegne, og ble i liten grad stilt til veggs med tøffe og kritiske spørsmål. Mediefremstillingen og den manglende resonansen i publikum gjorde det umulig for Valla å opprettholde sin benektelse og angrep på anklager (Yssen). LO-lederen følte seg tvunget til å gi en unnskyldning og tilby korrigerende handling. Når heller ikke disse forsvarsstrategiene møtte publikums forventninger og roet mediedekningen, gjenopptok Valla sin opprinnelige apologia med benektelse og angrep på anklager (Fougner-

utvalget). Det var imidlertid for sent til å redde lederstillingen i LO, og det kan også diskuteres om Vallas vekslning mellom svært offensive og mer imøtekommende apologia, kan ha bidratt til å svekke hennes overordnede apologia.

9.2 Vallas refleksjoner i ettertid

I etterkant av LO-dramaet intervjuet jeg Valla angående hennes refleksjoner knyttet til saken og egne forsvarsstrategier. Her har jeg lagt vekt på og strukturert i forhold til tre temaer; Mediedrevet i LO-dramaet, Vallas retoriske forsvar og betydningen av kjønn.

9.2.1 Mediedrevet i LO-dramaet

En aktør som var villig til å nyansere bildet av Valla i LO-dramaet var tidligere statssekretær Torolv Groseth. Groseth var statssekretær i Justisdepartementet da Valla var justisminister i 1997. Da saken mot LO-lederen raste i mediene ti år senere jobbet Groseth i Kabul, men stilte likevel opp til et lengre intervju i Dagbladet, hvor han fortalte at Valla hadde vært en meget god sjef. Det kom imidlertid ikke noe på trykk i Dagbladet i løpet av LO-dramaet;

Jeg var veldig glad for at [Torolv] Groseth gikk ut slik han gjorde, og sa at han hadde latt seg intervju og det kom ikke noe på trykk i Dagbladet. Det syntes jeg var veldig bra at han gjorde. Folk som var vant til å være i media har blitt oppringt, både av Dagbladet og VG, og sagt veldig mye positivt om meg, men det kom ikke en setning på trykk³²⁸.

Adresseavisen trykket senere et lengre intervju med Groseth, som også kom på trykk i Bergens Tidende 24. januar. Noen av Groseths uttalelser ble formidlet i en nyhetsmelding fra NTB, og senere i en liten notis i VG (Allern 2009: 63). Først 29. april, over en måned etter Vallas avgang, valgte Dagbladet å trykke deler av intervjuet med Groseth³²⁹. Ifølge Valla handlet utelukkelsen av hennes støttespillere om å opprettholde konflikten i mediedekningen. Det var det som gjorde saken interessant; ”Her var det om å gjøre å holde konfliktpotensialet og trykket [oppe], og selvfølgelig få meg, om ikke under torva, så i hvert fall oppe på”³³⁰. Under LO-dramaet opplevde hun både at personer som ønsket å støtte henne ikke fikk komme til orde, og at enkelte aktører lot være å uttale seg, i frykt for selv å bli skandalisert; ”Så du har to dimensjoner. Den ene er at de som faktisk ville si noe, ikke fikk komme til orde mens

³²⁸ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

³²⁹ Nyhetsartikkel: ”- Vondt å se at de har blitt fiender. Var kollega med Yssen og Valla”, Dagbladet, 29.04.07

³³⁰ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

det stod på. Men så tror jeg [også] kanskje du får de der som ikke vil bli dratt med i dragsuget, litt sånn snu kappen etter vinden atferd”³³¹.

Den 29. januar 2007 opprettet LO en granskningskomite, ledet av Jan Fougner, for å gjennomgå personalsaken mellom Valla og Yssen. Valla opplevde det som at organisasjonen satte sin egen leder under administrasjonen. I forskningsintervjuet utdypet hun sin kritikk av Fougner-utvalget; ”Det som blir gjort her var å lage en liksom-domstol, med anonym tipstelefon, hemmelige avhør, og ikke kontradiksjonsprinsipp. Og jeg satt der, det var i 2007, og i 1997 var jeg justisminister på det tidspunktet. Jeg satt og tenkte: Går det an i Norge? At man kjører en sånn prosess uten den rettssikkerheten som jeg selv, ti år tidligere, hadde stått veldig på barrikadene [for]”³³².

Fougner-rapporten resulterte i at Valla valgte å trekke seg som LO-leder. Medietrykket hadde blitt så hardt og omkostningene så store, at det opplevdes som den eneste løsningen; ”Jeg var så fed-up at akkurat der og da, så følte jeg det nok som en lettelse. [...] Jeg snakket med viktige folk, både i partiet og ikke minst i fagbevegelsen, som sa at det må du ikke gjøre, men da var jeg ikke til å stoppe. Nei, dette orker jeg ikke lenger. Så når [Fougner-rapporten] kom om morgenen, så var det bare: Det var det”³³³. Selv om Valla måtte gå av, lot hun seg ikke knekke av LO-dramaet. I forskningsintervjuet oppsummerte hun hvordan man kan overleve en skandale eller et mediedrev; ”For det første må man la være å lese hver eneste setning som står i media, ellers blir du bare helt skrudd. For det andre, så betyr den støtten man har veldig mye. Men det [tredje og] aller viktigste er at du vet hva du selv har gjort. [...] Det er det som til syvende og sist berger en igjennom noe sånt”³³⁴.

9.2.2 *De retoriske forsvarsstrategiene*

”Arbeiderpartiet er ingen søndagsskole”, sa den tidligere partisekretæren Haakon Lie. De samme ordene kunne blitt brukt om LO. Ingen kommer seg til toppen av arbeiderbevegelsen, være seg kvinne eller mann, uten å fremstå som en fighter, være tøff og bite fra seg. Dette preget også hvordan Valla svarte på kritikken i forbindelse med LO-dramaet. Hun følte at det

³³¹ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

³³² Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

³³³ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

³³⁴ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

var helt urimelig av Yssen å gå ut slik hun gjorde, når Valla hadde forsøkt å finne en alternativ løsning for henne slik at hun kunne ”gå ut av LO med hevet hode”³³⁵.

Krigheren i meg våknet med en gang. Det å få dette her, det føltes så utrolig urimelig og så lite sannferdig at krigheren i meg tenkte: Oj, dette må jeg ut og rette på. Det var det ene, følelsen av å bli stukket kniv i. Det andre var at jeg tenkte at dette kan ikke bli stående [...] Det er så viktig for oss i LO, akkurat det der med graviditet og med likestilling, så det kan ikke bli stående³³⁶.

I etterkant av LO-dramaet angret imidlertid Valla på at hun hadde kalt inn til den første pressebriefen. Hun burde heller ha krevd at saken ble prøvd i retten;

Det jeg er sikker på nå i ettertid, det er at det var feil å ha den pressekonferansen. Da skulle vi bare ha sagt at vi har konstatert utspillet. Vi har fått brevet. Hvis det er noe i disse beskyldningene, da må Yssen gå til rettsak. Det var det jeg skulle ha sagt. Ikke noe mer enn det. Jeg var veldig lite ydmyk. Jeg ser det, når jeg ser på bilder etterpå. Det er klart, jeg var ganske sint. Jeg var forbannet³³⁷.

Vallas kommentarer fra forskningsintervjuet er interessant å se i sammenheng med hennes refleksjoner rundt LO-dramaet i biografien *Gi meg de brennende hjerter*. Her virker det først som hun bare angret på en ting; ”Det hender jeg får spørsmål om det er ting jeg angret på, for eksempel fra den radikale tiden i KUL på universitetet. Da er svaret nei. Men er det en beslutning jeg angret på, så er det tilsettingen av Ingunn Yssen” (Valla 2012: 363). Under avsnittet med overskriften ”Angrer jeg intet?” kommer Valla allikevel inn på at hun angret på mye av det som skjedde etter at Yssen publiserte sitt oppsigelsesbrev. I biografien stiller den tidligere LO-lederen seg likevel tvilende til om hun og LO kunne ha håndtert saken på en annen måte;

Det var feil å holde pressebriefen. Det var feil å lekke notatet som var sendt til Ingunn Yssens advokat til mediene. Det var feil i det hele tatt å gå inn i en offentlig debatt om Yssen og hennes påstander. Påstandene var imidlertid så urimelige og rammende at om de ble stående uimotsagt, mente jeg og mine arbeidere at det ville bli ødeleggende. Igjen dette ”damned if you do, damned if you don’t” (Valla 2012: 390).

I den første pressebriefen benyttet Valla også en pusekatt-metafor. I forskningsintervjuet la hun vekt på at skal man til toppen i en organisasjon eller i politikken, så kan man ikke være en pusekatt. Likevel så Valla at i LO-dramaet ble pusekatt-metaforen brukt mot henne;

Det var ekstremt spennende å ta meg, som de tidligere hadde kåret til Norges mektigste, regjeringens sterkeste kort. [...] Ja, også var det helt sikkert mange som var, ikke media, men ellers, som var forbannet fordi jeg hadde kjørt beinhardt i sykelønnsaken, mot Odfjell, regjeringens bilene. Så jeg var ikke en pusekatt³³⁸.

³³⁵ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

³³⁶ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

³³⁷ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

³³⁸ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

Dagen etter den første pressebriefen sendte Valla et brev til LO-sekretariatet hvor hun redegjorde for hva hun mente hadde skjedd i konflikten mellom henne og Yssen. LO-lederen ønsket ikke en personalsak i mediene, men følte seg likevel tvunget til å svare Yssen på samme arena som hun kom med sin kritikk, nemlig i det offentlige rom;

Jeg vet nesten ikke hvordan jeg skulle orientert sekretariatet [på en annen måte] om hele saksinnholdet som stod i notatet. Da tror jeg nok at vi hadde vært redde for at setninger eller et ord kunne misforstås. [...] Det var for så vidt en veldig rolig, saklig advokat som sa: Hun har valgt det offentlige rommet. Dere må ha anledning til å svare. Det er ikke dere som har valgt arena³³⁹.

Valla påpekte at forsvarsnotatet ikke ene og alene var produsert for å angripe Yssen, men at det måtte ses i sammenheng med en sak internt i LO som hadde gått over lengre tid; ”Det er veldig viktig å vite bakgrunnen. [Forsvarsnotatet] var blitt sendt til advokaten hennes i desember. [...] Det ble sendt i desember som et svar på dulgte anklager om at hun [Yssen] hadde fått dårlig behandling. [...] Når det da dukket opp igjen, som det gjorde den 11. [januar 2007], da tenkte vi at vi må få orientert sekretariatet om hva som egentlig har skjedd her³⁴⁰. Det stod, ifølge Valla, ikke noe feil i brevet til sekretariatet, men hun var mer i tvil om det var riktig å offentliggjøre brevet slik de gjorde; ”Det som stod i det notatet var riktig, men å lekke det, [det] var ikke riktig³⁴¹.

Sent torsdag kveld 18. januar bestemte LO-lederen seg for å kommentere LO-dramaet gjennom en skriftlig redegjørelse til Dagsavisen, som de trykket fredag 19. januar. Her benyttet Valla for første gang ordet unnskyld, men det minnet ikke om en uforbeholden unnskyldning. I boken *Unnskyld! Legge seg flat eller stå oppreist* konkluderer Jon Risdal med at dette var et eksempel på en ”non-apology apology”, det vil si en beklagelse som ikke kommer som et resultat av ekte anger, men fordi noen krever en unnskyldning (Risdal 2011: 80-82). En ”non-apology apology” vil si at man unnskylder seg uten å akseptere skyld og ansvar;

Om du kategorisk skal be om unnskyldning, må du si at det var *jeg som gjorde det*. Det var min skyld. Valla tar ikke på seg skylden, men legger den over på Yssen – persillekvasten som ikke taklet Vallas krevende lederstil. [...] Jeg tipper at eksemplet brukes på mange arbeidsplasser og hjemme som en veldig dårlig unnskyldning. Men dette er jo alvor. Kunne en god unnskyldning spart Norges mektigste kvinne for fallet? (Risdal 2011: 82).

³³⁹ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

³⁴⁰ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

³⁴¹ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

LO-lederen følte seg presset både internt i LO, av media og av publikum, til å gi en unnskyldning, men hun anerkjente ikke at hun hadde gjort noe galt. Hun ga ikke uttrykk for anger eller fremstod som sårbar (Schneider 2000). Hun virket mer opptatt av å gjenvinne kontroll og legge saken død. I forskningsintervjuet la Valla vekt på at hun aldri forsøkte å be om unnskyldning, og at det derfor var feil å plassere hennes uttalelse innenfor ” non-apology apology”-kategorien. Hun mente det ble feil å be om unnskyldning for noe hun ikke hadde gjort; ”Jeg hadde den pressekonferansen, dels å etterkomme et press internt, dels fordi jeg mente det var helt greit å si det. [...] Da blir det litt ordbingo. Da henger man seg opp i akkurat det ordet, i stedet for å se på hele situasjonen og intensjonen, og hva som egentlig ble kommunisert. Jeg kunne ikke be om unnskyldning for noe jeg ikke hadde gjort”³⁴².

Hearits etiske tilnærming til apologia er beregnet for å vurdere kommunikasjonen i etterkant av en angivelig offensiv handling (Hearit 2006: 1-2, 61). Klarte Valla å oppnå et etisk ideal? Svaret er nei. LO-lederen ønsket aldri å oppnå forsoning, som er det ultimale målet ved etisk apologia, ettersom hun ikke så på seg selv som skyldig eller ansvarlig for skandalen. Valla hevdet fra starten av at hun ikke hadde gjort noe galt og at Yssens påstander ikke hadde rot i virkeligheten. VGs framstilling av saken var derimot en helt annen, og avisen hadde et stort gjennomslag hos publikum. Dette kom ikke minst av at VGs framstilling ble repetert av andre ledende medier.

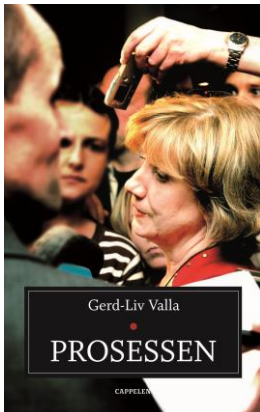
Etter sin avgang skrev Valla boken *Proessen*³⁴³ om hvordan hun opplevde LO-dramaet (Valla 2007). Boken var utformet som en dagbok som fulgte LO-dramaet dag for dag. LO-dramaet fikk også en sentral plass i den tidlige LO-lederens memoarer (Valla 2012). Noe av grunnen til at Valla fortsatte å skrive bøker og delta i dokumentarprogrammer om LO-dramaet, var at det var vanskelig for henne å legge saken bak seg. Det var særlig to aspekter som bidro til at hun fortsatte å uttale seg om saken;

Det ene er at folk ikke glemmer. [...] Jeg var i et selskap her i sommer, og jeg tror det var fire stykker, fire forskjellige som kom bort og hadde en kommentar, rundt denne saken. Da tenkte jeg: Når glemmer folk denne saken? [...] Det andre er at jeg føler fortsatt at dette er veldig urettferdig³⁴⁴.

³⁴² Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

³⁴³ Tittelen på boken spiller på Franz Kafkas *Der Prozess*, som handler om en mann som blir vekket av politiet en morgen og arrestert uten å få vite siktelsen (Kafka 1992).

³⁴⁴ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

Bok: "Prosessen"
Gerd-Liv Valla (2007)

Hun var klar over at hun gikk imot rådene fra mange gode kommunikasjonseksperter, nemlig å la saken ligge. Valla forstod at dette kunne være gode råd, men spesielt på grunn av Fougner-utvalget, syntes hun det var vanskelig å følge disse rådene; "Jeg får selvfølgelig råd fra folk om at nå må du bare legge det der bak deg. Putt de der dokumentene i en sekk, knyt igjen og bli ferdig med det. Det tror jeg nok både Wanja [Lundby-Wedin] og jeg vil si er vanskelig"³⁴⁵.

9.2.3 Betydningen av kjønn

Gerd-Liv Valla avbildet på kartellkonferansen i Gol i forbindelse med kåringen av Norges mektigste.
Foto: Espen Rasmussen, VG Helg, 16.12.06

Valla var den første kvinnen og akademikerens til å lede landets største arbeidstakerorganisasjon³⁴⁶. Hennes tøffe forhandlingsstil og store gjennomslagskraft skaffet henne ikke bare mektige venner og tilhengere, men også motstandere og kritikere som

mente hun hadde et for sterkt grep om den rødgrønne regjeringen. Blant regjeringspartiene vokste frustrasjonen over Valla (Hornnes 2008: 7, Tranøy 2007: 43-53, Valla 2007: 78). I desember 2006 ble Valla kåret av VG til Norges mektigste person, selv over statsminister Jens Stoltenberg. Hun reagerte imidlertid på hvordan VG valgte å dekke denne saken;

[VG] var med på kartellkonferansen oppe på Gol, og skulle fotografere. Jeg husker jeg reagerte litt på det, fordi de skulle på liv og død ha meg til å stå fremst, med en masse mannfolk bak. [...] Tjue eller tretti mannfolk, faglige tillitsvalgte, noen forbundsledere, de skulle danne en kulisser for meg. Jeg tenkte: Dette er ikke bra, fordi de mannfolkene, det er ikke sikkert de syns det er så allright å stå der og være sånn bakgrunnsbilde for meg³⁴⁷.

Avisene fyltes også med karikaturer av LO-lederen og statsministeren. I forskningsintervjuet reflekterte Valla over hvordan forholdet dem imellom ble karakterisert;

Tenk på alle de karikaturtegnene. Avisene var fulle av karikaturtegninger med Jens som hang ved puppen min, [en] hvor jeg stod med sånn skru-opp, trekk-opp-greie i ryggen hans, og en [hvor] han var en puddel. Å bli satt bak et kvinnfolk, som attpåil ikke var

³⁴⁵ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

³⁴⁶ Ved kongressen 2013 fikk norsk LO sin andre kvinnelige leder: Gerd Kristiansen

³⁴⁷ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

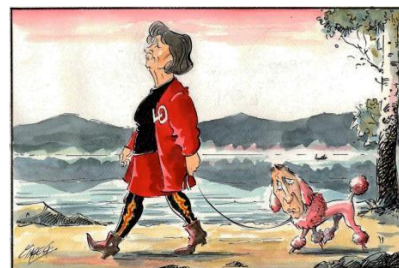
statsminister. Jeg tror at sånn også kan gjøre det der med kvinner og makt vanskeligere å akseptere, og gi grobunn for mer angrep³⁴⁸.

Karikatur: Gerd-Liv Valla gir bryst til Jens Stoltenberg, Roar Hagen, VG, 30.08.01

Karikatur: Gerd-Liv Valla "trekker opp" Jens Stoltenberg, Roar Hagen, VG, 20.10.05

Karikatur: Gerd-Liv Valla går tur med puddelen Jens Stoltenberg rundt Sognsvann, Inge Grødum, Aftenposten, 15.09.04

VG fremstilte Valla på en helt annen måte under hennes avskjedstale 9. mars 2007. Ut fra avisens dramaturgi hadde Valla gått fra å være Norges mektigste til å gå gråtkvalt ut av Folkets hus; "Det tror jeg ikke var tilfeldig, fordi de måtte se at det ikke var sant. Hvorfor skriver de det? Hvorfor i all verden har de behov for å skrive at jeg gikk gråtende ut? Det gjorde jeg aldeles ikke"³⁴⁹. På spørsmål om hun så noen paralleller mellom LO-dramaet som rammet henne og AMF-affæren som rammet Lundby-Wedin, svarte Valla; "Da klarer ikke jeg å la være å tenke på at vi er kvinner. Wanja [Lundby-Wedin] og jeg er de første kvinnelige LO-lederne, i hvert fall i Norden, og i Norden er LO veldig sterkt. [...] Ting ble blåst så utrolig stort opp, og det tror jeg har med to ting å gjøre: Kvinner og makt"³⁵⁰.

9.3 Avslutning

Skandalen som rystet LO vinteren 2007 hadde sitt utgangspunkt i en intern personalkonflikt, fulgt av Ingunn Yssens oppsigelse fra stillingen som leder for Internasjonal avdeling. Etter VGs dramatiske oppslag om at LO-leder Gerd-Liv Valla hadde mobbet Yssen ble saken forvandlet til en politisk skandale, fulgt opp av alle riksmidier. Dette mediedrevet fikk som nevnt et omfang som minnet om omfattende krigshendelser og naturkatastrofer. Framstillingen var sterkt personorientert og vakte voldsom oppsikt. Konflikten ble fra dag én

³⁴⁸ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

³⁴⁹ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

³⁵⁰ Gerd-Liv Valla, forskningsintervju, 14.10.11

vinklet og definert som en mobbesak i Norges største arbeidstakerorganisasjon, med et kritisk fokus på Vallas person og lederegenskaper (Allern 2009).

Ettersom LO og Valla hadde engasjert seg aktivt mot mobbing i arbeidslivet, kunne saken framstilles som et grovt brudd mellom liv og lære. Yssen ble i mediernes framstilling gitt rollen som et offer for en autoritær leder. Uavhengig av hva som måtte ha skjedd innad i LO, og av Gerd-Liv Vallas person og lederstil, var dette en type fortelling mange mente å kunne kjenne seg igjen i. At Ingunn Yssen med sin lange politiske erfaring fra ulike topposisjoner ikke var en novise i maktkamp, var knapt nok et tema i den offentlige debatten. Det ble også raskt klart at skandalen vekket til live motsetninger og maktkamp mellom ulike fløyer i LO og Ap. Vallas kritikk av den rød-grønne regjeringen i striden om sykelønnsordningen hadde også vakt irritasjon, spesielt i Arbeiderpartiets ledelse.

Vallas valg av apologia må vurderes mot denne bakgrunnen og konteksten. LO-lederen benyttet som vi har sett i hovedsak svært offensive, for ikke å si aggressive forsvarsstrategier, etter hvert supplert av en noe mer imøtekommende holdning og tilbud om korrigerende handling. Forsvarets tyngdepunkt lå imidlertid på avvisning av anklagene. I offentligheten og opinionen ble de første svarene fra Valla og LO på Yssens oppsigelse oppfattet som et aggressivt motangrep på anklager, noe som mange tolket som en bekreftelse på LO-lederens harde lederstil. I ettertid oppsummerer også Valla selv, slik forskningsintervjuet bekrefter, sine utspill og svar på denne første pressekonferansen som feilslått. En mer ydmyk og lyttende holdning ville utvilsomt hatt en annen innvirkning på den offentlige debatten.

Hennes klart *forbeholdne* unnskyldning brøt med Hearits idealetiske apologia. Problemet med denne prinsipielt imøtekommende forsvarsretorikken er imidlertid at den bygger på en kriseforståelse der den anklagede nærmest prinsipielt har seg selv å skylde for mangelen på tillit. I en politisk maktkamp, der interessene kan være ulike, vil det imidlertid være kamp om virkelighetsforståelsen – og ofte om hva som er faktiske grunnlaget for konflikten. I en slik situasjon kan det rådet om ”å gjøre en puddel” for enhver pris, uavhengig både av det faktiske grunnlaget for konflikten og hva en selv oppriktig mener, i lengden heller undergrave ens politiske omdømme fordi det kan oppfattes som et kortsiktig, manipulerende og taktisk trekk.

Synet på LO-dramaet – og forsvarsstrategiene Valla brukte – påvirkes derfor i praksis av hvordan en analyserer og forstår konflikten og dens tolkningsrammer (Bjerke 2009: 180-181). Var det først og fremst en personalkonflikt mellom en LO-leder og hennes underordnede? Eller var den i tillegg også en politisk motivert topartsstrid, der Valla og Yssen måtte vurderes som mer likestilte, og der også mediedrevet og Fougner-utvalgets arbeid må forstås i lys av en mer politisk kontekst? Dette vil jeg komme tilbake til og diskutere i sammenfatningen av de åtte analysekapitlene.

10 Lundby-Wedin og AMF-affæren

I AMF-affæren i 2009 ble den svenske LO-lederen Wanja Lundby-Wedin, som medlem av styret i AMF Pension, kritisert for å dele ut store bonuser og pensjoner til selskapets direktører. AMF Pension er et pensjonsselskap eid av arbeidsgiverorganisasjonen Svensk Näringsliv og LO i felleskap som forvalter tjenstepensjoner. Lundby-Wedin satt i selskapets styre primært i form av å være LO-leder. Anklagene rettet mot henne i AMF-affæren faller innenfor skandalekategorien *økonomiskandale*. Den er også regnet som en rent politisk overtredelse da Lundby-Wedin ikke ble anklaget for å berike seg selv, men for å sitte i et styre som aksepterte lukrative pensjonsavtaler for selskapets direktører.

Lundby-Wedin var ikke den eneste som satt i selskapets styre, men for henne kunne saken framstilles som en konflikt mellom liv og lære, ettersom hun selv hadde gått hardt ut mot resultatbaserte bonusavtaler og høye pensjonsavtaler. I dette analysekapitlet vil jeg analysere LO-lederens retoriske forsvarsstrategier i forbindelse med AMF-affæren. Videre følger Lundby-Wedin refleksjoner knyttet til AMF-affæren og eget retorisk forsvar, strukturert etter tre temaer; mediedrevet, hennes eget retoriske forsvar, samt betydningen av kjønn og klasse i AMF-affæren.

10.1 Lundby-Wedins forsvarsstrategier

Lundby-Wedin har bakgrunn som hjelpepleier ved Danderyds sykehus, hvor hun fikk sitt første verv i fagbevegelsen som hovedtillitsvalgt i 1972. Hun arbeidet seg opp innen fagbevegelsen, først som ansatt i Stockholmsavdelingen for det svenske Kommunalarbetareförbundet, og deretter det sentrale forbundskontoret. I 1994 startet hun å arbeide for Landsorganisationen i Sverige (LO), og i 2000 ble hun, som den første kvinnen, valgt til LO-leder. I 2007 ble hun i tillegg valgt til president for Den europeiske faglige samorganisasjonen. Hun nøt stor anerkjennelse og fikk lite kritikk som LO-leder fram til den såkalte AMF-affæren ble kjent i mars 2009.

AMF-affæren startet 14. mars 2009 med at avisen Dagens Industri kunne melde at AMF hadde delt ut til sammen 17 millioner kroner i bonuser til sine direktører i 2008. Dette til tross for at selskapet gikk med underskudd og pensjonene til 350 000 medlemmer hadde blitt satt

ned³⁵¹. Noen dager senere kom det også fram at tidligere direktør Christer Elmehagen og visedirektør Ingvar Skeberg hadde flyttet sin pensjonskapital, slik at de ikke skulle bli rammet av denne beslutningen. 17. mars fikk Skeberg sparken som en følge av sin pensjonsforflytning. Elmehagen visste også om det kommende kuttet i pensjonen, og ved å flytte pensjonskapitalen sparte han oppimot 2,4 millioner kroner³⁵². Lundby-Wedin hadde dessuten, som medlem av AMF-styret, godkjent Elmehagens pensjonsavtale til en verdi av 62 millioner kroner.

22. mars kunne Expressen melde at LO-distriktene var splittet angående pensjonsskandalen innen AMF. LO-distriktet i Vest-Sverige oppfordret sine medlemmer til å melde seg ut av pensjonsselskapet AMF, men ingen av LO-distriktene ønsket å kritisere LO-lederen³⁵³. En av de første lengre uttalelsene fra Lundby-Wedin i forbindelse med AMF-affæren kom 23. mars 2009, via et webkamera på LOs nettsider³⁵⁴. Dette var et opptak på fem minutter hvor hun snakket direkte til kamera. Her benyttet hun en *syndebukk-strategi* ved å anklage Christer Elmehagen for å være både ”omoralisk” og ”oetisk”³⁵⁵. Elmehagen var tidligere kjent som en meget god administrerende direktør og hadde jobbet i AMF Pension i over ti år. Lundby-Wedin kjente seg sveket og var svært opprørt over de opplysningene som hadde kommet fram om Elmehagens pensjonsforflytning;

Det började för knappt en vecka sen, med rykten om att han [Christer Elmehagen] skulle ha flyttat delar av sitt eget pensionskapital från den traditionella försäkringen till en fondförsäkring, och att han skulle ha gjort det innan det så kallade återtaget gjordes för vanliga pensionssparare. Det bekräftade han sedan var sant. Jag blev jätteupprörd, jag kände mig, jag kände mig bara sviken [...] Det är så omoraliskt och så oetiskt³⁵⁶.

Det kunne virke som et smart trekk av LO-lederen å kommunisere via et medium der hun selv hadde full kontroll over form og innhold. Bruken av web-TV gjorde Lundby-Wedin selv i stand til å styre formidlingen av sitt budskap, uten å være underlagt journalistenes eller programledernes premisser.

³⁵¹ Nyhetsartikkel: ”Uselt år gav chefsbonus”, Dagens Industri, 14.03.09

³⁵² Nyhetsartikkel: ”Förre vd flyttade 30 miljoner”, Aftonbladet, 17.03.09

URL: <http://www.aftonbladet.se/ekonomi/article4670828.ab>

³⁵³ Nyhetsartikkel: ”Pressas av skandalen - Arga LO-medlemmar: "Nu flyttar vi pengarna"”, Expressen, 22.03.09

³⁵⁴ Wanja Lundby-Wedin, web-TV, LO.se, 23.03.09

³⁵⁵ Wanja Lundby-Wedin, web-TV, LO.se, 23.03.09

³⁵⁶ Wanja Lundby-Wedin, web-TV, LO.se, 23.03.09

10.1.1 Studio Ett og LO-tidningen

Samme dag stilte LO-lederen til intervju i *Studio Ett* i Sveriges Radio, hvor hun *benektet* sitt kjennskap til den store summen penger Elmehagen hadde fått i pensjon. Hun følte seg ”grundlurad”³⁵⁷. Det var aldri i hennes tanker å gi Ingvar Skeberg og Christer Elmehagen pensjoner til en verdi av 60 millioner svenske kroner;

Jag vet att vi gjorde om hans pensionsavtal till ett förmåns-, till en annan typ av avtal, som är det som är gängse i branschen i dag. Vi har inte fattat beslut om att han skulle ha pensionsutbetalningar i den storleksordningen som vi nu ser. Jag känner inte igen mig, jag känner mig lurad. De beslut jag har varit med och tagit, kan jag på inget sätt ha tolkat som att vi skulle betala ut så mycket pengar, och därför är det viktig att vi nu får en ordentlig utredning av det³⁵⁸.

25. mars kunne Lundby-Wedin vise til to nye dokumenter i saken som hun ikke tidligere hadde sett eller visste om. Dette var pensjonsavtaler signert av Elmehagen og leder for Svensk Näringsliv, Göran Tunhammar, noe som bidro til å forklare de høye pensjonsutbetalingene til Elmehagen³⁵⁹. Samme dag benyttet Lundby-Wedin igjen muligheten til å snakke direkte til LOs medlemmer via webkamera på organisasjonens nettsider. Her la hun vekt på det oppdraget hun hadde fått og det ansvaret hun følte overfor medlemmene³⁶⁰; ”Jag har fått ett uppdrag och jag tänker fullföra det, så länge som de som har gett mig uppdraget, alltså medlemmarna, vill att jag ska ha det. Det är ett ansvar jag har. Men jag ska naturligtvis lära någonting av det som har hänt nu”³⁶¹. Lundby-Wedin krevde i tillegg en utredning av to uavhengige revisorer for å undersøke hvorfor Elmehagens pensjon kunne bli så stor. Hun ville ikke trekke seg før LOs medlemmer ba henne om å gå; ”Det vore fegt att avgå för min egen skull”, uttalte hun til fagforeningsavisen *LO-tidningen*³⁶².

10.1.2 Pressekonferansen, SVT Rapport og TV 4 Nyheterna

26. mars uttalte Elmehagen seg om AMF-affæren. Han kunne godt tilbakebetale 2,6 millioner kroner som han hadde tjent på pensjonsforflytningen, ettersom han hadde fått så sterk kritikk for nettopp dette. Han forstod ikke hva Lundby-Wedin mente med å si at hun var blitt lurt. Hun var i så fall ikke blitt lurt av ham, hevdet Elmehagen³⁶³. 27. mars kunne man lese følgende overskrift i *Expressen*; ””Packa och dra, Wanja”

³⁵⁷ Wanja Lundby-Wedin i *Studio Ett*, SR, 23.03.09

³⁵⁸ Wanja Lundby-Wedin i *Studio Ett*, SR, 23.03.09

³⁵⁹ Nyhetsartikkel: ”Okända document ger LO-basen stöd”, *Dagens Industri*, 25.03.09

³⁶⁰ Wanja Lundby-Wedin, web-TV, LO.se, 25.03.09

³⁶¹ Wanja Lundby-Wedin, web-TV, LO.se, 25.03.09

³⁶² Nyhetsartikkel: ”Det vore fegt att avgå”, *LO-tidningen*, 27.03.09

³⁶³ Nyhetsartikkel: ”Elmehagen vill betala tillbaka”, *Svenska Dagbladet*, 26.03.09

– Allt fler fackliga ledare vill att LO-basen ska avgå³⁶⁴, men ved grundigere gjennomlesning viste det seg at det kun var noen få aktører innenfor fagbevegelsen som krevde LO-lederens avgang. Fortsatt hadde Lundby-Wedin stor støtte innad i LO. I kronikken *Drevet kräver huvud på fat* i Aftonbladet³⁶⁵ argumenterte Ester Pollack for at de fleste mediedrev krever et bytte, og at kvinnelige politikere og ledere som feiler, ofte blir fritt vilt;

Alla tecken tyder dock på att syndabocken speciellt blir en: Wanja Lundby-Wedin. Hon företräder facket, hon avkrävs särskilt hög moral. Mot henne riktas all indignation. Vi har sett det förr: kvinnor i maktposition som begår ett fel blir fort till villebråd. Som brukligt är när mediedreven går krävs soningsoffer, ett huvud på ett fat³⁶⁶.

Samme dag kalte AMF inn til styremøte for å legge fram deler av utredningen som nå var ferdig. Her meldte Lundby-Wedin at både LO og Svensk Næringsliv var enige om at det skulle kreves tilbake 20 millioner kroner fra Christer Elmehagen³⁶⁷. Den foreløpige utredningen av AMF-affæren styrket Lundby-Wedins versjon av saken. Den viste at styret ikke hadde fått fullstendig og korrekt informasjon i vurderingen av Elmehagens pensjonsavtale. Lundby-Wedin holdt fast ved at hun og de andre i styret følte seg ”vilseledd och förd bakom ljuset”³⁶⁸. Videre benyttet hun *selvhevdelse* ved å framstille seg selv i et godt lys. Hun hadde en lang karriere i LO, og hun tenkte alltid på det som var best for medlemmene;

Jag har varit fackligt aktiv sedan 1972 när jag blev kontaktombud på Danderyds sjukhus, och jag har i vart fall aldrig, jag har aldrig haft något, ingenting annat än medlemmarnas bästa framför ögonen. Jag blev inte fackligt aktiv för att jag ville någonting som handlade om förbättringar för mig själv, utan för att jag ville jobba för den grupp jag tillhörde när jag var undersköterska³⁶⁹.

Til tross for en sen pressekonferanse, stilte Lundby-Wedin til to svært tidlige intervjuer dagen derpå; 30. mars kl 06:45 i SVT Rapport og kl 07:40 i TV 4 Nyheterna. Her benyttet Lundby-Wedin forsvarsstrategien *uunnghåelighet* ved å legge vekt på at AMF-styret manglet viktig informasjon da de skrev under på Elmehagens pensjonsavtale. Hun mente styret hadde stilt spørsmål og fått gode forklaringer på den store pensjonssummen, men at de kunne ikke noe for at de hadde blitt feilformert og ført bak lyset;

³⁶⁴ Nyhetsartikkel: ”Packa och dra, Wanja” - Allt fler fackliga ledare vill att LO-basen ska avgå”, Expressen, 27.03.09

³⁶⁵ Kommentarartikkel: ”Drevet kräver huvud på fat”, Aftonbladet, 29.03.09

³⁶⁶ Kommentarartikkel: ”Drevet kräver huvud på fat”, Aftonbladet, 29.03.09

³⁶⁷ Wanja Lundby-Wedin, pressekonferanse, 29.03.09

³⁶⁸ Wanja Lundby-Wedin, pressekonferanse, 29.03.09

³⁶⁹ Wanja Lundby-Wedin, pressekonferanse, 29.03.09

Ja, alltså vi upplevde, det kändes i styrelsen, här har vi bibringats en uppfattning av att de pensionsutbetalningarna som gjordes på senare år, var både en del utav hans nya avtal och hans gamla anställningsavtal. Vi hade inte, ingen av oss kunde i vår vildaste fantasi tro att det här kunde vara en effekt av ett avtal vi själv hade tecknat [...]Här har det någonstans blivit ett fel, och vi känner oss vilselett³⁷⁰.

Jag försöker bara att förklara, och då reagerade vi, och så fick vi förklaringen, och det var det som också stod i årsredovisningen. Det här är pengar både för det nya pensionsavtalet, men sen är det gamla åtaganden i det gamla pensionsavtalet som inte var färdigbetald. Vi nöjde oss då efter en diskussion med den förklaringen³⁷¹.

Samtidig angret hun på at hun ikke hadde fulgt opp saken bedre, og spurt om ”mer papper på bordet”³⁷², altså mer dokumentasjon på hvorfor pensjonen til Elmehagen kunne bli så høy. Hun la vekt på at det ikke bare var hun, men alle i styret som følte seg villedet.

Den 24. mars fikk hun ytterligere kritikk, denne gangen for å sitte i for mange styrer. Lundby-Wedin hadde totalt 24 ulike styreoppdrag, i tillegg til AMF Pension. og kritikken gikk på at så mange styreoppdrag kunne gjøre henne uoppmerksom. I SVT Rapport 30. mars måtte Lundby-Wedin forsvare det store antallet styrer hun hadde verv i. LO-lederen fikk til sammen 400 000 svenske kroner i honorar i året for sine styreoppdrag. Det er ikke uvanlig for en LO-leder. Likevel ble det stilt spørsmål ved om de mange styreoppdragene hadde gjort Lundby-Wedin uoppmerksom i saksbehandlingen som foregikk i de ulike styremøtene. Lundby-Wedin benyttet *minimalisering* ved å argumentere for at ikke alle styreoppdragene ikke var like store og omfattende som AMF Pension, samt at flere av styrevervene var nært knyttet til hennes fagforeningsarbeid;

Tjugofyra styrelser, det är jättemycket och det, men om man tror att det är tjugofyra styrelser av AMF pensions kaliber, så kan jag förstå att man verkligen inte hinner med, men jag sitter i fyra bolagsstyrelser och där sitter jag i tre av dem just för att representera medlemmarna. I övrigt är det ju styrelser som är [...] fackliga, där sitter vi inte och jobbar med ekonomiska belopp, utan där [...] bygger vi fackliga strategier³⁷³.

Programlederne i TV 4 Nyheterna kom inn på Lundby-Wedins omdømme og kritiserte henne for å snike seg unna ansvar. Her hevdet LO-lederen at mediene hadde framstilt henne som en bimbo som sov på styremøtene i AMF. Denne uttalelsen grep mediene tak i og forstørret, noe som bekrefter at mediene har en trang til å sette merkelapper på kvinner i politikken;

Det må jag säga att under en hel vecka så har jag framställts som den som inte förstår, som en bimbo som sover på styrelsemötena. Om det är så att en hel styrelse nu säger, nej, vi ger

³⁷⁰ Wanja Lundby-Wedin i TV4 Nyheterna, TV 4, 30.03.09

³⁷¹ Wanja Lundby-Wedin i SVT Rapport, SVT, 30.03.09

³⁷² Wanja Lundby-Wedin i TV4 Nyheterna, TV 4, 30.03.09

³⁷³ Wanja Lundby-Wedin i SVT Rapport, SVT, 30.03.09

i stort sett Wanja rätt. Vi är vilseledda. Så inte tycker jag att jag förde bort ljuset från mig³⁷⁴.

I etterkant av AMF-affæren gikk Lundby-Wedin med på å la seg intervju i Tidningen VI. Her fortalte LO-lederen at AMF-affæren aldri hadde knekt henne, men at hun var sint lenge etter at skandalen døde ut. Hun benyttet igjen merkelappen bimbo for å vise til hvordan hun mente mediene framstilte henne; ”Jag är ingen bimbo. Det var fan i mig fräckt att utmåla mig som jag ingenting begrep, som om jag var helt dum i huvudet”³⁷⁵.

Dagen etter Lundby-Wedins opptreden i TV 4 Nyheterna, var Christer Elmehagen gjest i TV 4s Nyhetsmorgon³⁷⁶, hvor han fikk en betydelig snillere behandling enn LO-lederen. De kritiske spørsmålene knyttet til Elmehagens lønn og pensjon ble dysset ned til fordel for kritikk rettet mot AMF-styret. Hvordan hadde de latt seg lure og hvorfor tok de ikke kontakt med Elmehagen?

10.1.3 Lundby-Wedin blir sittende

6. april møttes LO-styret for å vurdere Lundby-Wedins framtid som leder for LO, et møte som skulle vise seg å vare i åtte timer før LO-lederen kalte inn til en ny pressekonferanse. På pressekonferansen gjorde Lundby-Wedin det klart at hun kom til å bli sittende som LO-leder, etter å ha fått bred støtte fra LO-forbundene³⁷⁷. Lundby-Wedin var imidlertid klar over at hennes omdømme hadde fått en knekk, men hun ønsket å jobbe for å gjenopprette tilliten blant medlemmene;

Även om förbunden nu ger mig sitt fulla förtroende, så klart att mitt förtroende ute bland medlemmarna har naggats i kanten. Jag har suttit i ledningen i LO i femton år. Jag har aldrig behövt känna det tidigare, och jag måste nu självklart finnas ute bland medlemmarna, lyssna, ta vara på deras erfarenheter och känna att det här förtroendet, det är återskapat, och vi tillsammans kan gå vidare och vara stärka i de viktiga frågor vi har framför oss³⁷⁸.

LO-lederen benyttet også en kombinasjon av *transcendens* og *selvhevdelse* ved å vektlegge hvor avhengige medlemmene var av LO i finanskrisen. Nå var, ifølge Lundby-Wedin, ikke tiden for å fokusere på skandaler som AMF-affæren; ”Vi vet att nu behöver medlemmarna oss mer än någonsin”³⁷⁹. På arbeidernes internasjonale kampdag, den 1. mai, skulle Lundby-

³⁷⁴ Wanja Lundby-Wedin i TV4 Nyheterna, TV 4, 30.03.09

³⁷⁵ Nyhetsartikkel: ”Intervju med Wanja Lundby-Wedin”, Tidningen VI, 27.07.09 URL: <http://vitidningen.episerverhotell.net/templates/PrintPage.aspx?id=11062>

³⁷⁶ Christer Elmehagen i TV 4 Nyhetsmorgon, 31.03.09

³⁷⁷ Wanja Lundby-Wedin, pressekonferanse, 06.04.09

³⁷⁸ Wanja Lundby-Wedin, pressekonferanse, 06.04.09

³⁷⁹ Wanja Lundby-Wedin, pressekonferanse, 06.04.09

Wedin tale i Sundbyberg. Her gikk LO-lederen til *angrep* på såkalt ”starka krafter”³⁸⁰, som hun mente ville gjøre alt for å forhindre LOs gode arbeid;

Det finns, kamrater, starka krafter som vill tvinga bort den fackliga rörelsen, bort från att förvalta medlemmarnas pensioner, bort från att förvalta kollektivavtalens försäkringar. Det finns andra krafter som vill ta över. Som inte vill att fackföreningsrörelsen ska äga bolag. Som inte vill ha fackliga företrädare i bolagens styrelser. Det finns andra krafter som vill erövra plats och makt genom att tvinga oss att stiga åt sidan. Men fackföreningsrörelsen har inte vunnit sina framgångar genom att stiga åt sidan³⁸¹.

Lundby-Wedin nevnte aldri hvem disse kreftene representerte. Hun oppfordret imidlertid tilhørerne til ikke ” att stiga åt sidan”³⁸², men lytte til kritikk og rette opp det som var gjort feil. Hun tilbød også *korrigerende handling* i form av at pengene, som var blitt feilaktig utbetalt til Elmehagen, skulle returneres til AMF. ”Pengarna ska tillbaka!”³⁸³, annonserte LO-lederen fra talerstolen i Sundbyberg 1. mai³⁸³. Etter talen ga LO-lederen uttrykk for at AMF-affæren var overdramatisert. Hun hevdet at det var ingen som pratet om denne saken i fagbevegelsen lenger, og at det nå var på tide å gå videre til nye spørsmål og nye utfordringer. Hun valgte likevel å gi fra seg tre styreoppdrag; AMF, AFA og Aftonbladet³⁸⁴.

10.1.4 Nye forsøk på skandaliseringer

AMF-affæren genererte nye forsøk på skandalisering. 23. mai 2009 kunne Expressen fortelle at Lundby-Wedin hadde beholdt sitt styreoppdrag i det delvis LO-eide konferanse- og feriehotellet Riva Del Sole i Italia for å kunne nyte ”vita sandstränder, pool och vip-service”³⁸⁵. Hennes ektemann, Lennart Wedin, fikk alltid følge med og bo gratis på fagbevegelsens hotell i forbindelse med styremøtene i selskapet. Det var imidlertid ingen andre medier enn Expressen som fulgte opp saken i særlig grad. Skandaliseringsforsøket endte etter at Expressen klarte å ta feil av Lundby-Wedin og en annen kvinne utenfor LO-lederens leilighet. En ukjent kvinne som ikke ville uttale seg til avisen ble hengt ut som Lundby-Wedin på Expressens forside 25. mai 2009. Avisen måtte be om unnskyldning både til Lundby-Wedin og den ukjente kvinnen. Lundby-Wedin ble sittende gjennom hele AMF-affæren og ut sin periode som LO-leder. Hun gikk av med pensjon i mai 2012. Tabellen

³⁸⁰ Wanja Lundby-Wedin i 1. mai-talen, 01.05.09

³⁸¹ Wanja Lundby-Wedin i 1. mai-talen, 01.05.09

³⁸² Wanja Lundby-Wedin i 1. mai-talen, 01.05.09

³⁸³ Wanja Lundby-Wedin i 1. mai-talen, 01.05.09

³⁸⁴ Nyhetsartikkel: ”Wanja Lundby-Wedin avgår”, Aftonbladet, 05.04.09

URL: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article4830174.ab>

³⁸⁵ Nyhetsartikkel: ”Wanjas lyxresa”, Expressen, 23.05.09

(tabell 10.1) under viser en oversikt over de ulike retoriske forsvarsstrategiene Lundby-Wedin benyttet i forbindelse med AMF-affæren.

Tabell 10.1: Wanja Lundby-Wedins retoriske forsvar i AMF-affæren

Forsvarsstrategier	Lundby-Wedin i AMF-affæren
Å angripe anklager	X
Å avvise skyld	X
Å bortforklare	X
Å rettferdiggjøre	X
Å innynde seg	X
Å godtgjøre	X
Å gi en uforbeholden unnskyldning	-

X = LO-lederen benyttet en eller flere forsvarsstrategier innenfor denne kategorien.

- = LO-lederen benyttet ingen av forsvarsstrategiene innenfor denne kategorien.

Tabellen over viser at Lundby-Wedin i AMF-affæren benyttet forsvarsstrategier fra alle de ulike hovedkategoriene, med unntak av forsvarstypologiens mest imøtekommende strategi; å gi en *uforbeholden unnskyldning*. Til forskjell fra Valla, som følte seg tvunget til å ta i bruk mer imøtekommende strategier, beklaget ikke Lundby-Wedin AMF-direktørens høye bonuser og pensjoner. Hun *benektet* (å avvise skyld) i stedet at hun visste om bonus- og pensjonsavtalene, samt forsøkte å gjøre Christer Elmehagen til *syndebukk* (å avvise skyld). Hun følte seg grunnlurt og ført bak lyset, men tilbød likevel *korrigerende handling* (å godtgjøre) i form av å kreve tilbake pengene fra Elmehagen.

AMF-affæren fikk et helt annet utfall enn LO-dramaet. Mens Valla måtte gå av, fikk Lundby-Wedin bli sittende ut sin periode som LO-leder. Dersom man måler kvaliteten på retorisk forsvar ut ifra om politikeren får fortsette i stillingen, kan man si at Lundby-Wedin lyktes med sitt retoriske forsvar. Det er imidlertid flere faktorer som kan ha bidratt til at hun ble sittende. For det første kan det tenkes at LO-medlemmene hadde vært mer kritiske om hun hadde forsøkt å berike seg selv, fremfor å dele ut stor bonuser og pensjoner til AMFs direktører. For det andre fikk Lundby-Wedin bred støtte fra de ulike LO-forbundene, noe som gjorde at hun satt betydelig tryggere. Valla hadde langt vanskeligere for å lokalisere sine støttespillere. For det tredje valgte LO-lederen et noe utradisjonelt medium i tillegg til sitt retoriske forsvar i TV, radio og aviser, nemlig web-TV som ble lastet opp på LOs nettsider.

10.2 Lundby-Wedins refleksjoner i ettertid

I etterkant av AMF-affæren intervjuet jeg Lundby-Wedin angående hennes refleksjoner knyttet til saken og egne forsvarsstrategier. Jeg har valgt å fokusere på og strukturere analysen etter tre temaer; Mediedrevet i AMF-affæren, Lundby-Wedins retoriske forsvar, betydningen av kjønn og klasse.

10.2.1 Mediedrevet i AMF-affæren

Lundby-Wedin la vekt på mediens massive nyhetsdekning av AMF-affæren. De første dagene, da det stod på som verst, kunne Tidningarnas Telegrambyrå sende ut mellom 20 og 30 TT-meldinger om dagen knyttet til Lundby-Wedin og AMF (Pihlblad 2010: 266);

Onsdag morgen, da reiste min søster forbi [LO-borgen]. Hun kom på sykkel, gikk inn og leverte en blomst til meg. [...] Da kom det en journalist fram til henne og spurte: [...] Hva gjør du her? Jeg skal levere en blomst til Wanja. Hvorfor det? Det spiller ingen rolle, men jeg syns hun er verdt den. Slik svarte hun og da ble det [...] TT-melding nr. 1 eller 2 den dagen³⁸⁶.

Wanja Lundby-Wedin avbildet i forbindelse med en tale for forbundet Metall i Umeå, 07.04.09. Foto: Björn Wanhatalo, Dagens Nyheter, 08.04.09

Lundby-Wedin bemerket også hvor dramatisk denne hendelsen hadde blitt skildret i TT-meldingen; ”Da stod det sånn her: LO, morgen, alt stille, en kvinne på sykkel kommer, leverer en blomst. [...] Det var som om noen stod utenfor Vatikanet og ventet på hvit røyk. [...] Det var helt snodig. Det var helt beleiret”³⁸⁷. Hennes uttalelse over viser hvordan mediene vil forsøke å ta over regien og kjempe for å holde liv en skandale, i tråd med Jenssen og Fladmoes (2009, 2012) beskrivelse av en skandaliseringsprosess. 7. april 2009, dagen etter at Lundby-Wedin hadde annonsert at hun ble sittende som LO-leder, var hun invitert av forbundet Metall for å holde en tale i Umeå. Hun var fornøyd med hvordan medlemmene tok imot henne, men kritisk til hvordan Dagens Nyheter valgte å dekke hennes besøk;

Det var tre eller fire ungdommer som tilhørte en anarkistorganisasjon, som hadde satt på seg dødninghoder. [...] Så hadde de plakater [...]: Avgå Wanja. [...] Når DN [Dagens Nyheter] lager bildereportasje på dette her, så får man se de tre med dødninghoder, hva det stod på deres [plakater]. [...] Siden når man fikk se meg, da fikk man se meg med masse av plakater bak meg, men det nyttet ikke å se hva det stod på plakatene³⁸⁸.

³⁸⁶ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

³⁸⁷ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

³⁸⁸ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

LO-lederen mente DNS bildereportasje ga en feilaktig framstilling av at det var et hav av mennesker som stod i Umeå og var imot henne. I realiteten var det primært en demonstrasjon mot statsminister Reinfeldts arbeidsmarkedspolitik og forandringer i A-kassen³⁸⁹. Det var kun noen få ungdommer som hadde møtt opp med dødningmasker for å uttrykke sin misnøye og kritikk.

Wanja Lundby-Wedin som raker løv utenfor hytta. Foto: Jocke Berglund, Expressen, 06.04.09

Det var først når Lundby-Wedin satt i sin sommerstue i den svenske skjærgården at mediernes intense granskning ledet til at hun ”nesten fikk panikkangst”³⁹⁰. Hyttenaboene kunne melde at pressen var på vei ut til øya i helikopter, og i sommerstuen hadde Lundby-Wedin verken gardiner eller persienner for å hindre innsyn. Da LO-lederen slukket lyset på kvelden, ble hele sommerstuen lyst opp av kamerablitz; ”Da sprang jeg inn på soverommet og så slang jeg igjen døren. Det er det eneste [rommet hvor] vi har rullegardiner”³⁹¹. Dagen

etter valgte Lundby-Wedin en helt annen strategi i møte med journalistene;

Nå går jeg ut, ordner meg på håret, tar på litt maskara. Jeg tok på meg en rød trøye, og så gikk jeg ut og raket løv. Og så sa jeg [til min mann]; Nå kan du reise og møte dem [journalistene], for nå er de på vei, for da hadde naboene ringt, og nå har nok helikopteret landet. Og så kan du reise og møte dem, og så kan du fortelle dem hvor vi bor, og så skal jeg ønske dem velkommen, mens jeg raker løv i rød trøye. Og det gjorde jeg³⁹².

Nå handlet det ikke lenger om panikkangst eller å gjemme seg fra kameralinsene på soverommet. LO-lederen var overbevist om at pressen helst ville se henne knekt, men den gleden ville hun ikke gi dem; ”Nei, det ville jeg virkelig ikke. [...] Nei, ikke en sånn dag til. Nå er det derimot en glad Wanja som raker løv og det ble et veldig fint bilde i Expressen”³⁹³. Bildet i Expressen fikk kommentator Britta Svensson i GT til å konkludere; ”Wanja Lundby-Wedin verkar ha ett järnhårt grepp både om ledarsidan i Skandinavias största tidning och sin egen organisation. Hon står lugnt kvar och krattar löv när GT:s fruktade reporter Ingvar

³⁸⁹ A-kassen har ansvar for utbetalingen av arbeidsledighetstrygd i Sverige.

³⁹⁰ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

³⁹¹ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

³⁹² Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

³⁹³ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

Hedlund kommer i helikopter till hennes sommarställe, dan innan alla tror att hon ska avgå. Hon gör inte det”³⁹⁴.

Forside: "Wanjas utbrott", Expressen, 25.05.09

Virkelig dramatisk ble det da kritikken knyttet til Riva Del Sole resulterte i en biljakt gjennom Stockholms gater, en ukjent kvinne på Expressens forside og 50 000 kroner til Anna Lindhs minnefond, hvor den tidligere LO-lederen fortsatt sitter i styret. Lundby-Wedin og hennes mann holdt på med å flytte en søndagskveld under AMF-affæren. De skulle bare en kort tur hjemom for å hente noe de hadde glemt da Lundby-Wedin oppdaget noen journalister som ventet utenfor leiligheten. Etter en lang uke med kritikk og anklager knyttet til feriestedet Riva del Sole, orket ikke Lundby-Wedin å svare på flere spørsmål den kvelden. Derfor kastet hun seg tilbake i bilen, og ropte til sin mann; ”Faen, kjør! Hva da? Kjør!, sa jeg bare, og så slang jeg igjen døren, og så kjørte han, og de kjørte etter”³⁹⁵. Ved et trafikklys klarte de å riste av seg reporterne som forfulgte dem, og da Lundby-Wedin og hennes mann returnerte til den gamle leiligheten noen timer senere oppdaget hun, til sin lettelse, at det ikke lenger ventet et medieoppbud utenfor døren;

Tenk så deilig at de ga opp. Men de hadde jo, når de hadde gitt opp å lete, reist tilbake. Så hadde de sett vår bil, trodde de, og ut kom en kvinne som ser ut som meg. [...] Da holdt hun på med å flytte inn, så de trodde at det var meg. [...] Men de burde jo sett, fordi hun var ikke lik meg i det hele tatt på nært hold³⁹⁶.

Denne feiltakelsen resulterte i følgende oppslag på Expressens forside; ”Wanjas utbrott. LO-basen vill inte svara på Expressens frågor om hon deklarerat för lyxresan”³⁹⁷. Lundby-Wedin visste ingenting før hun så Expressens forside mandag morgen, hvorpå hun fikk avisen til å trekke hele opplaget tilbake.

Deretter ba Lundby-Wedin sjefsredaktøren for Expressen Thomas Mattsson på lunsj for å diskutere avisens oppslag. Resultatet ble at Mattsson overførte 50 000 kroner til Anna Lindhs

³⁹⁴ Kommentarartikkel, Britta Svensson, GT, 10.04.09

³⁹⁵ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

³⁹⁶ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

³⁹⁷ Forside: "Wanjas utbrott", Expressen, 25.05.09

minnefond, hvor LO-lederen sitter i styret, og ba om unnskyldning på vegne av Expressen påfølgende dag; ”Jag vill be om utsäkt inte bara till Wanja Lundby-Wedin, utan också till den kvinna som förekom på bild på förstesidan och sidan nio i gårsdagens tidning. Publiceringen var mycket beklaglig, ett resultat av missförstånd och misstag”³⁹⁸.

10.2.2 Retorisk forsvar

For Lundby-Wedin handlet det ikke bare om hvilke retoriske forsvarsstrategier hun benyttet, men også hvordan hun kommuniserte sitt forsvar. Etter hvert som saken vokste fram og ble mer kritisk, tok hun også i bruk web-TV for å kunne snakke direkte til LOs medlemmer og gi sin versjon av saken; ”Det var et sånt enormt trykk [...], så jeg tenkte; Det spiller ingen rolle hva jeg sier nå, så kommer hver sak som jeg sier til å vinkles negativt og alt kommer til å handle om; Skal du avgå nå, Wanja? Skal du avgå nå, Wanja? Skal du avgå nå, Wanja?”³⁹⁹.

Det kunne virke som et smart trekk av LO-lederen å kommunisere via et medium hvor hun hadde full kontroll over form og innhold. Bruken av web-TV gjorde Lundby-Wedin selv i stand til å styre formidlingen av sitt budskap, uten å være underlagt journalisters eller programlederens premisser; ”Det var ikke rigget. Jeg satt bare rett opp og ned, og tittet rett inn i kamera, som om det var et medlem jeg snakket med”⁴⁰⁰. På den andre siden fungerte neppe web-TV som en fullverdig kommunikasjonsarena. Ifølge Hearit bør en idealetisk apologia framføres innenfor en passende kontekst og nå alle interesserte. Det vil si et forum som er åpent for alle, og ikke begrenset kun til en bestemt gruppe (Hearit 2006: 68-69).

LO-lederen forstod raskt at web-TV alene ikke kunne nå ut til alle. Hennes apologia via web-TV ble dessuten fremstilt som om hun barrikaderte seg selv i LO-borgen. PR-konsulent Niclas Lökvist var kritisk til at Lundby-Wedin valgte web-TV for å formidle sitt budskap, da dette kunne se ut som et forsøk på å unnsnippe journalistenes tøffe spørsmål⁴⁰¹. Hun måtte også ta i bruk tradisjonelle medier. Web-TV var imidlertid et godt mediesupplement, hvor LO-lederen kunne tale fritt og direkte til mottakerne uten å være redd for klipping, redigering og kritiske spørsmål.

³⁹⁸ Kommentarartikkel: ”Expressen ber om ursäkt för felaktig publicering i går”, Thomas Mattsson, Expressen, 26.05.09

³⁹⁹ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

⁴⁰⁰ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

⁴⁰¹ Nyhetsartikkel: ”Wanjas tv-taktik sågas”, GT, 28.03.09

Wanja Lundby-Wedin benyttet web-TV for å snakke direkte til LOs medlemmer, web-TV, LO.se, 23.03.09. Foto: Stillbilde fra web-TV opptak

Web-TV opptak av Wanja Lundby-Wedin, web-TV, LO.se, 25.03.09. Foto: SVT.se, 26.03.09

Lundby-Wedin la også vekt på at AMF-affæren gjorde henne ”litt stridslysten”⁴⁰²; ”Ikke for min egen person, men man gjør ikke sånn. Man kan ikke ta beslutninger basert på det bildet media gir”⁴⁰³. Hun ville ikke la mediene få avsette henne;

Jeg hadde vært her i femten år [innenfor LO], og ble oppfattet som litt prektig. Det hadde ikke vært noen skandaler rundt meg overhode, og når det endelig ble noen ting så, ja... [...] Det var noe pirrende i det. Hvem skal få henne til å falle? [...] Men jeg tenkte slik at mediene skal ikke få rett. Jeg går ikke for at media sier at jeg har gjort feil. Hvor tar demokratiet veien da, og hvem blir nestemann?⁴⁰⁴.

De interne maktkonstellasjonene og fraksjonskampene var heller ikke like sterke innenfor svensk LO, som de var for Gerd-Liv Valla og norsk LO. Likevel valgte Lundby-Wedin å kalle inn LO-forbundene for å vurdere sin framtid som LO-leder. Møtet la Lundby-Wedin opp selv, da hun følte at flere av forbundene begynte å svaie i tillitsspørsmålet. Mediepresset økte og LO-lederen forstod at hun lett kunne bli ofret. Da det kom fram på møtet at kun noen få forbund ønsket Lundby-Wedins avgang, tok LO-lederen på nytt kontroll over situasjonen;

Det koker ned til at det var ett, muligens to, forbund som mente at jeg skulle gå [...], og så sa jeg: [...] Jeg har tenkt å bli sittende. [...] Nå får det være slutt på dette her snakket, og så skal vi til sammen verne om vår organisasjon og ta oss igjennom dette her, om dere tror at jeg klarer det. Og slik ble det⁴⁰⁵.

På pressekonferansen, 6. april, gjorde Lundby-Wedin det klart at hun kom til å bli sittende som LO-leder etter å ha fått bred støtte fra LO-forbundene. Med seg hadde hun leder for Kommunalarbetarforbundet, Ylva Thörn og ordfører for IF Metall, Stefan Löfven for å gi støtte og legitimitet til det Lundby-Wedin sa. Det må ha kommet som en overraskelse på flere av de oppmøtte journalistene at hun valgte å bli sittende som LO-leder; ”Det interessante var

⁴⁰² Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

⁴⁰³ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

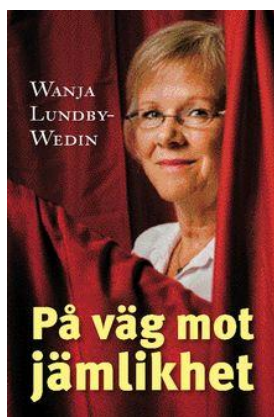
⁴⁰⁴ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

⁴⁰⁵ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

at jeg i etterkant hørte at nettopp på den pressekonferansen [så] var det en av tv-kanalene, når pressekonferansen nesten var slutt, [som] gikk bort og dro bort sin mikrofon. [...] Da gikk det rykter om at en journalist hadde veddet om at jeg skulle avgå den kvelden, [...] men det gjorde jeg ikke”⁴⁰⁶.

Selv om hun ble sittende som LO-leder, satte AMF-affæren sine spor i form av at LO-lederen nå er mer avventende overfor nye mennesker; ”Det er ikke slik at jeg naivt har trodd at alle mennesker er gode, men jeg har hatt en veldig sterk måte å møte mennesker på, [det] at jeg tror godt om mennesker, og [den troen] fikk seg en ordentlig knekk”⁴⁰⁷. For Lundby-Wedin som, i motsetning til Gerd-Liv Valla, ble sittende som LO-leder gjennom AMF-affæren, var det aller viktigst å kjenne at hun hadde ”kraften til å gå videre”⁴⁰⁸;

Om man ikke tror at man selv har kraften til å gå videre, da kan man ikke gå rundt og være en skygge av seg selv. Det går jo ikke. Man må nok kjenne at jeg har nok kraft til å orke gå videre, og det kjente jeg at jeg hadde. [...] Ja, på en måte er jeg sterk og jeg fikk jo stor respekt [for det]⁴⁰⁹.

Bok: ”På väg mot jämlikhet”, Wanja Lundby-Wedin (2009)

Kort tid i etterkant av AMF-affæren skrev hun *På väg mot jämlikhet* (Lundby-Wedin 2009), men av bokens 132 sider er kun en og en kvart side dedikert til AMF-affæren (Lundby-Wedin 2009: 85-87). LO-lederen ønsket ikke at saken skulle få en større eller mer framtreddende plass i boken; ”Jeg satt meg faktisk [ned] og skrev litt lenger om AMF, men så tenkte jeg: Nei, men det er jo ikke om AMF jeg vil skrive [...] Jeg ville ikke at [boken] skulle handle om AMF, jeg ville at den skulle handle om likestilling. Hadde jeg skrevet om AMF, da hadde det vært det overskyggende”⁴¹⁰.

⁴⁰⁶ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

⁴⁰⁷ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

⁴⁰⁸ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

⁴⁰⁹ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

⁴¹⁰ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

10.2.3 Betydningen av kjønn og klasse

Lundby-Wedin funderte over betydningen av sitt kjønn da hun tok over ordførerklubben i svensk LO. I boken *På väg mot jämlikhet* viser hun til en tegning, laget av den svenske

Tegning av Wanja Lundby-Wedin og tre tidligere LO-ledere, Anders Andersö (Lundby-Wedin 2009: V).

tegnere og journalisten Anders Andersö; ”Denna bilden hänger i LO-huset utanför styrelsesrummet. Även om jag valdes med stor enighet 2000 så fanns det säkert dom som funderade över hur det skulle bli med en kvinnlig ordförande. Bilden visar tre av mina företrädare som förvånat blickar ned från sina platser” (Lundby-Wedin 2009: V). Da Lundby-Wedin stod midt i stormen følte hun seg ikke først og fremst som en kvinne, men som en LO-ordfører som skulle forsvare sitt oppdrag og sin organisasjon. Hun ønsket heller ikke å gjøre saken til et rent kjønnsspørsmål, da det også lå et politisk maktspørsmål i AMF-affæren. Nå i ettertid kunne hun imidlertid se at kritikken rettet mot henne handlet både om kjønn og klasse;

Ja, det er klart at jeg ble mer presset for at jeg var kvinne. [...] Jeg tror det var et spørsmål om både klasse og kjønn. Altså [...] skulle jeg tro at jeg var noe, en hjelpepleier fra Daneryds sykehus, med bare grunnskole. Skal hun sitte i et stort pensjonsstyre og tro at hun begriper noe. [...] De så meg som en nybegynner. [...] Det ble også et klassespørsmål, klasse og kjønn⁴¹¹.

Særlig i forbindelse med kritikken knyttet til Riva del Sole, opplevde Lundby-Wedin et kjønnsaspekt. Hun tvilte på at denne ”avsløringen” hadde blitt en like stor skandale dersom det hadde handlet om en mann som hadde med seg sin kone;

Om det her hadde vært en mann, ingen hadde tenkt at det var rart, for hvor mange menn har ikke dratt med seg sine koner på reise, til alle tider, men nå var det jeg som hadde med meg min mann. [...] Kjønnsaspektet var veldig tydelig. Jeg tar naturligvis på meg ansvaret. Jeg gjorde feil, men da føltes det veldig tungt at det her ble en runde til, en måned senere. Det føltes tungt, det må jeg si⁴¹².

Lundby-Wedin benyttet også merkelappen bimbo for å beskrive hvordan hun mente mediene framstilte henne i forbindelse med AMF-affæren. Hun tok seg nær av en slik framstilling fordi hun visste at hun alltid hadde satt seg godt inn de avgjørelser som skulle tas og søkte mer

⁴¹¹ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

⁴¹² Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

informasjon der det behøvdes. Det var dessuten bare hun som fikk kritiske spørsmål knyttet til Elnehagens millionpensjon. Ingen av mennene som satt i styret måtte forklare seg;

Jeg vet at jeg har gode generell kunnskaper. Jeg vet at jeg alltid søker meg ned på dypet når det behøves. Så framstilles det som om jeg har sittet der og ikke begrepet noen ting, [...] som en nikkedukke som sitter på møter, og får honorar, og gjør ingenting. Jeg ble så forbannet over det bildet. [...] Når det her inntraff så var vi to kvinner i styret. Ikke en eneste av alle disse mennene ble det satt spørsmålstegn ved, ikke en eneste av dem⁴¹³.

Den svenske LO-lederen kunne ikke se bort fra at dersom hun hadde vært en mann, så ville ikke skandalen blitt like stor; ”Man forventer nesten at menn kan gjøre litt tåpelige saker, men kvinner skal være madonnaer. [...] Samtidig som vi skal være sterke og kraftfulle og sånn, så skal vi være madonnaer. Vi får ikke gjøre feil”⁴¹⁴.

Lundby-Wedins uttalelse kan ses i sammenheng med Bromanders studie (2012) som tilsier at at kvinnelige politikere tilskrives en høyere moral enn menn og dermed ikke kan gjøre feil i samme utstrekning som deres mannlige kolleger. I boken *Livet, makten och kosten att våga vara sig själv* tar imidlertid Ebba Lindsö, den tidligere leder for Svensk Näringsliv, Lundby-Wedin i forsvar. Lindsö legger vekt på hvordan både hun selv og Lundby-Wedin ble framstilt som ”två helt korkade fruntimmer som varken kan läsa eller förstå. Att det egentligen är fyra män som har klantat till det, det märks inte” (Lindsö 2010: 12). Det som gjorde Lindsö så opprørt i forbindelse med AMF-affæren var at ”medierna behandlar den ”skyldige” så enormt olika, beroende på om det är en han eller hon” (Lindsö 2010: 245).

10.3 Avslutning

Publiseringen av lønnsnivået, bonusene og pensjonsavtalen til den avtroppende direktøren i det svenske forsikringsselskapet AMF våren 2009 vakte voldsom oppsikt i vårt naboland. Saken ble et nytt eksempel på det som er i Norge er kalt ”gylden fallskjerm”, dvs. at ledere som går av får økonomiske goder langt ut over det vanlige lønnstakere kan regne med å tjene gjennom et langt yrkesliv. Slike saker karakteriseres ofte som et tegn på en ”grådighetskultur” i næringslivet. Reaksjonen ble spesielt sterk fordi AMF er eid og styrt av Svensk Näringsliv og LO i fellesskap – med LO-lederen, Wanja Lundby-Wedin, som styremedlem og dermed en av de ansvarlige for de inngåtte avtalene. Selv om det var en leder fra Svensk Näringsliv og et annet styremedlem fra LO som hadde vært involvert direkte i forhandlingene om avtalen, ble mediernes søkelys rettet nesten utelukkende mot LO-lederen.

⁴¹³ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

⁴¹⁴ Wanja Lundby-Wedin, forskningsintervju, 12.10.11

Hennes valg av forsvarsstrategier ble nødvendigvis preget av at hun – og LO – raskt innså at avtalene som direktør Christer Elmehagen hadde fått, ikke lot seg forsvare i offentligheten – og spesielt ikke i forhold til LOs medlemmer. Til forskjell fra Valla benyttet aldri Lundby-Wedin ordet unnskyld. Hun benektet i stedet at hun visste om bonus- og pensjonsavtalene, samt forsøkte å gjøre Christer Elmehagen til syndebukk. I første omgang virket taktikken lite troverdig, og førte til fornyet kritikk. Etter hvert kom det fram at informasjonen og diskusjonen innad i styret om Elmehagens pensjonsavtale hadde vært utilstrekkelig. Lundby-Wedin trakk seg fra tre styreposisjoner, men fikk tross mye offentlig kritikk fornyet tillit som LO-leder.

En offensiv forsvarsstrategi så altså ut til å fungere bedre for den svenske LO-lederen, enn den norske. Mens Valla måtte gå av som en følge av LO-dramaet, fikk Lundby-Wedin bli sittende ut sin periode. En viktig årsak er sannsynligvis at de interne maktkonstellasjonene og fraksjonskampene i norsk og svensk LO var høyst ulike. LO-dramaet vekket ”sovende bjørner” som Mæland og Reiss-Andersen, og mobiliserte også Vallas mange politiske motstandere både i Ap og innad i deler av LO. I Sverige var de politiske motsetningene på dette tidspunktet mindre skarpe. Det fantes ingen fløy som stod beredt til å felle LO-lederen. Lundby-Wedin fikk derfor lettere mobilisert en fortsatt tillit fra forbundene i LO.

LO-dramaets og AMF-affærens ulike utfall bidro til at LO-lederne opplevde de to skandalenes etterspill forskjellig. Gerd-Liv Valla la vekt på hvordan man rent fysisk skal overleve en politisk skandale. Lundby-Wedin, som ble sittende som LO-leder, var mer opptatt av å ha kraften til å gå videre. Begge skrev de bøker i etterkant av skandalene, men mens Valla dedikerte hele *Prosessen* til LO-dramaet, benyttet Lundby-Wedin kun noen få sider i *På väg mot jämnlighet* til å beskrive AMF-affæren. Det kan komme av at Valla hadde et større behov enn Lundby-Wedin for å formidle sin versjon av saken. Samtidig kan det ha vært et forsøk på å styrke sitt ettermæle ettersom Valla allerede hadde mistet vervet som LO-leder. Lundby-Wedin var derimot tjent med å legge AMF-affæren raskest mulig bak seg slik at hun igjen kunne konsentrere seg om sine arbeidsoppgaver i og for LO. I boken la hun vekt på hvordan hun som LO-leder skulle jobbe videre for likestilling i Sverige.

11 Haga og Brygge- og stabbursaffæren

Senterpartileder og olje- og energiminister i den rødgrønne regjeringen Åslaug Haga fikk i 2008 kritikk for en påbygd brygge ved hytta og utleie av et stabbur uten de nødvendige tillatelsene fra kommunen. I begge tilfeller var det også snakk om saker som hennes mann Bård Hopland hovedsakelig hadde tatt seg av. I forhold til skandalekategori kan Brygge- og stabbursaffæren forstås som *brudd på andre normer og regler (enn de rent økonomiske)*. Det var også snakk om en personlig overtredelse i en privat setting (Allern et al. 2012). I dette analysekapitlet vil jeg besvare avhandlingens tre forskningsspørsmål ved å analysere Hagas retoriske forsvar i forbindelse med Brygge- og stabbursaffæren. Videre viser jeg til Hagas refleksjoner, hentet fra forskningsintervjuet den 8. mars 2012. Hvordan opplevde hun den politiske skandaliseringen? Angrer hun i dag på noe hun sa eller gjorde i forbindelse Brygge- og stabbursaffæren? Hvilken betydning har kjønn når mediedrevet drar i gang?

11.1 Hagas forsvarsstrategier

I forkant av Brygge- og stabbursaffæren hadde Haga blitt rammet av to mindre alvorlige saker som bidro til å bane vei for selve hovedskandalen. Den første kritikken i april 2008 kom som en følge av ansettelsen av Eli Arnstad som konsulent i Olje- og energidepartementet. Olje- og energidepartementet hadde tilbudt Arnstad en konsulentkontrakt hvor hun skulle tjene 450 000 kroner i året for å jobbe en dag i uken. Det var imidlertid ingen som visste hvem som hadde hatt ideen om å ansette Arnstad. I Redaksjon EN den 8. april 2008 sa Haga at det ikke var mulig å identifisere hvem som hadde hatt ideen om å ansette Arnstad, men i et brev til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomite den 18. april kom det frem at det var Haga som hadde brakt Arnstads navn på banene. Det ble det stilt spørsmålstegn ved Hagas habilitet og om konsulentavtalen var korrekt inngått. Den andre kritikken kunne knyttes til Hagas uttalelser i forbindelse med Senterpartiets OL-utspill. 16. januar 2007 gikk Haga ut på vegne av Senterpartiet og sa at partiet ønsket at Tromsø skulle bli OL-søker. At Senterpartiet ønsket Tromsø som søkerby var ingen overraskelse ettersom det stod i Senterpartiets valgprogram. Saken handlet imidlertid om hvorvidt Haga hadde informert regjeringen på forhånd eller ikke (Hornnes 2009: 167-168, 2012: 134).

VG forsider: "Haga bygde ulovlig brygge", Foto: Per Svein Reed, VG, 10.06.08

7500 kroner for den tidligere forseelsen. Boten ble senere trukket da det viste seg at kommunen ikke hadde sendt ut et forskriftsmessig varsel. Bryggesaken var altså en ren formalitet (Bjerke 2009: 183-184).

Det var imidlertid de to neste "avsløringene", knyttet til Hagas private liv og eiendom, som bidro til at saken utviklet til en mediert skandale og et klassisk mediedrev. 10. juni 2008 benyttet VG forsiden til å melde at Haga, sammen med sin mann, Bård Hopland, hadde bygd en "ulovlig brygge" på hyttetomta si i Stryn⁴¹⁵. Den lille brygga hadde stått oppført ved Hagas og ektemannens sommersted i over ti år, men var oppført uten formell kommunal tillatelse. Saken ble først oppdaget da familien ønsket å utvide brygga og Bård Hopland søkte Stryn kommune om tillatelse til dette. Søknaden om utvidelse ble innvilget, samtidig som Hopland ble varslet om at han kom til å få en bot på

Det hindret imidlertid ikke VG i å benytte ordet "ulovlig" om bryggebyggingen. VGs forsider skapte også et inntrykk av at Haga hadde vært langt mer direkte involvert enn det hun faktisk var (Bjerke 2009: 184). Saken hadde imidlertid en åpenbar politisk vri, da det ble det lagt vekt på at Haga satt i en regjering som gikk til valg for å stanse utbyggingen i strandsonen og skjerpe sanksjonene for lovbrudd⁴¹⁶. Den ulovlig oppførte brygga ble framstilt som et brudd på liv og lære for statsråden (Andenæs 2008a: 36). Hagas reaksjon på VGs "bryggeavsløring" var først å påpeke at hun *ikke hadde noe kontroll over saken*, det var det ektemannen som hadde. Deretter valgte hun å legge seg flat og *beklage*:

Nei, realiteten er at det er min mann som har håndtert alt med hytta og byggetillatelser og så videre. Jeg var ikke klar over dette forholdet før inntil nylig, og det er nå satt i gang en prosess for å rydde opp i dette. [...] Vi har en viss arbeidsdeling her hjemme, og jeg må innrømme at det rett og slett er en del praktiske ting jeg ikke følger med på. [...] Det unnskylder ikke meg. Det var feil at det ikke ble søkt. Jeg legger meg helt flat⁴¹⁷.

Forsøket på å bortforklare lot seg ikke så lett kombinere med en uforbeholden unnskyldning, ettersom en slik beklagelse innebærer at man tar fullt ansvar for skandalen. Haga påpekte at hun la seg flat for kritikken, men trakk samtidig fram arbeidsdelingen i hjemmet som en formildende omstendighet.

⁴¹⁵ Forsider: "Åslog Haga bygget ULOVLIG BRYGGE, VG, 10.06.08

⁴¹⁶ Kommentarartikkel: "Å anlegge brygge", Dagbladet, 11.06.08

⁴¹⁷ Nyhetsartikkel: "- Legger meg helt flat", VG, 10.06.08

11.1.1 Kommunen har ”rotet i denne saken”

Dagen etter, 11. juni, slo Dagbladet stort opp at Haga hadde leid ut et stabbur ved familieboligen i Ås som hybel uten at det forelå en formell godkjenning fra Ås kommune⁴¹⁸. Det var Hagas ektemann, Bård Hopland, som hadde tatt seg av det praktiske rundt utleie av hybelen. Stabburet var også formelt sett ulovlig satt opp, idet det var *flyttet* fra en annen eiendom uten kommunens godkjenning. Kontroll av byggeslurv hadde vært et av Hagas satsningsområder som tidligere kommunalminister, noe som medførte at også denne avsløringen fikk politiske undertoner: ”Så sent som i september 2007 varslet Ås laug Haga strengere offentlig kontroll og hardere straffer for dem som gjør seg skyldig i byggesnusk. Statsråden kunne den gang opplyse at det begås byggefeil for mellom 10 og 15 milliarder kroner i året” (Andenæs 2008a: 37).

Dagbladets nyhetsartikkel om at Ås laug Haga har leid ut stabburet ulovlig. Foto: Lise Åserud/Scanpix og Jaques Hvistendahl, Dagbladet, 11.06.08

Når det gjaldt utleie av stabburet, valgte Haga å gå til *angrep på anklageren*, Ås kommune, og hevdet at det var kommunen som hadde ”rotet i denne saken”⁴¹⁹. Ettersom ekteparet ikke hadde fått tilbakemelding på en epost de hadde sendt kommunen, hadde Haga og Hopland regnet med at det var greit å leie ut stabburet. Bygnings- og reguleringsjef i Ås kommune, Ivar Gudmundsen, var imidlertid av en annen mening: ”En søker kan aldri regne

med at en søknad er godkjent hvis kommunen er treg med å svare. Hører man ikke noe fra kommunen, må man purre, og ikke bare ta for gitt at søknaden er godkjent”⁴²⁰.

11.1.2 ”Kom ikke inn på tunet mitt”

12. juni var satt av til en pressekonferanse og oppsummering av Senterpartiets innsats i første halvår av partiets ledelse bestående av Haga, Lars Peder Brekk og Liv Signe Navarsete. Haga benyttet denne anledningen til å svare på den samlede kritikken som hadde rammet henne de

⁴¹⁸ Nyhetsartikkel: ”- Leide ut stabburet ulovlig”, Dagbladet, 11.06.08

⁴¹⁹ Nyhetsartikkel: ”Det er kommunen som har rotet i denne saken”, Dagbladet, 11.06.08

⁴²⁰ NTB: ”Haga kaster ut leieboeren fra stabburet”, NTB, 11.06.09

siste tre månedene. Nok en gang gikk hun til *angrep på anklageren*, men denne gangen var anklageren pressen generelt og Dagbladet spesielt:

Når slike saker som i går foranlediget fem sider med krigsoverskrifter i Dagbladet, og jeg vet at jeg står overfor nitidig granskning av mitt privatliv og alle rundt meg i ukene som kommer, da må jeg spørre meg selv om det er verdt det. Jeg har TV-team hengende rundt huset. Senest trampet Dagbladet inn hos oss da jeg kom hjem klokken halv tolv i går kveld. De hadde riktignok ikke våknet halv seks i dag. Jeg har barn som kommer bleke hjem fordi vi er en familie som er fullstendig invadert⁴²¹.

Sterkt preget av følelser kom statsråden med en appell til mediene, hvor hun viste både til sin egen helse og til familien. Her la hun vekt på å holde sitt offentlige og private liv adskilt og hun benyttet tunet sitt som et metaforisk skille:

Jeg er ikke laget av stål og betong. Det er kanskje andre her i salen. [...] Men jeg må få si det at hvis dere [media] skal følge etter meg i morgen, ja, da blir dere med på en begravelse i Ås kirke. På lørdag kan dere finne meg. Da stiller dere opp på sykehjemmet i Årnes, hvor jeg skal besøke min meget syke far. Og jeg sier det med et lite smil, men det jeg ikke sier med et lite smil, og en ting jeg ber om, av hensyn til familien, er at dere gjerne må gå rundt, men at dere ikke kommer inn på tunet mitt⁴²².

Hennes far, Hans Haga, døde for øvrig kort tid etter at Haga hadde gått av⁴²³. Haga benyttet også pressekonferansen til å legge vekt på hvordan en rekke småsaker hadde blitt sauset sammen for å skape et bilde av henne som uetterrettelig; ”Det er sårende, det er feilaktig og jeg finner meg ikke i det”⁴²⁴. Samtidig *benektet* Haga at hun hadde gjort noe galt. Til tross for belastningen skandalen hadde påført henne og familien, hadde hun likevel valgt å stå løpet ut. Hun tok verken på seg skyld eller ansvar for de avsløringene som hadde kommet fram i pressen:

Noen vil mene at mine barn, min mann, mine gode medarbeidere og jeg skal tåle dette. Jeg er i tvil om det. Derfor har jeg seriøst vurdert å gi meg. Når jeg har bestemt meg for å stå han [saken] av, så er det fordi jeg ikke kan forstå at jeg har gjort noe som jeg ikke kan stå oppreist på i det offentlige rom⁴²⁵.

Fredag 13. juni kunne både VG og Dagbladet fortelle at stabburet hadde vært utleid siden 2002. 18. juni stod en tidligere leieboer fram i VG og innrømmet at han hadde bodd i stabburet til Haga og Hopland mellom 1998 og 2000⁴²⁶. Haga hadde på et tidligere tidspunkt svart galt eller unøyaktig på spørsmål om når den første leieboeren flyttet inn og ut, og de nye opplysningene bidro til å framstille statsråden som en løgner (Bjerke 2009: 183-184).

⁴²¹ Åslaug Haga, pressekonferanse, 12.06.08

⁴²² Åslaug Haga, pressekonferanse, 12.06.08

⁴²³ Nyhetsartikkel: ”Bondeleder Hans Haga er død”, Nationen, 25.06.08

⁴²⁴ Åslaug Haga, pressekonferanse, 12.06.08

⁴²⁵ Åslaug Haga, pressekonferanse, 12.06.08

⁴²⁶ Nyhetsartikkel: ”Leide stabburet av Haga-ekteparet i 1998”, VG, 18.06.08

11.1.3 ”Smått har blitt stort”

Presset på statsråden økte ytterligere da statsminister Stoltenberg ba henne avklare saken så raskt som mulig⁴²⁷. Haga kunne ikke se at hun hadde gjort noe så galt at hun ikke kunne fortsette som partileder og olje- og energiminister. Det tok imidlertid ikke mange dagene før hun likevel valgte å tre av. 19. juni kalte statsråden inn til en ny pressekonferanse, denne gangen for å gi sin avskjedstale:

Når jeg har innkalt til pressekonferanse i dag, er det for å gjøre følgende kjent:

1. Jeg går av som statsråd.
2. Jeg går av som partileder⁴²⁸.

Hun *benektet* fortsatt at hun hadde gjort noe galt, noe som hun ikke kunne stå oppreist på i det offentlige rom. Haga begrunnet i stedet sin avgang med at regjering og underutvalg stod overfor svært viktige saker som krevde en partileder og olje- og energiminister med god helse og styrke, noe hun ikke lenger hadde:

Jeg sa for en uke siden at jeg ikke har gjort noe som jeg ikke kan stå oppreist på i det offentlige rom. Det gjelder fortsatt. Men min helse tillater ikke at jeg står han av. Jeg er sykemeldt for fire uker. Det kan bli flere. Jeg ønsker ikke å utsette helsa mi for fare. Den tåler ikke lenger dette livet⁴²⁹.

Haga var på dette tidspunktet allerede sykemeldt på grunn av høyt blodtrykk. Hun lovet imidlertid *korrigerende handling* i form at det skulle ryddes opp dersom det skulle vise seg at hun og ektemannen hadde gjort noe galt i forbindelse med utleie av stabburet:

Pressen har reist spørsmål om skatt i tilknytning til utleie i privat bolig. Vi har i alle år betalt vår skatt. Vi har som alle andre samvittighetsfullt fylt ut og signert våre selvangivelser. Det kan tenkes vi likevel har gjort feil. Hvis det har skjedd, skal jeg forsikre dere om at det blir ryddet opp i⁴³⁰.

Hun aksepterte fullt ut pressen rett til å stille spørsmål og få svar, men gikk nok en gang til *angrep på mediene* som hadde dekket saken; ”Men det må være lov å si at jeg i vår har opplevd at smått kan bli stort, og alt er like viktig”⁴³¹. Statsråden avsluttet med å *rose* Senterpartiet og takke for seg; ”Jeg går av. Det politiske Norge går videre. Senterpartiet trengs mer enn noen gang”⁴³².

⁴²⁷ NTB: ”Stoltenberg krevde svar av Haga”, NTB, 19.06.08

⁴²⁸ Åslaug Haga, pressekonferanse, 19.06.08

⁴²⁹ Åslaug Haga, pressekonferanse, 19.06.08

⁴³⁰ Åslaug Haga, pressekonferanse, 19.06.08

⁴³¹ Åslaug Haga, pressekonferanse, 19.06.08

⁴³² Åslaug Haga, pressekonferanse, 19.06.08

Et viktig trekk ved Brygge- og stabbursaffæren var kontrasten mellom sakens politiske og juridiske karakter. Både brygga og stabburet dreide seg juridisk sett som relativt bagatellmessige forhold, som mindre alvorlige brudd på regelverket. Likevel fikk mediedekningen store proporsjoner, og størst var den i Dagbladet som totalt hadde 28 avissider over de elleve dagene som saken varte. Til sammenligning hadde VG 19 sider og Aftenposten 10 sider totalt. Omtalen dabbet av etter Hagas første pressekonferanse og lå på et forholdsvis lavt nivå gjennom sykemeldingsperioden, for så å skyte i været igjen 20. juni, da Haga annonserte sin avgang som Senterpartileder og olje- og energiminister (Andenæs 2008a: 59-62). Tabellen (tabell 11.1) under viser en oversikt over de ulike retoriske forsvarsstrategiene Haga benyttet i forbindelse med Brygge- og stabbursaffæren.

Tabell 11.1: Åslog Hagas retoriske forsvar i Brygge- og stabbursaffæren

Forsvarsstrategier	Haga i Brygge- og stabbursaffæren
Å angripe anklager	X
Å avvise skyld	X
Å bortforklare	X
Å rettferdiggjøre	-
Å innynde seg	X
Å godtgjøre	X
Å gi en uforbeholden unnskyldning	X

X = Politikeren benyttet en eller flere forsvarsstrategier innenfor denne kategorien.

- = Politikeren benyttet ingen av forsvarsstrategiene innenfor denne kategorien.

I tilknytning til VGs ”bryggeavsløring” startet Haga ut med å legge seg flat og *beklage*. Samtidig forsøkte hun å *bortforklare* saken ved å legge vekt på at hun ikke hadde noe kontroll på byggetillatelse på hytta. Det var det mannen hennes som hadde. Denne kombinasjonen av en imøtekommende og en nøytral forsvarsstrategi hadde mest sannsynlig ha fungert bedre og kanskje satt en stopper for skandaliseringsprosessen, dersom ikke Dagbladet hadde hatt en oppfølgningssak om stabburet dager etter.

Fra denne dagen tok Haga ibruk mer offensive forsvarsstrategier som *angrep på anklager* og *benektelse* (å avvise skyld). Hun angrep kommunen for å ha rotet i stabbursaken og pressen for nærgående og massiv dekning, samtidig som hun benektet at hun hadde gjort noe galt. Det offensive medieangrepet gav imidlertid pressen blod på tann og førte til en ytterligere

eskalering av mediedrevet, noe som resulterte i Hagas avgang som partileder og olje- og energiminister. I avskjedstalen valgte hun den imøtekommende forsvarsstrategien, *korrigerende handling* og en nøytral forsvarsstrategi i form av å *rose* sitt eget parti. For Haga var ikke målet lenger å forsvare sin politiske posisjon, men å redde sitt ettermæle, noe hun klarte ved å love at dersom hun hadde gjort noe feil, så skulle det bli rettet opp i.

11.2 Hagas refleksjoner i ettertid

I etterkant av Brygge- og stabbursaffæren intervjuet jeg Haga om hennes tanker om hvordan saken utviklet seg og egne forsvarsstrategier. Jeg har delt analysen av Hagas refleksjoner inn i tre forskjellige temaer; skandaliseringen og mediedrevet, hennes eget retoriske forsvar og betydningen av kjønn.

11.2.1 Skandaliseringen og mediedrevet

I forskningsintervjuet understreket Haga behovet for en kritisk og granskende presse. Hun mente imidlertid det er grunn til å stille spørsmålstegn ved pressedekningens volum og omfang, sett i forhold til alvoret av Brygge- og stabbursaffæren: ”Det er fryktelig viktig at pressen avslører brygger og et papir på stabburet som burde ha vært der, som ikke var der. [...] Det handler ikke om at ikke ting skal fram, for det skal de, men det handler om omfang og volum”⁴³³. De mange politiske kommentatorene bidro også til å holde mediedrevet i gang:

[Kommentatorene] spinner jo sakene. Så om det ikke har skjedd noe nytt i løpet av dagen, sånn reelt, så har det vært en utvikling i saken fordi kommentatorene har holdt på å kommentere. [...] De sier at saken har hatt en dramatisk utvikling i løpet av dagen. Det har ikke skjedd en ting, bortsett fra at noen kommentatorer har sittet og pratet⁴³⁴.

Hun begrunnet sin avgang som Senterpartileder og olje- og energiminister med sviktende helse. To uker før sin avgang hadde hun blitt sykemeldt, og Haga gikk så langt som å si at helsen hennes tålte ikke lenger livet som politiker. I forskningsintervjuet la hun også vekt på hvilken personlighetstype man er og hvor mye man tåler som politiker, når det kommer til om man velger å trekke seg etter en skandale eller ikke: ”Det handler mye om person, og hva du tåler. [...] Jeg synes det er greit å si at man ikke tåler alt. [...] Jeg kom til det punktet hvor [...] jeg hadde bare en tanke i hodet, og det var å komme meg ut av dette”⁴³⁵.

⁴³³ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴³⁴ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴³⁵ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

Haga hadde tidligere vært sykemeldt på grunn av høyt blodtrykk. Dette var under budsjettforhandlingene høsten 2006; ”Da hadde jeg så høyt blodtrykk, [under de] budsjettforhandlingene i august [...], så da fikk jeg beskjed av legen: Enten så legger jeg deg inn, eller så går du hjem og legger deg”⁴³⁶. Haga ble friskmeldt etter en uke i 2006, men det høye blodtrykket kom tilbake i forbindelse med Brygge- og stabbursaffæren i 2008. På spørsmål om hva hun mente med å si at hennes helse ikke lenger tålte dette livet, svarte Haga:

Det var en lørdag, hvor jeg våknet og alt var helt, du ser ikke klart og du aner ikke om du greier å stå på beina, om du kommer deg til legen. Så jeg ble jo også redd, sånn helsemessig [...] og hadde da et blodtrykk som var helt hinsides. Så den setningen, den henspiller på helse [...] og presset. [...] Det presset som gjør at du bare ikke fikser det⁴³⁷.

Haga hadde også vanskelig for å lokalisere sine støttespillere under Brygge- og stabbursaffæren; ”Når du er så komplett inne i sentrifugen, i hvert fall er jeg sånn skrudd sammen at [...] jeg så ingenting av det som var støtten rundt meg. [...] Jeg så bare det som brøt ned”⁴³⁸. Dette kan knyttes til Jenssen og Fladmoes skandaliseringsmodell (2009, 2012) som tilsier at når skandaliseringen og faren for avgang øker, blir allierte og gamle støttespillere tause i frykt for å blir dratt med i fallet. Haga følte heller ikke at hun hadde noen i regjeringsapparatet eller utenfor partiet som kunne bidra til å sette ting i perspektiv:

Jeg greide ikke lenger å se ting i perspektiv, og opplevde jo også meg selv som [...] den totale skandale. [...] Du mister perspektivet, og du hører ikke de som gir deg støtte. [...] Du hører ikke dem. Du hører bare de som er ute etter å ta deg ned. [...] Det er nok kanskje den hjelpen jeg hadde trengt, noen som hjalp meg å sette ting i perspektiv⁴³⁹.

Haga opplevde også seg selv som en byrde for partiet og regjeringen: ”Den følelsen av at jeg, av alle, som hadde brukt massevis av år på å bygge opp det regjeringsalternativet, skulle bli en belastning for regjeringen, at jeg skulle bli en belastning for partiet”⁴⁴⁰. Det at hun ikke så sine støttespillere, manglet noen til å sette ting i perspektiv og opplevde seg selv som en belastning, var tre faktorer som gjorde avgangen lettere. Dessuten hadde hun allerede bestemt seg for ikke å ta gjenvalg; ”Fordi jeg hadde bestemt [meg for] å slutte med politikk, så hadde jeg jo også [...] lite å kjempe for. [...] Jeg følte meg veldig ferdig med politikk, og syntes ikke [...] det politiske livet var [...] verdt å leve lenger”⁴⁴¹.

⁴³⁶ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴³⁷ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴³⁸ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴³⁹ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴⁴⁰ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴⁴¹ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

11.2.2 *Sitt eget retoriske forsvar*

I forskningsintervjuet la Haga særlig vekt på mediehandteringen i forbindelse med Brygge- og stabbursaffæren: ”Du vet at det sitter hundrevis av journalister rundt omkring i alle landets redaksjoner. De sender inn spørsmål. Det renner inn med spørsmål [og] du har ikke nubbsjans til å ta deg av dem”⁴⁴². Hun kunne fortelle om hvordan de fikk en remse på femten spørsmål klokke fire, som skulle besvares innen klokken seks. De prøvde virkelig å levere, men nå innså Haga at det skulle de aldri ha gjort, særlig ikke når de manglet full oversikt: ”Du tar dine forbehold når du svarer, men de forbeholdene blir jo aldri tatt med når pressen kommuniserer det videre, og derfor blir du tatt på at du ikke la alle kort på bordet”⁴⁴³.

I ettertid mente hun at departementets ledelse ville ha håndtert kritikken bedre dersom de bare hadde ”skalka lukene”⁴⁴⁴; ”Det jeg først og fremst hadde gjort annerledes, [jeg ville vært] langt mindre åpen innledningsvis. [...] Vi prøvde virkelig å levere. Det skulle vi aldri ha gjort. [...] Vi skulle bare ha skalka lukene, og ha dukket opp en gang i ny og ne”⁴⁴⁵. Dette er en interessant refleksjon med tanke på at en vanlig læreregel innenfor krisehåndtering nettopp er å gå tidlig ut og svare på kritikk og anklager for å forhindre feilinformasjon fra andre kilder og selv ta styring over saken. Hagas råd om å skalke lukene er stikk i strid med krisekommunikasjonslitteraturen på dette punktet, noe som kan tilsi at det er stor forskjell på hvordan for eksempel et selskap bør håndtere en krise og en politiker bør svare på en skandale. Jeg argumentere, i tråd med Hagas råd, at man som politiker i mange tilfeller kan tjene på å ligge litt bakpå og se hvordan skandalen utvikler seg før man velger om, og i så fall hvordan, man skal svare på kritikken. Rask, men unøyaktig respons kan bidra til ytterlige mediedrevet, fremfor å redusere det.

I forbindelse med pressekonferansen 12. juni valgte Haga å gå til angrep på pressen. Hun var kritisk til hvordan mediene hadde dekket saken, men innså i etterkant at det ikke var nødvendig å gå ut så hardt: ”Du kan alltid diskutere klokskapen av å være så direkte som jeg var i den pressekonferansen, den 12. [juni], at det sikkert fyrte opp noen, [...] [men] jeg tror ikke det hadde endret utfallet, om jeg hadde sagt eller gjort ting annerledes”⁴⁴⁶. I etterkant av sin avgang ønsket ikke Haga å kommentere Brygge- og stabbursaffæren:

⁴⁴² Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴⁴³ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴⁴⁴ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴⁴⁵ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴⁴⁶ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

Jeg har aldri gått igjennom saken. Kommer aldri til å gjøre det. [...] Det er på et vis for vondt å gjøre det. [...] Det er mulig man skulle ha gjort det, men jeg er i hvert fall ikke der ennå, hvor jeg orker å gjennomgå de dagene en gang til. [...] Jeg vet ikke om jeg kan si at jeg har lukket døra, men [...] jeg har vel på et vis fullstendig resignert i forhold til å tenke at noen skal se min versjon⁴⁴⁷.

Hennes manglende tillit til journalistikken var en annen grunn til at Haga ikke lenger ønsket å diskutere Brygge- og stabbursaffæren i offentligheten: ”Selv om jeg får si akkurat det jeg vil over tre sider i Aftenposten, så vet jeg at VG eller andre følger opp dagen etter med sine vurderinger av det som er sagt i Aftenposten, og det orker jeg ikke. [...] Så skal kommentatorene på banen igjen og kommentere på den gamle historien”⁴⁴⁸. Pressen står dessuten samlet dersom de får kritikk, mente Haga, ettersom de i motsetning til politikerne, opptrer som en flokk; ”Pressen holder i hop og opptrer som et laug, mens politikerne vil aldri opptre [som] en samlet front mot pressen. [...] Det er ingen solidaritet mellom politikerne. [...] Målet er bare å bidra [til mediedrevet] og fyre opp”⁴⁴⁹.

Hun valgte imidlertid å gi ut en roman med tittelen *I de innerste sirkler* (Haga 2009). Romanen tar for seg maktspeilet i en koalisjonsregjering og mediens rolle i det politiske spillet. Haga understreket at personene i romanen var fiktive, men at historien var sterkt inspirert av hennes egne erfaringer som statsråd⁴⁵⁰. Boken kan ses som et skjønnlitterært oppgjør med skandalisering og mediedrev, gjennom måten hun lot romanens hovedpersoner karakterisere mediene og de politiske kommentatorene;

Du har rett og slett ikke en sjanse når journalister og kommentatorer jager i flokk. Prøver du å si imot, blir du mistenkeliggjort. Eller får en på tryne av kommentatorer og medieeksperter med beskjed om at du håndterte saken uklokt ved ikke umiddelbart å legge deg paddeflat (Haga 2009: 107).

Haga skrev også senere en bok om det rødgrønne politiske prosjektet (Haga 2012), som hun selv hadde vært en del av fram til hun trådte av i 2008. Hun la samtidig vekt på at hun ikke ønsket et politisk comeback⁴⁵¹.

⁴⁴⁷ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴⁴⁸ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴⁴⁹ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴⁵⁰ Nyhetsartikkel: ”Haga: - Jeg skriver ikke om Jens”, VG, 13.11.09 URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/norsk-politikk/artikkel.php?artid=598484>

⁴⁵¹ Nyhetsartikkel: ”Rødgrønn kjærlighet”, Nationen, 31.10.12

11.2.3 Betydningen av kjønn

Haga mente at selv om kvinner i dag ikke lenger trenger å oppføre seg som jernkvinnen Margaret Thatcher, så må de likevel forholde til en forventning om at kvinnelige politikere skal være litt mykere og uten de alt for sterke meningene;

Det er en forventning om at man ikke skal være [...] like hard i klypa. Du skal ikke være like bestemt. Du skal ikke være like offensiv. Du skal ikke være like bevisst på hva du vil. [...] Kvinner med sterke meninger er ikke så sjarmerende som menn med sterke meninger. Det er på et vis ikke riktig kvinnelig nok⁴⁵².

Lever man ikke opp til disse forventningene, trodde Haga at man er mer utsatt for et mediedrev; ”Det ligger en forventning der om at du skal være hakket mer moderat, og er du ikke det, så passer du ikke inn i bildet. [...] Da tror jeg du kjøres hardere”⁴⁵³. Dette kan ses i sammenheng med Moustgaards studie (2004) av danske kvinner i politikken og hennes argument om at det er viktig for kvinnelige politikere å finne en god balansegang mellom sin feminine og maskuline side.

Statsråden og Senterpartilederen opplevde det som særlig belastende at det utleide stabburet, som var gjenstand for mye kritikk, var en del av familiens eiendom. Ikke bare måtte Hagas barn forholde seg til at moren deres befant seg på forsiden av alle landets aviser, de måtte også snike seg rundt i huset for å unngå å bli oppdaget av pressen som var oppstilt rett utenfor familiens gårdsplass:

Det er en historie i seg selv, i forhold til familie og unger. Å ha NRK-biler, TV2-biler, Dagbladet og VG, alle stående nedover veien når ungene kommer hjem fra skolen. [...] Kjøkkenet har utsyn rett mot gårdsplassen. Ungene smøg seg på gulvet fra stua til soverommet for å unngå å bli sett i kjøkkenvinduet⁴⁵⁴.

I forskningsintervjuet la Haga vekt på at hun følte et ansvar for brygga og stabburet, til tross for at det skjedde på hjemmebane og at hun ikke hadde noen kontroll over de to sakene; ”Jeg visste verken om forholdene rundt brygge eller stabbur, og det er klart at det gjør [saken] spesiell. [Det er] innmari vanskelig å håndtere, fordi jeg er selvsagt ansvarlig for det som skjer rundt meg, også på hjemmebane. Det er ingen løsning å skylde på andre”⁴⁵⁵.

⁴⁵² Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴⁵³ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴⁵⁴ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴⁵⁵ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

Å håndtere kritikken framstod for henne som å drive to kriger på en gang; ”Én krig i forhold til offentligheten og én i forhold til familien”⁴⁵⁶. Dersom sakene hadde vært utenfor familien, hadde de, ifølge Haga, vært enklere å håndtere; ”Noe av det som gjorde dette spesielt, det var at jeg hadde så lite rede på de sakene som utløste det. Det ble på et vis en spesiell situasjon hjemme, når jeg valgte ikke å ta krigen hjemover. Det hadde heller ikke hjulpet i forhold til den totale situasjonen, for jeg er ansvarlig for det min familie gjør”⁴⁵⁷. Hun argumenterte også for at hensynet til familien kan forklare hvorfor flere kvinnelige enn mannlige statsråder velger å gå av som en følge av en skandale: ”Jeg tror kvinner er mer bevisste på hva de utsetter omgivelsene sine for, hva de utsetter ungene sine for og hva de utsetter sine gamle foreldre for. Det handler ikke bare om deg, ikke sant”⁴⁵⁸.

Haga mente også at de nye politiske forholdene – med skandalisering og mediedrev – kanskje fordrer en spesiell type person i politikken: ”Det er ingen som ikke har prøvd det, som er i stand til å ane hva det handler om. [...] Du er en elefant hvis noe sånt ikke går inn på deg, og [det] er kanskje elefanter vi må ha i politikken framover”⁴⁵⁹. Dagens politikere må forholde seg til en kritisk og granskende presse, men det er verdt å spørre om politisk skandalisering og mediedrev idealiserer og bidrar til å skape en spesiell politikertype - nemlig den ufeilbarlige. Det kan føre til at gode, men ikke plettfrie, politikerkandidater holdes utenfor politikken, noe som igjen kan utgjøre en fare for et politisk klima med plass til mange forskjellige stemmer, og i siste instans demokratiet. Dette vil jeg komme tilbake til i avhandlingens avsluttende diskusjon.

11.3 Avslutning

Mediestormen og skandaliseringen mot Haga på forsommeren 2008 fikk store proporsjoner, til tross for at saken handlet om ”to private bagateller som hennes mann, UD-byråkraten Bård Hopland, hadde håndtert” (Bjerke 2009: 183). Professor Jan Inge Sørbo kalte i en kommentar de to Haga-sakene for ”nokre detaljar”⁴⁶⁰. Selv om var nødvendig for Haga og Hopland å ordne opp med kommunen om de nødvendige formalitetene knyttet til brygge og stabbur, noe de også gjorde, er det i ettertid vanskelig å se hva som rettferdiggjorde en

⁴⁵⁶ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴⁵⁷ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴⁵⁸ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴⁵⁹ Åslaug Haga, forskningsintervju, 08.03.12

⁴⁶⁰ Kommentarartikkel: ”Mot: Medias valdsmonopol”, Stavanger Aftenblad, 26.09.08

skandaliseringsprosess som til slutt endte med at Haga trakk seg både som Senterpartileder og olje- og energiminister.

Brygge- og stabbursaffæren kan i så måte knyttes til Allerns og Pollacks trivialiseringshypotese, dvs. en skandalisering der relativt trivielle norm- og regelbrudd på grunn av mediedekningen får store proporsjoner og alvorlige politiske konsekvenser (Allern og Pollack 2009c: 23, 197-198). De store overskriftene i de ledende løssalgsavisene om ”ulovlig brygge” og ”ulovlig utleie av stabbur” ble i seg selv tatt som en bekreftelse på sakens betydning og viktighet. De politiske kommentatorene fulgte også opp saken med stadige nye ”avsløringer” som skulle fortolkes og debatteres. For Åslaug Haga førte den omfattende og personlig pågående kampanjejournalistikken til at hun valgte å kaste inn håndkleet. Mediedrevet gikk, slik hun selv oppsummerer det, på helsa løs.

Hagas retoriske forsvar i forhold til de to skandalene var klart på den offensive delen av apologia-spekteret. Hun angrep anklageren og benektet. Haga gjorde det også klart at hun ikke hadde hatt det direkte familieansvaret for formalitetene i forhold til kommunenes regelverk, verken når det gjaldt brygga eller stabburet. Det var det hennes ektemann, Bård Hopland, som tok seg av. Haga erfarte imidlertid at hennes forsøk på å være åpen og svare på alle journalistenes spørsmål feilet. I etterkant har hun, som forskningsintervjuet jeg gjorde dokumenterer, kommet fram til at hun heller skulle ha ”skalka lukene”. Saken belyser sånn sett det jeg velger å kalle *kvinnens utstrakte ansvar*, en problemstilling jeg vil komme tilbake til og diskutere i sammenfatningskapitlet.

12 Ellemann og Sjøppelkassesaken

Den danske Venstrepolitiker og tidligere miljøministeren, Karen Ellemann, ble i 2010 utsatt for en spesiell løssalgsvariant av ”gravende” journalistikk – nemlig i søppelkassen. To søndagskvelder i desember stjal et par journalister fra Ekstra Bladet familien Ellemanns søppelposer, for senere å konfrontere miljøministeren med innholdet. I dette analysekapitlet vil jeg besvare avhandlingens tre forskningsspørsmål ved å analysere de retoriske forsvarsstrategiene til Ellemann. Videre viser jeg til Ellemanns refleksjoner knyttet til Sjøppelkassesaken og egne forsvarsstrategier, hentet fra forskningsintervjuet 14. august 2012. Her diskuterer jeg hvorfor Ekstra Bladets skandaliseringsforsøk aldri utviklet seg til en skandale. Dette fikk også konsekvenser for hvilke retoriske forsvarsstrategier Ellemann kunne ta i bruk.

12.1 Ellemanns retoriske forsvar

Bakgrunnen for Sjøppelkassesaken var en kampanje lansert av Ellemann og Miljøstyrelsen for å redusere mengden unødvendig matavfall fra danske husholdninger. En sentral del av denne kampanjen gikk ut på at man skulle kartlegge danskenes matavfall ved å gå gjennom hva dansker kaster av mat. Ellemann var imidlertid imot en slik avfallskartlegging. Hun ønsket ikke at Miljøstyrelsen skulle gå igjennom danskers søppel uten at de hadde fått forhåndstillatelse. Avfallskartlegging ble likevel presentert som et av initiativene hun støttet, og to av Ekstra Bladets journalister bestemte seg for å sjekke hva de kunne finne i miljøministerens egen søppelkasse.

I Ellemanns søppelkasse hevdet Ekstra Bladet at de hadde funnet store mengder matavfall, plast, glass, lyspærer, batterier og sikringer fra et gammelt sikringsskap. Samtidig rettferdiggjorde avisen sin snoking i Ellemanns søppelkasse med at de ønsket å finne ut om miljøministeren selv gjorde det hun oppfordret alle andre dansker til, nemlig å kutte ned på unødvendig avfall⁴⁶¹. Jeg vil argumentere for at det framstilte normbruddet, eller anklagene, faller innenfor skandalekategorien *uakseptabel personlig oppførsel*. Det handlet også om en personlig overtredelse i en privat setting.

⁴⁶¹ Kommentarartikkel: ”Karens kjøkkenmødding”, Ekstra Bladet, 16.12.10

12.1.1 "Det er fuldstændigt uacceptabelt"

15. desember 2010 stilte Ekstra Bladet opp på Christiansborg for å konfrontere Ellemann med innholdet i søppelkassen. Hun ble hentet ut fra et møte under påskudd av at Ekstra Bladet gjerne ville snakke om matavfallskampanjen. I stedet la de fram bilder fra hennes egen søppelkasse. Framfor å svare på anklagene, gikk Ellemann umiddelbart til *angrep* på Ekstra Bladets reportere for å ha invadert hennes privatliv. Hun syntes det avisen hadde gjort var "grænseoverskridende"⁴⁶². Videre *differensierte* Ellemann mellom det å be om lov før man sjekket danskenes søppelkasser, slik hun påla Miljøstyrelsen, og det å stjele folks søppel uten tillatelse, slik Ekstra Bladet hadde gjort i denne saken;

Det er afgørende, når man titter i folks private skraldespande, så skal man bede om lov. Det har jeg også sagt i forhold til denne her kampagne, som handler om fokus på madspild og hvordan vi kortlægger danskernes madvaner, danskernes forbrug. [...] Det her med at gå i folks skraldespande uden folkets samtykke, uanset om man er minister eller hvem man er, det er fuldstændigt uacceptabelt⁴⁶³.

Ekstra Bladets forside: "Kemiske Karen afsløret som miljøsvin".

Foto: Anthon Unger, Ekstra Bladet, 16.12.10

Med dette forlot Ellemann journalistene, lukket døren og ringte politiet. Dagen etter kunne man lese på forsiden av Ekstra Bladet at Ellemann var et "miljøsvin"⁴⁶⁴ som ikke praktiserte selv det hun oppfordret andre til å gjøre. Verken Socialistisk Folkeparti (SF) eller Det Radikale Venstre ønsket imidlertid å kritisere Ellemann⁴⁶⁵. Socialdemokraterne anklaget Ekstra Bladet for å være "ude på et journalistisk skråplan"⁴⁶⁶. Socialdemokraternes miljøordfører, Mette Gjernskov, la vekt på at Ellemann ikke bodde alene, men hadde en stor familie som bidro til søppelproduksjonen. Ellemann kommenterte saken i en mail til nyhetsbyrået Ritzau; "Det er i grunden en komisk sag, men der må trækkes en grænse for, hvad man skal finde sig i. Og jeg vil altså ikke finde mig i, at uvedkommende går ind på vores grund og roder i vores families private sager"⁴⁶⁷.

⁴⁶² Nyhetsartikkel: "Grænseoverskridende", Ekstra Bladet, 16.12.10

⁴⁶³ Karen Ellemann i Ekstra Bladet, 15.12.10

⁴⁶⁴ Forside: "Kemiske Karen afsløret som MILJØSVIN. Dobbelmoral: Vi skal sortere affald – selv smider hun alt ud", Ekstra Bladet, 16.12.10

⁴⁶⁵ Nyhetsartikkel: "SF freder Ellemann for batteri i skraldespand", Berlingske, 16.12.10

URL: <http://www.b.dk/politik/sf-freder-ellemann-batteri-i-skraldespand>

⁴⁶⁶ Nyhetsartikkel: "Socialdemokraterne går løs på Ekstra Bladet", Berlingske, 16.12.10

URL: <http://www.b.dk/politik/socialdemokraterne-gaar-loes-paa-ekstra-bladet>

⁴⁶⁷ Karen Ellemann, mail til Ritzau, 16.12.10

12.1.2 "Vi bruker slet ikke el-sikringer"

På kvelden stilte Ellemann til intervju i TV 2s Go´Aften Danmark⁴⁶⁸. Go´Aften Danmarks programleder, Mikkel Beha Erichsen, ville gjerne at Ellemann skulle møte Ekstra Bladets redaktør Poul Madsen til debatt, men det nektet hun å gjøre. Ellemann satte pris på at tv-redaksjonen respekterte hennes ønsker. De sørget for at Ekstra Bladets journalister ble kastet ut fra sminkerommet før Ellemann skulle inn i sminken. Hun fikk også beskjed om hvor hun skulle gå når hun var ferdig i studio, slik at hun slapp å se Ekstra Bladets redaktør, som ble intervjuet rett etter henne.

Ellemann fikk likevel spørsmål om hvorfor hun ikke ønsket å møte Ekstra Bladets sjefredaktør til debatt, hvorpå Ellemann igjen *gikk til angrep* på Ekstra Bladets journalistiske metoder; "Her har Ekstra Bladet gravet i familiens skraldespand. De har sågar stjålet hele skraldeposen. Det vil jeg ikke debattere. Det vil jeg simpelthen ikke nedlade mig til at debattere med slige som Poul Madsen"⁴⁶⁹. I intervjuet hos Go´Aften Danmark *benektet* Ellemann også at sikringene kom fra deres husholdningsavfall. De hadde et moderne el-panel og benyttet derfor ikke slike sikringer;

Jeg setter atpåtil spørsmålstegn, ved nogle af de her billederne. Det er blandt anet nogle billeder av nogle el-sikringer. Nu forholde det sig altså slik at i vores familie, der har vi ikke el-sikringer, fordi vi har et sådan panel med de her knapperne i stedet, så vi bruger slet ikke el-sikringer. [...] Det er ikke noget, vi har i familien. Det hører simpelthen ikke til husstanden⁴⁷⁰.

Ifølge Ellemann kunne hvem som helst ha kastet sikringene i hennes søppelkasse, ettersom den stod ute ved veien; "Det er vejarbejdere i gang ude på vejen, fordi kommunen er i gang med vejarbejde. Jeg aner jo ikke, hvem der kommer og putter ting i vores skraldespand"⁴⁷¹.

Go´Aften Danmarks programleder viste deretter til den tidligere rikspolitisjefen Torsten Hesselbjerg, som hadde fått sparken av justisministeren noen dager tidligere på grunn av en rekke skandaler og kritiske "avsløringer" i mediene. I mai 2006 hadde blant annet en trafikant på motorveien mellom Sorø og Ringsted filmet Hesselbjergs tjenestebil i en hastighet på 170 km/t i en 130-sone, en fartsovertredelse som også hadde blitt offentliggjort i Ekstra Bladet. Programleder Erichsen lurte på om ikke Ellemann hadde et ansvar som miljøminister å unngå unødvendig matavfall og resirkulerbare ting i søppelkassen, slik Hesselbjerg hadde et ansvar

⁴⁶⁸ Karen Ellemann i Go´Aften Danmark, TV 2, 16.12.10

⁴⁶⁹ Karen Ellemann i Go´Aften Danmark, TV 2, 16.12.10

⁴⁷⁰ Karen Ellemann i Go´Aften Danmark, TV 2, 16.12.10

⁴⁷¹ Karen Ellemann i Go´Aften Danmark, TV 2, 16.12.10

som rikspolisjef for at hans privatsjåfør overholdt fartsgrensen. Ellemann svarte med å *differensiere* mellom brudd på loven og ikke-straffbare handlinger; ”Altså, en rigspolitichef, hvis han kører 170 km/t, så bryder han loven. Hvis en miljøminister smide tre brune bananer i skraldespanden, har jeg så gjort noget forkert? Har jeg brudt loven?”⁴⁷². Ellemann ønsket heller ikke å debattere saker som hun anså som private; ”Jeg er politiker. Jeg vil gerne diskutere politik”⁴⁷³.

12.1.3 ”Hele miljøministerens familie”

Fra Go’Aften Danmarks sofa bar det rett over til programleder, Louise Wolff, i DRs Aftenshowet⁴⁷⁴, hvor Ellemann fortsatte å så tvil om el-sikringene Ekstra Bladet hadde funnet tilhørte hennes husstand, og repeterte sine kritiske bemerkninger til avisens journalistiske granskningsmetoder. Aftenshowet hadde tidligere på dagen vært ute og intervjuet Poul Madsen, et opptak som Ellemann måtte se på og kommentere. Madsen mente avisens journalistiske metoder ikke var så ille, ettersom journalistene ikke hadde forstyrret henne på søndagskvelden. Ellemann hadde heller ikke, ifølge Madsen, oppdaget at søppelposen var vekk. Aftenshowets programleder lurte også på hvordan Ellemann hadde det med at hun ble kalt dobbeltmoralisk, hvor Ellemann på ny *gikk til angrep* på Ekstra Bladet. Det var klart at politikere skulle granskes og holdes ansvarlige, men at Ekstra Bladet i dette tilfellet hadde ”gået langt over strengen”⁴⁷⁵;

Jeg synes jo det er sindssygt. [...] Jeg er jo med på at politikere og toppolitikere, vi måske skal udsættes for lidt særlig [granskning], og virkelig passe på at vi ikke bryder loven. [...] Selvfølgelig skal vi ikke det, og jeg synes også vi står imod meget i hverdagen. Her synes jeg bare grænsen er nået, nej den er mere end det: De [Ekstra Bladet] er gået langt over strengen⁴⁷⁶.

Miljøministeren la også vekt på at saken ikke bare hadde rammet henne selv, men hele familien; ”Ekstra Bladet er gået ind på privat grund og det er det samme om det er miljøministerens eller hvilken som helst andens grund. [...] Så går de ind på privat ejendom, stjæler ens skraldespand med det formål at offentliggøre indholdet og relatere det til personen. Det er ikke kun miljøministeren [som rammes], det er hele miljøministerens familie”⁴⁷⁷.

⁴⁷² Karen Ellemann i Go’Aften Danmark, TV 2, 16.12.10

⁴⁷³ Karen Ellemann i Go’Aften Danmark, TV 2, 16.12.10

⁴⁷⁴ Karen Ellemann i Aftenshowet, DR, 16.12.10

⁴⁷⁵ Karen Ellemann i Aftenshowet, DR, 16.12.10

⁴⁷⁶ Karen Ellemann i Aftenshowet, DR, 16.12.10

⁴⁷⁷ Karen Ellemann i Aftenshowet, DR, 16.12.10

Avslutningsvis benyttet Ellemann *selvhevdelse* ved å vise til den brede støtten hun hadde i Folketinget. Det var ikke bare miljøministeren som satte foten ned, men alle Ellemanns politikerkollegaer; ”Det er langt over strengen, og jeg er simpelthen så forarget over det. Det er derfor jeg har meldt den til politiet. Jeg kan også konstatere i dag at hele Folketinget er samlet. Samtlige partier på Christiansborg har det på samme måte som mig. Vi siger ret og slet stop”⁴⁷⁸.

Jakob Engel Schmidt kaster søppel utenfor Ekstra Bladets lokaler. Foto: Ditte Valtente, Politiken, 17.12.10

Dagen etter innledet lederen av Venstres Ungdom, Jakob Engel Schmidt en hevnaksjon ved å kaste fra seg flere søppelsekker utenfor Ekstra Bladets lokaler. Hans kommentar til Søppelkassesaken var at han syntes det var synd at ”at den politiske debat er røget ned på dette niveau”⁴⁷⁹. Samtidig oppfordret han alle i København til å gjøre det han selv hadde gjort, nemlig å levere sitt søppel til Ekstra Bladet.

12.1.4 ”Jeg følger i familiens fodspor”

Karen Ellemann kåret til Ekstra Bladets nyttårstorsk, Foto: Jan Unger, Ekstra Bladet, 31.12.10

Den 31. desember ble Ellemann kåret til årets nyttårstorsk 2010 av Ekstra Bladet, etter en avstemning blant avisens lesere, hvor hun ble stemt fram som den dansken som hadde dummet seg mest ut i løpet av året⁴⁸⁰. Premien var en stor torsk, to flasker brennevin og en karikaturtegning. Ellemanns far og forhenværende utenriksminister, Uffe Ellemann, uttalte at

han var stolt og glad på sin datters vegne⁴⁸¹. I forbindelse med overrekkelsen av torsken, stilte Ellemann opp til sitt siste intervju med avisen. I intervjuet la hun vekt på at hun videreførte en familietradisjon, i og med at far Ellemann hadde fått torsken ikke mindre enn fem ganger tidligere;

⁴⁷⁸ Karen Ellemann i Aftenshowet, DR, 16.12.10

⁴⁷⁹ Nyhetsartikkel: ”Venstrefolk overdynger Ekstra Bladet med skrald, Politiken, 17.12.10

URL: <http://politiken.dk/politik/ECE1144956/venstrefolk-overdynger-ekstra-bladet-med-skrald/>

⁴⁸⁰ Nyhetsartikkel: ”Komiske Karen og torskene, Ekstra Bladet, 31.12.10

⁴⁸¹ Nyhetsartikkel: ”Uffe Ellemann: Jo far er stolt og glad”, Ekstra Bladet 31.12.10

Det er jo en historisk tradition, som vi nu fører videre. Jeg følger i familiens fodspor, og jeg synes det er en rigtigt god skik at give torsken til et godtgående formål. Jeg ved, at min far gav den til Koføeds Skole. Det vil jeg også gøre, og de blev henrykte, da jeg ringede og spurgte, om de var interesseret. Brændevinen skal ministeriets betjentstue have, og tegningen vil jeg hænge op⁴⁸².

Selv om Ellemann smilte, stilte opp på bilder og intervju i Ekstra Bladet, kunne hun imidlertid ikke la være å komme med et nytt *angrep* på avisen. Hun omdefinerte betydningen av nyttårstorsken til å bety en hyllest fra lesere ettersom de, ifølge Ellemann, hadde sett hvilket urimelig hardkjør hun hadde fått fra Ekstra Bladet; ”Det, jeg modtager i dag, er jo en hyldest fra Ekstra Bladets læsere efter et år, hvor man har kunnet se, hvordan jeg er blevet behandlet i avisen, og det takker jeg meget for”⁴⁸³. Miljøministeren valgte også å anmelde avisen. Mediejurist og forskningssjef ved Danmarks Medie- og Journalisthøjskole, Oluf Jørgensen, mente det var riktig av Ellemann å melde Ekstra Bladet til politiet. I denne saken handlet det om å få satt en standard for hvordan mediene kan dekke politikeres privatliv. Det var, ifølge Jørgensen, viktig å få markert at det finnes grenser for ytringsfrihet – også når det gjelder politikeres hjem og familie⁴⁸⁴;

En skraldespand er et sted, hvor man lægger sit private affald. Det kan handle om alt muligt lige fra medicinrester til breve. Altså fra det helt banale til det mest følsomme og private. Alt det kan ligge i en skraldespand. Så det at tømme en skraldespand og udstille indholdet med fotos i Ekstra Bladet er grænseoverskridende. Her var det værd at køre en sag for at få trukket grænserne⁴⁸⁵.

3. juni 2012 kunne Ekstra Bladet melde at tiltalen mot avisens sjefredaktør og tre journalister frafalt. Riksadvokaten begrunnet det med at det var lite sannsynlig at Ekstra Bladet ville bli funnet skyldig i anklagene⁴⁸⁶. Ellemann valgte deretter å klage riksadvokatens avgjørelse inn til Justisministeriet, men 15. juli ble det klart at Justisministeriet ikke fant grunnlag for å tilsidesette riksadvokatens avgjørelse⁴⁸⁷. Grunnen til at politiet ikke kunne tiltale Ekstra Bladet var, ifølge Ellemann, at det ikke fantes substans for dette i den eksisterende lovgivningen. Ettersom bildene fra familien Ellemanns søppelkasse ikke avslørte private forhold knyttet til økonomi, ekteskapelig status eller sykdom, kunne heller ikke avisen dømmes for juridisk overtramp. Det var kun Engel Schmidt, tidligere leder for Venstres Ungdom, som fikk en bot på 1000 danske kroner for å ha kastet søppel utenfor Ekstra Bladets

⁴⁸² Karen Ellemann i Ekstra Bladet, 31.12.10

⁴⁸³ Karen Ellemann i Ekstra Bladet, 31.12.10

⁴⁸⁴ Nyhetsartikkel: ”Mediejurist: Politikerne skal ikke bare bøje nakken”, Politiken, 12.11.11
URL: <http://politiken.dk/debat/ECE1448108/politikerne-skal-ikke-bare-boeje-nakken/>

⁴⁸⁵ Nyhetsartikkel: ”Mediejurist: Politikerne skal ikke bare bøje nakken”, Politiken, 12.11.11

⁴⁸⁶ Nyhetsartikkel: ”Skraldesagen er smuldret”, Ekstra Bladet, 03.06.12

⁴⁸⁷ Nyhetsartikkel: ”Ellemanns skralde-klage afvist, Ekstra Bladet, 15.07.12

redaksjon⁴⁸⁸. Tabellen (tabell 12.1) under viser en oversikt over de ulike retoriske forsvarsstrategiene Ellemann benyttet i forbindelse med Sjøppelkassesaken.

Tabell 12.1: Karen Ellemanns retoriske forsvar i Sjøppelkassesaken

Forsvarsstrategier	Ellemann i Sjøppelkassesaken
Å angripe anklager	X
Å avvise skyld	X
Å bortforklare	X
Å rettferdiggjøre	-
Å innynde seg	X
Å godtgjøre	-
Å gi en uforbeholden unnskyldning	-

X = Politikeren benyttet en eller flere forsvarsstrategier innenfor denne kategorien.

- = Politikeren benyttet ingen av forsvarsstrategiene innenfor denne kategorien.

At Sjøppelkassesaken aldri utviklet seg til et større mediedrev, fikk konsekvenser for hvilke retoriske forsvarsstrategier Ellemann kunne benytte. Tabellen over viser at Ellemann, i likhet med Haga i Brygge- og stabbursaffæren, benyttet hovedsakelig offensive forsvarsstrategier som *angrep på anklager* og *benektelse* (å avvise skyld) for å svare på kritikken i Sjøppelkassesaken. Hun var svært kritisk til mediedekningen, og hvordan Ekstra Bladet hadde opptrådt. Ellemann lyktes imidlertid bedre enn Haga med sitt offensive forsvar. Hennes retoriske forsvarsstrategier fant resonans i befolkningen, og hun ble møtt med en generell aksept for at her hadde pressen gått for langt. Med sitt retoriske forsvar lyktes miljøministeren å skifte agenda, snu skandaliseringsprosessen og gjøre seg selv til offer for Ekstra Bladets (sjøppel)gravende journalistikk.

12.2 Ellemanns refleksjoner i ettertid

I etterkant av Sjøppelkassesaken intervjuet jeg Ellemann angående hennes tanker og etterhåndsrefleksjoner knyttet til kritikken og egne forsvarsstrategier. Jeg har delt analysen av Ellemanns refleksjoner inn i tre forskjellige temaer; Ekstra Bladets skandaliseringsforsøk, hennes eget retoriske forsvar og betydningen av kjønn.

⁴⁸⁸ Nyhetsartikkel: "Ekstra Bladet slipper for straf i skraldesag, BT, 02.06.12 URL: <http://www.bt.dk/danmark/ekstra-bladet-slipper-for-straf-i-skraldesag>

12.2.1 Et mislykket skandaliseringsforsøk

Ekstra Bladet forsvarte snokingen i Ellemanns søppelkasse med at hun selv ønsket å gå

Ekstra Bladet med en oversikt over hva de fant i Karen Ellemanns søppelkasse, Foto: Thomas Lekfeldt og Traiq Mikkel Khan, Ekstra Bladet, 16.12.10

gjennom danskenes søppelkasser for å kartlegge deres matavfall. I Ellemanns søppelkasse hevdet Ekstra Bladet å ha funnet matavfall, plast, glass, lyspærer, batterier og el-sikringer. Ellemann mente at avisen insisterte på å

framstille henne som et miljøsvin, framfor et matsvin, ettersom hun da ville framstå som dobbeltmoralisk og det igjen ville skape en større skandale; ”Det var jo deres forsøk på å framstille det som at jeg sier noen [...] og gjør noe annet. [...] Det er den der insisteringen på å ville skape en skandale, og derfor var poststemplingen ikke at jeg var et matsvin, [...] eller at jeg selv kaster mat, som egentlig var kampanjen, men at jeg var et miljøsvin med pærer og batterier, og med sikringer, hvilket jo er fullstendig galt”⁴⁸⁹.

Ekstra Bladet klarte ikke å skape den store forargelsen knyttet til innholdet i Ellemanns søppelkasse, og kritikken av miljøministeren stilnet etter kort tid. Framfor en avsløring av at Ellemann ikke levde som hun lærte, ble kritikken rettet mot avisen selv og deres journalistikk. I forskningsintervjuet viste Ellemann til hvordan alle partier og politikere, uavhengig av partifarge, støttet henne og stod samlet mot Ekstra Bladets journalistiske metoder;

Det som skjer den her morgenen [16. desember 2010], det er at alle mine politiske kollegaer fra rød til blå blokk, alle partier, alle politikere, kontaktet meg, skrev til meg og var bare: Det her, det er helt uakseptabelt. [...] Full oppbakking, hele spekteret. [...] Det var veldig sterkt. Det var en veldig sterk opplevelse at det var den der aksepten, altså felles holdningen til at det her [...] er ”too much”⁴⁹⁰.

En av Ellemanns ministerkolleger laget dessuten en liten ”happening” hjemme ved sin søppelkasse; ”Hun skrev innunder lokket: Bare kom igjen, Ekstra Bladet. Dere finner ikke noe spennende”⁴⁹¹. Det ble også respektert at Ellemann ikke ønsket å møte Ekstra Bladets redaktør, Poul Madsen, til debatt i TV 2s Go’Aften Danmark; ”Det var en sånn massiv, massiv tilkjennegeving av at det der var bare for mye, [...] også ifra pressens side”⁴⁹². Mottakelsen av nyttårstorsken markerte ifølge Ellemann selv den siste gangen hun lot seg

⁴⁸⁹ Karen Ellemann, forskningsintervju, 14.08.12

⁴⁹⁰ Karen Ellemann, forskningsintervju, 14.08.12

⁴⁹¹ Karen Ellemann, forskningsintervju, 14.08.12

⁴⁹² Karen Ellemann, forskningsintervju, 14.08.12

intervjue av Ekstra Bladet ettersom hun hadde sett seg lei på å være avisens ”prügelknabe”⁴⁹³; ”Jeg vil ikke kalle det offer, men en sånn favorittperson som de kan føre krig mot, ikke sant. [...] Historisk sett har Ekstra Bladet og min far [Uffe Ellemann] et ganske konfrontatorisk forløp. [...] Nå er jeg så neste person i rekken som ikke snakker med Ekstra Bladet”⁴⁹⁴.

Hvorfor utviklet aldri Sjøppelkassesaken seg til et større mediedrev? Jeg vil benytte Jenssen og Fladmoes modell av mediedrev og motkrefter (Jenssen og Fladmoe 2009, 2012) for å vise hvorfor Ekstra Bladets kritikk aldri fikk feste og avisen endte opp med å måtte forsvare sine egne journalistiske metoder. For det første kom Ellemann med en rask motstrategi for å skifte agenda i Sjøppelkassesaken. Dette handlet ikke om hva Ekstra Bladet hadde funnet i familien Ellemanns søppelkasse, men at avisens framgangsmetoder var helt uakseptable og et brudd på privatlivets fred. Ellemann var ikke et miljøsvin, men et offer for Ekstra Bladets skandaliseringsforsøk. Hun anmeldte Ekstra Bladet allerede samme dag som avisen konfronterte henne med bildene av innholdet i søppelkassen. Deretter stilte hun både i TV 2s Go´Aften Danmark og DRs Aftenshowet for å tale sin sak. Det skulle heller ikke så mye til for at Ellemann skulle lykkes med sitt retoriske forsvar, da Ekstra Bladets ”avsløring” var ansett som relativt triviell.

For det andre opplevde Ellemann støtte og oppbakking både i mediene og fra alle hennes partikolleger, fra rød til blå blokk. Anklagene ble snudd til en sympatibølge, jf. motkreftene i Jenssen og Fladmoes skandaliseringsprosess (Jenssen og Fladmoe 2009: 41-42). Flere av hennes politikerkollegaer ga offentlig uttrykk for sin støtte til Ellemann og kritikk av Ekstra Bladet. Ellemann fant også støtte blant andre journalister og nyhetsredaksjoner. De respekterte blant annet at hun ikke ønsket å møte Ekstra Bladets redaktør, Poul Madsen, til debatt. I de tilfeller hvor tv-redaksjonen også hadde invitert Madsen til studio, la de forholdene til rette slik at Ellemann slapp å møte ham. Ettersom ingen politiske motstandere ønsket å uttale seg negativt og ingen nyhetsredaksjoner ønsket å følge opp saken med flere kritiske avsløringer, opplevde Ekstra Bladet også en tredje form for motkraft til skandaliseringen; ”tørke” (Jenssen og Fladmoe 2009: 41). Ekstra Bladet ble stående alene i granskningen av miljøministeren og det dukket ikke opp nye muligheter for en journalistisk oppfølging.

⁴⁹³ Karen Ellemann, forskningsintervju, 14.08.12

⁴⁹⁴ Karen Ellemann, forskningsintervju, 14.08.12

12.2.2 *Sitt eget retoriske forsvar*

Etter at Søppelkassesaken var over, opplevde Ellemann at hun ble overvåket i langt større utstrekning enn tidligere. Familien hadde blant annet benyttet en tysk håndverker til å pusse opp huset. Det var ingenting feil ved ansettelsen, men så viste det seg at håndverkeren manglet dansk arbeidsavtale;

Da anvendte fagforeningen blokaderetten og okkuperte hele huset, og kravlet rundt på stillaser med røde faner. [...] Du vet, når to saker kommer rett etter hverandre, da blir følelsen av overvåkning [sterk], og [at] det er mennesker som bare ønsker meg død og begravet nærmeste, eller bare vil [...] skape et bilde av at du er et forferdelig menneske. [...] Det er litt voldsomt⁴⁹⁵.

Fagforeningen 3F Hedensted utenfor Ellemanns hus etter ”avsløringen” av en tysk håndverker uten arbeidsavtale, Foto: Søren Zeuth, 3F Hedensted, 21.03.11

Selv om Ellemann i etterkant av Søppelkassesaken opplevde ytterligere kritisk medieomtale i forbindelse med at hun hadde ansatt en tysk håndverker uten dansk arbeidsavtale, var ikke dette en sak som kunne knyttes direkte til Ekstra Bladets framstilling av Ellemann som dobbeltmoralsk og et miljøsvin. Avisen ble i stedet nødt til å bruke tid og ressurser

på å forsvare sine journalistiske metoder, både utad i offentligheten og i forhold til Ellemanns politianmeldelse.

Ellemann angret ikke på hvordan hun hadde svart på Ekstra Bladets anklager i forbindelse med Søppelkassesaken; ”Ved å si ja takk til Aftenshowet og Go´Aften Danmark fikk en sagt veldig tydelig [og] det mener jeg fortsatt er det viktigste budskapet, at det ikke handlet om hva som lå i søppelkassen, men at det handlet om den metode [...] som ble anvendt”⁴⁹⁶. Ellemann syntes også det fortsatt var viktig å diskutere Søppelkassesaken; ”Prinsipielt syns jeg fortsatt det er en viktig sak i forhold til demokratiets framtid. [...] Det blir et demokratisk problem fordi politikere er og skal være mennesker, og skal ha plass til at man også kan være privat. [...] Det blir et demokratisk problem fordi jeg tror virkelig at det kan holde vekk mennesker fra å engasjere seg aktivt i det politiske arbeidet”⁴⁹⁷.

⁴⁹⁵ Karen Ellemann, forskningsintervju, 14.08.12

⁴⁹⁶ Karen Ellemann, forskningsintervju, 14.08.12

⁴⁹⁷ Karen Ellemann, forskningsintervju, 14.08.12

Avslutningsvis diskuterte Ellemann, som Åslaug Haga i forrige kapittel, hvilke typer politikere vi risikerte å ende opp med i et politisk klima preget av mistenksomhet og stadige skandaliseringsforsøk. Som et eksempel viste Ellemann til da hun meldte seg frivillig som ”matmor” på en familiecamp arrangert av Redd Barna; ”Den der mistenkeligjøringen jeg opplevde fra noen i organisasjonen. Hvorfor vil du det? Hva har du av skjulte agendaer for å gjøre noe sånt?”⁴⁹⁸. Hun syntes det er trist og frustrerende å være utsatt for en slik konstant jakt hvor målet er å framstille henne som et dårlig menneske; ”Man sier at når man blir politiker, så skal du få deg en sånn teflondrakt, så det ikke går inn og rammer deg personlig. [...] Det er litt vanskelig”⁴⁹⁹.

12.2.3 Betydningen av kjønn

Ellemann opplevde at Sjøppelkassesaken ikke bare rammet henne selv, men hele familien; ”Det er en krenkelse som familien har opplevd. En ting er at jeg har opplevd det, og det hører med hvis man er en offentlig person, men at hele familien blir utsatt for den form for forseelse. Det er for mye, det er det”⁵⁰⁰. I forskningsintervjuet viste hun til tenåringsjentene i familien. De følte seg spesielt krenket av at noen hadde rotet i deres søppelkasse;

Du kan vel forestille deg en familie med fire barn. Vi har tre tenåringsjenter. De var ulykkelige. De syntes det var så krenkende. Altså, jeg var forbannet, men en tenåringsjente som har, du vet, [en] liten pose fra toalettet, eller hva det nå måtte være. [...] Tenk at det har stått noen og visst at det hørte til oss⁵⁰¹.

Hun ønsket ikke å tegne et for stereotypisk bilde av kvinnelige politikere, men syntes generelt å kunne se at kvinner veies på flere vektskåler enn menn; ”Er det bra eller er det dårlig, liker vi det eller liker vi det ikke, ser hun bra ut, ser hun ikke bra ut”⁵⁰². På spørsmål om hvorfor kvinnelige statsråder går av langt oftere enn mannlige ministre som en følge av politiske skandaler (Allern et al. 2012), argumenterte Ellemann for at familien spiller en vesentlig rolle;

Det er et veldig kjønnstradisjonelt bilde jeg tegner, men at kvinner er bedre avklart med konsekvensene også i forhold til [...] familien. Dersom familien lider under det. Dersom mannen der hjemme og barna er påvirket av en situasjon, så tror jeg kvinner har større styrke til å si: Det er tross alt viktigere [å verne om dem]⁵⁰³.

For Ellemann handlet det om å skille mellom sitt personlige image og sitt privatliv; ”Den danske befolkningen må gjerne kjenne Karen Ellemann, [...] den personen jeg er og de

⁴⁹⁸ Karen Ellemann, forskningsintervju, 14.08.12

⁴⁹⁹ Karen Ellemann, forskningsintervju, 14.08.12

⁵⁰⁰ Karen Ellemann, forskningsintervju, 14.08.12

⁵⁰¹ Karen Ellemann, forskningsintervju, 14.08.12

⁵⁰² Karen Ellemann, forskningsintervju, 14.08.12

⁵⁰³ Karen Ellemann, forskningsintervju, 14.08.12

tingene jeg står for, og derfor vil jeg gjerne bruke meg selv. Men Karen Ellemann har en privat side med min familie, med mine venner, med mitt hus, med min mat. Det er privat”⁵⁰⁴. Å dra et tydelig skille mellom sitt personlige image og privatliv kan imidlertid by på problemer for kvinnelige politikere rammet av politisk skandalisering, jf. artikkelen til Kleberg og Widestedt hvor de argumenterer for at kvinnelige politikere kritiseres og krenkes som privatpersoner, mens menn anklages i egenskap av å være offentlige aktører og krenkes derfor ikke på samme måte i en politisk skandale.

12.3 Avslutning

I etterkant av Sjøppelkassesaken intervjuet Journalisten.dk Ekstra Bladet-journalisten Thomas Svensson, som hadde vært med og gått igjennom Ellemanns søppel. Ideen om å sjekke miljøministerens søppelkasse hadde han fått fra den engelske tabloidavisen Daily Mail som for noen år tilbake hadde hatt en lignende sak om en minister som hadde foreslått et nytt system for å sortere flasker, men ikke gjorde det selv⁵⁰⁵. Journalisten tok imidlertid ikke hensyn til de kulturelle forskjellene mellom Danmark og England – både i forhold til hva som oppleves som skandaløst og hvor langt man kan gå i granskningen av en politikers privatliv. I Danmark ble Ekstra Bladets journalistiske metoder et viktigere og mer omtalt tema enn hva Ellemann hadde kastet av søppel.

Sjøppelkassesaken kan også knyttes til diskusjonen om grensene mellom politikeres privatliv og offentlige liv er i ferd med å bli utvisket. Politikken blir stadig mer intimisert og personifisert (Hvitfelt 2002, Wendt 2012). Spørsmålet er om ikke politikerne har seg selv å takke. Dersom de benytter hjem og familie for å promotere seg selv i valgkamp, har de samtidig åpnet opp for medienes granskning av deres privatliv. Bygger de seg et image basert på god moral, kan de ikke unngå at pressen vil sjekke om det er samsvar mellom liv og lære. Det kan derfor diskuteres om det i det hele tatt er mulig for å politiker å fremstå som personlig, uten å dele noe av sitt privatliv, slik Ellemann gav uttrykk for i forskningsintervjuet.

Mediejurist Oluf Jørgensen tok som nevnt til orde for at det var rett av Ellemann å anmelde Ekstra Bladet for å markere at det bør dras noen grenser som beskytter politikeres hjem og privatliv. Det var heller ikke bare Ellemann, men hele Ellemanns familie som bidro til

⁵⁰⁴ Karen Ellemann, forskningsintervju, 14.08.12

⁵⁰⁵ Nyhetsartikkel: ”Vi åbnede bare buret, tog skraldesækken og gik igen”, Journalisten.dk, 17.12.10

innholdet av søppelkassen. At Ellemann fikk kritikk for noe hun ikke (alene) hadde gjort, men også måtte svare for hele sin familie, kan knyttes til begrepet *kvinnens utstrakte ansvar*. Det vil jeg komme tilbake til å diskutere i sammenfatningen av de åtte analysekapitlene.

Søppelkassesaken var et skandaliseringsforsøk, med en redaksjon som politisk aktør. Skandaliseringsforsøket utviklet seg imidlertid ikke til en skandale. Kritikken fikk ikke feste og mediedrevet uteble. Ekstra Bladet forsøkte å knytte innholdet i familien Ellemanns søppelkasse til en konflikt mellom liv og lære hos miljøministeren, men med Ellemanns sterke motstrategier, sympatibølgen blant hennes kolleger og det at ingen som ønsket å uttale seg kritisk, mislyktes avisen. Det manglende mediedrevet gjorde det imidlertid mulig for Ellemann å benytte de to mest offensive forsvarsstrategiene i forsvarstypologien, angrep på anklager og benektelse, med suksess. Avisens framgangsmåte – metoden de benyttet i et forsøk på å ramme statsråden – rammet i praksis avisen selv.

13 Skandaler i Skandinavia – en sammenfatning

Denne avhandlingens hovedtema er, som nevnt i introduksjonen, politiske skandaler i tre skandinaviske land, de forsvarsstrategiene som politikere benytter, samt hvordan kvinnelige politikere opplever skandaliseringen. Avhandlingen er bygd på casestudier hvor jeg analyserer likheter og forskjeller på tvers. Gjennom analyse av politikeres apologia og forskningsintervjuer med Ritt Bjerregaard, Gudrun Schyman, Cecilia Stegö Child, Magnhild Meltveit Kleppa, Gerd-Liv Valla, Wanja Lundby-Wedin, Åslaug Haga og Karen Ellemann har jeg vist både hva slags retoriske forsvarsstrategier politikerne benyttet, og redegjort for hvorfor de forsvarte seg på nettopp denne måten. I dette kapitlet vil jeg oppsummere og diskutere de viktigste funnene i tilknytning til studiens tre forskningsspørsmål;

- 1. Hvilke retoriske forsvarsstrategier benytter politikere når de rammes av politisk skandalisering og mediedrev?**
- 2. Hvordan vurderer kvinnelige politikere politisk skandalisering og mediedrev i etterkant – og sitt eget retoriske forsvar?**
- 3. Hvordan vurderer kvinnelige politikere betydningen av kjønn i politisk skandalisering og mediedrev?**

Forskningsspørsmålene benyttes også som disposisjon. Det første forskningsspørsmålet besvarer jeg under avsnitt 13.1. Jeg starter med en gjennomgang av typologiens ulike forsvarsstrategier, viser hvordan de utvalgte politikernes apologia passer inn i denne typologien og diskuterer i hvilken grad de offensive, nøytrale og imøtekommende forsvarsstrategiene så ut til å imøtegå kritikk og anklager. I tillegg problematiserer jeg den uforbeholdne unnskyldningen. Er det mulig med et idealetisk forsvar, i tråd med Michael Hearits Apologetic Ethics, uten å påta seg urettmessig skyld og ansvar? Ingen av de kvinnelige politikerne ønsket nemlig å ”legge seg flate” og beklage som en følge av den politiske skandaliseringen eller mediedrevet som rammet dem.

Det andre forskningsspørsmålet besvares i avsnitt 13.2 og 13.3. Jeg starter med en diskusjon av liv/lære-problematikken, privat/offentlig-distinksjonen og merkelappene som tildeles kvinnelige politikere. Basert på de kvinnelige politikernes uttalelser i forskningsintervjuene, drøfter jeg også konsekvensene av politisk skandalisering – både for politikeren og samfunnet. I avsnitt 13.3 er fokuset på de kvinnelige politikernes etterhåndsrefleksjoner

knyttet til sitt eget retoriske forsvar. Angrer de på noe de sa eller gjorde i forbindelse med skandalen? Føler de fortsatt et behov for å forsvare seg retorisk?

Det tredje forskningsspørsmålet besvares i avsnitt 13.4. Et sentralt tema er de forventningene som stilles til kvinnelige politikere og medieframstillingene av dem. Deretter presenterer og diskuterer jeg fenomenet *kvinnens utstrakte ansvar*. Avslutningsvis tar jeg, med utgangspunkt i forskningsintervjuene med de kvinnelige politikerne, opp hvorfor kvinnelige statsråder i større grad enn menn går av som en følge av politisk skandalisering og mediedrev (jfr. Allern et al. (2012)).

13.1 Hvilke retoriske forsvarsstrategier benytter politikere når de rammes av politisk skandalisering og mediedrev?

I teorikapitlet om retoriske forsvarsstrategier presenterte jeg forsvarstypologien, basert på en kombinasjon av tre teorier og typologier; William L. Benoit's Theory of Image Repair, W. Timothy Coombs Situational Crisis Communication Theory (SCCT) og Keith Michael Hearit's Apologetic Ethics (se tabell 3.4). Forsvarstypologien har syv hovedkategorier, hvorav fem har underkategorier. Det retoriske forsvaret er også rangert fra de mest offensive strategiene som å angripe anklager og avvise skyld (merket rødt) til de mer imøtekommende strategiene som å godtgjøre og gi en uforbeholden unnskyldning (merket grønt). Tabell 13.1 viser en oversikt over de ulike retoriske forsvarsstrategiene politikerne benyttet i forbindelse med de forskjellige skandaliseringsprosessene/mediedrevene de var involvert i.

Tabell 13.1: En oversikt over alle politikernes/LO-ledernes retoriske forsvarsstrategier

Forsvar	Bjerregaard			Schyman			Ministeraffæren				Gavekontroversen					Valla LO- dramaet	Lundby- Wedin AMF- affæren	Haga Brygge/ stabbur	Ellemann Søppel- kassen
	R	L	D	A	E	S	TB	AB	MB	CSC	JGS	JS	AGSE	LSN	MMK				
<i>Å angripe anklager</i>	X	X	X	-	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X	X	X	X
<i>Å avvise skyld</i>	X	-	X	-	-	X	-	X	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X
<i>Å bortforklare</i>	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Å rettferdiggjøre</i>	X	-	-	X	-	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-
<i>Å innynde seg</i>	X	X	-	X	-	-	-	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	X	X
<i>Å godtgjøre</i>	-	-	X	-	-	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X	-
<i>Å gi en uforbeholden unnskyldning</i>	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X	-	-	-	X	-	X	-	X	-

Bjerregaards retoriske forsvar er delt inn i Ritz-saken (R), Leilighetssaken (L) og Dagboksaken (D). Schymans retoriske forsvar er delt inn i alkoholproblemer (A), erotisk film (E) og Skattesaken (S).

De retoriske forsvarsstrategiene til Tobias Billström (TB), Anders Borg (AB), Maria Borelius (MB) og Cecilia Stegö Child (CSC) i Ministeraffæren, samt Jonas Gahr Støre (JGS), Jens Stoltenberg (JS), Anne-Grete Strøm-Erichsen (AGSE), Liv Signe Navarsete (LSN) og Magnhild Meltveit Kleppa (MMK) i Gavekontroversen.

X = Politikeren/LO-lederen benyttet en eller flere forsvarsstrategier innenfor denne kategorien.

- = Politikeren/LO-lederen benyttet ingen av forsvarsstrategiene innenfor denne kategorien.

13.1.1 Forsvarstypologien

Forsvarstypologien har jeg benyttet for analyse av de utvalgte politikernes apologia. Selv om jeg har inkludert skandalecase fra tre skandinaviske land, kan jeg ikke se å ha funnet noen interessante ulikheter mellom de norske, danske og svenske skandalene og politikernes svar på dem. Videre følger en oppsummering av politikernes apologia, kategorisert utfra typologien for retorisk forsvar.

Å angripe anklageren

I alle de tre skandaliseringsprosessene som rammet Bjerregaard, gikk hun til angrep på pressen. Schyman gikk til angrep på Expressen i forbindelse med avisens forside om at Vänsterparti-lederen hadde spilt i en erotisk film. Stegö Chilò angrep Radiotjänst og Transportarbetarförbundet i Ministeraffæren for å ha forhindret henne i å gjøre jobben sin som kulturminister. Ingen av politikerne involvert i Gavekontroversen benyttet denne forsvarsstrategien. I LO-dramaet gikk Valla først til angrep på Yssen i forsvarsnotatet, og i forbindelse med sin avgang som LO-leder kom hun med sterk kritikk av Fougner-utvalget, mens Lundby-Wedin i AMF-affæren gikk til angrep på såkalt sterke krefter, som hun mente ville gjøre alt for å forhindre LOs gode arbeid. I forbindelse med Brygge- og stabbursaffæren angrep Haga Ås kommune ved å påpeke at det var de som hadde rotet i denne saken. Hun benyttet også sine to pressekonferanser til å angripe mediene for å ha invadert hennes hjem, og for ikke klare å skille mellom store og små avsløringer. I søppelkassesaken gikk også Ellemann til angrep på pressen, spesielt Ekstra Bladets journalister som hadde gått igjennom miljøministerens søppelkasse.

Å angripe anklager var den mest brukte forsvarsstrategien blant politikerne i denne studien. I flere av tilfellene var det mediene generelt eller en avis spesielt som politikerne gikk til angrep på, men det var ikke alle politikerne som lyktes med en slik offensiv strategi. Bjerregaard hadde en tydelig mediekritisk vinkling på sin apologia. Hennes ikke-beklagende og uredde holdning overfor mediene gjorde henne til en populær politiker med stor oppbakking fra velgerne. Selv om angrepsstrategien ikke hadde en umiddelbar virkning i form av å forhindre Bjerregaards avgang i Ritz- og Leilighetssaken, vil jeg likevel argumentere for at strategien på lengre sikt hadde en funksjon i å bringe henne raskt tilbake i nye politiske posisjoner.

Haga var derimot mindre heldig med sitt medieangrep i Brygge- og stabbursaffæren. Framfor å begrense medietrykket, slik strategien var ment, så angrepet ut til å gi mediene blod på tann og bidra til et eskalerende mediedrev – nå skulle byttet felles! Ellemanns angrepsstrategi satte på den andre siden en umiddelbar stopper for skandaliseringsforsøket i Sjøppelkassesaken. Et svakt utspill fra Ekstra Bladet, med en rask kontring fra Ellemann bidro til at Sjøppelkassesaken aldri utviklet seg til et mediedrev og at det heller var Ekstra Bladet som endte opp med å forsvare sine journalistiske metoder.

Å avvise skyld

Hovedkategorien *å avvise skyld* består av to underkategorier; *benektelse og skyldtildeling (å gjøre noen til syndebukk)*. Man kan for det første *benekte* at en skandale har skjedd – at man er skyldig eller ansvarlig. Benektelse forekom ofte blant politikerne i denne studien. I Ritz-saken benektet Bjerregaard at hun alene hadde benyttet så mye penger på oppholdet i Paris, og i Dagboksaken benektet hun at boken var skrevet for å henge ut noen, det var kun hennes personlige meninger om og oppfattelse av EU-kollegene.

Valla benektet at hun hadde mobbet og trakassert Yssen, at hun hadde uttrykt skuffelse da Yssen ble gravid, og at det var et dårlig arbeidsmiljø i LO. Den norske LO-lederen benyttet uttrykk som ”ikke rot i virkeligheten”, ”beskrivelse som vi ikke kjenner oss igjen i”, ”overhode ikke sant” og ”far-fetched” for å benekte skyld og ansvar. Den svenske LO-lederen, Lundby-Wedin, benektet at hun og AMF bevisst hadde betalt ut så store summer i lønn og pensjon. Haga benektet at hun hadde gjort noe som hun ikke kunne stå oppreist på i det offentlige rom, mens Ellemann nektet for at noen gamle el-sikringer funnet i sjøppelkassen stammet fra deres husholdning.

For å styrke benektelsen, kombinerte gjerne politikerne denne forsvarsstrategien med mer nøytrale responsstrategier som differensiering (å bortforklare) og minimalisering (å rettferdiggjøre). Denne strategikombinasjonen ga den enkle benektelsen mer kjøtt på beinet i form av å forklare hvorfor de ikke anså seg som skyldige eller ansvarlige for sakene som hadde kommet fram i media. I Skattesaken benektet Schyman at hun hadde forsøkt å lure til seg penger, samtidig som hun differensierte mellom å snyte på skatten og å fylle ut selvangivelsen feil. I Ministeraffæren benektet Borg at han hadde betalt sin barnepike mer enn 10 000 kroner i året. Han benyttet også minimalisering ved å legge til at dersom han hadde betalt barnevakten et par tusen ekstra, så var det ingen alvorlig forseelse. I den norske

Gavekontroversen benektet Stoltenberg at han hadde forsøkt å skjule et kaffeservise han hadde mottatt i gave, samtidig som han differensierte mellom å holde tilbake informasjon fra skattemyndighetene og ikke rapportere inn verdien av en gave som ikke skulle beholdes. Strøm-Erichsen innrømmet å ha tatt enkelte gaver i personlig eie, men benektet at hun bevisst hadde brutt med noe regelverk, mens Meltveit Kleppa benektet at hun hadde forsøkt å skjule et armbånd, for så å differensiere mellom å gjemme det og å glemme det.

Skyldtildeling eller det å gjøre noen til sydebukk er en underkategori av å avvise skyld, ettersom den anklagede kan ikke selv ha gjort det, om det var en annen som utførte handlingen. Mens flere politikere i denne studien benyttet benektelse som en forsvarsstrategi, var det kun de to LO-lederne som benyttet sydebukk-strategien for å forsvare seg mot kritikk og anklager. I forbindelse med LO-dramaet utpekte Valla LO som en delvis sydebukk, ved å referere til ”vi” og ”oss i ledelsen”, selv om Yssen la vekt på at anklagene ikke var rettet mot hele LO, kun LOs leder. I AMF-affæren forsøkte Lundby-Wedin å gjøre Elmehagen til en sydebukk for å ha flyttet sin pensjonskapital.

Dersom man skal oppsummere politikernes bruk av offensive forsvarsstrategier, benyttet så mange som 11 av 15 politikere en eller begge av de to retoriske hovedkategoriene; å angripe anklager og avvise skyld. Fem av politikerne valgte både angrep og benektelse. De aller fleste, politikere eller ei, vil starte med å benekte skyld og ansvar før de eventuelt tar i bruk andre responsstrategier (Ihlen 2002: 203). De fleste mennesker liker ikke å innrømme at de har gjort noe galt, og om de offensive forsvarsstrategiene fungerer, vil anklagene forsvinne og skadene på omdømmet heles. Benektelse er dessuten en sentral forsvarsstrategi blant politikere som bygger sin påvirkningskraft og evne til å samle stemmer på troverdighet og ærlighet. Det er, om mulig, enda viktigere for kvinnelige politikere rammet av politiske skandaler, gitt den nøye granskningen og de høye forventningene som stilles til kvinnelige politikere.

Om politikerne lyktes med sitt offensive forsvar, var imidlertid svært kontekstavhengig. For Ellemann holdt det lenge å angripe Ekstra Bladet og benekte avisens anklager basert på innholdet av hennes søppelkasse. For Valla derimot, bidro et angrep på Yssen og en benektelse av at hun hadde trakassert sin tidligere medarbeider heller til å understreke VGs anklager. Med et offensivt forsvar løp LO-lederen rett inn i VGs framstilling av henne som en mobber (med manglende selvinnsikt) og Yssen som et offer.

Å bortforklare

Dersom det ikke går an å benekte at hendelsen har funnet sted eller at man står ansvarlig for handlingen, kan man heller forsøke å *bortforklare skandalen* ved hjelp av strategiene provokasjon, uunngåelighet, gode intensjoner eller differensiering. *Provokasjonsstrategien* benyttes ved å vise til at den skandaløse handlingen eller hendelsen kom som en rimelig reaksjon på en annen støtende hendelse eller en provokasjon. Blant de utvalgte politikerne i denne studien, var det kun Valla som benyttet provokasjonsstrategien for å forsvare seg mot anklager om at hun hadde fått Yssen til å gråte på et administrasjonsmøte. Ifølge Valla hadde ikke Yssen satt seg godt nok inn i saken, slik en leder for Internasjonal avdeling burde gjøre, og måtte derfor tåle kritikk for dette.

Schyman benyttet *uunngåelighet* som en forsvarsstrategi i Skattesaken. Ifølge den tidligere Vänsterpartilederen reiste hun mye både innenriks og utenriks, og hadde dermed for liten tid til å kontrollere selvangivelsen før den ble sendt inn. Det samme gjorde Lundby-Wedin da hun argumenterte for at AMF-styret manglet viktig informasjon da de skrev under på Elmehagens pensjonsavtale. Hun mente styret hadde blitt feilinformert og ført bak lyset. Haga benyttet uunngåelighetsstrategien ved å vise til at det ikke var henne, men hennes mann, som tok seg av hytta og byggetillatelsene. Det var derfor vanskelig for henne å holde styr på dette.

Gode intensjoner: I LO-dramaet viste Valla til sine gode intensjoner om å la Yssen få delta på Forsvarets Høgskoles hovedkurs i 2007 som LOs representant. Vallas tilbud til Yssen ble imidlertid oppfattet som et forsøk på å kvitte seg med en brysom medarbeider. Den tidligere LO-lederen la samtidig vekt på at Yssen var velkommen tilbake til LO dersom hun ikke fant nytt arbeid etter endt utdanning.

Differensiering vil si å omdefinere hendelsen eller skjelne mellom to forskjellige handlinger, for så å vektlegge at man gjorde det minst kritikkverdige av de to. Strategien kombineres, som nevnt, ofte med en benektelse (se eksempler over). Flere av politikerne i denne studien valgte differensiering som en forsvarsstrategi for å svare på kritikk og anklager. Studien viser at differensieringsstrategien var blant de mest benyttede strategiene. Bjerregaard differensierte mellom å bli kritisert for måten man lever på eller for den politikk man fører. I Gavekontroversen benyttet Strøm-Erichsen en differensieringsstrategi da hun forklarte at hun

hadde meldt inn den afghanske, og ikke den norske, verdien av teppene, mens Navarsete differensierte mellom å motta en gave i full offentlighet og forsøke å skjule den.

Valla valgte å omdefinere sin første respons på kritikken i forbindelse med LO-dramaet. Hun argumenterte for at hennes offensive svar på Yssens anklager i stedet burde forstås som et selvforsvar. Ellemann benyttet også differensiering for å skille mellom det å be om lov før man gjennomgikk danskenes søppelkasser, og det å stjele en miljøministers søppel. Forsvarsstrategien var i alle tilfellene et forsøk på å sette politikerens handlinger og uttalelser i et bedre lys. Differensiering er en viktig del av å opprettholde et godt omdømme. Dersom man gjør noe mediene eller publikum anser som støtende, kan et forsøk på å omdefinere situasjonen begrense skandalens negative følger, som tap av ansikt eller jobb.

Å rettferdiggjøre

Videre kan en politiker forsøke å *rettferdiggjøre handlingen eller hendelsen* ved bruk av to forsvarsstrategier; *minimalisering* og *transcendens*. Ved hjelp av minimaliseringsstrategien forsøker man å bagatellisere alvoret i anklagene. Det er ikke så ille som kritikerne skal ha det til. Schyman benyttet minimaliseringsstrategien ved å vektlegge at hun ikke drakk hver dag, men at det kun dreide seg om noen få anledninger hvor hun mistet kontrollen over alkoholkonsumet. I Ministeraffæren bagatelliserte Borelius bruken av svarte barnepiker på 1990-tallet. Det var helt vanlig å gjøre blant hennes venner og kollegaer. Stegö Chilò la vekt på at hun ikke lenger benyttet hushjelp, og at det aldri hadde vært noen utstrakt bruk av slike tjenester. I Gavekontroversen bagatelliserte Gahr Støre alvoret i å motta tepper fra Afghanistan. Han hadde beholdt fem tepper som et minne om reisene til Afghanistan, og oppgitt disse til skattemyndighetene etter gjeldende regelverk. Lundby-Wedin benyttet minimaliseringsstrategien da hun argumenterte for at hun ikke satt i flere styrer enn hun klarte å håndtere. Ikke alle styreoppdragene var dessuten like store som AMF Pension.

Transcendens: Her forsøker den anklagede å plassere hendelsen inn i en bredere kontekst eller knytte handlingen til et sett med høyere verdier. Flere av politikerne i denne studien benyttet transcendens som et retorisk forsvar mot kritikk og anklager. Transcendensstrategien forekom også i noen av politikernes avskjedstaler. Strategien stod blant annet sentralt i kronikken som Bjerregaard skrev i etterkant av Ritz-saken og gjeninnrykket etter Leilighetssaken. Her kritiserte hun puritanismen og ideen om at sosialdemokratiske politikere skulle leve og bo som velgerne de representerte. I forbindelse med Schymans alkoholproblemer la hun vekt på

at det handlet om liv eller død, og at hun valgte livet. Da hun måtte gå av som en følge av Skattesaken, benyttet Schyman transcendens ved å fokusere på vanskelighetene med å forene livet som toppolitiker og livet som et helt vanlig menneske.

I Ministeraffæren benyttet Billström transcendens ved å argumentere for at han hadde tatt et ideologisk standpunkt ved ikke å støtte de statseide TV- og radiostasjonene. Han likte ikke SRs og SVTs programmer. I Gavekontroversen benyttet Gahr Støre transcendensstrategien ved å vise til at det å gi gave til besøkende var en vanlig del av afghansk høflighetskultur. Mottaket av gaven var dermed rettferdiggjort ut fra tanken om å opprettholde et godt forhold til Afghanistan. I pressemeldingen hvor Stegö Chilò meldte sin avgang som kulturminister, håpet hun at hennes erfaringer ikke skulle skremme andre fra å utvikle sine tanker, følge sin overbevisning og engasjere seg partipolitisk. Lundby-Wedin la vekt på at hun hadde fått et oppdrag av LO-medlemmene og at det hadde hun tenkt å fullføre så lenge medlemmene ønsket henne.

Å innynde seg

Videre kan en politiker forsøke å *innynde seg* ved hjelp av *selvhevdelse* eller *ros*. *Selvhevdelse* var blant de mest benyttede forsvarsstrategiene i denne studien. Bjerregaard valgte selvhevdelse i forbindelse med sine to avganger – først som undervisningsminister, og deretter som gruppeformann for Socialdemokraterne. Etter Ritz-saken la hun vekt på at hun hadde vært en minister som gjennom fire år har gjort seg flid med å opptre lojalt og effektivt i samarbeid med statsminister Jørgensen. I etterkant av Leilighetssaken understreket hun sin evne til å holde sammen den sosialdemokratiske gruppen. Schyman takket for støtten og tilliten hun hadde fått i forbindelse med sine alkoholproblemer og mange tilbakefall. Hun valgte også selvhevdelse ved å vektlegge at hun hadde hatt sertifikat i 20 år, da Vägverkets overlege ønsket å frata alle alkoholikere sertifikatet. Schyman argumenterte for at hun burde kunne kjøre bil i de periodene hun var edru.

I Ministeraffæren støttet Borg seg til sitt gode image ved å vise til sitt viktige oppdrag som finansminister, mens Borelius framstilte seg selv som ”en hyfsad människa”, en beskjeden form for selvhevdelse. I pressemeldingen hvor Borelius meldte sin avgang valgte hun igjen selvhevdelse, ved å fortelle om sitt brennende ønske om å gjøre Sverige til et bedre land, med et blomstrende forretningsliv, forskning og utdanning. Stegö Chilò benyttet også selvhevdelse. Hun la vekt på sitt prinsipp om å gjøre rett for seg. I Gavekontroversen benyttet

Strøm-Erichsen selvhevdelse som en forsvarsstrategi ved å legge vekt på sitt spesielle forhold til det afghanske folket. Lundby-Wedin benyttet selvhevdelse ved å vektlegge sin lange fartstid i LO og gode ønsker for LO-medlemmene. I Sjøpøkkassasaken styrket Ellemann sitt omdømme ved å vise til at hun hadde bred støtte fra alle partiene på Folketinget.

Ros: Valla benyttet sin avskjedstale til selvhevdelse og ros av LO ved å vektlegge alt de hadde oppnådd i hennes tid som LO-leder. Haga roste også sitt parti i forbindelse med sin avgang i Brygge- og stabbursaffæren.

I en oppsummering av de nøytrale forsvarsstrategiene kan man se at alle politikerne i mitt utvalg benyttet en eller flere av responsstrategiene som hørte innunder de nøytrale hovedkategoriene av retorisk forsvar; å bortforklare, rettferdiggjøre og innynde seg. Hovedkategorien å innynde seg skiller seg imidlertid fra hovedkategoriene å bortforklare og rettferdiggjøre. Selv om en innyndingsstrategi ikke begrenser skyld eller ansvar for skandalen, vil en påminnelse om tidligere gode gjerninger og ros bidra til å forbedre inntrykket av den anklagede og distansere de negative følelsene knyttet til selve handlingen. Det kan forklare hvorfor selvhevdelse og ros ofte forekommer i politikernes avskjedstaler, da det ikke lenger er snakk om å forsvare ens politiske posisjon, men heller å redde sitt ettermæle.

Også blant de nøytrale forsvarsstrategiene finnes det kontekstuelle faktorer som må tas med i vurdering av om politikernes apologia fungerte eller ikke. I Gavekontroversen benyttet for eksempel både Meltveit Kleppa og Gahr Støre nøytrale forsvarsstrategier for å bortforklare eller rettferdiggjøre mottak av gaver. Selv om Meltveit Kleppa differensierte mellom å glemme armbåndet og bevisst forsøke å skjule det, så ikke denne strategien ut til å ha særlig effekt. Det viste seg blant annet at hun verken hadde skattet av eller ført opp armbåndet i Stortingets gaveregister. Gahr Støre lyktes bedre med en minimaliserings- og transcendensstrategi ettersom det viste seg at han hadde betalt for mye skatt for teppene han hadde fått i gave. Gahr Støre var dessuten en populær og godt ansett politiker i en viktig statsrådsposisjon, noe som kan ha gitt ham større frihet i sitt retoriske forsvar og en mindre kritisk vurdering av hans apologia.

Å godtgjøre

Kompensasjon: Ingen av politikerne i denne studien tok i bruk kompensasjon som en forsvarsstrategi. Kompensasjon er gjerne tilknyttet skandaler hvor offeret eller anklagerne lider et direkte økonomisk tap, noe som ikke var tilfellet i de casene jeg har analysert.

Korrigerende handling: I forbindelse med Dagboksaken valgte Bjerregaard å trekke tilbake boken som en form for korrigerende handling. I Ministeraffæren tilbød Stegö Childø korrigerende handling i form av å etterskuddsbetale TV-lisensen. I forbindelse med Gavekontroversen tilbød statsminister Stoltenberg korrigerende handling i form av å endre regelverket for mottak av gaver. Gahr Støre lovet også å få alle teppene taksert. I forbindelse med LO-dramaet tilbød Valla korrigerende handling i form av at noen eksterne skulle se på saken, samt at hun ville forsøke å endre sin lederstil, mens Lundby-Wedin ønsket å rette opp feilene begått av AMF-styret ved å kreve tilbake det Elnehagen hadde fått for mye. Fra talerstolen i Sundbyberg annonserte LO-lederen at deler av pengene skulle betales tilbake. I sin avskjedstale lovet Haga også at hun kom til å rydde opp dersom det skulle vise seg at hun og ektemannen hadde gjort noe galt i forbindelse med utleie av stabburet.

Å gi en uforbeholden unnskyldning

Godtgjørende forsvarsstrategier kombineres gjerne med *en uforbeholden unnskyldning*. I forbindelse med Dagboksaken beklaget Bjerregaard at gode venner følte seg misbrukt og sveket som en følge av at mediene hadde publisert utdrag fra hennes bok før den var offentliggjort (Detlefsen og Lopes 1997: 391, Højbjerg og French 2007: 220). Samtidig angrep hun pressen for å ha publisert tekstutdrag fra boken, tatt ut av kontekst og før manuskriptet var offentliggjort. Bjerregaard beklaget altså ikke det at hun hadde hengt ut kollegene i EU (det benektet hun), men heller at det hadde skjedd en mistolkning av hennes synspunkt. Hun opplevde det som et nederlag å trekke tilbake boken.

For Schyman var det uaktuelt å beklage Expressens forside om hennes angivelige deltakelse i en erotisk film, ettersom det ikke var noe hold i Expressens anklager. Hun ønsket heller ikke å beklage en feil utfylt selvangivelse i Skattesaken. I forbindelse med avsløringen av hennes alkoholproblemer og flere tilbakefall beklaget Schyman at hun hadde slurvet med behandlingen. Beklagelsen var kun rettet til henne selv, familien og partiet. Schyman hadde ingen intensjoner om å gå av som leder for Vänsterpartiet.

I Ministeraffæren beklaget Borg at han ikke hadde påsett at hans hushjelp fra Polen hadde gyldig arbeidstillatelse, men gikk raskt over til selvhevdelse ved å vektlegge sin innsats i finanspolitikken. Borelius beklaget at hun hadde betalt sine barnepiker svart på 1990-tallet, men benyttet også forsvarsstrategiene unngåelighet og minimalisering ved å påpeke at hun fikk fire barn på fem år, og at flere av hennes venner og bekjente hadde gjort det samme på den tiden. Denne kombinasjonen av forsvarsstrategier kunne gi inntrykk av at hun forsøkte å bortforklare eller rettferdiggjøre sine handlinger, framfor å be om unnskyldning.

Stegö Chiló beklaget, men kunne ikke gi en god begrunnelse for hvorfor hun ikke hadde betalt TV-lisensen. Stegö Chilós manglende TV-avgift kunne framstå som en liberalistisk motivert beslutning, framfor en ren forglemmelse. Dette hindret Stegö Chiló både i å gi en uforbeholden unnskyldning eller, i motsatt fall, kritisere svensk skatt og TV-lisens. Man bør imidlertid spørre seg om hun, som fersk kulturminister, hadde en reell mulighet til å benytte den sistnevnte strategien. I Gavekontroversen beklaget Navarsete at hun ikke hadde meldt inn armbåndet til Stortingets gaveregister. Rød Ungdom valgte likevel å politianmelde statsråden for å få etterforsket om hun gjorde noe straffbart da hun tok imot et armbånd fra Aker Yards.

LO-leder Valla benyttet ordet unnskyld, men dette var en forbeholden unnskyldning hvor hun beklaget dersom Yssen hadde oppfattet noe hun hadde sagt eller gjort som sårende. Det minnet ikke om et "symbolsk selvmord" slik Burke beskriver en uforbeholden unnskyldning. Valla anerkjente ikke at hun hadde gjort noe galt, ga uttrykk for at hun angret eller framstod sårbar (Schneider 2000: 266-267). Hun virker mer opptatt av å gjenvinne kontroll og legge saken død. Valla ønsket ikke å legge seg flat, ettersom hun mente hun ikke hadde gjort noe galt. Forsvarsstrategien kan altså ikke kategoriseres som en *uforbeholden* unnskyldning. Den svenske LO-lederen, Lundby-Wedin, forsøkte aldri å unnskyld sin rolle mht den høye pensjonen som AMF hadde betalt ut til den tidligere direktøren, Christer Elmehagen.

Haga sa at hun la seg flat og beklaget at hun og ektemannen hadde bygd en brygge på hyttetomta si uten godkjennelse fra kommunen. I samme åndedrag la hun også vekt på at hun ikke hadde noen kontroll over byggetillatelsene på hytta. I Sjøppelkassesaken var ikke Ellemann villig til å beklage innholdet i familiens søppelkasse. Hun mente heller det var avisen Ekstra Bladet som burde be om unnskyldning for å ha gått inn på hennes private eiendom og tatt hennes søppel.

13.1.2 En problematisering av den uforbeholdne unnskyldningen

Legg deg flat og gjør en puddel, er gjerne rådet fra PR- og kommunikasjonsrådgivere i en politisk skandale. En uforbeholden unnskyldning bør, ifølge Kenneth Burke, framstå som et symbolsk selvmord (Hearit 2006: 31). Det vil si at politikeren, i motsetning til å finne en sydebukk og utføre et symbolsk mord, selv tar på seg all skyld, legger seg flat og beklager. Å gjøre en puddel er et svensk, litt mindre dramatisk, uttrykk for det samme. Carl D. Schneider mener også at en unnskyldning bør inkludere anerkjennelse, affekt og sårbarhet (Schneider 2000: 273). Keith Michael Hearit vektlegger hvordan en idealetisk apologia bør inneholde en beklagelse i søken etter forsoning (Hearit 2006: 64-73), mens Aaron Lazare beskriver det å gi en unnskyldning som et ritual – en utveksling av makt og skamfullhet mellom anklager og anklagd (Lazare 2004).

Dette gjør at den uforbeholdne unnskyldningen utpeker seg i forhold til de andre strategiene i forsvarstypologien. I kombinasjon med offensive forsvarsstrategier vil en uforbeholden unnskyldning ofte framstå som en selvmotsigelse. I kombinasjon med nøytrale forsvarsstrategier som å bortforklare, rettferdiggjøre eller innynde seg, mister den uforbeholdne unnskyldningen noe av sin virkning. Den uforbeholdne unnskyldningen bør helst ikke kombineres med noen andre forsvarsstrategier enn de imøtekommende, slik som kompensasjon og korrigerende handling. For å vise dette, har jeg dratt et skarpt skille mellom de imøtekommende og de andre forsvarsstrategiene i tabell 13.1. Jeg har likevel valgt å sette et kryss i kategorien ”uforbeholden unnskyldning” i de tilfeller hvor politikerne kun har gitt en forbeholden unnskyldning eller kombinert beklagelsen med benektelse, bortforklarende eller rettferdiggjørende strategier.

De fleste kriser er selvforskyldte, hevder Michael Hearit. Hans etiske tilnærming til apologia er beregnet for å vurdere kommunikasjonen i etterkant av en angivelig offensiv handling (Hearit 2006: 1-2, 61). Det er imidlertid ikke alltid slik at den politiske aktøren har gjort noe galt. Omdømme er en sosial konstruksjon og skandalen kan drives fram mer eller mindre uavhengig av fakta i saken. En skandale kan også oppstå som en følge av endringer i publikums oppfatning eller medias framstilling (Hygen 2005: 7). I flere av sakene analysert i denne avhandlingen var det strid om fakta. Var det begått et normbrudd? Var den anklagede politikeren skyldig og ansvarlig? Stod i så fall mediedekningen og anklagene i forhold til alvoret av overtredelsen?

Flere av politikerne som jeg intervjuet, ga da også uttrykk for at mediedrevets anklager var overdrevne og at det ville være umoralsk å produsere såkalt ”falske unnskyldninger”, det vil si å unnskyldte feil man reelt og innerst inne mente man ikke hadde gjort. Ikke overraskende ”scorer” disse politikerne dårlig på Hearits etisk ideal for apologia, som vektlegger at man uansett bør påta seg skyld, ta ansvar og be om unnskyldning for å oppnå forsoning. Problemet med Hearits etiske tilnærming til apologia er at man ikke kan oppnå et etisk ideal uten samtidig å godta kritikkens sannhetsgehalt og si seg skyldig i anklagene. Det burde imidlertid være mulig å forsvare seg på en idealetisk måte uten å måtte påta seg *urettmessig* skyld og ansvar.

Politikere kan dessuten ha vanskeligere for å unnskyldte seg enn for eksempel skuespillere og artister. I en artikkel om det retoriske forsvaret til skuespilleren Hugh Grant, som ble tatt ”på fersken” med en prostituert, lister Benoit opp tre mulige årsaker til hvorfor politikere ikke har like lett for å legge seg flate og beklage (Benoit 1997a: 255). For det første er den politiske opposisjonen stadig på utkikk etter måter å svekke politikerens omdømme. Hugh Grant trengte bare å forsvare seg mot kritikken i mediene, mens politikere i tillegg må forholde seg til retoriske angrep både fra politiske motstandere og såkalte ”sovende bjørner” (Jenssen og Fladmoe 2009, 2012) som våkner fra dvalen i forbindelse med en politisk skandale. For det andre vil de politiske motstanderne forsøke å holde liv i skandalen så lenge som mulig, i håp om å sverte den anklagede politikerens så mye som mulig. For det tredje har politikere et større ansvar enn skuespillere, ettersom de daglig tar beslutninger som kan ha innvirkning på borgernes liv. Av den grunn kan en unnskyldning og en innrømmelse av at man har begått en feil, få mer alvorlige konsekvenser for en kritisert politiker enn en anklaget artist (Benoit 1997a: 255).

Jeg vil legge til ytterligere en begrunnelse for hvorfor spesielt kvinnelige politikere kan ha vanskelig for å si unnskyld: Medienes negative framstilling av kvinnelige politikeres omdømme og troverdighet i politiske skandaler. Generelt er både mannlige og kvinnelige politikere forventet å framstå som gode forbilder i rollen av å være valgte representanter i politikken. Ifølge Bromanders studie kan det imidlertid se ut til at kvinnelige politikere tilskrives en høyere moral og avkreves et større ansvar enn menn og dermed ikke kan gjøre feil i samme utstrekning som deres mannlige kolleger (Bromander 2012: 165-166). En unnskyldning, og dermed også en innrømmelse av skyld, kan av den grunn sitte lengre inne hos politikere generelt, og kvinnelige politikere spesielt.

13.1.3 De kvinnelige politikerne la seg ikke flate

Ingen av de kvinnelige politikerne i analysen la seg umiddelbart flate og beklaget som svar på skandalisering, kritikk og anklager. Det betyr ikke at politikerne ikke hadde noe å unnskyldes, eller at de skulle beklaget seg uavhengig av skyld og ansvar. I alle skandalene stod striden om ulike virkelighetsoppfatninger og forståelser av skyld og ansvar. Medienes vinkling og framstilling hadde også mye å si for politikernes valg av forsvarsstrategier.

Det betyr heller ikke at det å unnskyldes, legge seg flat og be om nåde er universalløsningen for politikere rammet av en skandale. Kritikken går ikke magisk opp i røyk ved å ta på seg all skyld og be om tilgivelse. Det er imidlertid interessant å diskutere fraværet av den uforbeholdne unnskyldningen blant kvinnelige politikere i politiske skandaler opp imot Aaron Lazars argument om at kvinner, i motsetning til menn, er mye mer komfortable med å innrømme skyld og unnskyldes seg for å gjenopprette et godt omdømme og forholdet til den rammede part (Lazare 2004: 16), eller opp imot Deborah Tannens studie som tilsier at kvinner har lettere for å ty til såkalt rituelle unnskyldninger (Tannen 1998: 44-47).

Å unnskyldes seg vil si å gjøre seg ydmyk, svelge sin egen stolthet og framstå som svak. Det ligger i offentlighetens makt å godta eller forkaste unnskyldningen. Selv i Skandinavia, med en stor andel kvinnelige politikere i regjering og politiske topposisjoner, er fortsatt politikken et mannsdominert miljø, bygd på aggressivitet, pågåenhet og konkurranse. Ordet unnskyld benyttes så godt som aldri i en slik setting. Kvinner som har villet oppnå suksess innen slike områder, har måtte tilpasse seg mennenes kommunikasjon og væremåte (Oles 2008). Samtidig legger Kleberg og Widestedt (2002) vekt på at kvinner som viser at de profesjonelt kan oppføre seg på samme måte som sine mannlige kollegaer, faller utenfor en forventet ”kvinnelighet” og at det i seg selv kan bidra til skandalisering og kritiske mediedrev.

Noe som kjennetegner alle de kvinnelige politikerne i min studie, er at de har bein i nesa og har gjort karriere ved å kunne stå imot det tøffe klimaet i toppolitikken. Ettersom de har lært å oppføre seg som sine mannlige kolleger for å oppnå makt og innflytelse i det politiske liv, har de også minst like vanskelig som menn for å unnskyldes seg når skandaliseringen rammer dem. Samtidig stilles det andre forventninger til kvinners apologia. Medienes framstilling og publikums forståelse av kvinner som mer opptatt av forhold og samhold, mer tilbøyelige til å føle skyld og som personer som har lettere for å be om unnskyldning, er med på å påvirke

hvordan kvinnelige politikeres apologia oppfattes og tas imot. De forskjellige og til dels motstridende forventninger som stilles til en god leder og en god kvinne, viser hvilke retoriske utfordringer kvinnelige politikere står overfor når skandaliseringen rammer dem.

13.2 Hvordan vurderer kvinnelige politikere skandalisering/mediedrev i etterkant?

Avhandlingens andre forskningsspørsmål er hvordan de kvinnelige politikerne vurderer politisk skandalisering og mediedrev i etterkant – og sitt eget retoriske forsvar? Refleksjonene er hentet fra forskningsintervjuer med Ritt Bjerregaard, Gudrun Schyman, Cecilia Stegö Child, Magnhild Meltveit Kleppa, Gerd-Liv Valla, Wanja Lundby-Wedin, Åslaug Haga og Karen Ellemann.

13.2.1 Liv og lære

Atferd som går på tvers av stereotyper, skaper større oppstandelse enn atferd som bare bekrefter dem. Det er når et velpleiet skall av prektighet viser en kjerne av synd og lastefullhet, at pressen virkelig kan boltre seg (Midtbø 2007: 46). Det gjelder særlig de kvinnelige politikerne, da både menn og kvinner skandaliseres, men det ser ut til å ramme de kvinnelige politikerne ekstra hardt dersom det kommer fram at de har brutt med liv/lærenormen. Avviket mellom liv og lære står sentralt i flere av disse skandalene.

Bjerregaard fikk kritikk i både Ritz-saken og Leilighetssaken som en følge av at hun, som sosialdemokrat, bodde på luksushotell og kjøpte seg en stor leilighet. Disse ”avsløringene” brøt med bildet av en nøktern og jordnær sosialdemokratisk politiker. I etterkant av Ritz-saken skrev Bjerregaard en kronikk hvor hun kritiserte puritanismen og ideen om at sosialdemokratiske politikere skulle leve som velgerne de representerte. Etter Leilighetssaken publiserte hun den samme kronikken på nytt. Her argumenterte hun for at arbeiderklassens representanter burde ta i bruk de ressurser som var tilgjengelige og hensiktsmessige i forhold til de politiske oppgaver de var satt til å utføre, uten å bli kritisert for å være hevet over vanlige folk.

Konflikten mellom liv og lære rammet også Schyman i forbindelse med Skattesaken. Etersom hun ledet det svenske Vänsterpartiet, kjent for å ha en særskilt høy skattemoral, ble Schymans feilutfylte selvangivelse framstilt som et klart brudd mot partiets verdier, og bidro til ytterligere kritikk av partilederen. Saken endte med at Schyman gikk av. I Ministeraffæren

ble den manglende TV-lisensen til Stegö Childø særlig rammende ettersom hun satt som kulturminister og derfor den øverste ansvarlige for de statlige TV-kanalene som var hovedmottagere av denne TV-lisensen.

I LO-dramaet ble LO-leder Valla kritisert for å mobbe og trakassere sin tidligere medarbeider, en anklage om et klart brudd på liv og lære i forhold til reglene i arbeidslivet. AMF-affæren ble også satt inn i og forstått ut ifra en liv/lære-kontekst, hvor den svenske LO-lederen Lundby-Wedin ble særlig kritisert for å ha godtatt direktør Elmehagens pensjonsavtale, samtidig som hun gikk hardt ut mot høye bonuser og pensjoner i næringslivet. Den svenske direktøren og gründer av et sjefsutviklings- og mentorprogram for kvinnelige sjefer, Gunilla Arhén, hevdet for eksempel at reaksjonene hadde vært annerledes dersom Lundby-Wedin hadde vært en middelaldrende mann med et bredt nettverk. Ifølge Arhén tillates nemlig ikke kvinner å være lite gjerrige og pengegriske som menn, noe som kan ha medført krassere kritikk av Lundby-Wedin⁵⁰⁶.

Brygga til Haga ble også framstilt som statsrådens brudd mot liv/lære-normen. Politisk redaktør i Bergens Tidende, Trine Eilertsen, påpekte at den rød-grønne regjeringen, som Haga var en del av, tidligere hadde profilert seg som strandsonens forkjempere og at det derfor var ekstra ille at Haga kunne glippe på en slik grunnleggende regel;

De færreste norske politikere driver bevisst og omgår reglene. Som regel er det sløvheter som ligger bak. Det er vanskelig å se for seg at en profesjonell politiker bevisst risikerer sitt omdømme for en liten brygge, eller noen tusen i svart arbeid. Men, selvsagt, det er denne sløvheten de jobber for at alle vi andre skal slutte med. Da må de selvsagt gå foran som gode eksempler selv⁵⁰⁷.

Ekstra Bladet forsøkte også å framstille Sjøppelkassesaken som et brudd på liv og lære for miljøministeren Ellemann. To utsendte journalister hadde, ved å gå igjennom familien Ellemanns søppelkasse, funnet ut at miljøministeren selv ikke gjorde det hun oppfordret alle andre dansker til, nemlig å kutte ned på unødvendig matavfall. Avisen lyktes imidlertid ikke med dette skandaliseringsforsøket, og Ellemann klarte å skifte fokus i saken fra hva som var i hennes søppelkasse til Ekstra Bladets uakseptable journalistiske metoder.

⁵⁰⁶ Nyhetsartikkel: "Får kvinner vara giriga?", SvD Näringsliv, 26.03.09 URL:

http://www.svd.se/naringsliv/karriar/falkengren-lundby-wedin-och-hessius-far-kvinnor-vara-giriga_7053527.svd

⁵⁰⁷ Nyhetsartikkel: "-Haga har totalt mistet grepet", Nettavisen, 11.06.08 URL:

<http://www.nettavisen.no/innenriks/article1975353.ece>

13.2.2 *Privatliv og offentlighet*

Tidligere studier viser at kvinnelige politikere lettere framstilles som privatpersoner, hvor det nærmest er forventet at de skal vise fram og dele hjem, familie og fritid med mediens lyttere, lesere og seere. Det er kun noen få kvinnelige politikere (som for eksempel Angela Merkel og Tarja Halonen, se (van Zoonen (2006)) som har klart å løse dette ved å iscenesette seg som en profesjonell og politisk persona, uten å gi mediene tilgang til hus og hjem. I enkelte tilfeller, hvor man ønsker å bygge seg opp et politikerimage, kan dette være en snarvei til medieoppmerksomhet, men i politiske skandaler kan mediens invadering av politikernes privatliv bli en stor byrde. Politikernes privatliv blir gjerne allemannseie når skandaliseringen rammer. Kleberg og Widestedt hevder også at kvinnelige politikere kritiseres og krenkes som privatpersoner når skandalen rammer. Menn anklages i egenskap av å være offentlige aktører, og krenkes derfor ikke på samme måte (Kleberg og Widestedt 2002).

Casene i denne avhandlingen viser at også norske, svenske og danske kvinnelige politikere har vanskelig for å balansere sitt privatliv og offentlige liv, spesielt når de står midt i en politisk skandale. Schyman skiller seg imidlertid ut ved at hun hadde en åpen og tilgjengelig tilnærming til mediene både i forkant av og i forbindelse med de politiske skandalene som rammet henne. I forskningsintervjuet ga den tidligere Vänsterpartilederen uttrykk for at det var viktig for henne å opprettholde sitt personlig og åpne image ettersom hun så på politikken som en tillitsbransje. Det var også viktig for henne å ha en god relasjon til mediene, ettersom de spiller en viktig rolle i den kommunikative prosessen.

I sin avgangstale uttalte Valla at de siste ukene av LO-dramaet hadde vært en personlig påkjenning. Hun kunne tåle 9000 omtaler i mediene på en måned, hun kunne tåle drapstrusler med sikkerhetsvakter døgnet rundt, men hun kunne ikke tåle at skandalen rammet hennes nærmeste. Valla tok seg nær av hvordan hennes familie og venner ble dratt inn i saken og måtte forholde seg til anklagene. Hun opplevde at journalistene omkranset leiligheten, ringte hjem til broren og oppsøkte datteren hennes. Haga gikk til angrep på mediene under to forskjellige pressekonferanser, da hun mente pressen krysset grensen hun hadde satt mellom sitt offentlige og private liv. Hun kritiserte Dagbladet for å trampe inn hos dem klokken halv tolv om kvelden for å få en kommentar og forklarte hvordan barna kom bleke hjem fra skolen. Hennes familie følte seg invadert. Haga benyttet også tunet sitt som et metaforisk skille⁵⁰⁸. I

⁵⁰⁸ Åslaug Haga, pressekonferanse, 12.06.08

forskningsintervjuet viste hun til hvordan NRK-biler, TV 2-biler, VG og Dagbladet stod oppstilt utenfor familiens gårds plass og hvordan barna måtte krype på gulvet for ikke å bli observert i vinduene.

13.2.3 Merkelapper

Ulrikke Moustgaard viser hvordan danske kvinnelige politikere får ulike merkelapper festet ved seg, som heks, håndveske og blåøyd blondine. Moustgaard mener at våre inntrykk av kvinnelige politikere er påvirket av såkalte vulgærbilder, som igjen peker til kjønnsstereotypiske framstillinger av kvinner med makt. Jeg har valgt å benytte forsvarsstrategiene til den norske LO-lederen Valla i LO-dramaet og den svenske LO-lederen Lundby-Wedin i AMF-affæren som eksempler på hvordan kvinnelige politikere tilegner seg merkelapper som mediene framhever og spiller videre på.

I forbindelse med sin første pressekonferanse knyttet til LO-dramaet ga Valla uttrykk for at hun ikke var en pusekatt⁵⁰⁹. Ordet pusekatt konnoterte for Valla en myk og kanskje litt svak lederstil som hun ikke ønsket å bli satt i sammenheng med. Yssen spilte så på Vallas pusekatt-metafor ved å stille opp på forsiden av Dagbladet Magasinet og VG Helg – med en pusekatt på armen. Selv om Valla kunne se at pusekatt-uttalelsen ble brukt mot henne i LO-dramaet, så angret hun ikke på at hun hadde sagt det. Hennes tilføyelse om at hun internt hadde en mykere fremtoning, falt imidlertid bort i mediedekningen. Lundby-Wedin benyttet selv merkelappen *bimbo* for å beskrive hvordan mediene hadde framstilt henne under AMF-affæren. Det var imidlertid ikke bare Lundby-Wedin, men hele styret i AMF, som hadde skrevet under på pensjonsavtalen som ga Elmhagen 62 millioner svenske kroner. Likevel var det Lundby-Wedin som fikk mest kritikk og anklager rettet mot seg.

Både Valla og Lundby-Wedin skapte sine egne merkelapper som pusekatt og bimbo, som mediene framhevet, brukte og misbrukte. Merkelappene bidro til at begge politikerne ble del av en større genusdiskurs. Pusekatt-metaforen til Valla styrket inntrykket av henne som en tøff, krevende og autoritær person. Disse karakteristikene er gjerne sett på som gode sider ved en mann. Da de ble benyttet for å beskrive en kvinnelig LO-leder, slik som Valla, førte det imidlertid til at hun falt utenfor den forventede kvinneligheten og ble framstilt som en avviker i mediene.

⁵⁰⁹ Valla, pressekonferanse, 11.01.07

Lundby-Wedin ble på den andre siden framstilt som for feminin på mennenes politiske arena. Hennes bimbo-uttalelse bidro ikke til noe annet enn å framheve henne nettopp som en blond bimbo som sov på styremøtene og undertegnet avtaler uten å ane hva de innebar. På den måten falt hun innenfor den gruppen kvinnelige politikere som Moustgaard kaller ”blåøjede blondiner” (Moustgaard 2004), en merkelapp som benyttes for å redusere kvinnelige politikere til dumme og ignorante, men også uskyldige og barnslige jenter. Denne merkelappen settes ofte på kvinner som er nye i politikken, ikke unge menn, selv om de kan være vel så blonde og blåøyede. Lundby-Wedin var ingen ung og uerfaren LO-leder, men hennes apologia og medias framstilling bidro til å skape nettopp dette inntrykket.

13.2.4 Konsekvensene av politisk skandalisering

Konsekvensene av politisk skandalisering kan diskuteres på to nivåer; politikernivå og samfunnsnivå. Konsekvensene for en skandalisert politiker handler gjerne om at man må gå av eller blir sittende igjennom et mediedrev. I min studie måtte Bjerregaard (i Ritz- og Leilighetssaken), Schyman (i Skattesaken), Borelius, Stegö Chilò, Valla og Haga gå av som en følge av politiske skandaler. Hva er det som påvirker og bidrar til slike avganger? I Ritz-saken måtte Bjerregaard forholde seg til statsminister Anker Jørgensens tidlige uttalelse om at hun hadde ”båret sig fuldstændig tåbeligt ad”⁵¹⁰ om Ekstra Bladets opplysninger viste seg å stemme. Ettersom hun var undervisningsminister i hans regjering, var det også opp til Jørgensen å avgjøre om han skulle gi henne full tillit eller kreve hennes avgang. Hadde hun blitt en for stor belastning for regjeringen eller ikke? I forskningsintervjuet mente Bjerregaard at statsministeren gjorde en taktisk feil i å uttale seg om Ritz-saken før han hadde fått snakket med henne, og at det igjen førte til at han også måtte be henne tre av da hun nektet å betale tilbake 20 000 kroner til statskassen.

Hadde Schyman vært minister, er det tvilsomt om hun ville fått en statsministers tillit pga alkoholproblemer og flere tilbakefall. Ettersom hun kun var leder for Vänsterpartiet, og en populær sådan, var det enklere for Schyman å overleve skandalisering. Hun trengte ikke, som Bjerregaard i Ritz-saken, å forholde seg til statsministerens avgjørelse om å verne henne eller la henne gå, men var likevel avhengig av støtte fra ledelsen i Vänsterpartiet for å bli sittende. Dette gjorde det mulig for Schyman å bli sittende som partileder over flere år, tross

⁵¹⁰ Forside: ”Vred Anker kræver nu besked om Ritts luksus-nætter”, Ekstra Bladet, 14.12.78

alkholproblemene. For Valla og Lundby-Wedin, som begge var LO-ledere da de ble rammet av politisk skandalisering, var det andre, mer kompliserte forhold som spilte inn. Deres posisjon var avhengig av hvor sterkt de stod i organisasjonen, og ikke minst hvor sterkt deres kritikere stod i LO. I det norske LO-dramaet utviklet skandalen seg tydeligere til en maktkamp med angrep, granskning og stadige medielekkasjer, i tråd med Jenssens og Fladmoes skandaliseringsmodell (2009, 2012), noe som til slutt endte med Vallas avgang. De interne maktkonstellasjonene og fraksjonskampene var ikke like sterke innenfor svensk LO, noe som kan bidra til å forklare hvorfor Lundby-Wedin ikke måtte gå av som en følge av AMF-affæren.

I forhold til konsekvensene av politisk skandalisering på samfunnsnivå, kan man diskutere om politiske skandaler er en nødvendighet eller et problem for demokratiet. Avsløringer som blir til skandaler er et kjennetegn på en fri (eller i det minste halvfri) presse, og et skandalefritt samfunn kan knapt kalles demokratisk. Jeg har tidligere vist til Markovits og Silverstein (1988) som mener at politiske skandaler kun kan oppstå i liberale demokratier. Mediært skandalisering krever en viss åpenhet i samfunnet, men samtidig finnes det eksempler på at kritiske avsløringer også kan forekomme i autoritære demokratier som Russland, og i stater med et dominerende, ”statsbærende” parti, slik som Kina (Adut 2008: 75-77).

I andre tilfeller er det ikke den politiske styreformen som er avgjørende for politisk skandalisering, men heller at mediene unnviker å ta opp kritikk fordi avsløringsarbeidet er kostbart og de blir møtt med sterke motangrep. I slike tilfeller ender saken i politisk stillhet, slik Entman (2012) beskriver den motsatte utviklingen av en skandalekaskade ut fra erfaringer og eksempler i USA. Det er ikke alltid sammenheng mellom normbruddets alvor og konsekvenser på den ene siden, og pressens vilje til å dekke overtrampet på den andre. Sånn sett kan store mediedrev om små normbrudd dekke over langt viktigere forhold, som burde og kunne blitt politiske skandaler.

De åtte kvinnelige politikerne, intervjuet for denne avhandlingen, hadde et ambivalent forhold til mediens rolle i politiske skandaler. De så verdien av en granskende presse, trodde journalister i utgangspunktet ønsket å gjøre en god jobb og kunne i enkelte tilfeller (slik Stegö Chiló kunne i Ministeraffæren) se at noen avsløringer utgjorde gode mediehistorier. På den andre siden var de kritiske til hvordan mediene endrer karakter i et mediedrev, spesielt når omfanget og volumet av mediedekningen ikke samsvarer med sakens alvor. Resultatet blir lett

en 'opphuset' folkestemning, der mediene arrangerte meningsmålinger skal bidra til å presse fram en rask avgang.

Blant de kvinnelige politikerne jeg intervjuet var det først og fremst Lundby-Wedin og Ellemann som eksplisitt snakket om politisk skandalisering som et demokratisk problem. Lundby-Wedin var opptatt av at hun var valgt av LO og ikke skulle la seg avsette av pressen. Hun mente mediene avskjedsmakt (Nilsson 2004: 17, 93) kunne utgjøre en fare for demokratiet. Ellemann var, som Lundby-Wedin, bekymret for at mediedrevet kunne utgjøre et demokratisk problem, men der hvor Lundby-Wedin la vekt på mediene avskjedsmakt, mente Ellemann det heller handlet om at mange mediedrev og kritiske granskninger av politikeres privatliv over tid kunne holde vekk mennesker fra å engasjere seg partipolitisk. Det er interessant tatt i betraktning at verken Lundby-Wedin eller Ellemann gikk av som en følge av skandalene som rammet dem.

13.3 Hvordan vurderer kvinnelige politikere sitt eget retoriske forsvar?

Skandaler og mediedrev er kaotiske situasjoner preget av et sterkt press på den anklagede om å stå fram, svare på kritikk, forsvare eller beklage. Så raskt det foreligger en forklaring eller unnskyldning, kommer mediene og andre aktører på banen for å vurdere om retorikken holder mål. Ble kritikken effektivt imøtegått og var beklagelsen oppriktig? Det er ikke lett å bevege seg i et slikt minefelt av krav, forventninger og vurderinger av apologia, noe som gjør det interessant å høre hva de kvinnelige toppolitikere nå tenker om eget retoriske forsvar i etterkant av skandalen. Angrer de på noe de sa eller gjorde i forbindelse med skandalen? Føler de fortsatt et behov for å forsvare seg retorisk?

13.3.1 Hva angrer de kvinnelige politikerne på i etterkant av skandaleen?

Valla og Haga utpeker seg som de to politikerne som i forskningsintervjuene tydeligst gav uttrykk for at de angrer på noe av det de sa eller gjorde i forbindelse med LO-dramaet og Brygge- og stabbursaffæren. Valla angret spesielt på at hun kalte inn til den første pressebriefen, framfor å gi en kort kommentar om at de hadde mottatt brevet fra Yssen og så be om å få saken vurdert gjennom en rettsak. I etterkant av LO-dramaet kunne hun også se at det ikke var riktig å offentliggjøre brevet til LO-sekretariatet. Både den første pressekonferansen og brevet fikk henne til å framstå som usympatisk og lite ydmyk i møte med Yssens anklager om mobbing og trakassering.

Haga angret på at hun hadde forsøkt å svare på alle spørsmålene i forbindelse med Brygge- og stabbursaffæren. Hun og hennes medarbeidere forsøkte virkelig ”å levere”, men Haga oppsummerer altså i etterkant at hun ikke burde vært så åpen og imøtekommende innledningsvis i skandalen. De skulle bare ha ”skalka lukene”. I retrospekt kunne Haga også se at det heller ikke var en god strategi å angripe pressen slik hun gjorde i forbindelse med sine to pressekonferanser. Hun trodde imidlertid ikke at en mindre offensiv holdning ville ha endret utfallet av Brygge- og stabbursaffæren. Stegö Chilò angret på at hun for åpent kamera skjelte ut noen SVT-reportere. Hun ga også delvis uttrykk for at hun angret på pressekonferansen hun holdt i forbindelse med Ministeraffæren. Hun begrunnet sitt svake retoriske forsvar med det hun opplevde som manglende støtte fra regjeringen og et tøft møte med public service-selskapene rett i forkant av pressekonferansen.

Motsatt framstår Bjerregaard som en tydelig ikke-angrer blant de kvinnelige politikerne jeg har intervjuet. Hun angret ikke på at hun ikke ba om unnskyldning eller nektet å tilbakebetale 20 000 kroner til statskassen, selv om det mest sannsynlig hadde reddet hennes ministerpost i forbindelse med Ritz-saken. En mer beklagende holdning i forbindelse med Leilighetssaken kunne også ha forhindret hennes avgang som gruppeleder for Socialdemokraterne. Bjerregaard mente imidlertid at hun ville ha framstått som en bedrager, dersom hun hadde betalt tilbake og bedt om unnskyldning. Det eneste Bjerregaard beklaget i etterkant, var at hun hadde blitt så rørt at hun hadde felt en tåre i forbindelse med at en ny minister overtok Undervisningsministeriet. Hun mente at en slik framvisning av følelser ikke hadde noe for seg dersom man var en minister – det passet rett og slett ikke inn med det som forventes i en slik politisk stilling. Hun mente kvinnelige politikere var tjent med å komme seg raskt over selvmedlidenheten, slik at de kunne kjempe videre i politikken. Det var, ifølge Bjerregaard, bedre for alle politikere, uavhengig av kjønn, å bli sint framfor å bli lei seg i tilknytning til en skandaliseringsprosess.

Meltveit Kleppa, Schyman, Lundby-Wedin og Ellemann gav heller ikke uttrykk for at de angret på måten de svarte på kritikken i forbindelse med de ulike skandalene som rammet dem. Meltveit Kleppa måtte stille både i Dagsrevyen og TV 2 for å forklare seg under Gavekontroversen. Det hele ble ifølge henne styrt av en samling jurister på Statsministerens kontor, og var ikke noe hun selv ellers ville valgt å gjøre. I forbindelse med avsløringen av Schymans alkoholproblemer, valgte Schyman å komme Expressen i forkjøpet ved å stille opp

i SVT *Rapports* morgenprogram. På den måten tok hun selv initiativet, som mediene så måtte forholde seg til. Lundby-Wedin angret ikke på at hun tok i bruk web-TV for å forklare seg om AMF-affæren, da det gav henne større kontroll over budskapet hun ønsket å formidle, både i form og innhold. Ellemann mente også det var riktig å stille opp i Aftenshowet og Go´Aften Danmark for å få fram at det vesentlige i hennes sak ikke var hva Ekstra Bladets journalister hadde funnet i familiens søppelkasse, men heller at slike journalistiske metoder var helt uakseptable.

13.3.2 Har de fortsatt et behov for å forsvare seg?

I etterkant av en skandale vil den anklagede, spesielt om saken endte med at han eller hun måtte gå av, ”få tallrike medietilbud om å bearbeide sorgen og ” snakke ut” om mediepresset i beste sendetid”⁵¹¹. I samtale med de åtte kvinnelige politikerne, spurte jeg de om de fortsatt hadde et behov for å forklare eller forsvare seg, selv i etterkant av skandalen. Blant de kvinnelige toppolitikere gav Valla, Bjerregaard og Ellemann uttrykk for at de fortsatt hadde behov for eller ønske om å uttale seg om skandalene som rammet dem. I motsatt ende finner jeg Haga og Meltveit Kleppa som tydelig ga uttrykk for at de ikke ville kommentere eller svare på kritikken etter at mediedrevet hadde stilnet. Schyman, Stegö Chilò og Lundby-Wedin hadde heller ingen store behov for å uttale seg etter at mediestormen hadde blåst over. De åtte politikerne jeg intervjuet ga imidlertid svært forskjellige begrunnelser for hvorfor de hadde behov for, eller motsatt, ikke ønsket å kommentere eller forsvare seg i etterkant av skandalen.

Valla la særlig vekt på to årsaker til at hun fortsatt uttalte seg om LO-dramaet. For det første opplevde hun at folk ikke hadde glemt, men selv i dag ønsket å snakke med henne om denne saken. For det andre opplevde hun fortsatt LO-dramaet og skandalens utfall som veldig urettferdig. Av den grunn valgte hun å gå imot rådene fra gode kommunikasjonsekspertene om å la saken ligge. Bjerregaard begrunnet sine uttalelser i etterkant av blant annet Ritz-saken ut fra denne skandalens spesielle status i Danmark. Hun kommenterte ikke de gamle skandalene for sin egen del, men heller for å understreke betydningen av kjønn i nyere skandaler. Ellemann syntes også det fortsatt var viktig å diskutere Søppelkassesaken, ettersom skandalen prinsipielt kunne ha betydning for demokratiets framtid. Hun mente slike journalistiske metoder som Ekstra Bladet benyttet, kunne avholde folk fra å gå inn i politikken, og at det i lengden kunne utgjøre et demokratisk problem.

⁵¹¹ Kommentar: ”Medieskandaler, lekkasjer og granskning”, Sigurd Allern, Vox Publica, URL: <http://voxpública.no/2007/05/medieskandaler-lekkasjer-og-granskning/#comments>

Blant de kvinnelige politikerne jeg intervjuet var Haga og Meltveit Kleppa tydeligst på at de verken orket eller ønsket å kommentere skandalene i etterkant. For Haga handlet det både om at saken var for vond å rippe opp i, og at hun ikke hadde tillit til journalistikken. Hun visste at ved å uttale seg, ville hun sette i gang mediedrevet på nytt. Meltveit Kleppa ville heller la saken henge i luften, enn å stille opp på nye intervjuer om Gavekontroversen. Hun var i utgangspunktet heller ikke interessert i å stille opp på et forskningsintervju, ettersom hun følte hun endelig hadde fått lagt saken bak seg. De gjenstående politikerne som jeg snakket med, uttalte heller ingen store behov for å forklare eller forsvare seg i etterkant av skandalene. Schyman viste til sin tidligere medarbeider som brukte å kommentere at hun hadde så små bakspeil. I likhet med den norske LO-lederen Valla, skrev også Lundby-Wedin en bok rett i etterkant av AMF-affæren, men benyttet ikke anledningen til å kommentere skandalen i noen større utstrekning. Hun ønsket i stedet at boken skulle handle om likestilling.

13.4 Hvordan vurderer kvinnelige politikere betydningen av kjønn i politisk skandalisering og mediedrev?

Har kjønn betydning i politiske skandaler – og i så fall hvilken? I forskningsintervjuene med de kvinnelige politikerne ga de uttrykk for at forventningene til og medieframstillingene av kvinner er med på å forme de politiske skandaliseringsprosessene hvor kvinnelige politikere er involvert.

13.4.1 Forventninger og medieframstillinger

I mine forskningsintervjuer hadde jeg muligheten til å spørre de kvinnelige politikerne selv om hva de mener om kvinnelige politikere og politiske skandaler generelt, samt om kjønn hadde betydning for skandalen som rammet dem spesielt. Bjerregaard mente hennes kjønn og unge alder spilte en sentral rolle i Ritz-saken. Ekstra Bladet spilte på sakens seksuelle undertoner ved å la en modell posere i sengen på en av Ritz-suitene i Paris. Bjerregaard viste også til Leilighetssaken som et eksempel på at kvinnelige politikere lettere enn mannlige politikere stemples som økonomisk utroverdige.

Schyman argumenterte for at det alltid stilles spørsmålstegn ved kvinner i viktige statsrådsposisjoner. Hun reagerte også på medieframstillingen av henne som en kvinnelig alkoholiker, og at dette utgjorde en dobbelt feil. Stegö Chiló argumenterte i utgangspunktet

for at skandaler rammer uavhengig av kjønn. Likevel kunne hun se hvordan hun og Borelius ble satt til å fylle to stereotype roller i Ministeraffæren. Hun ble heksen, mens Borelius ble framstilt som en høne. Meltveit Kleppa trodde imidlertid ikke at kjønn hadde noen direkte betydning for medieframstillingen av de kvinnelige statsrådene i Gavekontroversen. Det eneste måtte i så fall være at de ble framstilt som glade i smykker.

Valla la vekt på forventningen om at kvinner ikke skal ha så mye makt, da hun ble spurt om hun så noen paralleller mellom LO-dramaet og AMF-affæren. Hun og Lundby-Wedin var de to første kvinnelige lederne i norsk og svensk LO, organisasjoner tradisjonelt ansett for å være sterke mannsbastioner. Valla viste så til de mange karikaturene av henne og Stoltenberg, for å understreke at slike framstillinger ikke akkurat gjorde kvinner med makt lettere å akseptere. Lundby-Wedin la vekt på forventningen om at kvinnelige politikere skulle være madonnaer. Hun opplevde også et tydelig kjønnsaspekt i kritikken knyttet til Riva del Sole. Lundby-Wedin trodde ikke det hadde blitt en like stor sak dersom det hadde vært en mannlig LO-leder som tok med sin kone på tur, ettersom dette er noe de har gjort til alle tider. Hun måtte imidlertid svare for hvorfor hun tok med seg sin mann.

Haga mente at kvinnelige politikere må forholde seg til en forventning om at de skal være litt mykere og uten altfor sterke meninger. Dersom man ikke lever opp til disse forventningene, trodde Haga at man er mer utsatt for et mediedrev. Ellemann ønsket ikke å tegne et for stereotypisk bilde av kvinnelige politikere, men syntes generelt å kunne se at kvinner veies på flere vektskåler enn menn. Oppsummert kunne de åtte kvinnelige politikere si seg enige i at kjønn har en viss betydning for politiske skandaler generelt. Meltveit Kleppa, Haga og Ellemann hadde imidlertid vanskeligere for å se hvordan kjønn spilte inn i deres spesifikke skandaler. Dette er i tråd med Moustgaards studie som fant at kvinnelige politikere mener forskjellsbehandlingen av mannlige og kvinnelige politikere er et problem, også i forbindelse med skandaler og kritiske mediedrev, men ikke et problem som rammer dem selv i særlig grad (Moustgaard 2004).

Det kan være lettere for en kvinnelig politiker å snakke generelt om kjønnsproblematikken i politiske skandaler, enn selv å argumentere for at hun har blitt utsatt for et kjønnskritisk mediedrev. En årsak til dette ser ut til å være at de får ytterligere kritikk dersom de våger å påstå at skandaliseringen ikke bare handler om deres normbrudd, men også deres kjønn. Spiller de kjønnskortet i et forsøk på å avlede oppmerksomhet og ta fokus vekk fra

overtredelsen? Er det kun en utspekulert retorisk forsvarsstrategi? En annen grunn kan være at de kvinnelige politikere, ved å sette fokus på forskjellsbehandlingen av kvinner og menn i politiske skandaler, føler at de selv bidrar til å redusere betydningen av sin politiske karriere og posisjon. Dette var Lundby-Wedin inne på da hun i forskningsintervjuet la vekt på at hun ikke ønsket å diskutere saken som et rent kjønnsspørsmål, da det også lå et politisk maktspørsmål i AMF-affæren. Det er interessant å observere at selv i et forskningsintervju, som er del av et større forskningsprosjekt med fokus på kjønn og politiske skandaler, så vegret flere av informantene å legge noen betydning i at de var *kvinnelige* politikere utsatt for skandalisering og mediedrev.

13.4.2 Et utstrakt ansvar for kvinnelige politikere?

Et fellestrekk ved Brygge- og stabbursaffæren og Sjøppelkassesaken er at anklagene om regelbrudd og normbrudd var knyttet til politikernes privatliv og familie, ikke deres politiske synspunkter og handlinger. Det siste tiåret har det i Norden vært en økning i antall skandaler knyttet til politikeres privatliv, hjem og familie (Allern et al. 2012). Skandaler som omhandler politikeres mer personlige overtramp er lettfattelige, de inkluderer et menneskelig aspekt og er mer lettfattelige for et større publikum enn mer komplekse politiske skandaler. Mens Haga ble kritisert for en brygge og et stabbur som hennes mann hadde tatt seg av i forhold til de kommunale myndighetene, måtte Ellemann svare for innholdet av familiens søppelkasse.

Et annet fellestrekk ved de to sakene var massiv mediedekning eller et mislykket skandaliseringsforsøk av relativt trivielle og små overtredelser. Brygge- og stabbursaffæren fikk flere kritiske medieoppslag og endte med at Haga gikk av både som leder for Senterpartiet og som olje- og energiminister. Det var, i tråd med Entmans argument om skandalekaskaden, ingen sammenheng mellom de sosiale kostnadene eller skandaletypen på den ene siden, og mediernes dekning og politiske konsekvenser på den andre (Entman 2012: 205-212). I Sjøppelkassesaken forsøkte Ekstra Bladet å skape en politisk skandale ut av innholdet i Ellemanns søppelkasse, men lyktes ikke. I stedet ble det avisen som måtte forsvare sine journalistiske metoder.

Skandalene ble også framstilt som et brudd mot liv og lære. Både Haga og Ellemann ble kritisert for å være dobbeltmoraliske. Haga satt i en regjering som gikk til valg på å stanse utbyggingen i strandsonen og skjerpe sanksjonene for lovbrudd. Ekstra Bladet forsvarte

snokingen i Ellemanns søppelkasse med at hun selv ønsket å gå gjennom danskernes søppelkasser for å kartlegge deres matavfall.

Valgforskeren Frank Aarebrot oppsummerte pressens kritikk av Haga som kjønnsdiskriminerende. En mannlig politiker ville, ifølge Aarebrot, ha sluppet lettere unna; ”Å angripe Åslaug Haga for handlinger som mannen har gjort, er kjønnsdiskriminerende. Det hadde aldri skjedd med en mannlig statsråd”⁵¹². Han var overbevist om at dersom redaksjonene hadde begynt å lete etter feil begått av de mannlige statsrådenes ektefeller, ville de ha funnet både det ene og det andre; ”Men de gjør ikke det, fordi en mannlig statsråd ikke holdes ansvarlig for hva ektefellen holder på med”⁵¹³. I Søppelkassesaken måtte Ellemann svare for innholdet i husholdningens søppelkasse, selv om hele hennes familie benyttet den. Sosialdemokraternes miljøordfører, Mette Gjerskov, la vekt på at Ellemann ikke bodde alene, men hadde en stor familie som bidro til søppelproduksjonen; ”Så vidt jeg ved, så består Karen Ellemanns husstand af flere end hende. Og at begynde at hænge hende du for, hvad hendes familie måske har gjort, synes jeg simpelthen ikke er rimeligt”⁴⁶⁶.

I introduksjonskapitlet viste jeg til fenomenet *kvinnens utstrakte ansvar* (på engelsk: Extended Female Responsibility). Kvinnens utstrakte ansvar vil si at kvinnelige politikere framstilles som de ansvarlig, ikke bare for sine egne feil, men også skyldige i hva deres ektemenn, partnere og familie gjør (Hornnes 2012: 136-137). Brygge- og stabbursaffæren og Søppelkassesaken utgjør to eksempler på hvordan skandaler eller skandaliseringsforsøk kan bygge på at kvinnelige politikere tilskrives et utstrakt ansvar. Det finnes også flere eksempler på et utstrakt ansvar blant kvinnelige politikere⁵¹⁴.

Det utstrakte familieansvaret rammer imidlertid ikke bare kvinnelige politikere. Den nyvalgte lederen for de svenske Sosialdemokraterna, Håkan Juholt, måtte i 2011 svare på kritikk knyttet til sin samboers tidligere bedrageridom, og hvorfor han ikke hadde informert valgkomiteen om dette før han ble valgt til partileder. Kommentator i Aftonbladet, Lena Mellin, mente at samboerens bedrageridom hadde lite å si for Juholts egnethet som leder for Sosialdemokraterna; ”Juholt har absolut ingenting med sin sambos arbete att göra. Noll och

⁵¹² Nyhetsartikkel: ”-Jakten på Haga er kjønnsdiskriminerende”, Stavanger Aftenblad, 13.06.08

⁵¹³ Nyhetsartikkel: ”-Jakten på Haga er kjønnsdiskriminerende”, Stavanger Aftenblad, 13.06.08

⁵¹⁴ Statsråd i Forbruker- og administrasjonsdepartementet Einfrid Halvorsen 1989, statssekretær Fatma Bhanji Jynge 2000, Familie og forbrukerminister Henriette Kjær 2005, leder for de danske Sosialdemokraterne Helle Thorning-Schmidt 2010.

intet. Tanken att han skulle kontrollera vad hon gjort under arbetsdagen är bisarr”⁵¹⁵. Det betyr imidlertid ikke at hans samboers tidligere dom ikke ble brukt mot Juholt i senere skandaliseringsprosesser, som til slutt skulle ende i Juholts avgang som partileder.

Selv om et ustrakt ansvar kan ramme begge kjønn, kan det likevel være interessant å spørre om kvinnelige politikere i større grad enn menn er utsatt for et slikt fenomen. Kan det være slik at kvinnelige politikere, oftere enn mannlige, tilskrives et utstrakt ansvar, og at mannlige politikere, i de tilfeller hvor de må svare for noe deres ektefelle, partner eller familie har gjort, ikke gis samme ansvar for den eventuelle overtredelsen og kommer lettere unna kritikk og anklager? En slik hypotese bør følges opp i framtidige studier av politiske skandaliseringsprosesser, noe jeg kommer tilbake til i avhandlingens siste kapittel.

13.4.3 Hvorfor går kvinnelige politikere av?

Allern, Kantola, Pollack og Blach-Ørstens studie (2012) av politiske skandaler i fire nordiske land mellom 1980 og 2010 viser at kvinnelige statsråder går av i langt høyere grad enn mannlige statsråder som en følge av en skandale. I forskningsintervjuene hadde jeg mulighet til å legge fram resultatene fra denne undersøkelsen og spørre de kvinnelige politikerne om hvorfor de trodde det var slik. Følgende analyse er begrenset til de åtte kvinnelige politikernes refleksjoner. Svarene jeg fikk kan for enkelthetskyld grupperes i tre, hvor de to første begrunnelsene forekom langt oftere i mine forskningsintervjuer enn den siste;

1. Det oppleves som for tøft at familien og spesielt ungene rammes
2. Politikens kjønnsstruktur og få støttespillere
3. Den politiske posisjonen anses ikke som så viktig/er ikke verdt det

Tøft at familien og ungene rammes: At familien og spesielt ungene rammes av skandalen og påfølgende mediedrev, går igjen som et svar og mulig forklaring på hvorfor flere kvinnelige enn mannlige toppolitikere velger å gå av. Flere av de kvinnelige politikerne oppga at de enten selv hadde erfart at egen familie ble rammet, eller observert hvordan mediedrevet slet på andre kvinnelige politikeres familie. Bjerregaard kunne se hvordan det tæret på hennes kolleger at deres familie og barn ble rammet. Hun trodde at hun selv stod sterkere gjennom sine mediedrev, nettopp fordi hun ikke hadde barn å ta hensyn til. Schyman opplevde aldri

⁵¹⁵ Kommentarartikkel: ”Juholt skulle ha berättat för valberedningen”, Aftonbladet, 29.03.11

sine barn som en politisk hindring, men så imidlertid behovet for å opprette en rask mail-liste hvor hun kunne nå ut og gi korrekt informasjon til sine nærmeste i forbindelse med nye avsløringer og mediedrev.

Stegö Chilò mente kvinnelige politikere var mer følsomme for hva som skjedde med barna. Selv satt hun med sønnene sine på kvelden og forsøkte å forklare dem hva som foregikk under Ministeraffæren. Et trist ansikt på morgenen kunne forfølge henne hele dagen. Valla fikk erfare hvordan journalistene forsøkte å komme i kontakt med hennes bror og datter. Haga fortalte om hvordan hennes barn måtte forholde seg til å ha moren sin kritisk omtalt på forsiden av alle landets aviser, og krype på gulvet hjemme slik at de ikke skulle bli oppdaget av pressen som var oppstilt utenfor familiens gårdsplass. Hun trodde kvinner var mer innforstått med hva de utsatte sine omgivelser, unger og gamle foreldre for. Ellemann viste til at hun hadde tre tenåringsjenter i huset, og at de hadde følt seg spesielt krenket av at Ekstra Bladets journalister hadde endevendt familiens søppelkasse. Hun innså at hun tegnet et veldig kjønnsstereotypisk bilde, men trodde likevel at mange kvinnelige toppolitikere ville synes det var viktigere å verne om familien, og dermed velge å gå av.

Politikkens kjønnsmaktstrukturer og få støttespillere: Flere av de kvinnelige politikerne argumenterte for at det finnes noen kjønnsmaktstrukturer i politikken, også gjeldende i politiske skandaler, som fører til at de har lettere for å gå av. Schyman argumenterte for at kjønnsmaktstrukturene virket inn på mediedekningen av kvinnelige politikere, skaper inntrykket av at kvinner ikke tåler så mye, og at det dermed blir mennene som ender opp med det tyngre posisjonene. Det gjør også de mannlige politikerne vanskeligere å felle i en politisk skandale. Stegö Chilò mente også at kvinnelige politikere har en opplevelse av at det finnes noen maktstrukturer i politikken som de ikke er en del av, nemlig ”gutta”. Hvor de mannlige politikerne lager nettverk og bakker hverandre opp, står de kvinnelige politikerne alene og er mer utsatt i et mediedrev.

I tilknytning til kjønnsmaktsstrukturene ble også få eller manglende støttespillere nevnt som en faktor som gjør politisk avgang lettere. Stegö Chilò knyttet de kvinnelige politikernes opplevelse av kjønnsmaktsstrukturen sammen med følelsen av manglende støtte og oppbakking. Som et eksempel viste hun til en rekke kvinnelige politikere innenfor Moderaterna som alle valgte å gå av som en følge av skandaler som etterfulgte Ministeraffæren. Valla la vekt på at flere ikke turte å stå fram og forsvare henne da LO-

dramaet tilspisset seg. Samtidig opplevde hun at de støttespillerne som ønsket å uttale seg, ikke fikk komme til orde. Haga hadde også vanskelig for å lokalisere sine støttespillere i forbindelse med Brygge- og stabbursaffæren. Det ville trolig vært lettere å stå imot mediedrevet dersom hun hadde hatt noen til å sette ting i perspektiv. I stedet opplevde Haga seg selv som en byrde for partiet og regjeringen.

Den politiske posisjonen anses ikke som like viktig som for menn: Den tredje mulige forklaringen på hvorfor kvinnelige toppolitikere har lettere for å trekke seg, forekom ikke like ofte i mine åtte forskningsintervjuer. Den er likevel inkludert, da det var flere enn én politiker som nevnte at kvinnelige politikere kanskje ikke synes den politiske posisjonen er like viktig som mannlige politikere. Argumentet er at i en skandale eller et mediedrev så vil det være enklere for kvinner å tenke at posisjonen ikke er verdt det, og dermed velge å gå av. Stegö Chiló framstilte kvinner som overlevelsesmennesker – kunne de ikke få være ministre, så kunne de likeså godt ”selge pølser”.

Schyman la vekt på viktigheten av ikke å være for avhengig av sin politiske posisjon. Hun mente det var mulig å komme seg gjennom en skandaliseringsprosess dersom man var klar på sin egen rolle og hadde en stor andel selvstendighet i sitt lederskap. Haga hadde allerede før Brygge- og stabbursaffæren bestemt seg for ikke å ta gjenvalg som partileder for Senterpartiet. Hun opplevde derfor at hun sånn sett hadde lite å kjempe for. Meltveit Kleppa trodde også kvinnelige politikere på generelt grunnlag ville mene at det var andre ting som betydde mer enn å holde på posisjonene. I neste og siste kapittel vil jeg løfte blikket fra avhandlingens caser og diskutere hva denne studien kan si meg om fenomenet skandale.

14 Avsluttende diskusjon

I dette kapitlet vil jeg diskutere mer generelt om skandalen bør ses som kritisk maktgranskning eller populistiske mediedrev, hvilke typer politikere vi ender opp med og betydningen av sosiale medier i framtidige skandaler. Avslutningsvis kommer jeg med noen forslag til videre forskning.

14.1 Skandalen – maktgranskning eller mediedrev?

Undersøkende journalistikk har lenge vært ansett som et viktig og ansvarsfullt arbeid, grunnet i idealet og myten om pressen som den fjerde statsmakt. Det interessante med politiske skandaler er at kommersielle nyhetsverdier og drømmen om å felle en toppolitiker, også kan kobles til et høyere journalistisk siktemål om å granske de som sitter med makten.

Dagens granskende journalistikk har historisk hentet inspirasjon fra avsløringen av Watergate-skandalen i USA i 1972, og pressedekningen i Washington Post som ledet til president Richard Nixons avgang i 1974. Denne skandalens paradigme-status har ført til at flere senere skandaler har fått en gate-endelse i navnet, slik som ”Nannygate” - et annet navn for Ministeraffæren i Sverige i 2006. Etter en oppsiktsvekkende skandaliseringsprosess belønnes og feires noen ganger journalistikken med en av mediebransjens priser. I etterkant av både Valla-saken og Gavekontroversen nominerte VG seg selv til SKUP-prisen, men uten suksess. Bedre gikk det for Expressen som fikk Guldspaden 2006 og bloggeren Magnus Ljungkvist som fikk en egen bloggerpris for avsløringene i Ministeraffæren som ledet til Borelius sin avgang.

Samtidig bygger den politiske skandalen på en enkel, populistisk maktkritikk, hvor baktanken er at politikere ofte vil forsøke å sko seg på samfunnets og velgernes regning. De kan være grådige og maktarrogante, noe som må avsløres av mediene til beste for demokratiet og folkestyret. Den svenske maktforskeren Olof Petersson har døpt denne ideologien for *journalismen* og beskriver demokratiforståelsen slik;

Det rör sig om en egenartad blandning av elitism och populism. Journalistens förmåga att genomskåda makthaverna blir avgörande för demokratin. Folket både upphöjs och misstros. Journalisten har folkets uppdrag att nå och förmedla den kunskap som folket inte förmår finna på egen hand (Petersson 1994: 30-31).

Politiske skandaler om forhold om har samfunnsmessig betydning forutsetter ofte langvarig granskning av dokumenter, innsikt i økonomiske forhold og kunnskap om politiske prosesser. En slik kritisk granskning gjør det vanskelig for medier å løpe i flokk – og jakte på nyheter innenfor de samme tolkningsrammer. Derfor er mediedrev gjerne knyttet til trivielle avsløringer av mindre kompliserte forhold, inkludert forhold knyttet til politikernes hjem, familie og privatliv, som igjen er et resultat av politikens personifisering og intimisering (Wendt 2012). Mediedrev kan også oppstå gjennom at nødvendig og fornuftig kritikk ”går overstyr”, med henhold til proporsjonene. Dette kan knyttes til ”trivialiseringshypotesen” (Allern og Pollack 2009c: 23, 197-198) som viser til hvordan mindre, bagatellmessige forseelser kan blåses opp til store nyhetssaker gjennom selve skandaliseringsprosessen i mediene.

I mediedrevet prioriteres historier og opplysninger som støtter skandalens dominerende perspektiv og mediedekningen blir dermed svært ensidig. I de tøffeste mediedrevene kan mediedekningen utvikle seg i retning av demonisering av dem som utpekes som skyldige (Bjerke 2009, 2012);

Medieskandaliseringens tolkningsrammer og narrativer fører til en demonisering av den som kritiseres og anklages. Han eller hun representerer det onde mot det gode, overgriperen mot offeret. En kvinnelig leder med ”mannlige” karaktertrekk blir raskt en riksheks (Allern og Pollack 2009a).

Det er ingen åpenbar triumf for demokratiet at mediedrev kjøres i gang på basis av relativt trivielle avsløringer, og politikeren ut fra det umenneskelige presset kommer til det punktet hvor han eller hun ikke ser noe annet valg enn å gå av. Det er heller ikke en fordel at tabloidavisene har mer å si enn en statsminister for om en statsråd skal bli sittende eller fratre. Det mest problematiske er imidlertid at et medieklima med vedvarende skandalisering, også av mindre alvorlige normbrudd, framelsker bestemte typer politikere (Allern og Pollack 2009b: 203-206, 2012a: 188-190). I neste avsnitt skisserer jeg fire slike politikertyper, og argumenterer for hvorfor de neppe vil bidra til et sunt og mangfoldig demokratisk styre.

14.2 Hvilken type politiker ender vi opp med?

Journalist Olav Brostrup Müller skrev følgende i en kommentarartikkel for NRK Ytring etter at Senterpartileder Liv Signe Navarsete måtte beklage sitt temperament og for å ha skjelt ut Senterpartiets ungdomsleder, Sandra Borch, i 2012;

Hva slags saker er det vi går glipp av å få øye på, når TV-skjermen til en hver tid fylles opp med politikere som legger seg flate for småting? Og hva slags *politikere* får vi ved å holde på sånn, ved å hisse oss opp over reiseregninger og parkeringsbøter og uheldig bruk av utestemme, mens vi knapt gidder å sette oss inn i de grunnleggende strukturene som styrer samfunnsutviklinga vår? [...] Jo, vi ender opp med en *følelse* av å ha utøvet kritikk, mens vi i virkeligheten bare har banet veien for den verste politikertypen av dem alle: Den rolig kalkulerende, gjennomkontrollert plettfrie⁵¹⁶.

Dersom journalistene går fra å være vaktbikkjer til pirajaer, journalistisk granskning blir til mediedrev og fokuset er på trivielle og mindre normbrudd, framfor større politiske avsløringer, vil dette også få konsekvenser for hvilken type politikere som finner det bryet verd å engasjere seg. Her vil jeg skissere fire politikerkarakterer eller arketyper og argumentere for at de lettere enn andre vil overleve i et slikt medieklime. Jeg har fram til nå snakket hovedsakelig om kvinnelige politikere, men disse politikerkarakteren gjelder både for kvinner og menn. Politikertypene er forenklet og stilisert for å få fram sentrale karaktertrekk og kjennetegn.

14.2.1 Den sikkerhetsklarerte og skolerte politikeren

Avgjørelsen om man har mulighet til å bli en toppolitiker en gang i framtiden vil bli tatt tidlig gjennom partienes egen sikkerhetsklarering. Viser det seg at man har noen potensielle skjeletter i skapet, har man små sjanser til å nå opp, uavhengig av hvor små eller foreldede disse skjelettene måtte være. Dersom man består sikkerhetsklareringen, bærer det videre til partiets egen politikerskole, hvor politikerkandidaten først og fremst får opplæring i hvordan man håndterer media og bygger sitt politikerimage. Har man ikke gjort seg kjent gjennom eller gått gradene i partiets ungdomsorganisasjon, blir man neppe vurdert som statsråd eller tilbudt en annen politisk topposisjon. Er man en "outsider" vil det dessuten være langt lettere å bli felt i en politisk skandale, da man mangler støttespillere og et politisk nettverk som bakker en opp.

Midtbø er inne på noe av det tilsvarende når han snakker om politikkenes profesjonalisering. Han viser til at stadig flere politikere ikke bare har politikken som kall, men også som levebrød – at de ikke bare lever for, men også av politikk (Midtbø 2007: 112). Ulempen ved et slikt system er at det først og fremst produserer politikere som faller innenfor partienes A4-mal. Det kan føre til at politikerne, uavhengig av parti, blir mer og mer like. Det kan også bidra til å redusere mangfoldet av ulike stemmer og meninger i politikken, ettersom aktører

⁵¹⁶ Kommentarartikkel ; "De feilfrie blant oss", Olav Brostrup Müller, NRK Ytring, 19.10.12 URL: <http://www.nrk.no/ytring/de-feilfrie-blant-oss-1.8364905>

fra andre deler av samfunnet ikke får slippe til. Sist men ikke minst, er det en risiko for at kløften mellom politikere og velgere vil bli større, ettersom den skolerte politikeren ikke har noen annen erfaring enn den han eller hun har med seg fra politikerkolen.

14.2.2 Den kontrollerte, kalde, strategiske og plettfriske politikeren

Et annet resultat av politikerkoleringen kan være at vi ender opp med gjennomkontrollerte, kalde og strategiske politikere. Dette er politikere som aldri lar følelsene ta overhånd, som aldri blir for personlige, og som alltid vet hva de skal svare på journalistenes spørsmål. Denne politikertypen er også hva Olav Brostrup Müller frykter, jfr. sitatet over. Allern og Pollack legger også vekt på at skandaler har tendens til å framelske plettfriske politikere der ”moralsk vandel blir viktigere enn politisk profil og handlekraft” (Allern og Pollack 2009b: 205). Når de minste avvik straffes med offentlige gapestokkprosesser, mener også Midtbø at vi risikerer å ende opp med politikere som er ufølsomme, puritanske eller begge deler. At dette ikke alltid er en fordel, påpeker han ved å vise til Adolf Hitler som levde et lastfritt privatliv, var avholdsmann og seksuelt monogam (Midtbø 2007: 159). Resultatet kan til slutt bli grå og kjedelige politikerbyråkrater som mangler personlig engasjement og evnen til å formidle politikk på en spennende måte, noe som igjen kan føre til at velgerne mister interessen og lysten til å sette seg inn i politiske avgjørelser. I motsatt fall må en politiker også være oppmerksom på at han eller hun er noe mer enn en ”entertainer”. Det holder ikke at man bare er underholdende og ”byr på seg selv”, dersom det ikke ligger en politisk vilje i bunn.

14.2.3 Politikeren som gjør minst mulig, og derfor minst mulig galt

Selv om politikken har best av engasjerte politikere som har saker de brenner for og som de ønsker å få gjort noe med, vil et skandaleorientert, politikerkritisk medieklime lett føre til at det kun er de politikerne som gjør minst mulig feil som overlever i offentligheten. Denne politikerkarakteren tør ikke komme med noen nye politiske forslag eller kontroversielle uttalelser, i frykt for at dette kan medføre negativ medieoppmerksomhet. De flyr under radaren, stryker politikerkolleger med hårene og danner nettverk for å beskytte seg selv. De ønsker heller ikke å ta noe initiativ, men følger med på det politiske opponenter sier og gjør, og kaster gjerne ved på bålet dersom andre skandaliseres. I lengden vil dette fremme et statisk politisk system som higer etter status quo og skyr politiske nyvinninger.

14.2.4 *Politikeren som er altfor medieavhengig*

Mediene utgjør et tveegget sverd for politikere. På den ene siden er de avhengige av medieoppmerksomhet for å nå ut med sitt politiske budskap, noe Midtbø understreker; ”Ingen synlighet, ingen popularitet, ingen makt” (Midtbø 2007: 120). På den andre siden kan politikere ende opp med å bli for medieavhengige. Denne politikerkarakteren er villig til å kaste alt han eller hun driver med for å svare på eller imøtegå en forespørsel fra media raskest mulig, spesielt om det kan se ut til at saken vil få en kritisk vinkling. I en personlig orientert skandaliseringsprosess vil viktig politisk arbeid bli satt til side for å svare på noe en selv eller ens familie har gjort – eller ikke har gjort – for flere år tilbake. Dersom man ikke er rask nok med å svare eller sier ingen kommentar, blir dette brukt for å framstille politikeren som en som forsøker å skjule noe eller holde tilbake ”sannheten”.

Ulempen ved en for medieavhengig politiker, er at han eller hun til stadighet vil prioritere både pressens relevante og irrelevante spørsmål. Dagens mediesituasjon med løpende publisering fra mange forskjellige medieredaksjoner, vil også bidra til et stadig større mediepress på politikere og krav om å få svar før politikere har fått satt seg ordentlig inn i sakene det spørres om. Svarer man raskt, men galt eller unøyaktig, kan det bidra til ytterligere skandalisering.

14.3 Framtidige skandaler og sosiale medier

Hvordan vil framtidige skandaliseringsprosesser og mediedrev se ut og arte seg? Jeg argumenterer her for at sosiale medier vil bli en enda mer sentral arena enn hva de er i dag.

Med medier som Facebook, Twitter og Instagram er det skapt en ny pseudo-personlig kommunikasjonsform som kan oppleves privat, men lett blir offentlig. Mange politikere benytter allerede slike arenaer for å bygge opp sitt politikerimage. Det er imidlertid lett å glemme, både for politikere og andre, at det man skriver og deler av bilder på sosiale medier ikke bare når nærmeste familie, venner og likesinnede, men også et mye større publikum, noe som gir grunnlag for økt skandalisering. En Frp-politiker og politimann i Hedmark fikk for eksempel sparken etter å ha kalt daværende statsminister, Jens Stoltenberg, for et ”krapyl” på Facebook og anklaget ham for å spre løgner om Fremskrittspartiets politikk⁵¹⁷. Kriminalsjefen i Sarpsborg måtte også svare for seg etter å ha trykket ”liker” på et facebookinnlegg som var

⁵¹⁷ Nyhetsartikkel: ”Politibetjent avskjediget på grunn av Facebook-kommentarer”, NTB, 01.09.2013

kritisk til Frp⁵¹⁸. Akkurat som ”pratskandaler” har bidratt til å felle politikere, kan i dag ”tasteskandaler” via sosiale medier føre til skandalisering.

Uansett tar dagens politikere i stor grad bruk sosiale medier både i vanlig politisk arbeid og når de utsettes for kritikk og skandalisering. Ap-politiker og statssekretær i Jens Stoltenbergs andre regjering, Roger Ingebrigtsen, valgte for eksempel å benytte sin Facebook-profil til å melde at han trakk seg fra statssekretærvervet og til å forsvare sitt politiske ettermæle høsten 2012 da det kom fram at han hadde hatt en ”seksuell relasjon” til en 17 år gammel jente i AUF tilbake i 2004⁵¹⁹. Facebook-profilen var et forsøk på å komme mediestormen i forkjøpet og selv kontrollere hvordan han varslet sin avgang. På denne måten kunne han også invitere sitt eget nettverk til å kommentere på saken og framstille seg selv i et godt lys. Det viste seg å være en effektiv krisehåndtering⁵²⁰. Akkurat som flere politiske skandaler vil oppstå i sosiale medier, tror jeg at også flere politikere vil benytte sosiale medier for å forsvare sitt omdømme i framtidige skandaler. Fordelen ved å benytte sosiale medier til å formidle ens apologia, er at man selv beholder kontrollen over form, innhold og når det retoriske forsvaret skal publiseres. Ulempen er at man ofte vil bli kritisert for å sky unna tradisjonelle medier og journalistenes tøffe spørsmål.

14.4 Forslag til videre forskning

Videre forskning vil forhåpentligvis utdype, utfylle og kritisk vurdere denne studien. Basert på analysen av de retoriske forsvarsstrategiene, samt forskningsintervjuene med de kvinnelige politikerne, vil jeg forslå følgende områder/temaer som det kunne vært interessant å undersøke og analysere;

- Mine skandalecaser er hentet fra Norge, Sverige og Danmark, tre land som er ansett som relativt like med tanke på politiske institusjoner, mediestruktur og kvinneandel i politikken. Det kan ha vært en fordel i denne studien, ved at jeg fikk tilgang til flere potensielle skandalecaser uten å behøve bekymre meg for store forskjeller mellom de tre landene. En utvidet studie som inkluderer kvinnelige politikere fra andre land enn

⁵¹⁸ Nyhetsartikkel: ” Ulf Leirstein raser mot politimann på Facebook - Sendte e-post til politimesteren da Kai Andersen «likte» Ap-politikers status”, Sarpsborg Arbeiderblad, 18.09.13

⁵¹⁹ Nyhetsartikkel: ”Statssekretær trekker seg etter sex med 17-åring”, NTB, 30.11.12

⁵²⁰ Intervju med Sigurd Allern: ”Hvorfor felles politikere”, Stavanger Aftenblad, 07.12.12

de skandinaviske, kan imidlertid bidra med spennende sammenligningsgrunnlag, og sette resultatene fra denne studien inn i en større kulturell kontekst.

- Metodisk er studien en kombinasjon av retorisk tekstanalyse og kvalitative intervjuer, ettersom jeg var interessert i å finne ut både hva slags apologia politikerne benyttet og hvorfor de benyttet nettopp disse forsvarsstrategiene. Denne metodetrianguleringen benyttes sjelden i andre studier, da retorikkforskere primært har fokus på tekst uten et ønske om (eller noen ganger mulighet til) å snakke med personen som har produsert teksten eller kommet med ytringen. Det ville vært spennende å se flere studier med denne metodekombinasjonen.
- I forrige kapittel diskuterte jeg fenomenet *kvinnens utstrakte ansvar* og viste til Brygge- og stabbursaffæren og Sjøppelkassesaken som to eksempler på hvordan et utstrakt ansvar kan tilskrives kvinnelige politikere. Eksemplene jeg har gitt i denne avhandlingen er, om ikke annet, spennende observasjoner som bør følges opp i videre studier. Flere skandaler bør også undersøkes, for å se om man finner tydeligere eksempler på menns utstrakte ansvar.
- Jeg har i denne avhandlingen utviklet en forsvarstypologi basert på teoriene og typologiene til William L. Benoit, W. Timothy Coombs og Keith Michael Hearit, for deretter å benytte den til å analysere de retoriske forsvarsstrategiene til flere kvinnelige (og noen mannlige) politikere. Om noen finner min forsvarstypologi interessant, er det mulig å benytte den til å analysere andre aktører enn politikere (for eksempel artister, kongelige, idrettspersonligheter, prester), samt organisasjoners, selskapers og nasjoners apologia. Det bør også komme mer forskning på kvinners retoriske forsvar, da det hovedsakelig er menns retoriske forsvar som forekommer i tidligere studier.

Vedlegg 1: En oversikt over politikernes uttalelser

De norske casene

Land	Saken(e)	Dato	Hvem og hva?
Norge	LO-dramaet	11.01.2007	Valla, pressekonferanse
		12.01.2007	Valla, brev til LO-sekretariatet
		12.01.2007	Valla, NRK Først & sist
		19.01.2007	Valla, Dagsavisen
		19.01.2007	Valla, pressekonferanse
		09.03.2007	Pressekonferanse, Valla går av.
		2007	Vallas bok: <i>Proessen</i>
		2012	Vallas bok: <i>Gi meg de brennende hjerter</i>
	Haga-sakene	10.06.2008	Haga, VG
		11.06.2008	Haga, Dagbladet
		12.06.2008	Haga, pressekonferanse
		19.06.2008	Pressekonferanse, Haga går av
		2009	Hagas roman: <i>I de innerste sirkler</i>
		2012	Hagas bok: <i>Rødgrønn. Slik jeg ser det.</i>
	Gavekontroversen	02.09.2010	Gahr Støre, VG
		02.09.2010	Strøm-Erichsen, VG
		03.09.2010	Stoltenberg, Dagbladet
		03.09.2010	Gahr Støre, VG
		03.09.2010	Gahr Støre, Dagbladet
		03.09.2010	Strøm-Erichsen, VG
		04.09.2010	Navarsete, VG
		04.09.2010	Stoltenberg, Aftenposten
		04.09.2010	Gahr-Støre, Aftenposten
		04.09.2010	Gahr-Støre, Vårt Land
		08.09.2010	Navarsete, NTB
		09.09.2010	Stoltenberg/Giæver Eriksen, Dagens Næringsliv
		09.09.2010	Navarsete, Dagbladet
		09.09.2010	Meltveit Kleppa, pressemelding
		09.09.2010	Meltveit Kleppa, NRK Dagsrevyen
		10.09.2010	Navarsete, Dagens Næringsliv
		10.09.2010	Navarsete, Dagbladet
		10.09.2010	Navarsete, Aftenposten
		10.09.2010	Stoltenberg, Aftenposten
		10.09.2010	Stoltenberg/Giæver Eriksen, VG
		10.09.2010	Meltveit Kleppa, Stavanger Aftenblad
		10.09.2010	Meltveit Kleppa, Adresseavisen
10.09.2010		Strøm-Erichsen, VG	
12.09.2010		Strøm-Erichsen/Dale, VG	
17.09.2010		Navarsete, VG	
17.09.2010		Navarsete, Dagbladet	
18.09.2010		Meltveit Kleppa, Dagsavisen	
23.12.2010		Meltveit Kleppa, Pressemelding	

De svenske casene

Land	Saken(e)	Dato	Hvem og hva?	
Sverige	Alkoholproblemenene Sertifikatsaken Erotisk film Skattesaken	02.09.1996	Schyman, SVT Rapport	
		06.09.1996	Schyman, Aftonbladet	
		17.09.1996	Schyman, Aftonbladet	
		17.09.1996	Schyman, Expressen	
		17.10.1997	Schyman, Tidningarnas Telegrambyrå	
		06.11.1997	Schyman, Expressen	
		06.11.1997	Schyman, Aftonbladet	
		10.11.1997	Schyman, Expressen	
		1998	Schymans bok: <i> Gudrun Schyman: Människa, kvinna, mamma, älskarinna, partiledare</i>	
		27.04.1999	Schyman, Tidningarnas Telegrambyrå	
		28.04.1999	Schyman, Aftonbladet	
		29.11.2001	Schyman, Resumé	
		30.11.2001	Schyman, Dagens Nyheter	
		23.01.2003	Schyman, Aftonbladet	
		23.01.2003	Schyman, Nya Dagen	
		26.01.2003	Schyman, pressekonferanse	
	Ministeraffæren		07.10.2006	Borelius, Svenska Dagbladet
			07.10.2006	Stegö-Chilò, Svenska Dagbladet
			08.10.2006	Borelius, Dagens Nyheter
			08.10.2006	Billström, Dagens Nyheter
			11.10.2006	Borelius, SVT Gomorron Sverige
			11.10.2006	Borelius, TV 4 Nyhetsmorgon
			11.10.2006	Borelius, SR P1-morgon
			11.10.2006	Stegö-Chilò, pressekonferanse (ikke komplett)
			12.10.2006	Billström, Dagens Nyheter
			12.10.2006	Billström, Svenska Dagbladet
			12.10.2006	Billström, Expressen
			12.10.2006	Billström, Aftonbladet
			14.10.2006	Pressemelding, Borelius går av
			16.10.2006	Pressemelding, Stegö-Chilò går av
			17.10.2006	Borg, Aftonbladet
			18.10.2006	Billström, Aftonbladet
			18.10.2006	Billström, Svenska Dagbladet
			18.10.2006	Billström, Sydsvenskan
	18.10.2006	Borg, Expressen		
	18.10.2006	Borg, Göteborgs-Posten		
18.10.2006	Borg, Svenska Dagbladet			
19.10.2006	Borg, Dagens Nyheter			
AMF-affæren		23.03.2009	Lundby-Wedin, Web-TV	
		23.03.2009	Lundby-Wedin, SR Studio Ett	
		25.03.2009	Lundby-Wedin, Web-TV	
		27.03.2009	Lundby-Wedin, LO-tidningen	
		29.03.2009	Lundby-Wedin, pressekonferanse	
		30.03.2009	Lundby-Wedin, SVT Rapport	
		30.03.2009	Lundby-Wedin, TV 4 Nyheterna	
		06.04.2009	Lundby-Wedin, pressekonferanse	
		01.05.2009	Lundby-Wedin, 1. mai-talen	
		27.07.2009	Lundby-Wedin, TidningenVI	
		2009	Lundby-Wedins bok: <i> På väg mot jämnlighet</i>	
		25.05.2012	Lundby-Wedin, Dagens Industri	

De danske casene

Land	Saken(e)	Dato	Hvem og hva?
Danmark	Ritz-saken Leilighetssaken Dagboken	20.12.1978	Bjerregaard, Ekstra Bladet
		21.12.1978	Bjerregaard, brev til Jørgensen
		31.12.1978	Bjerregaard, Politikens nyttårskronikk
		17.08.1991	Bjerregaard, Ekstra Bladet
		28.10.1991	Bjerregaard, Ekstra Bladet
		30.10.1991	Bjerregaard, Ekstra Bladet
		30.10.1991	Bjerregaard, Det Fri Aktuelt
		24.10.1995	Bjerregaard, Ekstra Bladet
		25.10.1995	Bjerregaard, pressemelding
		26.10.1995	Bjerregaard, Ekstra Bladet
		19.12.1997	Bjerregaard, Ekstra Bladet
		19.04.2008	Bjerregaard, DR2 Overleverne
		27.03.2011	Bjerregaard, DR 2 Skandale – 13 netter der veltede en minister
		11.10.2012	Bjerregaard, DR2 Husker du – året er 1978
	Søppelkasse-saken	15.12.2010	Ellemann, Ekstra Bladet web-TV
		16.12.2010	Ellemann, Ekstra Bladet
		16.12.2010	Ellemann, mail til Ritzau
		16.12.2010	Ellemann, DR Aftenshowet
		16.12.2010	Ellemann, TV 2 Go´Aften Danmark
		31.12.2010	Ellemann, Ekstra Bladet

Vedlegg 2: Politikere/LO-ledere intervjuet

- Wanja Lundby-Wedin, Stockholm, 12.10.11
- Gerd-Liv Valla, Oslo, 14.10.11
- Cecilia Stegö Chilò, Stockholm, 14.11.11
- Åslaug Haga, Drøbak, 08.03.12
- Gudrun Schyman, Malmö, 05.06.12
- Ritt Bjerregaard, København, 22.06.12
- Magnhild Meltveit Kleppa, Oslo, 27.06.12
- Karen Ellemann, København, 14.08.12

Vedlegg 3: Informasjonsskriv

Informasjonsskriv

Jeg er en doktorgradsstudent ved Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo, og holder nå på med min doktorgradsavhandling. Tema for avhandlingen er kvinnelige politikere, retorikk og politisk skandalisering i mediene. Veileder er professor Sigurd Allern.

Jeg ønsker å gjøre en komparativ analyse av forsvarstalene til et utvalg kvinnelige politikere og politiske aktører i Skandinavia, med vekt på hvilke forsvarsstrategier de benyttet og hvordan de opplevde skandaliseringen. Etersom antallet skandaler som involverer kvinnelige politikere har økt de siste ti årene, ønsker jeg å rette oppmerksomheten primært mot kvinnelige politikere og politiske aktører. På hvilken måte framstilles de i mediene under en skandale og hvordan forholder de seg til denne framstillingen?

Jeg har derfor avtalt et forskningsintervju med deg. Intervjuet vil vare omtrent en time, og vi har sammen blitt enige om tid og sted. Jeg benytter diktafon mens vi snakker sammen, og vil senere transkribere opptaket. Du vil få mulighet til å godkjenne alle navngitte sitater fra intervjuet. Du vil også bli informert dersom jeg benytter intervjudata i andre publikasjoner enn selve avhandlingen.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli slettet. Opptakene og det transkriberte datamaterialet vil slettes når avhandlingen er ferdig, innen utgangen av 2013⁵²¹.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på +47 95 97 39 33, eller sende en e-post til e.s.hornnes@media.uio.no. Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Elin Strand Hornnes

Ph.D. stipendiat
Institutt for medier og kommunikasjon
Universitetet i Oslo

⁵²¹ Prosjektperioden og datalagring ble forlenget til 01.06.2014 via meldeskjema til NSD.

Vedlegg 4: Intervjuguider

Intervjuguide, Ritt Bjerregaard

Forskningsspørsmål:

- Hvordan opplevde Bjerregaard skandaliseringen?
- I hvor stor grad reflekterte Bjerregaard rundt forsvarsstrategiene hun benyttet?
- På hvilken måte spilte kjønn inn på mediens skandalisering og forsvarsstrategier?

- **Du har vært gjennom en rekke mediedrev og stadig kommet deg tilbake i politikken. Vil du si at denne skandaliseringen har vært med å forme ditt image og liv som politiker? I så fall, hvordan? Hvordan og hvorfor har du alltid kommet tilbake til politikken?**

Skandaliseringen:

- Hvilket forhold har du til medier generelt, og Ekstra Bladet spesielt (som ledet mediedrevene både i Ritz-saken og Leilighetssaken)?
- Det tok ni dager fra Ekstra Bladet publiserte sin første artikkel til du gikk av i Ritz-saken, mens det tok hele tre måneder før du ble tvunget å gå av i forbindelse med Leilighetssaken. Hva var forskjellene/likhetene mellom de to sakene?
- Hvilken sak opplevde du som verst? Hvorfor?
- Hvilken rolle spilte mediens skandalisering i de ulike sakene?
- Hvilke aspekt ved skandaliseringen var mest belastende og vanskeligst å takle?
- Hvordan virket mediens skandalisering inn på venner, familie og privatliv?
- Hvor stor støtte følte du at du fikk under skandaliseringen, og fra hvem?
- Du har fått erfare hvordan det er å stå midt i en mediestorm. Ser du noen paralleller mellom sakene som rammet deg og den skandalisering som rammet Helle Thorning-Schmidt i forbindelse med hennes manns skattesak i 2010?

Kjønn:

- Vil du si at kvinnelige ledere og politikere behandles generelt annerledes enn mannlige ledere og politikere? Hvordan, hvorfor og med hvilke konsekvenser?
- Din partifelle, Svend Auken, har tidligere uttalt at du gjør enhver sak til en folkeavstemning om din egen person. Hva har kjønn å si for ditt image som politiker?
- Hvor mye tror du kjønn hadde å si i sakene som rammet deg?
- Du og din ektemann valgte vekk barn. Hvorfor gjorde dere det? Føler du at dette er noe du forsaket for politikken?
- En studie av nordiske medieskandaler (Allern, Kantola, Pollack & Blach-Ørsten 2012) viser at kvinnelige statsråder går av oftere enn mannlige statsråder etter en skandale. Hva tenker du om det?

- Tror du det er noen forskjell på kvinners og menns forsvarsstrategier og hvordan tror du evt en kvinnelig leder eller politikere vil forsvare seg i forhold til en mann?

Forsvarsstrategiene:

- Hva, om noe, hadde du gjort annerledes, om du fikk en ny sjanse å svare på de ulike sakene og kritikken?
- Hvor stor betydning hadde mediene for ditt valg av forsvarsstrategier?
- Hvor mye mener du dine forsvarsstrategier hadde å si for utfallet av de ulike sakene?
- Du har ofte blitt framstilt som en tøff og følelseskald politiker. Tror du det har hatt noe å si for ditt valg og samfunnets oppfattelse av dine forsvarsstrategier? I så fall, hvordan?
- Du har konsekvent latt være å unnskyldte deg til tross for sterkt press i forbindelse med de ulike sakene som har rammet deg. Hva syns du om hvordan Helle Thorning-Schmidt valgte å svare på sin manns skattesak?
- Vil du si at du fortsatt kjemper for å få formidlet din versjon av de ulike sakene og hva som faktisk hendte? I så fall, på hvilken måte? Selvbibliografi?

Ritz-saken (1978)

- 12. desember 1978 kunne Ekstra Bladet melde at du, i forbindelse med OECD-konferansen og UNESCOs generalforsamling, hadde overnattet for 50 000 kr på Ritz hotell i Paris. Saken hadde pågått en uke før du ble kalt hjem av den gang statsminister, Anker Jørgensen. Hva tenker du rundt denne saken i dag?
- Hvordan opplevde du det å møte journalistflokkene på Kastrup 19. desember for å svare på spørsmål angående ditt Paris-opphold og bookingen på hotell Ritz?
- Hva tror du Anker Jørgensens uttalelse; "Hvis opplysningene om Ritts hoteludgifter er riktige, så har hun båret sig fulstændig tåbeligt ad" hadde å si for den videre utviklingen av saken?
- Torsdag 21. desember publiserte du et brev til statsministeren, hvor du påpekte at hotelloppholdet i Paris ikke var en avskjedigungsgrunn; "Den måde sagen har været behandlet på, har ikke været fair over for en minister, som gennem fire år har gjort sig umage for at optræde loyalt og effektivt i samarbejde med dig". Hvorfor valgte du å publisere brevet og hvilke konsekvenser fikk det?
- I forbindelse med utskiftningen av undervisningsminister ble det lagt vekt på at du (angivelig) viste følelser ved å felle en tåre. Hvorfor fikk dette så stor oppmerksomhet og hva tenker du rundt det i dag?
- I ettertid har flere hevdet at du måtte gå av kun fordi du ikke ba om unnskyldning. Tror du det stemmer? Hva tenker du om det?
- Riksrevisjonen erklærte etter din avgang at du ikke hadde brukt mer penger enn andre ministre. Flere mannlige ministre hadde bodd vel så dyrt som deg under sine reiser. Hva mener du i dag om det?

Leiligheten i København (1991)

- 27. juni 1991 kunne Ekstra Bladet melde om at du både hadde en stor leilighet i København og var folkeregistrert på Fyn. Hva tenker du rundt denne saken i dag?
- En tidligere sosialdemokratisk minister, Kjeld Ovesen, hadde leid leiligheten under din ved å trekke på samme nettverket som deg, uten at det fikk tilsvarende kritisk oppmerksomhet. Hvorfor tror du det var slik?

- Hvorfor valgte du nok en gang å publisere din 12 år gamle kronikk: *De vil helst have vi dukker nakken?* Hvilke reaksjoner fikk kronikken?
- Partiformann Svend Auken endte opp med å gi deg sparken som gruppeformann på Christiansborg på grunn av denne saken. Hva tenker du rundt konsekvensene saken fikk?
- Etter din avgang sa du følgende til Det Fri Aktuelt (30.10.1991): ”Jeg har ikke kunnet acceptere, at en stemning skal kunne brukes til at diktere mig andre vilkår. Det er min hovedpointe. Jeg ville ikke kunne se mine vælgere og andre mennesker i øjnene, hvis jeg havde bøjet mig”. Hvorfor sa du det og hva tenker du rundt denne uttalelsen i dag?
- Mogens Lykketoft mente at din avgang kunne lede til flere kvinner i politiske topposisjoner: ”Spørgsmålet er, om ikke Ritt Bjerregaard i kraft af at være så dominerende en person, har virket undertrykkende på resten af kvinderne”. Hva mener du om hans uttalelse? Tror du det stemmer?

Ministerpensjonen (1995) & Kommissærens dagbog (1995)

- Du fikk kritikk fordi du ikke ønsket å gi avkall på din ministerpensjon samtidig som du hevet lønn som EU-kommissær. Hvilke tanker gjør du deg rundt den kritikken i dag?
- 23. oktober 1995 hadde Jyllands-Posten et forsideoppslag med utvalgte sitater fra din bok; *Kommissærens dagbog*. Hvordan reagerte du på den oppmerksomheten boka fikk – både i Danmark og innenfor EU?
- Samme dag forsvarte du boken på følgende måte: ”Det er klart, at man kan tage noget ud og bruge det i en bestemt sammenhæng, men ellers mener jeg ikke, at man kan sige, at jeg er unfair eller hænger nogen ud”. Hvorfor sa du det og hva tenker du rundt uttalelsen i dag?
- At du i boken refererte fra lukkede møter og private telefonsamtaler ble trukket fram som noe av det mest kritikkverdige. Hvorfor tror du det var slik og hvilke konsekvenser fikk boken for ditt videre arbeid som kommissær?
- Du valgte å trekke boken før publisering og sendte ut et presseskriv: ”Mange vil sige, at skaden er sket, men jeg kan forsøge at mindske skaden. Jeg har i dag meddelt forlaget, at jeg ikke ønsker bogen offentliggjort”. Hvorfor valgte du å gi etter for kritikken i denne saken?
- Politiken valgte å trykke hele boken som et vedlegg til avisen ut fra begrunnelsen at folket hadde rett til selv å kunne lese innholdet av den velsiterte boken. Hva mener du om det? Hvilke konsekvenser fikk det?
- Nærmest samtidig med din Kommissærens dagbog-sak, måtte Mona Sahlin gå av som en følge av den såkalte Toblerone-saken. Hvorfor valgte du å sende et brev til Sahlin og hva la du vekt på i dette brevet?

5000 billige boliger (2005) og Ungdomshusopprøret (2007)

- I valgkampen om å bli Københavns overborgermester lovet du å bygge 5000 boliger til 5000 kroner i måneden innenfor de neste fem årene. Du klarte kun å levere 12 slike boliger. Hva tenker du i dag om kritikken du fikk knyttet til det uoppfylte valgløftet?
- I et intervju i Berlingske Tidende den 10. juli 2007 meddelte du at det ikke ville la seg gjøre å få de 5000 boligene opp og stå på 5 år. Samtidig la du vekt på at du aldri hadde lovet noe, kun at du ville ”arbejde for at der kom 5000 billige boliger på fem år”. Hvorfor la du vekt på det og hva tenker du i dag rundt denne uttalelsen?

- I 2007 måtte du som Københavns overborgermester håndtere det såkalte Ungdomshusopprøret, hvor du stod hardt på at ungdommene ikke skulle kunne smadre seg vei til å få sin vilje. Hvordan vil du beskrive den saken i dag?
- Tidlig i denne saken valgte du å forholde seg taus. Hvorfor gjorde du det?
- Du var først ikke interessert i å tilby ungdommene et nytt hus, men i forhandlinger kom dere likevel fram til at dere skulle tilby et nytt ungdomshus i København. Hvorfor endret du mening? Hvilke konsekvenser fikk denne saken?

Intervjuguide, Gudrun Schyman

Forskningsspørsmål:

- Hvordan opplevde Schyman skandaliseringen?
- I hvor stor grad reflekterte Schyman rundt forsvarsstrategiene hun benyttet?
- På hvilken måte spilte kjønn inn på mediens skandalisering og forsvarsstrategier?

- **Du har vært gjennom en rekke mediedrev knyttet til både alkoholmisbruk, skatteunndragelser og erotisk film. Vil du si at denne skandaliseringen har vært med å forme ditt image og liv som politiker? I så fall, hvordan?**

Skandaliseringen:

- Hvilken sak opplevde du som verst? Hvorfor?
- Hvilken rolle spilte mediens skandalisering i disse sakene?
- Hvilke aspekter ved skandaliseringen var mest belastende og vanskeligst å takle?
- Hvordan virket mediens skandalisering inn på venner, familie og privatliv?
- Hvor stor støtte følte du at du fikk under skandaliseringen, og fra hvem?
- Du dannet (sammen med genusprofessoren Tiina Rosenberg og litteraturprofessoren Ebba Witt-Brattström) Fi/F! (Feministisk initiativ). Tror du ditt feministiske engasjement har hatt noe betydning for skandaliseringen av deg? I så fall, på hvilken måte? Hva tenker du rundt det?

Kjønn:

- Vil du si at kvinnelige ledere og politikere behandles generelt annerledes enn mannlige ledere og politikere? Hvordan, hvorfor og med hvilke konsekvenser?
- Hvor mye tror du kjønn hadde å si i sakene som rammet deg?
- Tror du ditt alkoholproblem ville fått like mye kritisk medieoppmerksomhet dersom du hadde vært en mannlig politiker? Hvorfor / hvorfor ikke?
- En studie av nordiske medieskandaler (Allern, Kantola, Pollack & Blach-Ørsten 2012) viser at kvinnelige statsråder går av oftere enn mannlige statsråder etter en skandale. Hva tenker du om det?
- Tror du det er noen forskjell på kvinners og menns forsvarsstrategier og hvordan tror du evt en kvinnelig leder eller politiker vil forsvare seg, i forhold til en mann?

Forsvarsstrategiene:

- Tror du ditt feministiske engasjement hadde noen innvirkning på hvilke retoriske forsvarsstrategier du benyttet? I så fall, hvordan?
- Hva, om noe, hadde du gjort annerledes, om du fikk en ny sjanse til å svare på de ulike sakene og kritikken?
- Hvor stor betydning hadde mediene for ditt valg av forsvarsstrategier?

- Hvor mye mener du dine forsvarsstrategier hadde å si for utfallet av de ulike sakene?
- Vil du si at du fortsatt kjemper for å få formidlet din versjon av de ulike sakene og hva som faktisk hendte? I så fall, på hvilken måte? – En ny selvbiografi?

Alkoholproblemet:

- Du snakket om ditt alkoholproblem for første gang i SVTs Rapport Morgon den 2. september 1996. Hvorfor valgte du å gjøre det, hvordan uttalte du deg og hvilke konsekvenser fikk dette?
- 5. september 1997 kunne Rapport melde at du hadde hatt/tatt et tilbakefall. Hvordan valgte du å forholde deg til og svare på denne nyhetsrapporten? (pressekonferanse 17. oktober 1997).
- 6. november 1997 mente Vägverkets overlege, Lars Englund, at du burde fratas sertifikatet (körkortet) ettersom du hadde et alkoholproblem. Hva tenker du i dag rundt et slikt krav og din respons på hans utspill?
- I 1998 publiserte du din selvbiografi: *Människa, kvinna, älskerinna, partiledare*, hvor du skrev svært personlig om ditt alkoholproblem. Hvorfor valgte du å gi ut denne boken og være så personlig?
- 27. april 1999 kunne flere medier igjen melde at du hadde vært beruset på en flyreise fra Rhodos til Stockholm og du valgte å kalle inn til en pressekonferanse 28. april 1999. Hvorfor valgte du å gjøre det? Hvilke konsekvenser fikk dette for den videre skandaliseringen knyttet til ditt alkoholproblem?
- Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du / hvilke fulgte du ikke?
- Hvorfor tror du, til tross for en rekke tilbakefall, at du fikk forbli leder for partiet? Hvorfor valgte ledelsen i Vänster gjentatte ganger å støtte deg?
- I etterkant av den siste avsløringen og pressekonferansen viste en Sifo-undersøkelse i Aftonbladet (28.04.1999) at aldri tidligere hadde du hatt større tillit blant velgerne og din 1. mai-tale ble beskrevet som et eneste stort ”kramkalas”. Hva tror du det kommer av?

Skattesaken:

- I den såkalte ”Skattesaken” (som i svært mange politiske skandaler) var det stor strid om sakens faktum. Hvordan vil du beskrive saken i dag?
- Hva er forskjellene/likhetene på ”skattesaken” som rammet deg i 2003 og avsløringene knyttet til ditt alkoholproblem fra 1996 til 1999?
- Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du / hvilke fulgte du ikke?
- Allerede den 23. januar får Aftonbladet et intervju med deg på vei fra Gamla stan til partikansellet. I dette intervjuet forklarer du den feilaktige selvangivelsen med at du reiste mye det året (2001) og hadde havnet i såkalt ”tidsnöd”. Forstod du alvoret på dette tidspunktet? Hvorfor valgte du å snakke med Aftonbladet og hva tenker du rundt din første respons i dag?

- Samme dag valgte du å sende et elektronisk brev til Vänsterpartiets medlemmer, hvor du ba dem å tro på deg når du sa at du ikke hadde ”gjort detta av snikenhet”. Hvorfor valgte du å sende et slikt brev og hva tenker du rundt brevet i dag?
- Deretter kalte du inn til et presse møte på ditt arbeidsrom i Riksdagen hvor du ba om unnskyldning og tok på deg skylden; ”Det är jag som har gjort fel och det är ett alvarligt fel”. Hvorfor valgte du å kalle inn til et slikt presse møte og beklage deg på denne måten?
- På en pressekonferanse den 26. januar annonserte du din avgang som partileder for Vänster. Her fokuserte du på vanskelighetene med å forene livet som topp-politiker og livet som et helt vanlig menneske. Hvorfor valgte du en pressekonferanse for å annonsere din avgang og fokusere på nettopp dette?
- Hvorfor fikk du forbli partileder for Vänster til tross for ditt alkoholproblem, mens det kun tok tre dager før du måtte gå av i ”Skattesaken”?

Rave-party, erotisk film, Taliban-talen og mannsskatten

- Nå nylig (juni 2012) har du blitt nektet (av Allmännyttiga Stadsholmen) å få beholde din leilighet i Gamla stan, Stockholm. Dette er et resultat av at du ville bytte denne leiligheten i en leilighet i Malmö. Hva handler denne saken egentlig om og hvordan har du valgt å svare på den?
- Høsten 2004 foreslo du i en riksdagsmotion at menn burde betale en kollektiv straffeskatt ettersom du mente menn bar et kollektivt ansvar for vold mot kvinner. Ditt forslag ble også kommentert i Breiviks manifest. Hva tenker du rundt ditt forslag og Breiviks kommentarer til dette utspillet?
- På partikongressen i 2002 holdt du en tale hvor du sa: ”samma normer, samma strukturer, och samma mönster finns i såväl talibanernas Afghanistan som i Sverige”. Hvorfor tror du denne talen vekke så stor oppsikt? Hva tenker du rundt talen i dag?
- I Anders Pihlblads bok: *Drevet går. Om mediernas hetsjakt*, snakker du om hvor fortvilet du var over Expressens forsiden i november 2001: ”GUDRUN SCHYMAN spelar in EROTISK FILM med sin ex-man: ”MAN SKA BLI KÅT” (s. 141-144). Hvorfor gikk denne forsiden så personlig inn på deg? Hvordan endte denne saken?
- I 1996 var du med på et rave-party som politiet stormet og pågrep flere ungdommer som brukte narkotiske stoffer. Hvordan svarte du på kritikken som fulgte av denne avsløringen? Hva tenker du i dag om denne kritikken?

Intervjuguide, Cecilia Stegö Chilò

Forsknings spørsmål (Hva intervjuet skal gi svar på):

Hvordan opplevde Stegö Chilò skandaliseringen?

I hvor stor grad reflekterte Stegö Chilò rundt forsvarsstrategiene hun benyttet?

På hvilken måte spilte kjønn inn på mediernes skandalisering og forsvarsstrategiene i ”ministeraffærene”?

- **I ”ministeraffærene” (som i svært mange politiske skandaler) var det stor strid om sakens faktum. Hvordan vil du beskrive saken i dag?**

Pressekonferansen (11.10.06):

- **Hvorfor valgte du å holde pressekonferanse?**
- Hvordan forberedte du deg til pressekonferansen?
- **Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?**
- Under pressekonferansen sa du at ”det finns ingen förklaring, det finns bara en stor ursäkt”. Hvorfor sa du nettopp det, og hva tenker du rundt denne uttalelsen i dag?
- Videre la du vekt på at du hadde vært i kontakt med Radiotjänst for å kunne betale tilbake det som manglet i TV-lisens fra 1990 fram til 2006. Hvorfor sa du nettopp det, og hva tenker du rundt denne uttalelsen i dag?
- Du ga også en personlig unnskyldning til Fredrik Reinfeldt. Hvorfor gjorde du det?
- I etterkant av denne pressekonferansen ble du anklaget av journalisten Anders Carlgren for at du løy da du sa at den manglende TV-lisensen skyldtes slurv. Carlgren mente han hadde hørt deg si i tankesmien Timbro at du gjerne ville bli ”åtalad för licensskolk”. Hvordan opplevde du og forsvarte deg mot denne beskyldningen?
- **Hvilken betydning tror du denne pressekonferansen hadde for den videre utviklingen av ”ministeraffærene”?**

Pressemeldingen (16.10.06)

- **Hvorfor valgte du å sende ut en pressemelding?**
- Hvordan jobbet du med denne pressemeldingen før den ble sendt ut?
- **Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?**
- I denne pressemeldingen ga du uttrykk for at du hadde ”försökt att rätta till”, men at det hadde ”stoppats av Radiotjänst i Kiruna AB och Svenska Transportarbetarförbundets polisanmalingar”. Hvorfor skrev du nettopp det, og hva tenker du rundt dette i dag?
- Du uttrykte også en bekymring om hvordan det ville bli ”med vår demokrati om politiken bara har plats för felfria människor”, samt at du håpet dine opplevelser ikke ville skremme slike som deg, ”kvinnor, företagare, journalister och fria

samhällsdebattörer” fra å engasjere seg partipolitisk. Hvorfor skrev du nettopp det, og hva tenker du rundt dette i dag?

- **Hvilken betydning tror du denne pressemeldingen hadde for den videre utviklingen av ”ministeraffærene”?**
- Du begjærte ingen ”statlig avgångsersättning” etter at du hadde gått av som kulturminister. Hvorfor gjorde du ikke det?

Intervju i Dagens Nyheter (17.10.06)

- **Hvorfor valgte du å gi et intervju til DN dagen etter at du hadde gått av?**
- Hvordan forberedte du deg til dette intervjuet?
- **Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?**
- I dette intervjuet sa du at du allerede tirsdag (10. okt) hadde tilbudt Fredrik Reinfeldt å avgå, at du fortalte dette under pressekonferansen, men at ingen medier skrev om det. Hvorfor sa du nettopp det, og hva tenker du rundt denne uttalelsen i dag?
- Videre sa du at du ”ansågs som ickekulturell med draging åt det obildade”, samt en ”liberal, kontroversiell och dessutom kvinna”. Hva tror du en slik framstilling hadde å si for ”ministeraffærene” og hvordan du forsvarte deg?
- **Hvilken betydning tror du dette intervjuet hadde for den videre utviklingen av ”ministeraffærene”?**

Intervju i Anders Pihlblads book: *Drevet går. Om mediernas hetsjakt* (2010)

- **Hvorfor valgte du å la deg intervjuet for denne boken?**
- Hvordan forberedte du deg til pressekonferansen?
- **Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?**
- I denne boken sier du først at du ikke mener ”könet spelar någon roll när medierna granskar makthavare”, samtidig som du ser et mønster i drevjournalistikken hvor ”kvinnor blir beskrivna som häxor eller hönor”. Hva tenker du rundt disse uttalelsene og hvorfor er ikke framstillingen av kvinne som hekser eller høner det samme som å si at kjønn faktisk spiller inn?
- Her forteller du også om hvordan Maria Borelius og du hadde mye kontakt og støtte hverandre i tiden etter ”ministeraffærene” (s. 263-264). Hvorfor og hvordan støttet dere hverandre, samt hvordan vil du karakterisere forholdet mellom deg og Maria Borelius i dag?
- **Hvilken betydning tror du denne boken har hatt for hvordan folk ser på ”ministeraffærene” i dag?**

Forsvarsstrategiene:

- **Hva, om noe, hadde du gjort annerledes om du fikk en ny sjanse til å svare på ”ministeraffærene”?**
- Hvor stor betydning hadde mediene for ditt valg av forsvarsstrategier?

- Hvor mye mener du dine forsvarsstrategier hadde å si for utfallet av ”ministeraffærene”?
- **Vil du si at du fortsatt kjemper for å få formidlet din versjon av saken og hva som faktisk hendte? I så fall på hvilken måte?**
- I etterkant av flere skandaler både i Norge, Sverige og Danmark har politikere en tendens til å skrive biografier/bøker hvor de forteller sin side av saken (en slags forsvarsstrategi i storformat). Hvorfor gjorde ikke du det, kunne du tenkt deg å gjøre det og hvor stor del av denne boken tror du at du vil benytte på ”ministeraffærene”?
- Tror du det er noen forskjell på kvinners og menns forsvarsstrategier og hvordan tror du evt. en kvinnelig leder eller politiker vil forsvare seg, i forhold til en mann?

Kjønn:

- **Flere har ment at ”ministeraffærene” var kjønnsdiskriminerende ved at du og Maria Borelius måtte gå av, mens Tobias Billström og Anders Borg fikk beholde sine ministerposter. Hva mener du om det?**
- Hvor mye tror du kjønn hadde å si i ”ministeraffærene”?
- **En studie av nordiske medieskandaler viser at kvinnelige statsråder går av oftere enn mannlige statsråder etter en skandale. Hva tenker du om det?**
- Vil du si at kvinnelige ledere og politikere behandles generelt annerledes enn mannlige ledere og politikere? Hvordan, hvorfor og med hvilke konsekvenser?

Skandaliseringen:

- **Hvilken rolle spilte mediernes skandalisering i ”ministeraffærene”?**
- Skandaliseringen i ditt tilfelle kan deles i to mediedrev; først handlet det om at du ikke visste at du også var utnevnt til idrettsminister, deretter svart arbeidskraft i hjemmet og manglende TV-lisens. Hvor stor betydning tror du din uttalelse; ”Idrottsminister? Jag? Skämtar du?”, hadde for den videre skandaliseringen i ”ministeraffærene”?
- Hvilke aspekt ved skandaliseringen var mest belastende og vanskeligst å takle?
- **Hvordan virket mediernes skandalisering inn på venner, familie og privatliv?**
- SVT sendte på et tidspunkt under ”ministeraffærene” et klipp hvor SVT-reporterne forfølger deg med spørsmål og hvor du til slutt sier; Kan ni respektera det, att jag har redogjort och att det är färdigt nu?!” Hva tenker du rundt denne hendelsen i dag, og at SVT likevel valgte å vise klippet?
- **Hvor stor støtte følte du at du fikk under skandaliseringen, og fra hvem?**
- Hvilken rolle spilte Radiotjänsts vd Lars Lindberg i skandaliseringen?
- **I hvilken grad føler du at skandaliseringen var knyttet til mediernes framstilling av deg som markedsliberal, uten kulturell og politisk forankring?**
- I etterkant av ”ministeraffærene” kunne SvD melde at flere av deres lesere mente mediene hadde gått for langt i sin overvåkning og mediedrev. Hva tenker du om det?

Intervjuguide, Magnhild Meltveit Kleppa

Forsknings spørsmål:

- Hvordan opplevde Meltveit Kleppa skandaliseringen?
- I hvor stor grad reflekterte Meltveit Kleppa rundt forsvarsstrategiene hun benyttet?
- På hvilken måte spilte kjønn inn på mediernes skandalisering og forsvarsstrategier?

- **I den såkalte "Gave-saken", som i svært mange politiske skandaler, var det stor strid om sakens faktum. Hvordan vil du beskrive saken i dag?**

Pressemelding, NTB og NRK Dagsrevyen (09.09.10):

- Du ble kritisert for å ha ventet seks dager etter avsløringen av Liv Signe Navarsetes armbånd med å fortelle at du selv hadde mottatt en tilsvarende dåpsgave. Dette var også samme dag som Navarsete offentliggjorde sine skatteopplysninger knyttet til armbåndet. Hva tenker du rundt denne kritikken i dag?
- Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?
- I en pressemelding uttalte du, "Jeg anså aldri dette armbåndet som mitt, og hadde aldri noen planer om å ta det i bruk. Derfor ble det heller aldri innrapportert til skattemyndighetene eller Stortingets gaveregister". Du håper også du ikke hadde sveket "tilliten til regjeringen". Hvorfor sa du nettopp det og hva tenker du rundt disse uttalelsene i dag?
- Du stilte i Dagsrevyen samme dag, hvor du sa; "Jeg beklager at jeg ikke har returnert armbåndet, ei heller levert det til Stortinget". Hva tenker du rundt denne uttalelsen?
- Hvilken betydning tror du disse uttalelsene hadde for den videre skandaliseringen?

Pressemelding, Dagbladet, VG og Stavanger Aftenblad (10.09.10):

- Denne dagen var det en rekke andre aktører som uttalte seg om saken. Per Kristian Foss trodde "Gave-saken" hadde svekket autoriteten til Jens Stoltenberg og regjeringen, flere økonomi- og skatteeksperter i Dagbladet mente du kunne risikere straffeskatt, to KPMG-advokater i Stavanger Aftenblad mente dette kunne være passiv korrupsjon i staffelovens forstand, verftsneringen argumenterte for at gudmorgaver ved skipsdåp er en århundregammel tradisjon og VGs Eirik Mosveen hevdet at du ville være ute av regjeringen før du rakk å si "Navarsete". Hva tenker du rundt alle disse forskjellige aktørene og meningene i dag?
- Hvorfor valgte du å sende ut en ny pressemelding med et brev til Hjelmeland likningskontor?
- I denne pressemeldingen informerte du om at du ville be ditt likningskontor "om ei vurdering av eventuelle skattemessige følger av denne saka". Hvorfor ønsket du en slik vurdering?
- Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?

- Hvilken betydning tror du din pressemelding og de andre aktørenes involvering i saken hadde for den videre skandaliseringen i ”Gave-saken”?

Aftenposten, VG, Dagsavisen og Dagbladet (11.09.10 og 12.09.10):

- 11. september kunne Aftenposten melde at Senterpartiet legger ny statsrådskaal: ”Ifølge flere uavhengige regjeringskilder er det samferdselsminister Magnhild Meltveit Kleppa og olje- og energiminister Terje Riis Johansen som vil bli byttet ut”. Hva tenker du rundt denne påstanden og de uavhengige regjeringskildene som ga uttrykk for den?
- Kommentator i VG, Eirik Mosveen, mente imidlertid at det var vanskelig å gi deg sparken, ettersom din sak lignet såpass mye på Navarsetes; ”Må han sparke begge, kan regjeringen sprekke”. Hva tenker du i dag rundt en slik påstand?
- Kommentator i Dagsavisen, Arne Strand, argumenterte for at denne saken viste fram den norske småligheten; ”Ukas givesaker er ingen korrupsjonssaker. Det har vi Eva Jolys ord for. Sakene handler om politisk klossethet, dumhet og glemsel. Det er ikke bra for regjeringens omdømme. Men givesakene forteller også om norsk smålighet. La oss ikke glemme det”. Hva tenker du i dag rundt en slik påstand?
- 12. september publiserte Dagbladet en spørreundersøkelse blant representantene på Stortinget hvor de hadde spurt om det var greit at ”man som politisk ledelse i regjeringen eller som stortingsrepresentant mottar gaver til en verdi av over 2000 kroner selv om man registrerer det i Stortingets register?”. 71 av 114 hadde sagt nei, og Dagbladet konkluderte: ”De folkevalgte på Stortinget feller en nådeløs dom over statsrådenes mange luksugaver”. Hva tenker du rundt en slik spørreundersøkelse?

Pressemelding, NTB og VG (23.12.10 og 24.12.10)

- Etter at Skatt Vest hadde konkludert med at du ikke skulle betale tilleggsskatt for armbåndet, uttalte du i en pressemelding: ”Jeg er glad og lettet for at jeg nå kan legge denne saken bak meg”. Hva tenker du rundt avgjørelsen og din egen uttalelse i dag?
- Dagen etter kunne VG melde at en rekke skatteeksperter og professorer i skatterett syntes Skatt Vests avgjørelse var ”meget, meget merkelig”. De reagerte på at du slapp straffeskatt. Hva tenker du i dag rundt dette oppslaget?
- VG reagerte også på at verken du eller Skatt Vest offentliggjorde begrunnelsen for avgjørelsen og viste til at du i en tidligere pressemelding hadde lovet å gjøre svaret offentlig kjent. VG spekulerte også i om du hadde fått spesialbehandling ved å slippe unna tilleggsskatt. Hvorfor offentliggjorde du ikke avgjørelsen, og hva tenker du rundt VGs fokus og spekulering i denne saken?

Kjønn:

- Vil du si at kvinnelige ledere og politikere behandles generelt annerledes enn mannlige ledere og politikere? Hvordan, hvorfor og med hvilke konsekvenser?
- Hvor mye tror du kjønn hadde å si i ”Gave-saken”?

- ”Ministerskandalene” i Sverige i 2006 endte med at to kvinnelige statsråder (Maria Borelius og Cecilia Stegö Chilo) måtte gå av, mens to mannlige statsråder ble sittende (Tobias Billström og Anders Borg). I ”Gave-saken” gikk ingen av, men kan du likevel se en forskjell i hvordan du, Liv Signe Navarsete og Anne-Grete Strøm-Erichsen ble behandlet, til forskjell fra Jonas Gahr Støre og Jens Stoltenberg. Hvordan? Hvorfor?
- I ”Gave-saken” var det ingen som gikk av, men en studie av nordiske medieskandaler (Allern, Kantola, Pollack & Blach-Ørsten 2012) viser at kvinnelige statsråder går av oftere enn mannlige statsråder etter en skandale. Hva tenker du om det?
- Tror du det er noen forskjell på kvinners og menns forsvarsstrategier og hvordan tror du evt. en kvinnelig leder eller politiker vil forsvare seg, i forhold til en mann?

Forsvarsstrategiene:

- Hva, om noe, hadde du gjort annerledes, om du fikk en ny sjanse til å svare på den såkalte ”Gave-saken”?
- Hvilken betydning hadde mediene for ditt valg av forsvarsstrategier?
- Hvor mye mener du dine forsvarsstrategier hadde å si for utfallet av denne saken?
- Du hadde svært få uttalelser i forbindelse med ”Gave-saken”. Var dette et bevisst valg? Hvorfor valgte du en slik forsvarsstrategi?
- Du har allerede meldt at du gir deg som Samferdselsminister neste år. Vil du si at du fortsatt kjemper for å få formidlet din versjon av saken og hva som faktisk hendte? I så fall på hvilken måte? – biografi?

Skandaliseringen:

- Hvilken rolle spilte medienes skandalisering i ”Gave-saken”?
- I forkant av ”Gave-saken” hadde du hatt en tøff periode med mye kritikk knyttet til NSB og misfornøyde togpendlere. Hvilken betydning hadde denne tidligere kritikken for medienes skandalisering i ”Gave-saken”?
- Hvilke aspekter ved skandaliseringen var mest belastende og vanskeligst å takle?
- Hvordan virket medienes skandalisering inn på venner, familie og privatliv?
- Hvor stor støtte følte du at du fikk under skandaliseringen, og fra hvem?
- Denne skandalen rammet ikke bare deg, men også Navarsete, Strøm-Erichsen, Gahr Støre og Stoltenberg. Hvilke likheter/forskjeller så du i hvordan mediene behandlet dere, hvilken støtte dere fikk og hvordan dere valgte å forsvare dere mot kritikken?
- Hva betydde det for medienes skandalisering at ”Gave-saken” og ”Partistøttesaken” rammet Senterpartiet (og deg som representant for Sp) nærmest samtidig?
- Hvilke tanker gjør du deg rundt VGs mislykkede forsøk på skandalisering (rett i etterkant av ”Gave-saken”) knyttet til deres søknad om å sette opp et funkishus på Prestegarden i Hjelmeland?
- VG forsøkte i etterkant av ”Gave-saken” å nominere avsløringen til SKUP(-prisen), uten hell. I metoderapporten la VG vekt på at du måtte skatte av armbåndet og at de ville jobbe videre med å få innsyn i brevet fra likningskontoret. Hva tenker du om denne nominasjonen i dag og hvilken betydning hadde det hatt for deg om de vant?

Intervjuguide, Gerd-Liv Valla

Forsknings spørsmål (Hva intervjuet skal gi svar på):

Hvordan opplevde Valla skandaliseringen?

I hvor stor grad reflekterte Valla rundt forsvarsstrategiene hun benyttet?

På hvilken måte spilte kjønn inn på mediernes skandalisering og forsvarsstrategiene i Yssen-saken?

- **I Yssen-saken (som i svært mange politiske skandaler) var det stor strid om sakens faktum. Hvordan vil du beskrive saken i dag?**

Den første pressekonferansen (11.01.07):

- **Hvorfor valgte du å holde pressekonferanse?**
- Hvordan forberedte du deg til pressekonferansen?
- **Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?**
- Under denne pressekonferansen sa du at Yssens anklager var ”fullstendig usant” og ”en beskrivelse vi ikke kjenner oss igjen i”. Hvorfor sa du nettopp det, og hva tenker du rundt denne uttalelsen i dag?
- Yssen hevdet at anklagene ikke var rettet mot LO, men mot LO-lederen. Hvorfor refererte du konsekvent til ”vi” og ”oss i ledelsen”?
- Hva tenker du rundt pusekatt-metaforen din som ble løftet fram i etterkant av pressekonferansen?
- **Hvilken betydning tror du denne pressekonferansen hadde for den videre utviklingen av Yssen-saken?**

Forsvarsnotatet (12.01.07):

- **Hvorfor valgte du å gjøre dette notatet offentlig kjent?**
- Hvordan arbeidet du med notatet før publikasjon?
- **Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?**
- I dette notat la du vekt på Yssens ”stadige fravær og manglende oppfølging” innenfor internasjonal avdeling, at hun ikke leverte godt nok, tok seg fri uten avtale og ikke fulgte LOs retningslinjer. Hvorfor sa du nettopp det, og hva tenker du rundt dette forsvarsnotatet nå?
- Her nevnte du også Forsvarets Høgskoles hovedkurs som en god løsning for Yssen. Hvorfor kom du med dette tilbudet, og hva tenker du rundt den lovnaden i dag?
- Hvordan reagerte du på responsen forsvarsnotatet fikk?
- **Hvilken betydning tror du dette forsvarsnotatet hadde for den videre utviklingen av Yssen-saken?**

Først & sist (12.01.07):

- **Hvorfor valgte du å stille opp i Først & Sist?**
- Hvordan forberedte du deg til dette talkshowet?
- **Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?**
- Hvordan vil du vurdere Fredrik Skavlans rolle overfor deg i dette programmet?
- Skavlan introduserte deg på følgende måte: ”Hun bedyret under en pressekonferanse i går at hun ikke er noen pusekatt. Akkurat det, det tror jeg Ingunn Yssen er helt enig med henne i. Ta godt imot Gerd-Liv Valla”. Hva tenker du rundt en slik introduksjon?
- Skavlan var veldig opptatt av om du var en person som var flink til å si unnskyld. Hva tenker du rundt hans interesse for det, og ditt svar på det spørsmålet?
- Litt lenger ute i programmet hadde tema skiftet fra Yssen-saken til barneoppdragelse. Hvordan forholdt du deg til et slikt skifte av tema?
- **Hvilken betydning tror du dette programmet hadde for den videre utviklingen av Yssen-saken?**

Den andre pressekonferansen (19.01.07):

- **Hvorfor valgte du å gi en redegjørelse til Dagsavisen og holde en ny pressekonferanse?**
- Hvordan forberedte du deg til pressekonferansen?
- **Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?**
- Både i Dagsavisen og under denne pressekonferansen la du vekt på at du syntes det var leit hvis Yssen oppfattet noe du hadde sagt eller gjort som sårende, at det ikke var din hensikt og at du beklaget det. Hvorfor var din forsvarsstrategi så drastisk endret?
- Deretter tilbød du å endre din lederstil, samt få noen eksterne til å se på saken. Hvorfor sa du nettopp det, og hva tenker du rundt denne uttalelsen i dag?
- Hvordan reagerte du på responsen denne pressekonferansen fikk?
- **Hvilken betydning tror du denne pressekonferansen hadde for den videre utviklingen av Yssen-saken?**

Den tredje pressekonferansen (09.03.07):

- Hvorfor valgte du å holde en tredje og siste pressekonferanse?
- Hvordan forberedte du deg til pressekonferansen?
- **Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?**
- Når fattet du konklusjonen om å trekke deg?
- Under pressekonferanse uttalte du deg kritisk om Fougner-utvalgets anonyme vitneavhør og tipstelefon, og sa at dersom rapporten hadde vært en dom, så hadde du anket. Hvorfor sa du nettopp det, og hva tenker du rundt denne uttalelsen i dag?
- Det var først i denne pressekonferansen at du uttalte at du selv var mor og hadde en datter. Hvorfor sa du nettopp det, hvilken virkning tror du det hadde og hva tenker du rundt denne uttalelsen i dag?
- Hvordan oppfattet du mediernes dekning i etterkant av denne pressekonferansen?

- **Hvilken betydning tror du denne pressekonferansen hadde for den videre utviklingen av Yssen-saken?**

Forsvarsstrategiene:

- **Du fikk mye kritikk fordi du ikke umiddelbart la deg flat og beklaget. Når først beklagelsen kom, ble heller ikke den akseptert. Hva, om noe, hadde du gjort annerledes om du fikk en ny sjanse å svare på Yssen-saken?**
- Hvor stor betydning hadde mediene for ditt valg av forsvarsstrategier?
- Hvor mye mener du dine forsvarsstrategier hadde å si for utfallet av Yssen-saken?
- **Vil du si at du fortsatt kjemper for å få formidlet din versjon av saken og hva som faktisk hendte? I så fall på hvilken måte?**
- Tror du det er noen forskjell på kvinners og menns forsvarsstrategier og hvordan tror du evt. en kvinnelig leder eller politiker vil forsvare seg i forhold til en mann?

Kjønn:

- Du var den første, og til nå eneste, kvinnelige lederen av Norges største arbeidstakerorganisasjon. Hvilken betydning hadde det for deg og framstillingen av Yssen-saken?
- **Flere har ment at mediedekningen av Yssen-saken har vært kjønnsdiskriminerende, ved å framstille saken som en tuppen-og-lillemor-krangel eller en catfight. Hva mener du om det?**
- Yssen-saken omhandlet to sterke kvinnelige politikere i konflikt. Tror du kjønn hadde noe å si i denne saken?
- En studie av nordiske medieskandaler viser at kvinnelige statsråder går av oftere enn mannlige statsråder etter en skandale. Hva tenker du om det?
- Vil du si at kvinnelige ledere og politikere behandles generelt annerledes enn mannlige ledere og politikere? Hvordan, hvorfor og med hvilke konsekvenser?

Skandaliseringen:

- **Hvilken rolle spilte mediernes skandalisering i Yssen-saken?**
- Hvilke aspekter ved skandaliseringen var mest belastende og vanskeligst å takle?
- Hvordan virket mediernes skandalisering inn på venner, familie og privatliv?
- Torstein Tranøy og Ingunn Yssen skrev hver sin bok om saken (*Vallas fall* og *Vi kan alle bli den lille*). Har du lest dem og hva syns du om disse bøkene?
- **Du har fått erfare hvordan det er å stå midt i en mediestorm. Ser du noen paralleller mellom Yssen-saken og den skandalisering Wanja Lundby-Wedin ble utsatt for i AMF-saken i 2009?**

Intervjuguide, Wanja Lundby-Wedin

Forskningsspørsmål (Hva intervjuet skal gi svar på):

Hvordan opplevde Lundby-Wedin skandaliseringen?

I hvor stor grad reflekterte Lundby-Wedin rundt forsvarsstrategiene hun benyttet?

På hvilken måte spilte kjønn inn på medienes skandalisering og forsvarsstrategiene i AMF-saken?

- Under AMF-affæren var det stor strid om sakens faktum. Hvordan vil du beskrive saken i dag/Hva er din versjon av saken?

WebTV på LOs nettsider + Studio Ett intervju (23.03.09):

- **Hvorfor valgte du WebTV som plattform for din første uttalelse i AMF-saken?**
- **Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?**
- I dette WebTV-opptaket uttalte du at du ”kände dig sviken” av Christer Elmebogen, og at du mente det han hadde gjort var både ”omoralisk” og ”oetisk”. Hvorfor sa du nettopp det, og hva tenker du rundt denne uttalelsen i dag?
- I Studio Ett-intervjuet uttalte du (for første gang) at du følte deg ”grundlurad”. Hvorfor sa du nettopp det, og hva tenker du rundt denne uttalelsen i dag?
- **Hvilken betydning tror du WebTV-opptaket og intervjuet i Studio Ett hadde for den videre utviklingen av AMF-saken?**

WebTV på LOs nettside (25.03.09):

- **Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?**
- Her la du vekt på det oppdraget du hadde fått som LO-leder og at så lenge LO-medlemmene ønsket deg ville du fortsette. Hvorfor sa du nettopp det, og hva tenker du rundt denne uttalelsen i dag?

Den første pressekonferansen (29.03.09):

- **Hvorfor valgte du å holde en pressekonferanse (så sent på en søndag)?**
- Hvordan forberedte du deg til denne pressekonferansen?
- **Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?**
- Hvilken rolle spilte Per Bardh under denne pressekonferansen?
- Du startet ut med å påpeke at du ikke snakket på vegne av hele styrelsen, kun som en representant for en av eierne i AMF Pension, nemlig LO. Hvorfor sa du nettopp det?

- Du la stor vekt på at pengene skulle kreves tilbake fra Christer Elmehagen og at det var opprettet kontakt med Elmehagen for å sette i gang denne tilbakebetalingen. Hvorfor sa du nettopp det, og hva tenker du rundt denne uttalelsen i dag?
- Litt lengre ute i pressekonferansen måtte du argumentere for at du, med din stilling i LO, ikke hadde tapt arbeidernes perspektiver og interesser. Hvorfor tror du at du fikk det spørsmålet, hvorfor svarte du nettopp slik og hva tenker du rundt denne uttalelsen i dag?
- **Hvilken betydning tror du denne pressekonferansen hadde for den videre utviklingen av AMF-saken?**

SVT Rapport og TV 4 Nyheterna (30.03.09):

- **Hvorfor valgte du å stille til disse to intervjuene (tidlig på mandag etter en veldig sen pressekonferanse på søndag)?**
- **Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?**
- I begge intervjuer la du vekt på at dere i styret skulle ha reagert mer på utbetalingene til Elmehagen og bedt om mer ”papper på bordet”? Hvorfor sa du nettopp det, og hva tenker du rundt denne uttalelsen i dag?
- I TV 4 Nyheterna ble du kritisert for å snike deg unna ansvar og du svarte følgende; ”Det må jeg säja, att under en hel vecka har jeg framställdts som den som inte förstår, som en bimbo som sover på styrelsesmötena”. Dette ble senere gjentatt i Tidningen VI og Anders Pihlblads bok *Drevet går*. Hvorfor sa du nettopp det, og hva tenker du rundt denne uttalelsen i dag?

Den andre pressekonferansen (06.04.09):

- Hvordan forberedte du deg til pressekonferansen?
- **Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?**
- Hvilken rolle spilte Stefan Løfven og Ylva Thörn under denne pressekonferansen?
- Under denne pressekonferansen gjorde du det klart at du ble sittende som LO-leder. Samtidig at du var klar over at ditt omdømme hadde ”naggats i kanten”, og at dette var noe du måtte jobbe med for å gjenopprette. Hvorfor sa du nettopp det, og hva tenker du rundt denne uttalelsen i dag?
- **Hvilken betydning tror du denne pressekonferansen hadde for den videre utviklingen av AMF-saken?**

1 mai-tale (01.05.09):

- **Hvorfor valgte du å benytte en stor del av 1 mai-talen din til å snakke om AMF-saken?**
- **I mediene ble denne 1. mai-talen framstilt som meget viktig for å gjenoppbygge omdømmet. Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?**

- På et tidspunkt i talene blir du overdøvet av noen i publikum som buer og kommer med kritiske bemerkninger. Dette løser du ved å argumentere for at demokratiet er tjent med at de respekterer møtefriheten, noe du høster applaus for. Hvorfor sa du nettopp det, og hva tenker du rundt din egen håndtering av kritikken i dag?
- **Hvilken betydning tror du denne 1. mai-talen hadde for den videre utviklingen av AMF-saken?**

Forsvarsstrategiene:

- **Hva, om noe, hadde du gjort annerledes, om du fikk en ny sjanse å svare på AMF-saken?**
- Hvor mye mener du dine forsvarsstrategier hadde å si for utfallet av AMF-saken?
- Tror du det er noen forskjell på kvinners og menns forsvarsstrategier og hvordan tror du evt en kvinnelig leder eller politiker vil forsvare seg i forhold til en mann?

Kjønn:

- Du er den første kvinnelige lederen av Sveriges største arbeidstakerorganisasjon. Hvilken betydning hadde det for deg og framstillingen av AMF-saken?
- **Medieforsker Gunilla Jarlbro mener at mediedrevet mot deg var verre fordi du var en kvinne, og medieforsker Ester Pollack mener AMF-saken viser hvordan ”kvinnor i maktposition som begår ett fel blir fort till villebråd”. Hva mener du om det?**
- **En studie av nordiske medieskandaler viser at kvinnelige statsråder går av oftere enn mannlige statsråder etter en skandale. Hva tenker du om det?**
- Vil du si at kvinnelige ledere og politikere behandles generelt annerledes enn mannlige ledere og politikere? Hvordan, hvorfor og med hvilke konsekvenser?

Skandaliseringen:

- **Hvilken rolle spilte mediernes skandalisering i AMF-saken?**
- Hva mener du om Expressens mislykkede forsøk på skandalisering i forbindelse med fagforeningsforbundet Riva del Sole, samt at de publiserte ”falske” bilder og intervju av deg den 25. mai?
- Hvilke aspekter ved skandaliseringen var mest belastende og vanskeligst å takle?
- Hvordan virket mediernes skandalisering inn på venner, familie og privatliv?
- **Du har fått erfare hvordan det er å stå midt i en mediestorm. Ser du noen paralleller mellom AMF-saken og den skandalisering som resulterte i LO-leder Gerd-Liv Vallas avgang i Ingunn Yssen-saken 2007?**

Intervjuguide, Åslaug Haga

Forskningsspørsmål:

- Hvordan opplevde Haga skandaliseringen?
- I hvor stor grad reflekterte Haga rundt forsvarsstrategiene hun benyttet?
- På hvilken måte spilte kjønn inn på mediens skandalisering og forsvarsstrategier?

- **I den såkalte ”Brygge- og stabburssaken” , som i svært mange politiske skandaler, var det stor strid om sakens faktum. Hvordan vil du beskrive saken i dag?**

Svar til VG (10.06.08) og Dagbladet (11.06.08):

- Du svarte på ”Bryggesaken” i VG ved først å påpeke at det var din mann som hadde ”håndtert alt med hytta og byggetillatelse og så videre”, for så å legge til at det ”var feil at det ikke ble søkt” og at du la deg ”helt flat”. Hva tenker du om det nå?
- Du svarte på ”Stabburssaken” i Dagbladet ved å vise til en e-post sendt til Ås kommune den 2. desember 2005 uten å få svar og påpekte at det var kommunen som hadde ”rotet i denne saken”. Hva tenker du i dag rundt denne uttalelsen?
- **Hvilken oppfattelse hadde du av sakens alvor på dette tidspunktet?**
- **Hvilken betydning tror du dine uttalelser til blant annet VG og Dagbladet hadde for den videre skandaliseringen i ”Brygge- og stabburssaken”?**

Pressekonferansen (12.06.08):

- **Hvorfor valgte du å kommentere ”de siste dagers hendelser” under denne pressekonferansen?**
- Hvordan forberedte du deg til pressekonferansen?
- **Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?**
- Under denne pressekonferansen la du vekt på at din integritet aldri tidligere hadde vært utfordret, men at du den siste tiden hadde ”opplevd det en rekke ganger”. Hvorfor hadde du aldri tidligere fått slike spørsmål? Hvorfor kom de nå?
- Du viste til ”krigsoverskrifter i Dagbladet”, ”TV-team hengende rundt huset”, ”barn som kommer bleke hjem” og din mann som ufrivillig hadde ”blitt tildelt en rolle i pressens granskning”. Hva tenker du om det nå?
- Du sa også at du hadde seriøst tenkt å gi deg, men at du likevel valgte å ”stå han av”. Hva tenker du rundt denne uttalelsen i dag?
- Du avsluttet med en følelsesladet appell til media hvor du sa at de gjerne kunne følge deg i ”begravelse i Ås kirke”, eller for å besøke din ”meget syke far”, men at de ikke skulle komme ”inn på tunet” ditt. Hvilken betydning tror du en slik uttalelse hadde for den videre skandaliseringen i ”Brygge- og stabburssaken”?

Pressekonferanse (19.06.08):

- **Hvorfor valgte du en pressekonferanse for å annonsere din avgang?**
- Hvordan forberedte du deg til denne pressekonferansen?
- **Hva slags råd fikk du? Fra hvem? Hvilke fulgte du/hvilke fulgte du ikke?**
- Du sa at du ikke ønsket å utsette helsen din for fare: ”Den tåler ikke lenger detta livet”. Hvordan hadde disse sakene og mediens skandalisering påvirket helsen din? Hva tenker du i dag rundt denne uttalelsen?
- Du hadde tidligere uttalt at du følte ulike saker var blitt sauset sammen. Nå mente du at media hadde gjort smått til stort, og framstilt alt som like viktig. Hva tenker du om det nå? Ville du sagt det samme i dag?
- **Hvilken betydning tror du din avgang hadde for den videre skandaliseringen?**

I de innerste sirkler (2009):

- **Hvorfor valgte du å skrive en roman i etterkant av din avgang?**
- **Hvor nær ligger den dine egne opplevelser og erfaringer fra politikken?**
- I romanen lar du hovedpersonen karakterisere mediene og de politiske kommentatorene på følgende måte: ”Du har rett og slett ikke en sjanse når journalister og kommentatorer jager i flokk. Prøver du å si imot, blir du mistenkeliggjort. Eller får en i trynet av kommentatorer og medieeksperter, med beskjed om at du håndterte saken uklokt ved ikke umiddelbart å legge deg paddeflat” (s. 107). Hvordan vil du beskrive forholdet mellom journalister og kommentatorer i sakene som rammet deg?
- En annen karakter i romanen beskriver hvordan den politiske skandalen rammer kvinnelige politikere med barn; ”Tenk om jeg hadde hatt barn, barn som hadde møtt de mest nedrige førstesider og nyhetsoppslag om moren sin hver dag... Det kunne ikke gått. Hvis du, Ane, hadde vært meg de siste ukene, hadde du fortsatt i jobben eller ville du ha gitt deg for barnas skyld” (s. 109-110)? Hvordan ble familien påvirket av sakene som rammet deg?
- **Hvilken betydning tror du din roman hadde for ettertidens forståelse og vurdering av sakene som rammet deg?**

Kjønn:

- Hvor mye tror du kjønn hadde å si i ”Brygge- og stabburssaken”?
- **Valgerd Svarstad Haugland uttalte, med utgangpunkt i saken din, at politikere på toppnivå nå hadde blitt ”fritt vilt” og at utviklingen ble ”stadig verre”, mens Frank Aarebrot mente mediene drev en ”aktiv kjønnsdiskriminering” i disse sakene ved at du måtte ta ansvar for hva din mann hadde gjort. Hva mener du om det?**
- **Jeg mener å se en tendens av ”Extended Female Responsibility” i mediens skandalisering. Det vil si at kvinnelige politikere holdes ansvarlige, ikke bare for sine egne feil, men også skyldig i hva deres ektemenn, partnere og familie gjør. Hva mener du om det?**

- Vil du si at kvinnelige ledere og politikere behandles generelt annerledes enn mannlige ledere og politikere? Hvordan, hvorfor og med hvilke konsekvenser?
- **En studie av nordiske medieskandaler (Allern, Kantola, Pollack & Blach-Ørsten 2012), viser at kvinnelige statsråder går av oftere enn mannlige statsråder etter en skandale. Hva tenker du om det?**
- Tror du det er noen forskjell på kvinners og menns forsvarsstrategier og hvordan tror du evt. en kvinnelig leder eller politiker vil forsvare seg i forhold til en mann?

Forsvarsstrategiene:

- **Hva, om noe, hadde du gjort annerledes, om du fikk en ny sjanse til å svare på ”Brygge- og stabburssaken”?**
- Hvilken betydning hadde mediene for ditt valg av forsvarsstrategier?
- Hvor mye mener du dine forsvarsstrategier hadde å si for utfallet av denne saken?
- **Vil du si at du fortsatt kjemper for å få formidlet din versjon av saken og hva som faktisk hendte? I så fall på hvilken måte?**

Skandaliseringen:

- Det var særlig to saker; ansettelsen av Eli Arnstad og Tromsø-OL, som ledet opp til ”Brygge- og stabburssaken”. Hvilken betydning hadde de to tidligere avsløringene for mediens skandalisering?
- Du hadde allerede medelt, den 11. april 2008 at du kom til å gå av som partileder ved landsmøtet i 2009. Hvilken betydning hadde det for skandaliseringen i ”Brygge- og stabburssaken”?
- Hvilke aspekter ved skandaliseringen var mest belastende og vanskeligst å takle?
- **Hvordan virket mediens skandalisering inn på venner, familie og privatliv?**
- **Hvor stor støtte følte du at du fikk under skandaliseringen, og fra hvem?**
- Politiske motstandere kan også sette feller for den som skandaliseres. Det kan se ut til at Per-Kristian Foss nettopp gjorde det, da han rykket ut og krevde at du umiddelbart måtte dokumentere at du hadde betalt skatt av leieinntektene, selv når du var sykemeldt. Kan det stemme, og hva mener du i så fall om det?
- Du har fått erfare hvordan det er å stå midt i en mediestorm. Ser du noen paralleller mellom sakene som rammet deg, og sakene (bl.a. gavesaken og partistøttesaken) som rammet din etterfølger, Senterpartileder Liv Signe Navarsete?

Intervjuguide, Karen Ellemann

Forskningsspørsmål:

- Hvordan opplevde Ellemann skandaliseringen?
- I hvor stor grad reflekterte Ellemann rundt forsvarsstrategiene hun benyttet?
- På hvilken måte spilte kjønn inn på mediens skandalisering og forsvarsstrategier?

- **I den såkalte ”Skraldesagen” (som i svært mange politiske skandaler) var det stor strid om sakens faktum. Hvordan vil du beskrive saken i dag?**

Skandaliseringen:

- Hvilket forhold har du til medier generelt, og Ekstra Bladet spesielt (som ledet mediedrevet i ”Skraldesagen”)?
- I forkant av denne saken fikk du mye kritikk i forbindelse med kjempevindmøller på Østerild i Thy og HCB-skipet fra Australia til Nyborg, Fyn. Hva tror du disse sakene har hatt å si for ”Skraldesagen”?
- Hvilken rolle spilte mediens skandalisering i ”Skraldesagen”?
- Hvilke aspekter ved skandaliseringen var mest belastende og vanskeligst å takle?
- Hvordan virket mediens skandalisering inn på venner, familie og privatliv?
- Hvor stor støtte følte du at du fikk under skandaliseringen, og fra hvem?
- Du har fått erfare hvordan det er å stå midt i en mediestorm. Ser du noen paralleller mellom saken som rammet deg og den skandalisering som rammet blant annet Ritt Bjerregaard, Henriette Kjær, Lene Espersen eller Helle Thorning-Schmidt?

Kjønn:

- Vil du si at kvinnelige ledere og politikere behandles generelt annerledes enn mannlige ledere og politikere? Hvordan, hvorfor og med hvilke konsekvenser?
- Du er datter av tidligere utenriksminister Uffe Ellemann-Jensen. Hvilken betydning tror du det har hatt for din lynkarriere i politikken?
- Hvor mye tror du kjønn hadde å si i saken som rammet deg?
- I forbindelse med de ulike sakene (Vindmølle-saken, HCB-skipet og ”Skraldesagen”) fikk du forskjellige kallenavn slik som ”Skralde Karen”, ”Kemiske Karen” og ”Komiske Karen”. Hvordan reagerte du på det, og hvilken betydning tror du ditt kjønn hadde for tildelingen av slike kallenavn.
- Jeg mener å se en tendens av ”Extended Female Responsibility” i mediens skandalisering. Det vil si at kvinnelige politikere holdes ansvarlige, ikke bare for sine egne feil, men også blir skyldige i hva deres ektemenn, partnere og familie gjør. Hva mener du om det?
- Mediene ser også ut til å fokusere på politikeres hjem og privatliv i stadig større grad. Hva tenker du om det?

- En studie av nordiske medieskandaler (Allern, Kantola, Pollack & Blach-Ørsten 2012) viser at kvinnelige statsråder går av oftere enn mannlige statsråder etter en skandale. Hva tenker du om det?
- Tror du det er noen forskjell på kvinners og menns forsvarsstrategier og hvordan tror du evt en kvinnelig leder eller politiker vil forsvare seg i forhold til en mann?

Forsvarsstrategiene:

- I P1-programmet *Politisk sommer 2011* konkluderte politisk redaktør Ask Rostrup med at din og ditt departements håndtering av de ulike politiske sakene (Matpakke-saken, Vindmølle-saken og HCB-skipet) har vært uprofesjonell og elendig. Hva mener du om det?
- Hva, om noe, hadde du gjort annerledes, om du fikk en ny sjanse å svare på ”Skraldesagen”?
- Hvor stor betydning hadde mediene for ditt valg av forsvarsstrategier?
- Hvor mye mener du dine forsvarsstrategier hadde å si for utfallet av denne saken?
- Vil du si at du fortsatt kjemper for å få formidlet din versjon av de ulike sakene og hva som faktisk hendte? I så fall, på hvilken måte? Selvbibliografi?
- Benytter du en annen type retorikk eller oppfører deg annerledes i dag, som en følge av de ulike sakene?

Ekstra Bladet avslører + politianmeldelse

- I et intervju med Ekstra Bladet 15. desember kunne de avsløre at de hadde rotet rundt i søppelkassen din og funnet en rekke ting som helst skulle ha vært levert til resirkulering. Hva tenker du i dag om måte de konfronterte deg på?
- Du kalte deretter Ekstra Bladets avsløringsmetoder for ”grænseoverskridende”, ”en privat sag” og ”fuldstændig uacceptabelt”. Deretter gikk du i protest. Hvorfor sa du og gjorde du nettopp det? Hva tenker du rundt din respons i dag?
- Hvilken betydning tror du dine uttalelser hadde for den videre skandaliseringen?
- Hvorfor valgte du å politianmelde Ekstra Bladet for å ha krenket ditt privatliv?
- Du tvilte også på om sikringene funnet i søppelkassen var dine; ”Når der er et billede af el-sikringer, så må jeg sige, at det er noget hoderystende, fordi vi har sådan et moderne el-panel i vores hjem som ikke bruger sikringer” (Newspaq 16.12.10). Hvorfor sa du det, og hva tenker du i dag om Ekstra Bladets funn av sikringer i din søppelkasse?
- Ekstra Bladet valgte å vinkle saken som et brudd på liv og lære, og dobbeltmoral. Hva tenker du rundt en slik framstilling av avsløringen?
- Ekstra Bladet la dessuten vekt på at Miljøstyrelsen hadde tidligere meldt at de ønsket å kartlegge danskernes matavfall uten at de på forhånd visste det, og at du, som miljøminister, burde tåle å få din egen søppelkasse gjennomgått. Hva tenker du rundt en slik rettferdiggjøring?

Go’Aften Danmark + Venstres Ungdoms motaksjon

- Hvorfor ønsket du ikke å uttale deg til Ekstra Bladet eller møte Ekstra Bladets sjefsredaktør, Poul Madsen, til debatt i TV 2s Go' Aften Danmark (16.12.10)?
- Hva syntes du om motaksjonen til Venstres Ungdom, hvor de kastet søppel utenfor Ekstra Bladets redaksjon? Hva tenker du i dag om denne aksjonen?
- Ifølge en meningsmåling gjort av Interresearch for Søndagsavisen mente 68 % av de spurte at det ikke var greit at Ekstra Bladet gikk igjennom din søppelkasse. Kun 29 % mente det var helt i orden. Hva tenker du rundt en slik meningsmåling? Hvorfor fikk du så stor støtte i nettopp denne saken?

Ekstra Bladets Nyttårstorsk + Politiet henlegger "Skraldesagen"

- Hvilke tanker gjør du deg rundt Ekstra Bladets mislykkede forsøk på skandalisering (i etterkant av "Skraldesagen") knyttet til hårfargen du benyttet (23.12.10) og salg av en bolig med energimerke D (20.12.10)?
- Da du ble kåret til Ekstra Bladets Nyttårstorsk 2010, stilte du igjen opp på bilde og intervju i avisen (31.12.10). Hva syntes du om å få denne tittelen, og hvorfor valgte du å la deg intervju igjen?
- 15. mars 2011 avslørte fagbladet 3F at tyske håndverkere arbeidet ulovlig med å renovere taket og skifte ut vinduene i din bolig. Hvilke tanker gjør du deg i dag om denne saken?
- I juni 2012 gikk Ekstra Bladet fri fra anklagene i den såkalte "Skraldesagen" ettersom Riksadvokaten ikke forventet at de ville bli funnet skyldige i anklagene. Hva følte du rundt denne henleggelsen av saken?
- Det var kun tidligere leder for Venstres Ungdom, Jakob Engel Schmidt, som fikk en bot på 1000 kr for å ha kastet søppel utenfor Ekstra Bladets redaksjon. Hva syns du i dag om politiets vurdering av saken?
- Justisdepartementet fant ikke grunnlag for å tilsidesette Riksadvokatens avgjørelse i "Skraldesagen". Hva syns du i dag om Justisdepartementets vurdering av saken? Vil du gå videre med saken og kritikken mot Ekstra Bladets journalistiske metoder? I så fall, hvorfor og hvordan?

Kilder:

- Aalberg, Toril (2009), Kritiske kvinner og medievriddede menn? En empirisk studie av Stortingsmedlemmers forhold til norske medier. *Norsk medietidsskrift*, 16(2), [100]-119.
- Aardal, Bernt, Anne Krogstad, Hanne Marthe Narud, og Ragnar Waldahl (2004), Strategisk kommunikasjon og politisk usikkerhet. I: Bernt Aardal, Anne Krogstad og Hanne Marthe Narud (red.), *I valgkampens hete*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Adut, Ari (2008), *On Scandal. Moral Disturbances in Society, Politics, and Art*. New York: Cambridge University Press.
- Allern, Sigurd (2009), Flokkjakt med anfører. I: Sigurd Allern og Ester Pollack (red.), *Skandalenes markeds plass. Politikk, moral og mediedrev*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Allern, Sigurd, og Mark Blach-Ørsten (2011), The News Media as a Political Institution. *Journalism Studies*, 12(1), 92-105. doi: 10.1080/1461670X.2010.511958
- Allern, Sigurd, Anu Kantola, Ester Pollack, og Mark Blach-Ørsten (2012), Increased Scandalization. Nordic Political Scandals 1980-2010. I: Sigurd Allern og Ester Pollack (red.), *Scandalous! The Mediated Construction of Political Scandals in Four Nordic Countries*. Göteborg: Nordicom.
- Allern, Sigurd, og Ester Pollack (2009a), Den mediale skandalen. I: Sigurd Allern og Ester Pollack (red.), *Skandalenes markeds plass. Politikk, moral og mediedrev*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Allern, Sigurd, og Ester Pollack (2009b), Skandalenes markeds plass. I: Sigurd Allern og Ester Pollack (red.), *Skandalenes markeds plass. Politikk, moral og mediedrev*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Allern, Sigurd, og Ester Pollack (2009c), *Skandalenes markeds plass: politikk, moral og mediedrev*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Allern, Sigurd, og Ester Pollack (2012a), The Marketplace of Scandals I: Sigurd Allern og Ester Pollack (red.), *Scandalous! The Mediated Construction of Political Scandals in Four Nordic Countries*. Göteborg: Nordicom.
- Allern, Sigurd, og Ester Pollack (2012b), Mediated Scandals. I: Sigurd Allern og Ester Pollack (red.), *Scandalous! The Mediated Construction of Political Scandals in Four Nordic Countries*. Göteborg: Nordicom.
- Allern, Sigurd, og Ester Pollack (2012c), *Scandalous! The Mediated Construction of Political Scandals in Four Nordic Countries*. Göteborg: Nordicom.
- Andenæs, Ivar (2008a): Når pressen tar strupetak. Pressedekningen av to statsrådsavganger. In II-rapport (Ed.). Fredrikstad: Institutt for Journalistikk.
- Andenæs, Ivar (2008b), *Når pressen tar strupetak: pressedekningen av to statsrådsavganger* (Vol. 2/2008). [Fredrikstad]: Institutt for journalistikk.

- Andersen, Svein S. (1997), *Case-studier og generalisering : forskningsstrategi og design*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Benoit, William L. (1995), *Accounts, excuses, and apologies: a theory of image restoration strategies*. Albany, N.Y.: State University of New York Press.
- Benoit, William L. (1997a), Hugh Grant's image restoration discourse: An actor apologizes. *Communication Quarterly*, 45(3), 251-267. doi: 10.1080/01463379709370064
- Benoit, William L. (1997b), Image Repair Discourse and Crisis Communication. *Public Relations Review*, 23(2), 177-186.
- Benoit, William L. (2000), Another Visit to the Theory of Image Restoration Strategies. *Communication Quarterly*, 48(1), 40-44.
- Benoit, William L. (2004), Image Restoration Discourse and Crisis Communication. I: Dan P. Millar og Robert L. Heath (red.), *Responding to Crisis. A Rhetorical Approach to Crisis Communication*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Benoit, William L. (2006), President Bush's Image Repair Effort on Meet the Press: The Complexities of Defeasibility. *Journal of Applied Communication Research*, 34(3), 285-306.
- Benoit, William L., Joseph R. Blaney, og P. M. Pier (1998), *Campaign '96: A Functional Analysis of Acclaiming, Attacking, and Defending*. Santa Barbara, Calif: Praeger.
- Benoit, William L., og Anne Czerwinski (1997), A Critical Analysis of USAir's Image Repair Discourse. *Business Communication Quarterly*, 60(3), 38-57.
- Benoit, William L., og Bruce Dorries (1996), Dateline NBC's persuasive attack on Wal-Mart. *Communication Quarterly*, 44(4), 463-477.
- Benoit, William L., og Allison Harthcock (1999), Attacking the tobacco industry: A rhetorical analysis of advertisements by the campaign for tobacco-free kids. *Southern Communication Journal*, 65(1), 66-81.
- Benoit, William L., og Jayne R. Henson (2009), President Bush's image repair discourse on Hurricane Katrina. *Public Relations Review*, 35, 40-46.
- Benoit, William L., og William T. Wells (1996), *Candidates in conflict : persuasive attack and defense in the 1992 presidential debates*. Tuscaloosa: University of Alabama Press.
- Berry, Jeffrey M. (2002), Validity and Reliability Issues in Elite Interviewing. *PS: Political Science and Politics*, 35(4), 679-682.
- Bjerke, Paul (2009), Skandaler og presse-moral. I: Sigurd Allern og Ester Pollack (red.), *Skandalenes markeds plass. Politikk, moral og mediedrev*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bjerke, Paul (2012), Media Victims and Media Morals. I: Sigurd Allern og Ester Pollack (red.), *Scandalous! The Mediated Construction of Political Scandals in Four Nordic Countries*. Göteborg: Nordicom.

- Bjerregaard, Ritt. (27.03.2011). *DR 2: Skandale – 13 netter der væltede en minister*.
- Bjerregaard, Ritt (1979), *Strid : politiske taler og artikler*. [København]: Gyldendal.
- Blach-Ørsten, Mark (2012), *Skandalemaskinen*. København: Forlaget Columbus.
- Blaney, Joseph R., og William L. Benoit (2001), *The Clinton scandals and the politics of image restoration*. Westport, Conn.: Praeger.
- Blaney, Joseph R., William L. Benoit, og LeAnn M. Brazeal (2002), Blowout! Firestone's image restoration campaign. *Public Relations Review*, 28, 379-392.
- Bromander, Tobias (2012), *Politiska skandaler! : Behandlas kvinnor och män olika i massmedia?*, Linnaeus University Press, Växsjö.
- Burnham, Peter, Karin Gilland, Wyn Grant, og Zig Layton-Henry (2004), *Research methods in politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Burns, Judith P., og Michael S. Burner (2000), Revisiting the Theory of Image Restoration Strategies. *Communication Quarterly*, 48, 27-39.
- Conley, Thomas M. (1979), Ancient Rhetoric and Modern Genre Criticism. *Communication Quarterly*, 27, 47-53.
- Coombs, W. Timothy (1999), *Ongoing crisis communication: planning, managing, and responding*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.
- Coombs, W. Timothy (2000), Designing Post-Crisis Messages: Lessons for Crisis Response Strategies. *Review of Business*, 21, 37-41.
- Courtright, Jeffrey L., og Keith Michael Hearit (2002), The good organization speaking well: a paradigm case for religious institutional crisis management. *Public Relations Review*, 28, 347-360.
- Daloz, Jean Pascal (2007), Political Elites and Conspicuous Modesty: Norway, Sweden, Finland in Comparative Perspective. *Comparative Social Research*, 23, 173-212.
- Den Nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap, og humaniora, og Ragnvald Kalleberg (2006), *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. [Oslo]: Forskningsetiske komiteer.
- Denzin, Norman K., og Yvonna S. Lincoln (2005), *The Sage handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Detlefsen, Louise, og Christina Lopes (1997), *Ritt Bjerregaard: en biografi om kvinden og politikeren*. København: Borgen.
- Ehrat, Johannes (2011), *Power of Scandal. Semiotic and pragmatic in mass media*. Toronto, Canada: University of Toronto Press.
- Eide, Martin, og Gudmund Hernes (1987), *Død og pine: om massemedia og helsepolitikk*. Oslo: FAFO.

- Ekström, Mats (2003), Hur enkilda yttranden bli stora politiska nyheter. En studie av nyhetsproduksjon og politiska villkor i mediesamhället. *Nordicom Information*(1-2).
- Ekström, Mats, og Bengt Johansson (2008), Talk scandals. *Media Culture & Society*, 30, 61-79.
- Enli, Gunn (2011), Ramin-Osmundsen går av - Historien om en politisk skandale. *Norsk medietidsskrift*(2), 121-139.
- Entman, Robert M. (2012), *Scandal and silence: media response to presidential misconduct*. Cambridge: Polity Press.
- Figenschou, Tine Ustad (2010), Young, female, Western researcher vs. senior, male, Al Jazeera officials: critical reflections on accessing and interviewing media elites in authoritarian societies. *Media, Culture & Society*, 32(6), 961-978.
- Flyvbjerg, Bent (2006), Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Qualitative Inquiry*, 12(2), 219-245.
- Foss, Sonja K. (1996), *Rhetorical criticism : exploration & practice*. Prospect Heights, Ill.: Waveland Press.
- Fougner, Jan, Nils Erik Lie, og Kristin Normann (2007), *Rapport om Yssen, Valla og LO*. [Oslo]: [Landsorganisasjonen].
- Frandsen, Finn, og Winni Johansen (2007), The Apology of a Sports Icon: Crisis Communication and Apologetic Ethics. *Hermes, Journal of Linguistics*, 38, 85-104.
- Frandsen, Finn, og Winni Johansen (2009), Apologizing in a globalizing world: crisis communication and apologetic ethics. *Corporate Communications: An International Journal*, 15(4), 350-364.
- Gill, Rosalind (2007), *Gender and the media: Rosalind Gill*. Cambridge: Polity.
- Gomard, Kirsten (1993): Kvinnelige politikere i dansk TV. Arbeidsvilkår og kommunikasjonsstrategier. In Anne Krogstad og Astrid de Vibe (Eds.), *Offentlighet og kjønnteori* (Vol. ISF-rapport 4, pp. 98-113). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Gomard, Kirsten, og Anne Krogstad (2001), *Instead of the ideal debate*. Århus: Aarhus University Press.
- Grønmo, Sigmund (2004), *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Haga, Åslaug (2009), *I de innerste sirkler*. Oslo: Schibsted.
- Haga, Åslaug (2012), *Rødgrønn*. Oslo: Schibsted.
- Hallin, Daniel C., og Paolo Mancini (2004), *Comparing media systems: three models of media and politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Hammarlin, Mia-Marie, og Gunilla Jarlbro (2012), From Tiara to Toblerone: The Rise and Fall of Mona Sahlin. I: Sigurd Allern og Ester Pollack (red.), *Scandalous! The Mediated Construction of Political Scandals*. Göteborg: Nordicom.
- Hearit, Keith Michael (1996), The Use of Counter-Attack in Apologetic Public Relations Crises: The Case of General Motors vs. Dateline NBC. *Public Relations Review*, 22(3), 233-248.
- Hearit, Keith Michael (1997), On the Use of Transcendence as an Apologia Strategy: The Case of Johnson Controls and Its Fetal Protection Policy. *Public Relations Review*, 23(3), 217-231.
- Hearit, Keith Michael (1999), Newsgroups, Activist Publics, and Corporate Apologia: The Case of Intel and Its Pentium Chip. *Public Relations Review*, 25(3), 291-308.
- Hearit, Keith Michael (2006), *Crisis management by apology: corporate responses to allegations of wrongdoing*. Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hearit, Keith Michael, og Jennifer Brown (2004), Merrill Lynch: a corporate apologia and business fraud. *Public Relations Review*, 30, 459-466.
- Hellevik, Ottar (2002), *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforl.
- Hertz, Rosanna, og Jonathan B. Imber (1995), *Studying elites using qualitative methods*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Hinerman, Stephen, og James Lull (1997), *Media scandals: morality and desire in the popular culture marketplace*. New York: Columbia University Press.
- Hornnes, Elin Strand (2008), - *Jeg er ingen pusekatt: en kvalitativ innholdsanalyse av Gerd-Liv Vallas og Ingunn Yssens apologia i forbindelse med LO-dramaet 2007*, E.S. Hornnes, Oslo.
- Hornnes, Elin Strand (2009), Når kvinner må si "unnskyld". I: Sigurd Allern og Ester Pollack (red.), *Skandalenes markeds plass. Politikk, moral og mediedrev*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hornnes, Elin Strand (2012), When women have to apologize... Female apologia and political scandals I: Sigurd Allern og Ester Pollack (red.), *Scandalous! The Mediated Construction of Political Scandals in Four Nordic Countries*. Göteborg: Nordicom.
- Hornnes, Elin Strand (2014), Angrep og forsvar i en politisk skandale. Ingunn Yssen vs. Gerd-Liv Valla i LO-dramaet 2007. *Rhetorica Scandinavica*.
- Hvitfelt, Håkan (2002), Hjältar och skurkar. Om politisk ledarskap och politikens mediala dramaturgi. I: Håkan Hvitfelt og Lauri Karvonen (red.), *Den personliga politiken*. Sundsvall: Demokratiinstitutet.
- Hygen, Halvor (2005), *Beskyttelse av omdømmet: En casestudie av Tine-saken* (Master), Universitetet i Tromsø, Tromsø.

- Højbjerg, Mette, og Sandy French (2007), *Ritt. En biografi*. København: Lindhardt og Ringhof.
- Ihlen, Øyvind (2002), Defending the Mercedes A-Class: Combining and Changing Crisis-Response Strategies. *Journal of public relations research*, 14(3), 185-206.
- Ihlen, Øyvind, og Per Robstad (2004), *Informasjon & samfunnskontakt : perspektiver og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ingierd, Helene. (24.01.12). Humaniora, samfunnsfag, juss og teologi. Retrieved 15.01.13, from <http://www.etikkom.no/FBIB/Introduksjon/Innforing-i-forskningsetikk/Humaniora-samfunnsfag-juss-og-teologi/>
- Inter-ParliamentaryUnion. (30.06.12). *Women in Parliaments: World Classification*. Retrieved from: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>
- Jacobsson, Kerstin, og Erik Löfmarck (2008), A sociology of Scandal and Moral Transgression: The Swedish "Nannygate" Scandal. *Acta Sociologica*, 51(3), 203-216.
- Jenssen, Anders Todal, og Toril Aalberg (2007), Den politiske almenningens tragedi. I: Anders Todal Jenssen og Toril Aalberg (red.), *Den medialiserte politikken*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jenssen, Anders Todal, og Audun Fladmoe (2009), Ti bud for den som vil skandalisere. I: Sigurd Allern og Ester Pollack (red.), *Skandalenes markeds plass. Politikk, moral og mediedrev*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Jenssen, Anders Todal, og Audun Fladmoe (2012), Ten Commandments for the Scandalization of Political Opponents. I: Sigurd Allern og Ester Pollack (red.), *Scandalous! The Mediated Construction of Political Scandals in Four Nordic Countries*. Göteborg: Nordicom.
- Johansen, Winni, og Finn Frandsen (2007), *Krisekommunikation: når virksomhedens image og omdømme er truet*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Johansson, Bengt (2006), *Efter valstugorna: skandalstrategier och mediemakt* (Vol. [43]). [Göteborg]: The Department.
- Johnsrud, Ingar (2010): VG Metoderapport SKUP 2010 Gavesaken (pp. 1-17): VG.
- Kafka, Franz (1992), *Proessen: roman*. Oslo: Gyldendal.
- Kahn, Kim Fridkin (1993), Gender Differences in Campaign Messages: The Political Advertisements of Men and Women Candidates for U.S. Senate. *Political Research Quarterly*, 46, 481-502.
- Kahn, Kim Fridkin (1994), Does Gender Make a Difference? An Experimental Examination of Sex Stereotypes and Press Patterns in Statewide Campaigns. *American Journal of Political Science*, 38(1), 162-195.

- Kahn, Kim Fridkin, og Edie N. Goldenberg (1991), Women Candidates in the News: An Examination of Gender Differences in U.S. Senate Campaign Coverage. *Public Opinion Quarterly*, 55, 180-199.
- Kalleberg, Ragnvald (2007), A Reconstruction of the Ethos of Science. *Journal of Classical Sociology*, 7(2), 137-160.
- Kantola, Anu, og Juho Vesa (2013), Mediated scandals as social dramas: Transforming the moral order in Finland. *Acta Sociologica*, 56(4), 295-308.
- Kennedy, K. A, og William L. Benoit (1997), The Newt Gingrich book deal controversy: A case study in self-defense rhetoric. *Southern Communication Journal*, 63, 197-216.
- Kjeldsen, Jens E. (2009), Retorisk genreanalyse. I: Hanne Roer og Marie Lund Klujeff (red.), *Retorikkens aktualitet. Grundbog i retorisk kritik*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kleberg, Madeleine, og Kristina Widestedt (2002), Ledare i blåsväder – mediernas privatisering av kvinnor. I: Håkan Hvitfelt og Lauri Karvonen (red.), *Den personliga politiken*. Sundsvall: Demokratiinstitutet.
- Kramar, Lina, og Ricky Lagerkvist (2011), *Ministeraffären. En studie om ideologins betydelse för apologian*. (B-uppsats 7,5 HP | Retorik | HT terminen 2011), Södertörns högskola.
- Krogstad (1997), *Image i topp-politikken: visuelle og retoriske virkemidler i kvinners og menns politiske kommunikasjon*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Krogstad (2004), Fjernsynsvalgkamp. Noen retoriske øvelser i fordeling av skyld og ære. I: Bernt Aardal, Anne Krogstad og Hanne Marthe Narud (red.), *I valgkampens hete*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Krogstad (2006), Retorikk, prinsipper og trillende terninger. *Rhetorica Scandinavica*, 40(2), 40-61.
- Kroon, Åsa (2007), "Hur kunde du Gudrun?" Om stereotyper, skandaler och strategier i en medialiserad politisk värld. I: Mats Ekström og Åsa Kroon (red.), *Paketerad politik. Elva essäer om journalistik och medier*. Stockholm: Carlssons.
- Kvale, Steinar, og Svend Brinkmann (2009), *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lazare, Aaron (2004), *On apology*. Oxford: Oxford University Press.
- Lazarsfeld, Paul, og Charles Merton (1964), Mass Communication, Populare Taste and Organized Social Action. I: Lyman Bryson (red.), *The Communication of the Ideas* (pp. 95-118). New York: Cooper Square Publishers.
- Leech, Beth L. (2002), Asking Questions: Techniques for Semistructured Interviews. *PS: Political Science and Politics*, 35(4), 665-668.
- Len-Ríos, Marià E. , og William L. Benoit (2004), Gary Condit's image repair strategies: determines denial and differentiation. *Public Relations Review*, 30, 95-106.

- Lilleker, Darren G. (2003), Interviewing the Political Elite: Navigating a Potential Minefield. *Politics*, 23(3), 207-214.
- Lindsö, Ebba (2010), *Livet, makten och konsten att våga vara sig själv*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Logue, John (1988), Conclusion: Appreciating Scandal as a Political Art Form, or, Making an Intellectual Virtue of a Political Vice. I: Andrei S. Markovits og Mark Silverstein (red.), *The Politics of Scandal. Power and Process in Liberal Democracies*. . New York: Holmes & Meier.
- Lowi, Theodore J. (1988), Foreword. I: Andrei S. Markovits og Mark Silverstein (red.), *The Politics of Scandal*. New York: Holmes & Meier.
- Lundby-Wedin, Wanja (2009), *På väg mot jämlikhet*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg Bokförlag.
- Machiavelli, Niccolo (2007 [1532]), *Niccolo Machiavelli Fyrsten*. Oslo: Kagge Forlag.
- Markovits, Andrei S., og Mark Silverstein (1988), *The Politics of Scandal. Power and Process in Liberal Democracies*. New York: Holmes & Meier Publishers.
- Merton, Robert K. (1973), The Normative Structure of Science. I: Robert K. Merton og Norman W. Storer (red.), *The sociology of science: theoretical and empirical investigations*. Chicago: University of Chicago Press.
- Midtbø, Tor (2007), *Skandaler i norsk politikk*. Oslo: Universitetsforl.
- Morris, Zoë Slote (2009), The Truth about Interviewing Elites. *Politics*, 29(3), 209-217. doi: 10.1111/j.1467-9256.2009.01357.x
- Mortensen, Hans (2006), *De fantastiske fire*. København: Gyldendal.
- Mosveen, Eirik (2007): Valla. Metoderapport: SKUP.
- Moustgaard, Ulrikke (2004), *Håndtasken, heksen og de blåøjede blondiner: danske, kvindelige politikere ifølge pressen – og dem selv*. København: Samfundslitteratur.
- Mral, Brigitte (2009), A Womanization of Public Discourse? Reflections on Rhetorical Strategies used by Swedish Female Politicians. I: Brigitte Mral, Philippe-Joseph Salazar og Nicole Borg (red.), *Women's rhetoric: argumentative strategies of women in public life : Sweden & South Africa* (pp. 128 s.). Åstorp: Retorikförlaget.
- Nilsson, Joakim (2004), *Offentlighetens tribunal. Drevkarlar och demokrati*. Lund: Mediatryck.
- Nord, Lars (2001), *Statsråden och dreven: Rainer-affären 1983 och Freivalds-affären 2000* (Vol. nr 1:2001). Stockholm: Stiftelsen.
- Odendahl, Teresa, og Aileen M. Shaw (2001), Interviewing Elites. I: Jaber F. Gubrium og James A. Holstein (red.), *Handbook of Interview Research. Context & Method*. Thousand Oaks: Sage Publications.

- Oles, Denise L. (2008), *The critical interrogation of female apology discourse: A case study of Martha Stewart, Oprah Winfrey and Hillary Clinton's multiple attempts at image repair discourse* (Doctor of Philosophy), Wayne State University, Detroit, Michigan.
- Ostrander, Susan (1984), *Women of the Upper Class*. Philadelphia PA: Temple University Press.
- Ostrander, Susan (1993), "Surely You're Not In This Just To Be Helpful" Access, Rapport, and Interviews in Three Studies of Elites. *Journal of Contemporary Ethnography*, 22(1), 7-27.
- Petersson, Olof (1994), Journalister som klass. Journalismen som ideologi. I: Terje Steen Edvardsen (red.), *Media og samfunnsstyring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Pihlblad, Anders (2010), *Drevet går. Om mediernas hetsjakt*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Pollack, Ester (2009), "Extra Extra. Hon sågas - hon avgår". I: Sigurd Allern og Ester Pollack (red.), *Skandalenes markeds plass: politikk, moral og mediedrev* (pp. 225 s.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Reinharz, Shulamit, og Susan E. Chase (2001), Interviewing Women. I: Jaber F. Gubrium og James A. Holstein (red.), *Handbook of Interview Research. Context and Method*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Repstad, Pål (2007), *Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Risdal, Jon (2011), *Unnskyld!: legge seg flat eller stå oppreist*. [Oslo]: Cappelen Damm.
- Ryan, Halford Ross (1982), Kategoria and apologia: On their rhetorical criticism as a speech set. *Quarterly Journal of Speech*, 68(3), 254-261.
- Sabato, Larry J. (1991), *Feeding frenzy: how attack journalism has transformed American politics*. New York: Free Press.
- Schneider, Carl D. (2000), What It Means to Be Sorry: The Power of Apology in Mediation. *Mediation quarterly*, 17(3), 265-280.
- Schudson, Michael (2003), *The sociology of news*. New York: Norton.
- Schyman, Gudrun (1998), *Gudrun Schyman. Människa, kvinna, mamma, älskerinna, partiledare*. Stockholm: Fischer & Co.
- Schyman, Gudrun, og Lars Westman (Writers). (1979). *Födelsen*.
- Skjeie, Hege (1992), *Den politiske betydningen av kjønn : en studie av norsk topp-politikk* (Vol. 92:11). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Smith, Elizabeth S., Ashleigh Smith Powers, og Gustavo A. Suarez (2005), If Bill Clinton Were a Woman: The Effectiveness of Male and Female Politicians' Account Strategies Following Alleged Transgressions. *Political Psychology*, 26(1), 115-134.

- Smith, Ronald D. (2005), *Strategic planning for public relations*. Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.
- Stake, Robert E. (2005), Qualitative Case Studies. I: Norman K. Denzin og Yvonna S. Lincoln (red.), *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Tannen, Deborah (1998), *Talking from 9 to 5: women and men at work, language, sex and power*. London: Virago Press.
- Thagaard, Tove (2003), *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thompson, John B. (1997), Scandal and Social Theory. I: James Lull og Stephen Hinerman (red.), *Media Scandals. Morality and Desire in the Popular Culture Marketplace*. New York: Columbia University Press.
- Thompson, John B. (2000), *Political scandal: power and visibility in the media age*. Cambridge: Polity Press.
- Thompson, John B. (2011), Shifting Boundaries of Public and Private Life. *Theory Culture Society*, 28(4), 49-70.
- Tranøy, Torstein (2007), *Vallas fall*. Oslo: Forl. manifest.
- Valla, Gerd-Liv (2007), *Prosessen*. [Oslo]: Cappelen Damm.
- Valla, Gerd-Liv (2012), *Gi meg de brennende hjerter. Memoarer*. Oslo: Cappelen Damm.
- van Zoonen, Liesbet (2006), The personal, the political and the popular: A woman's guide to celebrity politics. *European Journal of Cultural Studies*, 9(3), 287-301.
- Villadsen, Lisa Storm (2009), Apologi og undskyldningsretorik. I: Hanne Roer og Marie Lund Klujeff (red.), *Retorikkens aktualitet. Grundbog i retorisk kritik*. København: Hans Reitzels Forlag.
- WACC (2010): Who makes the news? Global Media Monitoring Project 2010. In World Association for Christian Communication (Ed.).
- Waldahl, Ragnar (2009), Ordfører, hedersmann - og skattesnyter. Oslo-pressen og Ditlev-Simonsens avgang. I: Sigurd Allern og Ester Pollack (red.), *Skandalenes markeds plass. Politikk, moral og mediedrev*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Wall, Gunnar (2008), *Världens största politiska skandaler*. Stockholm: Bokförlaget Semic.
- Wendt, Maria (2012), *Politik som spektakel. Almedalen, mediemakten och den svenska demokratin*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Yin, Robert K. (2009), *Case study research : design and methods*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Yin, Robert K. (2012), *Applications of case study research*. Los Angeles: SAGE.

Ziman, J. M. (2000), *Real science : what it is, and what it means*. Cambridge: Cambridge University Press.

Østbye, Helge, Knut Helland, Karl Knapskog, og Leif Ove Larsen (2002), *Metodebok for mediefag*. Bergen: Fagbokforlaget.